

**ȘCOALA DOCTORALĂ ÎN DREPT, ȘTIINȚE ÎN DREPT, ȘTIINȚE
POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE A CONSORTIULUI INSTITUȚIILOR
DE ÎNVĂȚĂMÎNT ASEM ȘI USPEE**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 342.71(043.3)

DARI Victoria

**PARTICULARITĂȚILE DREPTULUI LA CETĂȚENIE ÎN
REGLEMENTĂRILE NAȚIONALE ȘI ALE DREPTULUI
COMPARAT**

Specialitatea științifică: 552.01 Drept constituțional

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

ZAPOROJAN VEACESLAV

doctor în drept,

conferențiar universitar

Autor:

Chișinău, 2021

© Dari Victoria, 2021

CUPRINS

ADNOTARE (în limbile română, engleză și rusă)	4
LISTA ABREVIERILOR	7
INTRODUCERE	8
1. ANALIZA CERCETĂRILOR ȘTIINȚIFICE EFECTUATE ÎN DOMENIUL DREPTULUI LA CETĂȚENIE	18
1.1. Interesul doctrinar din Republica Moldova privind dreptul la cetățenie	18
1.2. Analiza materialelor științifice din alte state privind dreptul la cetățenie	35
1.3. Concluzii la capitolul 1	49
2. REPERE CONCEPTUALE PRIVIND DREPTUL LA CETĂȚENIE	52
2.1. Problematizarea juridică și sociologică a instituției cetățeniei	52
2.2. Dezvoltarea dreptului la cetățenie în contextul evoluției statalității	62
2.3. Standardele internaționale actuale de reglementare a dreptului la cetățenie	70
2.4. Concluzii la capitolul 2	82
3. PARTICULARITĂȚILE CETĂȚENIEI ÎN REGLEMENTĂRILE NAȚIONALE	85
3.1. Evoluția instituției cetățeniei în Republica Moldova	85
3.2. Definierea dreptului la cetățenie ca drept fundamental	94
3.3. Repere normative de garantare a dreptului la cetățenie în sistemul de drept național	103
3.4. Analiza necesităților de racordare a legislației naționale la standardele Uniunii Europene în domeniul cetățeniei	118
3.5. Concluzii la capitolul 3	126
4. GENEZA DREPTULUI LA CETĂȚENIE ÎN CADRUL DREPTULUI COMPARAT	129
4.1. Garanțiile normative a dreptului la cetățenie în sistemele de drept continental ...	129
4.2. Bazele normative ale dreptului la cetățenie în sistemele dreptului anglo-saxon ...	140
4.3. Particularitățile de evoluției dreptului la cetățenie în statele membre a Uniunii Europene	146
4.4. Concluzii la capitolul 4	156
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	159
BIBLIOGRAFIE	164
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	178
CV-ul AUTORULUI	179

ADNOTARE

DARI Victoria, „Particularitățile dreptului la cetățenie în reglementările naționale și ale dreptului comparat”, teză de doctor în drept, Chișinău, 2021

Structura tezei: Introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, 163 pagini de text de bază, bibliografie din 188 titluri. Rezultatele obținute sunt publicate în 7 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: Constituția Republicii Moldova, dreptul la cetățenie, *ius sanguinis*, *ius solis* garanții constituționale, dobândirea cetățeniei, modalități de dobândire a cetățeniei, standarde internaționale, instituția cetățeniei, egalitate în viața socială, evoluția dreptului la cetățenie.

Scopul și obiectivele lucrării: Lucrarea presupune analiza gradului de cercetare a problematicii dreptului la cetățenie ca drept fundamental al persoanei în literatura de specialitate din Republica Moldova și din alte state, modalitățile de dobândire a acestui drept, care nu numai că stabilește apartenența unei persoane la un stat, dar și faptul că această persoană se bucură de toate drepturile și obligațiile consfințite de Constituție. Atingerea scopului propus presupune identificarea rezervelor pentru sporirea gradului de aplicabilitate directă a normelor constituționale în procesul de realizare a acestui drept fundamental, inclusiv prin eficientizarea accesului la garanțiile sociale, dobândite prin obținerea dreptului la cetățenia unui stat; cercetarea sistemului de reglementare a garanțiilor dreptului la cetățenie, pe fundalul determinării elementelor componente ale acestuia; evidențierea rolului practicii internaționale în procesul de asigurare a unei aplicări adecvate a garanțiilor dreptului la cetățenie.

Studierea instituției dreptului la cetățenie, a garanțiilor și limitelor acesteia, ca elemente ale dreptului constituțional, cu supunerea unei expertize compatibilitatea limitelor constituționale naționale cu cele internaționale în domeniul protecției dreptului la cetățenie cu normele Convenției CEDO și jurisprudența CtEDO, argumentarea unor schimbări în vederea ajustării normelor naționale la cele internaționale.

Noutatea și originalitatea științifică: Problema științifică soluționată rezidă în identificarea lacunelor, cât și a elementelor constituționale de reglementare și protecție juridică a dreptului de la cetățenie, cetățenia multiplă în Republica Moldova, fapt care a determinat fundamentarea intervențiilor având ca model experiențele avansate a statelor Europene, cu elaborarea unor propuneri de completare a normelor ce prevăd dobândirea cetățeniei, cât și dreptul de a deține mai multe cetățenii cu impact direct asupra realizării garanțiilor sociale a acestui drept fundamental, completarea sau lărgirea sferei garanțiilor instituite la nivel constituțional.

Rezultatele obținute: Acestea sunt determinate de scopul cercetării reperelor conceptuale a normelor constituționale care formează obligații de protecție a dreptului la cetățenie, ca unul din drepturile fundamentale, derivate din modalitatea de abordare a problemei, din însuși natura obiectului de cercetare. Astfel, noutatea științifică este reprezentată de cercetarea evoluției cetățeniei și a particularităților dreptului la cetățenie în evoluția sa de la origine și până în prezent, cum s-a dezvoltat și s-a perfecționat, cu încadrarea perfectă în reglementările internaționale privind cetățenia.

Semnificația teoretică: Deducțiile formulate în lucrare vor contribui la dezvoltarea Dreptului constituțional, în special în studiul privind mecanismul de obținere/acordarea/retragere a cetățeniei; investigarea dreptului la cetățenie ca parte a sistemului de drepturi și libertăți fundamentale ale omului, garantate prin Constituție, realizabilul din punct de vedere a evoluției istorice din perspectiva comparativă cu elaborarea unor răspunsuri la problemele apărute în cazul a protecției constituționale a dreptului la cetățenie, corespunzător tendințelor unei atitudini constituționale moderne la nivel național și internațional. Rezultatele cercetării pot servi la elaborarea unor lucrări de sinteză, nu numai pentru Dreptul constituțional, dar și pentru Dreptul internațional, mecanismele naționale și internaționale având o conexiune strânsă la nivel de respectarea a regulilor de obținere/acordarea/retragerea cetățeniei.

Valoarea aplicativă: Eficientizarea aplicabilității garanțiilor constituționale ale dreptului la cetățenie, prin crearea unei anumite baze teoretice și practice ce poate contribui la producerea efectelor directe în vederea protejării dreptului la cetățenie ca drept esențial și fundamental al oricărui individ, ca persoană distinctă.

Implementarea rezultatelor științifice: În plan teoretico practic, se conturează și se analizează conținutul garanțiilor constituționale ale dreptului la cetățenie, aplicabile în sistemul de drept al Republicii Moldova. au fost folosite în publicarea în articole științifice, cât și în activitatea de jurisconsult.

ANNOTATION

DARI Victoria, „Particularities of the right to citizenship in national regulations and comparative law”, PhD thesis, Chisinau, 2021

Thesis structure: introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, 163 pages of basic text, bibliography of 188 titles. The obtained results are published in 7 scientific papers.

Keywords: Constitution of the Republic of Moldova, right to citizenship, *ius sanguinis*, *ius solis* constitutional guarantees, acquisition of citizenship, ways of acquiring citizenship, international standards, institution of citizenship, equality in social life, evolution of the right to citizenship.

Thesis's goal and objectives: The work's goal involves analyzing the degree of research on the issue of the right to citizenship as a fundamental right of the person in the literature of the Republic of Moldova and other states, how to acquire this right, which not only establishes a person's membership in a state, but also the fact that this person enjoys all the rights and obligations enshrined in the Constitution. Achieving the proposed goal involves identifying reservations to increase the degree of direct applicability of constitutional rules in the process of realizing this fundamental right, including by streamlining access to social security, acquired by obtaining the right to citizenship of a state; research of the system for regulating the guarantees of the right to citizenship, against the background of determining its component elements; highlighting the role of international practice in ensuring the proper application of guarantees of the right to citizenship.

Studying the institution of the right to citizenship, its guarantees and limits, as elements of constitutional law, subjecting to expertise the compatibility of national and international constitutional limits in the field of protection of the right to citizenship with the rules of the ECHR Convention and ECtHR case law, arguing changes to adjust rules national to international ones.

Scientific novelty and authenticity: Scientific problem solved lies in identifying the gaps, as well as the constitutional elements of regulation and legal protection of the right to citizenship, multiple citizenship in the Republic of Moldova, which determined the substantiation of interventions modeled on the advanced experiences of European states, with proposals for completion of the norms that provide for the acquisition of citizenship, as well as the right to hold more citizens with direct impact on the realization of social guarantees of this fundamental right, completion or extension of the scope of guarantees established at constitutional level.

The results obtained: These results gained are determined by the purpose of researching the conceptual landmarks of the constitutional norms that form obligations to protect the right to citizenship, as one of the fundamental rights, derived from the approach to the problem, from the very nature of the research object. Thus, the scientific novelty is represented by the research of the evolution of citizenship and the particularities of the right to citizenship in its evolution from its origin until now, how it has developed and improved, with the perfect framing in the international regulations on citizenship.

Theoretical significance: The deductions formulated in the paper will contribute to the development of Constitutional Law, especially in the study on the mechanism of obtaining, granting, withdrawing citizenship. The investigation of the right to citizenship as part of the system of fundamental human rights and freedoms, guaranteed by the Constitution, achievable from the point of view of historical evolution from a comparative perspective with the elaboration of answers to the problems a modern constitutional attitude at national and international level. The research results can be used to develop synthesis works, not only for Constitutional Law, but also for International Law, the national and international mechanisms having a close connection in terms of compliance with the rules of obtaining, granting, withdrawing citizenship.

The applicative value: It consists in streamlining the applicability of the constitutional guarantees of the right to citizenship, by creating a certain theoretical and practical basis that can contribute to producing direct effects to protect the right to citizenship as an essential and fundamental right of any individual as a distinct person.

Implementation of scientific results: From theoretical and scientific viewpoint it has been outlined and analyzed the content of the constitutional and international guarantees of the right to citizenship, applicable in the legal system of the Republic of Moldova, is outlined and analyzed. they were used in publishing scientific articles, as well as in the activity of juris consult.

АННОТАЦИЯ

DARI Victoria, «Особенности права на гражданство в национальном законодательстве и сравнительном праве», кандидатская диссертация, Кишинев, 2021

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 188 наименований, 163 страницы основного текста. Полученные результаты опубликованы в 7 научных статьях.

Ключевые слова: Конституция Республики Молдова, право на гражданство, *ius sanguinis*, конституционные гарантии *ius solis*, приобретение гражданства, способы приобретения гражданства.

Цель и задачи работы: Работа предполагает подход к способу регулирования в вопросе о праве на гражданство как о фундаментальном праве человека в литературе Республики Молдова и других государств, как получить это право, которое не устанавливает не только принадлежность лица к государству, но и тот факт, что это лицо пользуется всеми правами и обязанностями, закрепленными в Конституции. Достижение предложенной цели предполагает выявление резервов, направленных на повышение степени прямого применения конституционных норм в процессе реализации этого основного права, в том числе путем упрощения доступа к социальному обеспечению, полученному путем получения права на гражданство государства; исследование системы регулирования гарантий права на гражданство на фоне определения ее составных элементов; подчеркивание роли международной практики в обеспечении надлежащего применения гарантий права на гражданство.

Изучение института права на гражданство, его гарантий и ограничений как элементов конституционного права с учетом экспертизы совместимости национальных и международных конституционных ограничений в области защиты права на гражданство с правилами Конвенции ЕКПЧ и ЕСПЧ. прецедентное право, аргументируя внесение изменений с целью приведения национальных правил в соответствие с международными.

Научная новизна и оригинальность работы: Состоит в выявлении пробелов, а также конституционных элементов регулирования и правовой защиты права на гражданство, множественное гражданство в Республике Молдова, что определило обоснованность вмешательств, смоделированных на основе передового опыта европейских государств, с предложениями по дополнению норм, которые предусматривают приобретение гражданства, а также право содержать больше граждан с прямым влиянием на реализацию социальных гарантий этого основного права, завершение или расширение объема гарантий, установленных на конституционном уровне.

Полученные результаты: Определение цели и задач вытекающими из способа решения проблемы, концептуальных ориентиров конституционных норм, формирующих обязательства по защите права на гражданство как одного из основных прав, вытекающих из подхода к проблеме, со стороны государства, сам характер объекта исследования. Таким образом, научная новизна представлена исследованием эволюции гражданства и особенностей права на гражданство в его эволюции от его происхождения до настоящего времени, как оно развивалось и улучшалось, с идеальным оформлением в международных правилах гражданства.

Теоретическая значимость работы: Теоретические выводы сформулированные в статье выгоды будут способствовать развитию конституционного права, особенно в исследовании механизма получения / предоставления / выхода из гражданства; исследование права на гражданство как части системы основных прав и свобод человека, гарантированных Конституцией, достижимого с точки зрения исторической эволюции, в сравнительной перспективе с выработкой ответов на проблемы в случае конституционной защиты права на гражданство, современное конституционное отношение на национальном и международном уровне. Результаты исследования могут быть использованы для разработки обобщающих работ не только по конституционному праву, но и по международному праву, национальным и международным механизмам, имеющим тесную связь с точки зрения соблюдения правил получения / приобретения / утраты гражданства.

Прикладная значимость: Упрощения применимости конституционных гарантий права на гражданство путем создания определенной теоретической и практической основы, которая может способствовать достижению прямых последствий для защиты права на гражданство как основного и фундаментального права любого человека. личность как отдельная личность.

Внедрение научных результатов: Эти результаты в теоретическом и практическом плане очерчены и проанализированы в содержание конституционных гарантий права на гражданство, применимых в правовой системе Республики Молдова. они использовались при публикации научных статей, а также в деятельности юрисконсульта.

LISTA ABREVIERILOR

Alin. – alineat

Art. – articol

Cap. – capitol

CE – Consiliul Europei

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CPC– Codul de procedură civilă

CSJ– Curtea Supremă de Justiție

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

ex. - exemplu

Etc. – celelalte

î.e.n. - înaintea erei noastre

lit. – literă

Nr. – număr

ONU – Organizația Națiunilor Unite

p. - pagină

RM – Republica Moldova

RASSM – Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească

RSSM – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească

SUA – Statele Unite ale Americii

s.a. – și altele

TFUE – Tratatul pentru Uniunea Europeană

UE – Uniunea Europeană

URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Trecerea de la ideologia drepturilor omului la schimbarea juridică a regulilor protejării acestora a revendicat găsirea soluțiilor juridice pentru o garanție efectivă a privilegiilor ființei umane, prin prisma interesului asupra particularităților dreptului la cetățenie, a necesităților de racordare a legislației naționale la standardele internaționale în acest domeniu, ce produc impact iminent de constituționalizare a dreptului la cetățenie, prin necesitatea regândirii naturii juridice, care este una dinamică și este influențată de gradul de dezvoltare și de democratizare a societății.

Cetățenia este un concept ce solicită o tratare multiaspectuală, dat fiind faptul, că se prezintă ca instituție juridică, ca statut juridic, ca drept subiectiv și ca rol social. Anume caracterul multiaspectual al instituției cetățeniei provoacă un șir de discuții și invocă multe probleme în literatura juridică și sociologică a noțiunii de cetățenie. După cum susține Cezar Bîrzea, „...cetățenia este unul din conceptele, care suferă de pe urma propriei sale popularități...” [23, p. 15].

Deși cetățenia reprezintă o instituție care ține de legislația internă a fiecărui stat, aceasta este considerată și o problemă de drept internațional, pornind de la consecințele pe care le are deținerea unei cetățenii de către o persoană în condiții de mobilitate transnațională, libera circulație a persoanelor și de facilitare a contactelor dintre oameni. Actele normative cu privire la dreptul la cetățenie reglementate pe arena internațională, în mod inevitabil intră în concurs unul cu altul. În acest sens alături de legislația internă, sunt necesare reglementările la nivel internațional și în mod particular, european, dat fiind faptul, că dreptul la cetățenie nu mai poate rămâne în mod discreționar doar în competența statelor. Reglementarea dreptului la cetățenie rămâne în limitele legislației naționale, însă aceasta trebuie să se înscrie într-un anumit cadru regulamentar la nivel interstatal, numai în asemenea condiții legislația devine un standard, care nu poate fi ignorat de comunitatea statală.

„Cetățenia constituie o legătură politică și juridică permanentă, nelimitată în timp și spațiu, dintre persoanele fizice și stat, legătură ce semnifică apartenența acestora la statul Republica Moldova, și se exprimă prin ansamblul drepturilor și obligațiilor reciproce pe care statul le garantează” [109].

Standardele internaționale privind instituția cetățeniei vin să dezvolte și să îmbogățească conținutul dreptului la cetățenie. Pornind de la faptul, că acordarea dreptului la cetățenie este un atribut al statului, pe această linie se creează raporturi între state care pot da naștere la conflicte de competențe, de aceea, apare necesitatea ca sistemele de drept să fie armonizate la nivel internațional spre a evita conflicte de legi.

Prin urmare, resemnăm că preocupările internaționale privind dreptul la cetățenie se referă mai mult la crearea condițiilor ca persoanele să nu rămână fără calitatea de cetățean și să beneficieze de protecția pe care i-o oferă calitatea de cetățean, toate acestea fiind materializate în tratatele privind drepturile omului, în acest sens menționăm și Convenția europeană cu privire la cetățenie [62], care stabilește, că fiecare stat stabilește prin legislația sa care sunt resortisanții săi, menționându-se că aceasta trebuie să fie în concordanță cu convențiile internaționale aplicabile, dreptul cutumiar și principiile generale ale dreptului recunoscute în materia dreptului la cetățenie.

Toate aceste aprecieri se constituie în autentice raționamente în favoarea actualizării prezentei lucrări care însoțește mobilizarea legiuitorului nostru de a îndrepta legislația națională la exigențele Convențiilor europene în domeniul cetățeniei, și mai ales la îmbunătățirea activității practice de aplicare a acestor prevederi pe teritoriul Republicii Moldova.

Tendința modernă este de a trata conceptul esenței cetățeniei ca un unul dinamic, nedefinit până la urmă, care sintetizează problemele relației dintre stat și cetățean, iar reflectarea în literatura științifică autohtonă a tendințelor actuale în dezvoltarea dreptului la cetățenie ar impulsiona cercetările în doctrina juridică moldovenească a teoriei conceptuale a esenței noțiunii de cetățenie.

„Cetățenia este o legătură politică și juridică permanentă, nelimitată în timp și spațiu dintre persoanele fizice și stat. Legătură ce semnifică apartenența acestora la statul Republica Moldova, și se exprimă prin ansamblul drepturilor și obligațiilor reciproce pe care statul le garantează” [146, p. 286].

În Republica Moldova, cetățenia, ca instituție publică, ca drept fundamental al omului cuprinde ansamblul de norme juridice, prin care se reglementează modul de dobândire a calității de cetățean sau de pierderea acesteia. Aceste norme se regăsesc în legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000 [109]. Pe de altă parte, cetățenia reprezintă o condiție juridică de apartenență a individului la un stat, un statut al cetățeanului confirmat prin drepturi și obligații individuale, care izvorăsc din drepturile subiective garantate de stat, prin Constituție. Stările de fapt trăite în prezent de societatea moldovenească desprinde probleme fundamentale în fața științei juridice autohtone, în vederea identificării soluțiilor care ar spori eficiența garanțiilor constituționale menite să asigure realizarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în general, precum și dreptul la cetățenie, în special.

Instituția cetățeniei a fost instituită prin declarația Suveranității Republicii Sovietice Republice Socialiste Moldova din 23 iunie 1990, prin art. 8, în țara noastră s-a stabilit cetățenia republicană [74].

Anume Declarația Suveranității RSS Moldova, prin instituirea cetățeniei republicane și prin declararea supremației legislației republicane asupra celei unionale a creat premisele juridice pentru adoptarea peste un an a Legii cu privire la cetățenie a Republicii Moldova nr. 596-XII din 05.06.91, intrată în vigoare la 04 iulie 1991 [113], care ulterior a stabilit cetățenia unică pe teritoriul țării noastre, iar cetățenia unională a fost abrogată. Este de menționat, că anume această lege a definit în art. 1 instituția cetățeniei prin prisma statului de drept: „Cetățenia Republicii Moldova determină relațiile politice și juridice permanente dintre o persoană fizică și statul Republica Moldova, care își găsesc expresia în drepturile și obligațiile lor reciproce” [113].

La nivel internațional, standardele europene în domeniul cetățeniei se regăsesc în Convenția europeană cu privire la cetățenie [62]. Legea cetățeniei RM, în vigoare, constituie o legiferare modernă, cu nimic sub nivelul celor mai avansate reglementări în domeniu, în care criteriile puse la baza ei sunt bine și echilibrat articulate, spre a funcționa eficient în fluxul internațional, ținând seama totodată de tratatele internaționale la care RM este parte.

Acțiunile de aderare a Republicii Moldova la organisme și instrumente internaționale, are ca scop facilitarea în reformarea și constituirea ansamblului de elemente de protecție a dreptului la cetățenie ca drept fundamental în Republica Moldova.

Ratificarea Convenției europene cu privire la cetățenie de către Republica Moldova a încununat cu adoptarea unei noi Legi a cetățeniei RM nr. 1024/2000 și abrogarea celei vechi, însă unele momente au fost scăpate din vedere de către legiuitor, fapt ce impune necesitatea de racordare a unor norme legislative privind cetățenia la standardele UE, chestiune studiată și expusă în prezenta teză, cu invocarea propunerilor respective în acest sens.

Dreptul la cetățenie reprezintă o calitate exclusivă a unei preocupări de drept intern, deoarece statul are prerogativa să determine cine sunt cetățenii lui, însă la celălalt pol al libertății statelor de a legifera dreptul la cetățenie se situează condiționarea – această legislație corespunde principiilor generale recomandate de Convenția europeană cu privire la cetățenie și acceptată de celelalte state parte, precum și cu Tratatul internațional la care RM este parte.

Importanța cercetării are drept cauză accepțiuni teoretice și practice obligațiilor constituționale față de dreptul la cetățenie, delimitat în sistemul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova. Totodată, având în vedere dispozițiile art. 17 din Constituția Republicii Moldova și art.24 din Legea cetățeniei RM nr. 1024/2000, recomandă preocupare practică în problemele legate de conformitatea cetățeniei și pluralității de cetățenii, reglementat de legislația Republicii Moldova, dreptului internațional și actelor normative europene în ceea ce privește îndeplinirea și ocrotirea acestora. Concordanța normelor legislației

naționale celor de drept internațional funcționează ca una dintre garanțiile de bază ale drepturilor omului, în special ale dreptului la cetățenie, în Republica Moldova.

Dreptul la cetățenie formează obiectul a numeroase studii și cercetare din literatura științifică occidentală, cu toate acestea, în ciuda abundenței de studii cu privire la aspectele diverse ale cetățeniei, nu putem constata existența unei viziuni teoretice comune privind cetățenia, ci invers, existența multiplelor concepții ce conduc la ambiguitatea înțelegerii instituției cetățeniei.

Deși majoritatea cercetătorilor din domeniu consideră, că instituția cetățeniei a apărut odată cu primele revoluții ca urmare a cărora s-au format statele burgheze, atestăm faptul, că încă Aristotel a fost acela, care a încercat să definească noțiunile de „cetățenie” și „cetățean”. Acesta a expus ideea precum, că „statutul de cetățean era acordat doar celor, care luau parte la luarea deciziilor și la exercitarea puterii” [6, p. 552].

Scopul și obiectivele tezei. Scopul propus spre realizare în cadrul acestei lucrări se rezumă la tratarea conceptuală a esenței noțiunii de cetățenie, prin necesitatea lărgirii ariei investigațiilor având în vedere tendințele moderne de a trata acest concept drept unul dinamic, care sintetizează problemele relației dintre stat și cetățean. Evaluarea suficienței garanțiilor constituționale de protecție a dreptului la cetățenie și identificarea creării condițiilor prin care persoane să nu rămână fără calitatea de cetățean, să beneficieze de protecția pe care o oferă calitatea de cetățean, și materializarea acestora prin tratatele privind drepturile omului. Cercetarea multidimensională a instituției cetățeniei, prin prisma cadrului normativ național și internațional în necesitatea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană. La realizarea scopului propus, a fost necesar de a obține următoarele obiective de cercetare pentru a găsi rezolvarea științifică a problemei:

- analiza interesului doctrinar privind dreptul la cetățenie prin cercetărilor științifice din Republica Moldova;
- evaluarea instituției cetățeniei în Republica Moldova;
- abordarea dreptului la cetățenie prin prisma materialelor științifice din alte state;
- problematizarea juridică și sociologică a conceptului de cetățenie;
- analiza istorică a instituției cetățeniei prin prisma evoluției statalității pe parcursul schimbărilor sociale, economice, politice;
- a evidenția rolul standardelor internaționale de reglementare a dreptului la cetățenie, în cadrul reglementărilor naționale aplicabile în materie;
- evoluția instituției cetățeniei în Republica Moldova, o nouă dimensiune definită prin prisma statului de drept;

- argumentarea caracterului fundamental al dreptului la cetățenie, confirmat prin acte internaționale care proclamă drepturile fundamentale ale omului;

- analiza garanțiilor normative ale dreptului la cetățenie prin comparație în sistemele de drept continental și cel anglo-saxon.

Obiectivele stabilite și evidențiate supra, acordă tematicii abordate nu doar o utilitate teoretică ci și practică, prin demonstrarea modului în care se realizează în transcrierea în jurisprudență a reglementărilor care consacră garanțiile dreptului la cetățenie, și principiului aplicării prioritare a reglementărilor internaționale în domeniul drepturilor omului.

Noutatea științifică a lucrării constă în faptul că a fost identificat și analizat modul de aplicare în ordinea juridică internă a garanțiilor constituționale ale dreptului la cetățenie, evidențiind carențele în implementare și formulând soluții pentru înlăturarea deficiențelor constatate. Pentru a formula propuneri concrete s-a efectuat studii ale doctrinei române, moldovenești, ruse, franceze, engleze, un loc important fiind acordat și studiului normelor internaționale și convențiilor la care Republica Moldova este parte.

Originalitatea și elementele de noutate a lucrării se datorează rezultatelor științifice, după cum urmează:

- s-a efectuat un studiu complex a conceptului privind dreptul la cetățenie, au fost formulate definiții ale dreptului la cetățenie și de cetățean;
- s-a analizat cadrul juridic a relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană în domeniul dreptului la cetățenie;
- s-au scos în evidență particularitățile dreptului la cetățenie în reglementări naționale la standardele internaționale în domeniul cetățeniei, fiind examinate aspectele pozitive ale cetățeniei multiple, cât și cele negative în Republica Moldova cât și în cadrul dreptului comparat;
- s-au constatat și studiat ansamblul de norme juridice aplicabile domeniului cetățeniei din Republica Moldova și a dreptului comparat cu privire la cetățenie, fiind stabilite etapele de dezvoltare a legislației în domeniu;
- s-au schițat trăsăturile definitorii ale statutului juridic al persoanelor ce dețin o cetățenie și cele care dețin mai multe cetățenii;
- s-au distins lacunele și problemele juridice din Republica Moldova, au fost propuse careva recomandări de ajustare a legislației privind cetățenia la standardele europene.

Ipoteza de cercetare. Problemele existente în determinarea naturii juridice a cetățeniei pornesc de la tratarea diferită a noțiunii de cetățenie sau faptul cum este percepută în sens politic

sau juridic, important este ca între ambele aspecte să existe o legătură indisolubilă. Caracterul fundamental al dreptului la cetățenie este proclamat prin Constituție, cât și prin acte internaționale la care Republica Moldova este parte. „Orice persoană are dreptul la o cetățenie. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sau de dreptul de a-și schimba cetățenia” [75].

Dreptul la cetățenie este un drept fundamental subiectiv esențial pentru viața, libertatea și demnitate, care garantează o liberă dezvoltare a personalității umane, punând în valoare celelalte drepturi și libertăți ale omului, „Drepturile fundamentale sunt acele drepturi, titularii cărora sunt cetățeni, esențiale pentru îndeplinirea scopurilor societății, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității, stabilite și garantate prin Constituție și legile statului” [179, p. 447].

Problema științifică importantă soluționată prin cercetarea desfășurată rezidă în fundamentarea științifică a conceptului dreptului la cetățenie în contextul garanțiilor constituționale ce asigură consacrarea și implementarea acestui principiu, fapt ce determină perfecționarea legislației la nivel constituțional, pentru a asigura realizarea efectivă și completă a exigențelor cu o valoare constituțională.

La cercetarea domeniului studiat au fost aplicate **metode** generale, metode proprii, cât și cele specifice științelor juridice, printre acestea înscriindu-se:

- metoda istorică, cercetarea cetățeniei și dreptului la cetățenie în perspectiva și evoluția sa istorică, în diferite orânduri sociale, fiind influențată pe parcursul istoriei sale de schimbările sociale, economice, politice, pentru a condiționa ideile de bază în consolidarea sa legală, ca element al statului, parcurgând etape de dezvoltare și înflorire, dar și de stagnare, pentru că statul în evoluția sa însoțește evoluția oamenilor reprezentând pentru aceștia un mod de organizare. Iar dreptul la cetățenie s-a dezvoltat paralel cu dezvoltarea societății și a statalității;
- metoda juridică aplicată în relevarea conținutului normativ al instituției cetățeniei în dreptul constituțional;
- metoda sociologică, utilizată pentru a identifica scopul organizării și interpretării datelor informative din practica națională și internațională, care fac posibilă de a evalua modalitatea de reglementare a instituției dreptului la cetățenie, de a aprecia cât de efectivă este prin prisma normelor în vigoare, cu determinarea posibilelor lacune și problemelor de aplicare în practică a normelor juridice;
- metoda comparativ-juridică, ce a permis analiza practicilor reglementării juridice constituționale a dreptului la cetățenie, în plan național și internațional; identificarea

asemănărilor și deosebirilor dintre legislația noastră și cea a altor state, în domeniul supus cercetării. Metoda respectivă face posibilă determinarea chestiunii în ce măsură instituția dreptului la cetățenie din Republica Moldova corespunde criteriilor prestabilite la nivel internațional;

- metoda analizei folosită la abordarea dreptului la cetățenie și analiza garanțiilor normative ale acesteia în diferite sisteme de drept analizate comparativ, formate din elemente interdependente, în cadrul căreia este studiată instituția dreptului la cetățenie, garanțiile constituționale și limitele acesteia, interacțiunea și corelația lor, ca elemente ale dreptului constituțional;
- metoda logică, necesară pentru a explica subiectul studiat, prin trecerea de la particular la general a formei de raționament, cât și concluzionarea rezultată din premise având ca scop identificarea caracteristicilor cheie la formularea concluziilor și recomandărilor;
- metoda argumentelor contradictorii, transformarea în timp a acțiunii dreptului la cetățenie, ca formă și conținut.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă este determinată de noutatea științifică și actualitatea temei de cercetare; rezultatele pot servi la elaborarea unor lucrări de sinteză, fiindcă prezintă reguli fundamentale în strânsă conexiune cu mecanismele instituite la nivel constituțional în vederea asigurării respectării acestor reguli.

Procedeele științifice aplicate au permis obținerea de informații teoretico-științifice pentru a examina dreptului la cetățenie prin prisma naționalului și internaționalului.

Conținutul tezei se consolidează pe cadrul normativ, prevăzut în Constituția Republicii Moldova, în normele constituționale, legile organice, actele normative ale altor state. Au fost folosite un șir de instrumente internaționale: Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948, Convenția internațională cu privire la cetățenie din 1997, acte ale Uniunii Europene, etc.

Cercetarea științifică s-a bazat și au constituit prevederile și concluziile teoretice, conținute în lucrările cercetătorilor autohtoni și ale celor străini, privind problemele generale ale statului de drept, ale dreptului constituțional, ale dreptului la cetățenie, în special, în care sunt studiate variate aspecte din domeniul realizării garanțiilor dreptului la cetățenie. Astfel, aspectul teoretic al lucrării are drept suport ideile expuse în lucrările semnate de Ion Guceac, Alexandru Arseni, Teodor Cârnaț, Victor Popa, Anghel Ion, Babără Vasile, Bantuș Igor, Barbu B. Berceanu, Veaceslav Zaporozjan, Cezar Bîrzea, Catană Vitali, Gheorghe Ciocîrlan, С.А. Авакьян, С.А., Давудова Д. К., Изотова Е.Н., Калинин В.Н., Черниченко С.В.ș.a.

Valoarea aplicativă a lucrării poate fi rezumată la așa aspecte, după cum urmează: teoretico-științific, normativ-legislativ și juridico-didactic.

În plan teoretico-științific, se conturează și se analizează conținutul garanțiilor constituționale și internaționale, aplicabile în sistemul de drept al Republicii Moldova, privitoare la protecția și realizarea dreptului la cetățenie.

În plan normativ-legislativ se analizează cadrul juridic în sfera reglementării garanțiilor ce asigură respectarea dreptului la cetățenie, precum și evoluția legislației naționale și internaționale în domeniul cercetat.

În plan juridico-didactic, analiza garanțiilor constituționale în materia cetățeniei vor fi utile pentru cadrele didactice universitare.

Sumarul compartimentelor tezei. Structura tezei de doctor a fost determinată de scopul și obiectivele cercetării. Teza include adnotarea în trei limbi, lista abrevierilor, introducerea, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia și CV-ul autorului.

Introducerea reflectă actualitatea și importanța temei, a obiectului de cercetare, determină scopul și obiectivele principale, ipoteza de cercetare; sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese, precum și sumarul compartimentelor tezei.

Capitolul 1. Analiza cercetărilor științifice efectuate în domeniul dreptului la cetățenie. În acest capitol se abordează interesul științific privind cetățenia, modalitățile de dobândire a cetățeniei și de pierderea acesteia, legate de dobândirea acesteia pe principiul ius sanguinis, ius soli, naturalizarea sau acordarea la cerere a cetățeniei, precum și factorii determinanți și unele elemente ale dreptului comparat.

Caracterul specific al instituției cetățeniei se explică prin faptul că aceasta integrează elemente proprii mai multor ramuri de drept și se exprimă după, cum afirmă I. Deleanu ca „o instituție juridică aflată la confluența mai multor subsisteme juridice normative” [79, p.352].

Doctrina juridică înregistrează mai multe teorii privind conceptul de cetățenie, și îndeosebi, a naturii ei juridice. Problemele cele mai frecvente și complicate se referă la identificarea naturii juridice, care o importanță deosebit de mare, deoarece determinarea naturii juridice înseamnă a încadra un fenomen juridic în o categorie sau alta a dreptului, iar determinarea corectă a acesteia ar oferi posibilitatea de a cunoaște esența acestui fenomen juridic.

Instituția cetățeniei este un concept în evoluție și dezvoltare continuă, iar aspirațiile Republicii Moldova de a se încadra în UE, ar putea pe viitor impulsiona schimbări în instituția dreptului la cetățenie.

Cetățenia este o calitate sau un statut, pe care obținând-o, te bucuri de drepturi și libertăți fundamentale cetățenești, dar ai și niște îndatoriri față de statul al cărui cetățean ești, apare problematica studierii conținutului dreptului la cetățenie.

Capitolul 2. Repere conceptuale privind dreptul la cetățenie. Acest capitol prezintă o analiză prin prisma mai multor subsisteme de drept, având un caracter complex, tratat multiaspectual.

Cetățenia este un concept ce solicită o tratare multiaspectuală, dat fiind faptul că se prezintă ca instituție juridică, ca statut juridic, ca drept subiectiv și ca rol social. Anume caracterul multiaspectual al instituției cetățeniei provoacă un șir de discuții și invocă multe probleme în literatura juridică și sociologică a noțiunii de cetățenie.

Noțiunea juridică de cetățenie rezultă cu preponderență din dreptul constituțional, iar în acest capitol au fost analizate teoriile și curentele științifice din doctrina dreptului constituțional privind natura juridică a dreptului la cetățenie

Doctrina juridică înregistrează mai multe teorii privind conceptul de cetățenie, și îndeosebi, a naturii ei juridice. Problemele cele mai frecvente și complicate se referă la identificarea naturii juridice, care are o importanță deosebit de mare, deoarece determinarea naturii juridice înseamnă a încadra un fenomen juridic în o categorie sau alta a dreptului, și numai determinarea corectă a naturii juridice oferă posibilitatea de a cunoaște esența acestui fenomen juridic.

Capitolul 3. Particularitățile cetățeniei în reglementările naționale este împărțit în 5 paragrafe. Se abordează evoluția instituției cetățeniei în Republica Moldova, ca stat independent și suveran începând cu 27 august 1991, odată cu adoptarea Declarației de independență a Republicii Moldova, aceasta dobândind o nouă dimensiune, cu începerea unei evoluții.

Anume declarația Suveranității RSS Moldova, prin instituirea cetățeniei republicane și prin declararea supremației legislației republicane asupra celei unionale a creat premisele juridice pentru adoptarea la 05.06.1991 a Legii cu privire la cetățenie, intrată în vigoare la data de 04.07.1991, care ulterior a stabilit cetățenia unică pe teritoriul țării noastre.

Prin adoptarea Constituției Republicii Moldova la 29 iulie 1994 s-a fortificat instituția cetățeniei, iar garanțiile constituționale a dreptului la cetățenie au fost incluse în art. 17, care stipulează că „Nimeni nu poate fi lipsit de cetățenie în mod arbitrar și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia” [50].

Dreptul la cetățenie constituie în exclusivitate o chestiune de drept intern, deoarece fiecare stat este în drept să determine cine sunt cetățenii lui, însă totodată la celălalt pol al libertății statelor de a legifera dreptul la cetățenie se situează condiționarea – această legislație să fie în concordanță cu principiile generale recomandate de Convenția europeană cu privire la cetățenie

și acceptată de celelalte state-parte, precum și cu Tratatul internațional la care Republica Moldova este parte.

Capitolul 4. Geneza dreptului la cetățenie în cadrul dreptului comparat conține 4 paragrafe. Reprezintă un studiu privind exercitarea garanțiilor normative ale dreptului la cetățenie în cele două sisteme de drept analizate comparativ: dreptul continental și cel anglo-saxon. Se relevă instituția cetățeniei și a dreptului la cetățenie în alte state, inclusiv România, Franța, Marea Britanie, Germania, Olanda, Portugalia ș.a.

Dreptul la cetățenie în statele de drept continental se legiferează prin legislația internă și prin numeroase convenții internaționale.

Legislația statelor din sistemul de drept anglo-saxon oferă dreptul de a dobândi cetățenia prin două modalități: în virtutea nașterii și naturalizării.

În acest capitol se analizează dreptul la cetățenie a statelor sistemului de drept continental unde s-a observat o tendință de liberalizare a reglementărilor juridice în materia dreptului la cetățenie, ca urmare, dobândirea cetățeniei fiind condiționată de accesul legal pe teritoriul statului, dreptul de a accede în acest teritoriu, șederea legală, dreptul de a munci.

În linii generale, legislațiile naționale în materie de cetățenie se fundamentează pe principiile, că fiecare persoană trebuie să dețină o cetățenie, apatridia trebuie evitată, iar cazurile de multiplă cetățenie - minimizează.

În finalul fiecărui capitol sunt prezentate *concluzii*, iar teza de doctorat finalizează cu un compartiment consistent: Concluzii generale și recomandări, care cuprinde un șir de idei generalizatoare la subiectul tezei, precum și propuneri privind modificarea și completarea legislației în vigoare în vederea consolidării mecanismului statal de garantare a dreptului la cetățenie.

Bibliografia utilizată în cadrul cercetării conține o listă de 189 de titluri, reflectă izvoarele informative studiate, care conțin rezultatele investigațiilor de bază ale autorilor doctrinei juridice naționale și din alte state.

1. ANALIZA CERCETĂRILOR ȘTIINȚIFICE EFECTUATE ÎN DOMENIUL DREPTULUI LA CETĂȚENIE

1.1. Interesul doctrinar din Republica Moldova privind dreptul la cetățenie

Dreptul la cetățenie este consfințit în Declarația Universală a Drepturilor Omului, art. 15, în conformitate cu care „1. Orice persoană are dreptul la o cetățenie. 2. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa, sau de dreptul de a-și schimba cetățenia” [75]. Se consideră, că anume această Declarație a stat la baza definirii contemporane a cetățeniei, în conformitate cu care cetățeanul participă activ la viața politică a statului, cetățeanul posedă un întreg ansamblu de drepturi și libertăți, iar statul la rândul său, este înzestrat cu un șir de obligații corelative față de cetățean, prin urmare drepturile omului formează fundamentul statutului juridic al cetățeanului și determină, totodată, limitele acțiunii puterii statului.

În Republica Moldova dreptul la cetățenie în Republica Moldova este garantat prin Constituție (art. 17), care stabilește, că „cetățenia Republicii Moldova se dobândește, se păstrează ori se pierde doar în condițiile prevăzute de legea organică. Iar dreptul cetățeanului de a-și schimba cetățenia îi aparține. Legea fundamentală a țării stipulează, că nimeni nu poate fi lipsit de cetățenie în mod arbitrar” [50].

Istoriceste, instituția cetățeniei ca categorie juridică, a apărut în Republica Moldova o dată cu Declarația Suveranității RSS Moldova din 23 iunie 1990 [74], care prin art. 8 a instituit cetățenia republicană în noul stat suveran. În scurt timp, la 4 iulie 1991 a fost adoptată legea Cu privire la cetățenie a Republicii Moldova din 4 iulie 1991 [113], prin care s-a stabilit cadrul legal al raporturilor legate de cetățenia Republicii Moldova. După o perioadă de nouă ani a fost adoptată noua Legea cetățeniei RM din 2 iunie 2000, nr. 1024-XIV [109]. Adoptarea unei noi legi s-a impus în legătură cu ratificarea de către Republica Moldova a Convenției europene cu privire la cetățenie din 6 noiembrie 1997, Strasbourg [62]. În aceste condiții legislația țării privind cetățenia trebuia să fie armonizată cu prevederile Convenției ratificate.

Cetățenia Republicii Moldova, ca instituție juridică, cuprinde ansamblul de norme juridice, prin care se reglementează modul de dobândire a calității de cetățean sau de pierdere a acesteia. Aceste norme se regăsesc în Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV [109]. Pe de altă parte, cetățenia reprezintă o condiție juridică de apartenență a individului la un stat, un statut al cetățeanului confirmat prin drepturi și obligații individuale, care izvorăsc din drepturile subiective garantate de stat, prin Constituție. Altfel fie spus, cetățenia acordă dreptul persoanei fizice, care locuiește în Republica Moldova, să se manifeste în plan politic: să aleagă sau să fie

ales în organele reprezentative ale puterii sau ale administrației publice, să ocupe funcții publice în stat etc. Din cele relatate constatăm, că dreptul la cetățenie oferă individului o apartenență politică și juridică la un anumit stat, în cazul de față, statul Republica Moldova. În contextul celor spuse, accentuăm, că această apartenență la stat nu se exprimă printr-o legătură unilaterală, ci prin una reciprocă (corelativă) între stat și individ. Prin urmare, ambele părți sunt legate reciproc, cetățeanul este legat de stat, iar statul este legat de cetățean.

În contextul celor enunțate, exprimăm opinia, că această legătură internă care, există între stat și persoană stă la baza drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, dar și a îndatoririlor (obligațiilor) lor față de stat, poartă denumirea de cetățenie.

Fiind un concept vechi, apărut o dată cu primele comunități umane sedentare, cetățenia, deși are un caracter politic evident, cuprinde în sine două probleme pe care le exercită – cine și în ce condiții poate beneficia de cetățenie, aceasta constituind o problemă nu numai pur juridică dar și de natură formală, și o chestiune care privește competențele non-politice ale cetățenilor, ce derivă din resursele sociale pe care le administrează și la care au acces.

Acestea fiind expuse, considerăm, că cetățenia este o instituție fundamentală a dreptului constituțional, care permite și stabilește apartenența unei persoane la un stat, dar și faptul că această persoană se bucură de toate drepturile și obligațiile consfințite de Constituție.

Pornind de la faptul, că dreptul la cetățenie este unul prin care se confirmă statutul juridic al persoanei și legătura acestuia cu un stat, or, acesta este unul din cei mai importanți piloni ai democrației, cercetarea instituției cetățeniei devine tot mai actuală, fiind prezentă în demersurile științifice ale cercetătorilor din Republica Moldova, cum ar fi: V. Popa, A. Arseni, Gh. Ciocârlan, L. Suholitco, V. Ivanov., I. Guceac, A. Smochină, T. Cârnaț, Gh. Costache, V. Catană Babără V., L. Zaporojan etc.

Definiția cetățeniei este una din principalele probleme asupra cărora sunt îndreptate preocupările cercetătorilor din țara noastră, asta deoarece, atunci când există o definiție clară și uniformă, acceptată universal, este mai ușor să apreciezi și să cercetezi conceptul investigat. Cercetătorul moldovean V. Popa printre primii a abordat noțiunea de cetățenie în lucrarea sa „Drept public”, astfel, în opinia lui, cetățenia este “o legătură politică și juridică permanentă, nelimitată în timp și spațiu dintre persoanele fizice și stat, legătură ce semnifică apartenența acestora la statul Republica Moldova, și se exprimă prin ansamblul drepturilor și obligațiilor reciproce pe care statul le garantează” [146, p. 286]. Sensul acestei definiții este susținut și de cercetătorul V. Ivanov, care, la rândul său consemnează că “cetățenia reprezintă o legătură politico-juridică nelimitată în timp și spațiu, dintre om și stat, în virtutea căreia omul dispune de plenitudinea drepturilor și libertăților proclamate și garantate de Constituție, legile statului,

îndeplinește obligațiile, precum și se bucură de apărarea și protecția statului atât în interiorul lui cât și peste hotare” [9, p. 9].

Constatăm deci, că în opinia ambilor cercetători citați cetățenia reprezintă o legătură politică și juridică permanentă dintre stat și persoană, care oferă drepturi și obligații reciproce, garantate de Constituția Republicii Moldova [50] și alte legi speciale. Remarcăm, că ambele definiții ale cetățeniei formulate de autorii V. Popa și V. Ivanov derivă chiar din textul legii și redau sensul esențial al instituției cetățeniei în Republica Moldova. Totodată, exprimăm opinia, că definiția autorului V. Ivanov vine să o completeze pe cea formulată de V. Popa, după cum urmează: “cetățeanul se bucură de protecția statului, atât pe interior, cât și pe exterior” [146, p. 460].

O analiză amplă a tematicii dreptului la cetățenie o regăsim în lucrarea lui A. Arseni și L. Suholitco „Cetățenia – o nouă viziune și reglementare europeană” [10]. În lucrarea menționată, autorii fac o prezentare a istoricului instituției cetățeniei în Republica Moldova, comentează modificările din legislație, care au parvenit o dată cu ratificarea Convenției europene cu privire la cetățenie, fapt ce a condus la adoptarea unei noi legi a cetățeniei nr. 1024-XIV la 2 iunie 2000.

În viziunea cercetătorilor A. Arseni și L. Suholitco, „cetățenia este acea calitate a persoanei fizice ce exprimă legătura politico-juridică permanentă nelimitată în timp și spațiu dintre această persoană fizică și statul respectiv, atribuind plenitudinea de drepturi și obligații reciproce stabilite de Constituție și legi” [10, p. 8]. Constatăm deci, că definiția prezentată în această lucrare nu diferă radical de cea pe care au identificat-o V. Popa și V. Ivanov. Considerăm, că această lucrare este remarcabilă prin faptul, că constituie un prim studiu în materie de cetățenie în țara noastră în lumina noilor reglementări privind dreptul la cetățenie. Pornind de la definirea și abordarea naturii juridice a cetățeniei, autorii prezintă un studiu detaliat al istoricului reglementării juridice a cetățeniei din țara noastră. Aflăm deci, că cetățenia ca instituție de drept a Republicii Moldova a fost fondată prin Declarația Suveranității RSS Moldova din 23 iunie 1990 [74], care în art. 8 stabilește, că în Republica Moldova se instituie cetățenia republicană. Autorii consideră, că Legea cu privire la cetățenia Republicii Moldova nr. 596-XII din 4 iulie 1991 [113] a fost una acceptabilă pentru acele timpuri, referindu-se, mai ales, la articolul 2 „Apartenența la cetățenia Republicii Moldova”. În acele timpuri istorice, trebuia de stabilit care din persoanele ce locuiau pe teritoriul Republicii Moldova vor obține statutul de cetățean al tânărului stat și care nu pot obține această calitate. Autorii își exprimă opinia privind importanța majoră privind art. 2 „Apartenența la cetățenia Republicii Moldova”, alin. 4, potrivit căruia, pot accede la cetățenia RM și „Alte persoane care, până la adoptarea Declarației Suveranității Republicii Moldova, inclusiv data adoptării ei, 23 iunie 1990, au avut loc de trai permanent pe

teritoriul Republicii Moldova și loc permanent de muncă sau o altă sursă legală de existență. Aceste persoane se vor decide singure referitor la cetățenie în timp de un an de zile” [113, art. 2], la redactarea căruia s-a ținut cont de Declarația Universală a Drepturilor Omului [75], care prevede că orice persoană are dreptul la cetățenie și nimeni nu poate fi lipsit de acest drept în mod arbitrar.

Considerăm, că autorii A. Arseni și L. Suholitco au abordat întreaga paletă a problematicii privind cetățenia în Republica Moldova în lucrarea citată, aceasta prezentând, un studiu foarte prețios pentru doctrina juridică moldovenească, care este destul de modestă la acest capitol. Modul de expunere a materialului oferă claritate, de exemplu, atunci când autorii analizează și prezintă statutul juridic al cetățenilor RM, temeiurile dobândirii sau pierderii cetățeniei Republicii Moldova; cetățenia dublă, etc., mai întâi explică problematica din punct de vedere teoretic și conceptual, trec în revistă punctele de vedere ale savanților cu renume din domeniu, după care caracterizează reglementarea dreptului la cetățenie în Republica Moldova și conformitatea reglementărilor naționale cu convențiile și tratatele internaționale la care RM este parte. Putem conchide deci, că prezenta lucrare este unica din țară, care cumulează întreaga informație privind dreptul la cetățenie, cu toate, că în perioada de timp ce s-a scurs de la apariția editorială a lucrării, au parvenit schimbări esențiale în reglementarea dreptului la cetățenie, atât în plan internațional cât și în plan național; pe de altă parte mai mulți tineri cercetători din țara noastră au efectuat încercări de cercetare științifică în materia vizată, venind să completeze aceste demersuri ale autorilor A. Arseni și L. Suholitco, unele dintre care vor fi caracterizate ulterior în prezenta lucrare.

Faptul că cetățenia își are începuturile sale odată cu apariția statalității, i-a determinat pe unii autori să considere cetățenia ca pe un element constitutiv al statului. Această idee este pe larg discutată în literatura din occident. Cu privire la aceasta se pronunță autorul moldovean I. Guceac în lucrarea sa „Curs elementar de drept constituțional” [87]. În viziunea autorului, „organizarea statului și a puterii statului poate fi realizată numai în raport cu populația, însă cetățenia nu poate fi privită numai ca element constitutiv al statului, deoarece apartenența unei persoane față de un stat înseamnă și legătura juridică care presupune drepturi și obligații” [87, p. 15]. Această idee este susținută de autorul A. Arseni în lucrarea sa „Drept constituțional și instituții politice: tratat elementar” [7]. În opinia autorului A. Arseni, „elementele constitutive ale statului sunt: 1. Națiunea (dimensiune demografică a statului); 2. Teritoriul (dimensiune materială a statului); 3. Puterea de stat (dimensiune juridico-politică)” [7, p. 337]. Concepția lui A. Arseni, de altfel, care este una răspândită și în occident, se desprinde chiar din textul legii Republicii Moldova.

În concepția noastră, cetățenia nu poate fi un element constitutiv al statului, doar populația (dimensiunea demografică și spirituală a statului) constituie element constitutiv al statului, pe când cetățeanul face parte din populație, de rând cu cetățenii străini și apatrizii.

Cercetătorul moldovean Teodor Cârnaț, doctor în drept, în lucrarea „Drept constituțional” [32] abordează dublul sens al noțiunii de cetățenie: a) capacitate a omului și b) instituție juridică. În această ordine de idei, autorul consideră, că cetățenia ca instituție juridică: „reprezintă un ansamblu de norme juridice ce reglementează raporturi sociale grupate în jurul necesității de a asigura plenitudinea drepturilor și obligațiilor prevăzute de Constituție și legi acelor persoane care, prin sentimentele și interesele lor, sunt strâns legate de destinele statului nostru, dar și ca un ansamblu de norme juridice, care reglementează modul de dobândire sau de pierdere a calității de cetățean” [32, p. 118].

Cea de-a doua accepțiune a cetățeniei, în abordarea lui T. Cârnaț privește: „Cetățenia ca pe o calitate a persoanei fizice ce exprimă legătura politico-juridică permanentă nelimitată în timp și spațiu dintre această persoană fizică și statul respectiv” [32, p. 118]. Numai calitatea de cetățean atribuie persoanei care-o deține plenitudinea de drepturi și obligații reciproce stabilite de Constituție și alte legi. Autorul subliniază faptul, că legătura juridică între persoană și stat nu indică neapărat originea etnică a individului, invocând Convenția europeană cu privire la cetățenie. Considerăm, că precizarea autorului, privind faptul, că cetățenia nu indică neapărat și etnia individului este importantă și vine să combată teoria potrivit căreia, cetățenia poate fi un element constitutiv al statului, pe când elementul constitutiv al statului este poporul.

În lucrarea sa, T. Cârnaț caracterizează temeiurile de dobândire și de pierdere a cetățeniei. Potrivit legislației, pierderea cetățeniei poate fi: prin renunțare, prin retragere sau în temeiul acordurilor internaționale la care Republica Moldova este parte. Retragerea poate fi doar în cazul când cetățenia a fost dobândită în mod fraudulos sau cetățeanul s-a înrolat într-o armată străină; foarte rar, persoana poate fi lipsită de cetățenie, dacă a săvârșit fapte deosebit de grave și a adus prejudicii serioase statului. Prezintă interes tematica „cetățeniei de onoare”, abordată de autor. Deși în țara noastră cetățenia de onoare nu este reglementată în legislație, reflecțiile autorului par a fi captivante.

Considerăm că instituția cetățeniei este un concept în evoluție și dezvoltare continuă, iar aspirațiile Republicii Moldova de a se încadra în UE, ar putea pe viitor impulsiona schimbări în instituția dreptului la cetățenie. Așa dar, în viziunea autorului, „cetățenia de onoare al unui stat se acordă unor persoane străine, care sunt cetățeni ai altui stat, pentru servicii deosebite aduse țării și întregii națiuni. Cetățenia de onoare este un titlu onorific care se acordă de Parlament la propunerea Guvernului. Dat fiind faptul, că este un titlu onorific, acesta nu influențează nicicum

cetățenia persoanei propusă pentru titlu onorific și acesta nu se consideră că are dubla cetățenie” [32, p. 120].

Este de menționat, că în practica unor state există cazuri, când persoana poate primi acest titlu onorific cu drepturi depline, de exemplu Irlanda acordă cetățenia de onoare cu drepturi depline, inclusiv dreptul de ședere și dreptul de vot.

Pornind de la ideea, că cetățenia este o calitate sau un statut, pe care obținând-o te bucuri de drepturi și libertăți fundamentale cetățenești, dar ai și niște îndatoriri față de statul al cărui cetățean ești, apare problematica studierii conținutului dreptului la cetățenie. Demersurile științifice privind natura juridică a drepturilor fundamentale cumulează două teorii: teoria drepturilor naturale și teoria drepturilor subiective. În aprecierea naturii juridice a drepturilor fundamentale ale cetățenilor Republicii Moldova, autorul T. Cârnaț le-a supus clasificării, “atribuind la prima categorie drepturile inviolabile: dreptul la viață, inviolabilitatea domiciliului, a persoanei, libera circulație etc. În cea de-a doua categorie se încadrează drepturile social-economice și culturale: dreptul la muncă, la odihnă, învățatură etc. Drepturile politice exclusive fac obiectul celei de-a treia categorii, aceste drepturi oferă cetățenilor posibilitatea să participe la conducerea statului. Cea de-a patra categorie cuprinde drepturile social-politice, care se exercită de cetățeni la alegerea dâșilor: libertatea întrunirilor, dreptul la grevă, libertatea conștiinței etc. Iar ultima categorie, cea de-a cincea, cuprinde drepturile garanții” [32, p. 136]. În concluzie, cercetătorul T. Cârnaț se expune privind natura juridică a drepturilor fundamentale a cetățenilor, susținând teoria conform căreia drepturile fundamentale sunt drepturi subiective. „Asta deoarece drepturile și îndatoririle fundamentale există numai în cadrul unui raport juridic concret, care este raportul de cetățenie. Drepturile fundamentale nu se deosebesc de drepturile subiective nici prin natura lor, nici prin obiectul acestora” [32, p. 132].

În lucrarea exemplificată, T. Cârnaț a supus clasificării și obligațiile corelative care le revin cetățenilor, pe care, într-un mod foarte succint o prezentăm în continuare:

„1. Fiecare cetățean are îndatoriri fundamentale față de stat, după cum sunt: Apărarea patriei;

Devotamentul față de țară; Respectarea Constituției și a altor legi; Contribuirea la cheltuielile publice prin taxe și impozite.

2. Îndatoriri fundamentale destinate să asigure conviețuirea pașnică a cetățenilor și a celorlalte persoane aflate pe teritoriul țării:

Respectarea drepturilor, intereselor legitime și a demnității altor cetățeni;

Exercitarea drepturilor și libertăților constituționale cu bună credință;

Protecția mediului și a monumentelor istorice și culturale;

Obligația părinților de a crește și educa copiii și a copiilor de a ajuta părinții” [32, p. 147].

În procesul de investigare a surselor științifice privind dreptul la cetățenie s-a constatat, că în țările occidentale se utilizează (uneori) în paralel sintagmele „naționalitate” și „cetățenie”, acestea având în unele situații același înțeles. În contextul celor relatate, vom analiza concepțiile cercetătorului moldovean V. Babără, care abordează problematica conceptelor de „naționalitate” și „cetățenie” în lucrarea „Reflecții asupra conceptelor de naționalitate și cetățenie în materia statutului personal” [15]. Autorul tratează conceptele de „naționalitate” și „cetățenie”, pornind de la definiția dată „națiunii” de către Mancini, potrivit căreia aceasta se prezintă „o societate naturală de oameni, care dispun de un teritoriu comun, au aceeași origine, aceleași obiceiuri, limbă etc”. În opinia autorului: „Multe state folosesc termenul „naționalitate” atunci când are loc legătura ce se realizează între persoană și stat, pe când în legislația altor state îl întâlnim pe cel de „cetățenie”, motiv pentru care se impun câteva precizări cu privire la cele două noțiuni. Între „cetățenie” și „națiune” există o legătură istorică, națiunea fiind cadrul în care se construiesc legitimitatea și practicile democratice” [15, p. 23]. Autorul consideră, că o dată cu Revoluția franceză, națiunea a devenit sursa suveranității statale, iar în secolul al XIX-lea termenul de „națiune” se identifica cu identitatea politică a cetățeanului în societatea democratică. Distincția dintre „naționalitate” și „cetățenie” a devenit tot mai vădită în secolul al XX-lea, consideră autorul, precizând, cu referire la opiniile lui A. Weiss că „naționalitatea reprezintă legătura, care unește o persoană de o națiune determinată, tot așa cum omul este legat de familie prin legături de filiație, prin alianțe ce rezultă din naștere, căsătorie sau adopție, iar de oraș prin domiciliu, este legat de națiune prin naționalitate”. În viziunea sa, o națiune nu este doar „o asociație de cetățeni trăind pe același teritoriu, supunându-se aceluiași legi, recunoscând autoritatea aceluiași guvern”, ci și „un grup de oameni ... care se unesc să formeze același stat” [15].

Demersurile cercetătorului privind distincția dintre „naționalitate” și „cetățenie” sunt necesar a fi cunoscute, deoarece în multe țări din sistemul romano-germanic între acești doi termeni se acceptă sinonimia, de aceea precizările efectuate de autor sunt binevenite. Este de precizat, că în țările din sistemul Common - Law noțiunea de cetățenie are înțelesul său specific și nu este sinonim cu cel de naționalitate.

Susținem aceste precizări ale cercetătorului în conformitate cu care naționalitatea este legătura care unește persoana cu o națiune anume, tot așa cum, spre exemplu, este legată persoana de familia sa. O națiune poate locui pe teritoriile a mai multor state, pe când în cazul cetățeniei, suntem în prezenta apartenenței prin acest statut la un stat anume, iată de ce considerăm, că toate țările ar trebui să utilizeze același termen, care să redea legătura politico-juridică permanentă a individului cu un stat – cetățenia.

Din definițiile cu privire la cetățenie ale autorilor V. Popa, V. Ivanov, A. Arseni, identificate anterior, dar și din definiția legală a dreptului la cetățenie derivă componenta politică („o legătură politică și juridică permanentă”), or, această componentă politică rezultă chiar din însăși normele constituționale, potrivit cărora “cetățenii Republicii Moldova pot participa la exercitarea suveranității în mod direct prin referendum sau în mod indirect, prin organele reprezentative” [50, art.2].

Deci aspectul politic al dreptului la cetățenie apare ca o relație între stat și individ, care implică atât participarea deplină politică a individului în stat, cât și loialitatea statului față de acesta. Această idee este susținută și prezentată de doctorul în drept Igor Bantuș în studiul intitulat „Cetățenia Republicii Moldova - legătură politico-juridică permanentă între cetățean și stat” [18]. În sensul celor relatate, autorul citat consideră că: „Apartenența unei persoane la un anumit stat nu exprimă o legătură unilaterală, ci una reciprocă între cele două entități. Această legătură are un fundament politic, rezultând din dreptul statului, ca reprezentant al puterii suverane a poporului, de a conferi și apăra calitatea de cetățean al său. Totodată, această legătură are și un fundament juridic, rezultând din consfințirea prin Constituție și alte acte legislative care reglementează relațiile de cetățenie” [18, p. 222].

Ideea componentei politice din noțiunea cetățeniei este abordată de doctorul în drept Z. Lupașcu în studiul „Cetățenia și drepturile cetățenești”, astfel, că potrivit autoarei, „cetățenia asigură individului un statut juridic deosebit, care constă dintr-un ansamblu de drepturi și responsabilități conferite de către stat cetățenilor săi. Acest statut legal al cetățenilor ca subiecți ai dreptului, determină condițiile apartenenței la o comunitate politică” [130, p. 11].

Din comentariile autoarei surprindem următoarele idei: raporturile dintre individ și puterea statului se manifestă prin totalitatea drepturilor și obligațiilor reciproce, circumscrise statutului juridic de cetățean al persoanei. Statutul de cetățean oferă persoanelor o legătură juridico-politică de durată cu statul, or, această situație conferă un statut deosebit cetățeanului față de cei străini și apatrizi. Iată de ce autoarea Z. Lupașcu consideră, că drepturile politice, care constituie componentele de bază ale statutului de cetățean au niște particularități proprii, diferite de alte drepturi ale omului, cum ar fi: dreptul de a alege și de a fi ales, de a participa la conducerea statului, de a ocupa funcții publice de a nu fi lipsit de cetățenie etc. Însă, ignorând faptul, că toate sunt drepturi fundamentale ale omului, acestea se realizează prioritar doar ca drepturi ale cetățeanului și sunt legate strâns de apartenența individului la un anumit stat. În concluzie, cercetătoarea susține că: „statutul juridic al cetățeanului este un fenomen juridico-politic multiaspectual și de consolidare, fără de care este imposibilă reglementarea deplină a statutului juridic al personalității în diferite domenii ale vieții publice. Statutul juridic al cetățeanului

exprimă vocația cetățeanului pe planul realităților juridice interne ale fiecărei țări, pentru toate drepturile și libertățile” [130, p. 14].

Concepțiile științifice ale lui A. Arseni, V. Ivanov, V. Popa, T. Cârnaț privind caracterul permanent și nelimitat al legăturii juridico-politice între stat și cetățean, a încercat să le precizeze și să le completeze cercetătorul Gh. Ciocîrlan, în teza sa de doctor, „Dezvoltarea instituției cetățeniei în România și Republica Moldova” [39]. Autorul este de părere, că „legătura juridico-politică între persoana fizică și stat mai degrabă ar trebui să fie considerată una durabilă decât permanentă, deoarece individul este liber să-și aleagă cetățenia, poate renunța la o cetățenie, poate accepta o altă cetățenie etc.” [39, p. 60]. În această privință, considerăm afirmațiile lui A. Arseni, V. Ivanov, T. Cârnaț și V. Popa mai corecte, deoarece în demersurile lor, se are în vedere, că această legătură există permanent atâta timp cât există și calitatea de cetățean (sau statut). Dicționarul DEX explică sensul cuvântului permanent – care există mereu (durează mereu) fără a se schimba, neconținut, neîntrerupt.

Considerăm, că autorii A. Arseni, V. Ivanov și V. Popa s-au referit la caracterul permanent al legăturii juridico-politice, care există între stat și cetățean atâta timp cât există calitatea de cetățean. Iar faptul că legea permite cetățeanului de a renunța la o cetățenie și de a-și alege alta, nu se reflectă asupra noțiunii sau definiției cetățeniei. În acest context amintim, că și în textul legii se vorbește despre legătura politico-juridică permanentă.

Unele precizări și completări privind definirea cetățeniei le-a realizat în demersul său științific „Cetățenia, un atribut al statalității” L. Zaporojan, după cum urmează: „cetățenia este o calitate indispensabilă a persoanei fizice, dobândită în raport cu statul, nelimitată în timp și spațiu, bazată pe fidelitatea politică a persoanei, în temeiul căreia aceasta devine titularul tuturor drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale, dobândind protecția statului și a legislației în vigoare” [175, p. 67]. Observăm, că în viziunea autoarei L. Zaporojan, definiția cetățeniei se deosebește de cele analizate anterior. În opinia acesteia, indispensabilitatea calității de cetățenie are la bază principiul imposibilității privării de cetățenie, care se dobândește prin naștere. Autoarea subliniază obligativitatea fidelității politice a persoanei față de stat și tratează această tematică prin prisma fenomenului pluralității de cetățenii, fenomen care în prezent se extinde tot mai mult. Astfel, legislația țărilor democratice permit pluralitatea de cetățenii, și Legea cetățeniei Republicii Moldova prin art. 24 reglementează pluralitatea de cetățenii.

Este adevărat, că în perioada actuală se observă tendința multor persoane de a deține cetățenia mai multor state. Acest fenomen este în expansiune continuă, însă ridică niște probleme de rezolvat cu referire la îndeplinirea obligațiilor fundamentale, cum ar fi, de exemplu, obligația

de a apăra patria. În acest sens, autoarea propune delimitarea din multiplele cetățenii pe care le deține persoana ca una să fie declarată principală, celelalte rămânând a fi complementare.

Dacă revenim la definiția formulată de L. Zaporojan, desprindem ideea dobândirii de către cetățeni a protecției statului și legislației, care este nelimitată în timp și spațiu, ceea ce înseamnă că statele își protejează cetățenii și drepturile acestora fără a ține cont de suveranitatea statelor. Ideea autoarei poate fi comentată, după cum urmează: cetățenia este condiția principală pentru ca statul să intervină ca un protector al persoanei. Adică, singura bază juridică care autorizează un stat să ceară de la altul să îndeplinească o regulă sau alta prescrisă de dreptul internațional privat cu privire la persoane este legătura de cetățenie.

Cetățenia multiplă sau pluralitatea de cetățenii, după cum este definită în legislația moldovenească, dar și în Convenția europeană cu privire la cetățenie din 6 iunie 1997 [62], este o tematică interesantă și tot mai des abordată sub diferite aspecte de autorii autohtoni în ultima perioadă. Vom analiza în cele ce urmează demersul științific al autoarei N. Bolohan „Pluralitatea cetățeniei conform prevederilor convențiilor europene” [25, p. 47]. În viziunea autoarei N. Bolohan, „Cetățenia multiplă sau naționalitatea multiplă, este un statut prin care o persoană este văzută ca un cetățean sub legile mai multor state. Dubla cetățenie este cea mai cunoscută formă de cetățenie multiplă, deoarece nimic din legea internațională nu împiedică pe cineva să posede cetățenie în două state” [25, p. 48].

Autoarea precizează principiile care guvernează cetățenia multiplă, acestea fiind consacrate de Convenția europeană cu privire la cetățenie, după care analizează condițiile acesteia în dreptul nostru intern. Pornind de la normele legale, care permit pluralitatea de cetățenii în Republica Moldova, în cazurile următoare: „a) copiii care au dobândit automat la naștere cetățenia Republicii Moldova și cetățenia unui alt stat; b) cetățenii săi care dețin concomitent cetățenia unui alt stat, când această cetățenie este dobândită automat prin căsătorie; c) copiii cetățeni ai Republicii Moldova care au dobândit cetățenia unui alt stat în urma înfierii; d) pluralitatea care rezultă din prevederile acordurilor internaționale la care Republica Moldova este parte; e) cazuri când renunțarea la cetățenia unui alt stat sau pierderea ei nu este posibilă sau nu poate fi rezonabil cerută” [109, art. 24], autoarea tratează problemele legate de îndeplinirea obligațiilor cetățenilor cu dubla cetățenie, referindu-se în special la obligația militară a cetățeanului. În opinia autoarei, „obligațiile de apărare a statului se îndeplinesc, potrivit convenției, numai într-un singur stat, acela fiind statul în care cetățeanul își are domiciliul său permanent” [25].

Autorii A. Arseni și L. Suholitco și-au expus părerea în legătură cu definirea pluralității de cetățenii, considerând că „pluralitatea de cetățenii înseamnă deținerea simultană a mai multor cetățenii de către o persoană” [10, p. 73].

Dat fiind faptul, că în Republica Moldova este permisă pluralitatea de cetățenii, în literatura de specialitate au demarat discuții privind natura juridică a cetățeniei multiple. În acest sens s-a expus autorul moldovean V. Catană, care a tratat tematica cetățeniei multiple în studiul „Cetățenia multiplă: precedente și soluții pentru Republica Moldova” [31].

Autorul V. Catană consideră că “natura juridică a pluralității de cetățenii presupune o capacitate juridică mai largă în raport cu legile a mai multor state” [31], în acest sens, V. Catană pornește de la ideea că dubla cetățenie reprezintă excepția de la regulă. Dar, având în vedere „evoluțiile ce se conturează și extinderea fenomenului de pluralitate de cetățenii, natura juridică a cetățeniei ar putea suporta modificări în timp”, menționează autorul [31, p. 4].

În studiul său, V. Catană analizează problematica privind măsurile de limitare a unor drepturi cetățenești pentru persoanele, care dețin mai multe cetățenii, cum ar fi, limitarea ocupării funcțiilor publice de către persoanele cu dubla cetățenie. Această limitare are loc într-un șir de state, prin urmare, nici Republica Moldova nu face excepție. Autorul V. Catană își exprimă dezacordul cu aceste limitări și consideră că “dacă prin lege se recunoaște pluralitatea de cetățenii, atunci aceasta implică și recunoașterea pluralității loialităților. Iar acțiunea statului în materie de pluralitate de cetățenii trebuie să pornească de la constatarea că aceasta reprezintă o problemă în care drepturile și interesele persoanei sunt prioritare în raport cu acțiunea autorităților statului. Autoritățile moldovenești trebuie să privească problema multiplei cetățenii ca pe un element al mobilității populației din Moldova, care este în beneficiul cetățenilor moldoveni. În condițiile în care Republica Moldova nu poate asigura standarde comparabile cu cele la care aspiră cetățenii săi, multipla/dubla cetățenie nu trebuie tratată ca fiind în dauna stăruinței moldovenești, iar persoanele care au două sau mai multe cetățenii nu trebuie privite ca oameni neloiali Republicii Moldova [31, p. 22].

Susținem această argumentare a autorului V. Catană, mai ales, că în legislația țării noastre, și chiar în textul Constituției la ocuparea funcțiilor publice înalte în stat este clar stipulată doar o condiție – cetățenia Republicii Moldova.

De asemenea, autorul V. Catană evidențiază tendințele și politicile statelor în reglementarea pluralității de cetățenii. Se reliefează două aspecte esențiale în evoluția multiplei cetățenii: „În primul rând, numărul persoanelor care dețin două sau mai multe cetățenii este în continuă creștere și include state, ce cuprind o arie geografică tot mai largă. În al doilea rând, percepția statelor și a opiniei publice evoluează în sensul acceptării cât mai plene a pluralității

de cetățenii, tot mai multe state recunosc în legislațiile lor dreptul de a avea două sau mai multe cetățenii și la fel de multe state nu adoptă măsuri legale speciale de limitare a multiplei/dublei cetățenii” [31,p. 4].

Este evident, că în lume există state care admit sau nu admit multiple cetățenii, nu există standarde unice în acest sens, dar acest fenomen există și evoluează în continuare. Comunitatea internațională în materia dreptului la cetățenie este axată mai mult pe crearea condițiilor ca fiecare persoană să poată avea cetățenie și să beneficieze de protecția oferită de calitatea de cetățean.

O analiză multidimensională a instituției pluralității de cetățenii a fost realizată de cercetătoarea L. Zaporojan în teza sa de doctor „Pluralitatea de cetățenii în perspectiva integrării europene a Republicii Moldova” [177]. În rezultatul cercetărilor și studiilor efectuate, autoarea definește instituția pluralității de cetățenii „ca poziția juridică a persoanei fizice în raporturile mutuale cu statul, permisă prin lege, ce exprimă capacitatea de a deține în același timp calitatea de cetățean a două sau mai multe state, fiind titularul drepturilor și îndatoririlor tuturor statelor a căror cetățenie o deține, exercitându-le plenar doar în statul pe teritoriul căruia își are domiciliul” [178, p. 19]. Analizând multiaspectual pluralitatea de cetățenii, autoarea L. Zaporojan a ajuns la concluzia că „pluralitatea de cetățenii, pe de o parte, oferă avantaje persoanei pluripatrude, persoana beneficiază de protecția a două sau mai multe state; pe de altă parte, se evidențiază unele dezavantaje, care se răsfrâng, mai ales, asupra statului și societății: utilizarea pluralității de cetățenii cu rea-credință, în detrimentul ordinii publice; apare problema loialității în cazul conflictelor dintre statele al căror cetățean este persoana; imposibilitatea aplicării unor proceduri precum ar fi extrădarea; consecințe negative pentru serviciul public și militar; devine dificilă protecția pluripartiților peste hotare, ș.a.” [178, p. 20]. Un exemplu în acest sens, este cazul recent Rizea Mihai Cristian, fostul deputat român, condamnat la peste 4 ani de închisoare de autoritățile române, acesta deținând dubla cetățenie, inclusiv a Republicii Moldova, se afla pe teritoriul țării noastre și nu putea fi extrădat la solicitarea statului român, dat fiind faptul, că deținea și cetățenia RM, iar conform legislației moldovenești, cetățenii RM nu pot fi extrădați. Președintele Republicii Moldova I. Dodon a semnat Decretul privind retragerea cetățeniei Republicii Moldova respectivului cetățean, invocând art. 88, lit. c) din Constituția RM și art. 23, alin. (1) din Legea cetățeniei RM.

Tematica naturii juridice este poate cea mai discutată în literatura de specialitate, aceasta fiind influențată de gradul de dezvoltare și democratizare a societății. O cercetare minuțioasă cu o tratare multiaspectuală a naturii juridice a cetățeniei se regăsește în teza de doctor în drept a lui Gh. Ciocîrlan „Dezvoltarea instituției cetățeniei în România și Republica Moldova” [39].

Autorul caracterizează teoriile occidentale privind natura juridică a cetățeniei: teoria contractualistă, teoria statutului juridic personal, teoria raportului juridic, „teoria situației juridice, teoria manifestării unilaterale a voinței de către stat, teoria cetățeniei-element constitutiv al statului, teoria cetățeniei componentă a capacității juridice, teoria legăturii de apartenență a statului. Generalizând informația, autorul a formulat concluzia că toți autorii sunt unanimi când definesc cetățenia ca o legătură juridică și politică dintre persoană și stat” [39].

În opinia autorului Gh. Ciocîrlan “există multe dificultăți la determinarea naturii juridice a cetățeniei, acestea apar, pe de o parte, din cauza complexității și multiaspectualității instituției cercetate, iar pe de altă parte, intervin diversele modalități de dobândire a cetățeniei: prin naștere, naturalizare, adopție, opțiune etc” [39, p. 25].

Constatăm deci, că noțiunea de cetățenie necesită a fi cercetată sub toate aspectele sale, dat fiind faptul, că în literatura științifică se operează cu teorii parțiale și definiții pragmatice în acest sens.

Deși, punctele de vedere privind natura juridică a dreptului la cetățenie sunt diverse și rămân a fi foarte controversate, doctrina juridică moldovenească la acest capitol nu atestă multe cercetări și opinii. În acest context precizăm punctul de vedere al savantului A. Arseni, care în lucrarea sa „Drept constituțional și instituții politice: tratat elementar”, susține demersurile științifice din doctrina românească, precum că natura juridică a cetățeniei se încadrează în următoarele categorii juridice:

- „Statut personal;
- Contract tacit sinalagmatic;
- Act unilateral de putere publică;
- Situație juridică;
- Raport contractual;
- Raport juridic;
- Parte a stării civile, a persoanei” [7, p. 347]

Prin aceste enunțuri, autorii A. Arseni și Gh. Ciocîrlan susțin parțial ideea, că cetățenia este un raport contractual, sau așa-zisa teorie contractualistă.

Însă, această idee este comentată și combătută de doctorul în drept Gh. Costachi în lucrarea sa „Cetățenia ca element constitutiv al organizării de stat” [66]. Autorul își exprimă dezacordul său în totalitate precum, că instituția cetățeniei are un caracter contractual. „În primul rând, contractul reprezintă produsul unui acord de voințe pe care părțile le manifestă anterior încheierii contractului. Iar atunci când cetățenia se dobândește prin naștere nu poate fi vorba de nici un contract și nici o manifestare anterioară de voință. Apoi, la încheierea unui contract se stabilește

conținutul acestuia, stabilită de comun acord de ambele părți. Cazul cetățeniei este altul, conținutul de drepturi și obligații este același pentru toți și nu se stabilește de părți, doar legea prevede conținutul dreptului la cetățenie” [66, p. 4].

Pornind de la faptul complexității cetățeniei și încadrării acesteia în mai multe ramuri de drept, cercetătorul Gh. Ciocîrlan propune analiza naturii juridice a cetățeniei ca fenomen general, care parcurge întreaga activitate a persoanei, după cum urmează: „1. Teoriile de drept privat privesc natura juridică a cetățeniei prin prisma raporturilor de drept privat dintre individ și stat, concepute ca raporturi de egalitate. Asemenea teorii sânt: teoria contractualistă și teoria statutului juridic personal. 2. Teoriile de drept public au în vedere că statul, în calitatea sa de sistem instituționalizat al puterii publice, este cel care statuează cadrul juridic al raporturilor locuitorilor, în calitatea lor de cetățeni, cu instituțiile etatice. Ca urmare, între stat și cetățean nu se pune problema egalității juridice. Fiind raporturi de putere, ele sânt și asimetrice, și inegale.

3. Teoriile cu caracter mixt văd cetățenia ca o componentă a capacității juridice” [39, p. 38].

Exprimăm opinia, că problemele existente în determinarea naturii juridice a cetățeniei pornesc de la tratarea diferită a noțiunii de cetățenie sau faptul cum este înțeleasă cetățenia – în sens politic sau juridic, or important este ca între ambele aspecte – juridice și politice - să existe o legătură indisolubilă.

După cum a menționat autorul V. Popa, pentru prima dată, instituția cetățeniei a fost utilizată în sensul modern în Declarația franceză privind drepturile omului și cetățeanului în 1789 [73]. Mai apoi, fiecare stat a dezvoltat această instituție în dependență de mai mulți factori de ordin intern și extern. Pe plan intern, instituția cetățeniei a fost influențată de nivelul de dezvoltare social-economic al statului, de nivelul de democratizare al acestuia, de drepturile și libertățile garantate și acordate de către stat cetățenilor. Evoluția instituției cetățeniei a fost mult influențată și de convențiile internaționale ratificate de către state. Amintim aici Convenția de la Haga (1930) [59], care a confirmat dreptul fiecărui stat la stabilirea normelor ce privesc cetățenia și a evidențiat primele principii de bază întru reglementarea cetățeniei, care ulterior au fost modificate și perfecționate.

Principiile care guvernează întreaga materie a cetățeniei sunt niște idei generale fundamentale care cuprind în sine atât generalizări legale, precum și doctrinale. Principiile generale, care reglementează instituția cetățeniei în țara noastră sunt stipulate expres în art. 7 al Legii cetățeniei Republicii Moldova, după cum urmează:

„Dreptul fiecărei persoane la o cetățenie;

Nediscriminarea cetățenilor, indiferent de temeiurile dobândirii cetățeniei;

Inadmisibilitatea privării arbitrare a persoanei de cetățenia ei și de dreptul de a-și schimba cetățenia;

Evitarea apatridei;

Neproducerea de efecte, prin schimbarea cetățeniei unuia dintre soți asupra cetățeniei celuilalt soț sau asupra copilului dacă nu există o cerere scrisă în acest sens a părinților” [109, art. 7].

Este lesne de înțeles, că nu toate principiile, care guvernează dreptul la cetățenie sunt expres expuse în textul legii, există principii care pot fi deduse din textul legii. Astfel, că cercetătorii A. Arseni și L. Suholitco au analizat și au supus clasificării principiile, care stau la baza cetățeniei în Republica Moldova, divizându-le în cinci categorii: a) principii care stau la baza dobândirii cetățeniei; b) principii-drepturi; c) principii – garanții; d) principii exclusive; e) principii specifice. La baza clasificării propuse, autorii au aplicat criteriul sferei aplicabilității principiului. Astfel, autorii menționați propun următoarea clasificare a principiilor cetățeniei:

„a) principii care stau la baza dobândirii cetățeniei:

- jus sanguinis (dreptul sângelui);

- jus soli (dreptul locului, adică a teritoriului pe care s-a născut o persoană);

- naturalizarea sau acordarea la cerere” [12, p. 4].

Primul principiu jus sanguinis, după cum afirmă cercetătorii, relevă dobândirea cetățeniei prin naștere, ca efect al legăturii de sânge, indiferent de locul nașterii. Jus soli, în conformitate cu care copilul născut pe teritoriul unui stat devine cetățean, se aplică într-o formă specifică în Republica Moldova, deși vine în contradicție cu Jus sanguinis. Legea cetățeniei Republicii Moldova, art. 11 stabilește 3 cazuri de dobândire a cetățeniei de către un copil: „născut pe teritoriul nostru din părinți apatrizi, născut pe teritoriul Republicii Moldova, dar părinții sunt cetățeni ai altui stat; un copil găsit pe teritoriul Republicii Moldova este considerat cetățean al statului RM” [109].

Naturalizarea înseamnă obținerea de către un străin al dreptului la cetățenie, drept consfințit de Convenția europeană cu privire la cetățenie, care stabilește că „fiecare stat parte la acest tratat trebuie să prevadă în dreptul său intern posibilitatea de a se naturaliza pentru persoanele care domiciliază în mod legal pe teritoriul său” [62]. Mai mult ca atât, principiul naturalizării vine întru realizarea unui alt principiu – dreptul fiecărei persoane de a-și schimba cetățenia, consfințit în Declarația Universală a Drepturilor Omului [75].

b) principii-drepturi:

La această categorie cercetătorii au atribuit principiile formulate în termenii de lege: dreptul fiecărei persoane la o cetățenie și stabilirea cetățeniei copilului minor prin acordul

părinților în cazurile stabilite de lege, iar importanța acestora este determinată chiar de noțiunea de cetățenie. În opinia savanților Arseni A, Suholitco L. „astăzi personalitatea umană este beneficiarul tuturor drepturilor fundamentale ale omului, ca drepturi subiective, esențiale pentru viață, libertatea și demnitatea acestora indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite prin constituție și garantate prin Constituție” [12, p. 5].

c) principii – garanții:

La această categorie, savanții moldoveni, au atribuit principiul - egalitatea în drepturi între cetățeni, de menționat, că acest principiu este pe larg tratat de savanții în domeniu din toate țările. Cercetătorii moldoveni, făcând trimitere la doctrina juridică românească, subliniază faptul, că este vorba de o egalitate în statutul juridic și politic a cetățenilor. Tot la această categorie cercetătorii atribuie: nediscriminarea cetățenilor, inadmisibilitatea privării arbitrare a persoanei de cetățenia ei și de dreptul de a-și schimba cetățenia, neproducerea de efecte, prin schimbarea cetățeniei unuia dintre soți asupra cetățeniei celuilalt soț sau asupra copilului dacă nu există o cerere scrisă în acest sens a părinților; principiul stabilității, evitarea apatridiei, protecția cetățenilor, dreptul la un recurs. Neproducerea de efecte, prin schimbarea cetățeniei unuia dintre soți asupra cetățeniei celuilalt soț sau asupra copilului dacă nu există o cerere scrisă în acest sens a părinților este un principiu, de asemenea, formulat în rezultatul sintezei prevederilor Convenției, Legii cetățeniei și a opiniilor savanților. Acest principiu poate fi perceput în felul următor: cetățenia nu se dobândește și nici nu se pierde prin căsătorie.

Principiul stabilității rezidă chiar din noțiunea de cetățenie – o legătură juridico-politică permanentă, iar evitarea apatridiei, este un principiu expres reflectat în textul legii [109]. Un alt principiu-garanție este cel al protecției cetățenilor, acest principiu este consfințit prin art.18 al Constituției Republicii Moldova, după cum urmează: „cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului atât în țară, cât și în străinătate, aceștia nu pot fi extrădați sau expulzați din țară” [50].

c) principii – exclusive:

Numai cetățenii Republicii Moldova sunt titularii tuturor drepturilor prevăzute de Constituție și legi și numai cetățenii sunt ținuți a îndeplini obligațiile stabilite prin Constituție și legile țării. În opinia autorilor, ultimul principiu stabilește că numai cetățenii țării sunt responsabili și răspunzători de dezvoltarea social-economică a țării, pentru apărarea și independența ei.

e) principii specifice:

La această categorie, cercetătorii A. Arseni și L. Suholitco atribuie trei principii: reglementarea cetățeniei prin dreptul intern; pluralitatea de cetățenii; principii cu privire la neresortisanți; admiterea dreptului internațional.

În contextul celor relatate, autoarea L. Zaporojan în teza sa de doctor își exprimă dezacordul privind includerea în categoria principiilor cetățeniei a pluralității de cetățenii, remarcând că, „pluralitatea de cetățenii, considerată de autorii A. Arseni și L. Suholitco drept principiu specific al cetățeniei, nu reprezintă în sine un principiu, ci este o substituție a cetățeniei, având principii specifice de reglementare, prevăzute expres de legislația națională și internațională” [177, p. 20]. Considerăm că autoarea citată are dreptate și sprijinim această idee.

De rând cu aceasta, apreciem considerabil cercetarea valoroasă efectuată de autorii A. Arseni și L. Suholitco, privind analiza și clasificarea întregului set de principii, pe care se fundamentează dreptul la cetățenie, principile fiind elementul determinant în reglementarea dreptului la cetățenie.

În conformitate cu Legea cetățeniei Republicii Moldova există două feluri de modalități de dobândire a cetățeniei: de drept și prin efectul unui act juridic individual de acordare a cetățeniei. Cea de-a doua modalitate privește și tematica redobândirii cetățeniei, care implică că un statut de cetățean a fost pierdut iar apoi recăpătat din nou. La redobândirea cetățeniei sunt necesare două condiții: voința statului, precum și cererea fostului cetățean. Ținem să menționăm, că redobândirea cetățeniei nu presupune obligativitatea solicitantului de a locui pe teritoriul statului a cărui cetățenie vrea s-o redobândească, cel puțin așa prevede legislația majorității statelor europene, a Republicii Moldova și a României. Totodată, subliniem, că procedura de redobândire a cetățeniei diferă de la un stat la altul, însă ceea ce foarte mult contează pentru legiuitor este buna credință a solicitantului. În cele ce urmează, menționăm, că o parte a cetățenilor Republicii Moldova au redobândit cetățenia română, pierdută fără voia lor, iar o dată cu redobândirea cetățeniei române au primit și pașaportul european, care conferă calitatea de cetățean european, devenind cetățeni europeni.

Prezintă interes demersul științific privind cetățenia europeană al autorilor Ș. Belecciu și R. Rotaru cu titlul „Modalități de dobândire a cetățeniei în contextul cetățeniei europene”. După cum consemnează autorii menționați, conceptul de „cetățenie europeană” a efectuat un salt enorm și dintr-un concept utopic (în urmă cu o jumătate de secol) a devenit unul concret [21, p. 26]. Așa dar, cetățenia europeană a fost consacrată prin art. 20, alin. (1) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene : „Se instituie cetățenia Uniunii. Este cetățean al Uniunii orice persoană care are cetățenia unui stat membru. Cetățenia Uniunii nu înlocuiește cetățenia națională, ci se adaugă acesteia” [169]. Prin urmare, aceasta vine să completeze cetățenia statelor

membre, iar drepturile pe care le conferă cetățenilor europeni nu sunt însoțite de îndatoriri. Principiile care guvernează instituția cetățeniei europene sunt: egalitatea și nediscriminarea, ceea ce înseamnă că UE tratează egal cetățenii săi; principiul subsidiarității, ceea ce înseamnă că orice cetățean al statelor-membre este și cetățean al Uniunii Europene; principiul reprezentativității; recunoașterea și respectarea drepturilor politice; recunoașterea dreptului la opinie și la libera exprimare a acesteia.

În lucrarea menționată, autorii S. Belecciu și R. Rotaru concretizează cele patru drepturi speciale pe care le au cetățenii Uniunii Europene:

„- libertatea de circulație și de stabilire a reședinței oriunde în Uniunea Europeană;

- dreptul de a vota și candida în alegerile locale și pentru Parlamentul European, în țara de reședință;

- dreptul de a beneficia, pe teritoriul unui stat terț, de protecție consulară și diplomatică din partea autorităților unui alt stat membru, în cazul în care statul din care provine persoana respectivă nu are reprezentanță diplomatică sau consulară în acel stat terț;

- dreptul de petiție și recurs la Mediatorul European” [21, p. 27].

În urma unei analize ample privind cetățenia europeană, a drepturilor consacrate cetățenilor europeni, Ș. Belecciu și R. Rotaru au trasat următoarea concluzie: „Definiția cetățeniei sau a naționalității, rămâne prerogativa exclusivă a statelor membre. Uniunea Europeană nu are nici o competență în acest domeniu. Statele rămân suverane prin intermediul legislației care reglementează instituția cetățeniei, astfel ele sunt libere să decidă cine poate fi și cine nu poate fi cetățean european” [21, p. 29].

Generalizând cele expuse în prezentul compartiment constatăm, că dezbaterile științifice privind dreptul la cetățenie din perspectiva dreptului, vor continua să accelereze, dat fiind faptul că teoriile analizate sunt incomplete și nu explică în ansamblu problematica cetățeniei, iar schimbările care au loc în viața social-economică influențează puternic instituția cetățeniei.

1.2. Analiza materialelor științifice din alte state privind dreptul la cetățenie

Dreptul la cetățenie formează obiectul a numeroase studii și cercetări din literatura științifică occidentală, cu toate acestea, în ciuda abundenței de studii cu privire la aspectele diverse ale cetățeniei, nu putem constata existența unei viziuni teoretice comune privind cetățenia, ci invers, existența multiplelor concepții, conduc la ambiguitatea înțelegerii instituției cetățeniei.

Deși majoritatea cercetătorilor din domeniu consideră că instituția cetățeniei a apărut o dată cu primele revoluții ca urmare a cărora s-au format statele burgheze, atestăm faptul, că încă

Aristotel a fost acela, care a încercat să definească noțiunile de „cetățenie” și „cetățean”. Pentru Aristotel, cetățenia se identifica cu statutul privilegiat al grupului conducător în statul-cetate. Aristotel a formulat niște principii simple precum că diferite tipuri de comunități politice dau naștere la diferite forme de cetățenie, acestea fiind expuse în a treia sa carte a „Politicii”. Aristotel a expus ideea precum, că statutul de cetățean era acordat doar celor, care luau parte la luarea deciziilor și la exercitarea puterii [6, p. 552].

Pe când astăzi, cetățenia națională s-a extins la nivelul întregii societăți. Din cele relatate constatăm încă o dată, că instituția cetățeniei este una foarte veche, însă în felul cum este concepută azi, aceasta se consideră, că a apărut o dată cu revoluțiile burgheze din Europa.

Literatură științifică occidentală din ultimele decenii cu referire la cetățenie se prezintă a fi una foarte amplă, putem menționa selectiv lucrările lui: T. H. Marshall „Citizenship and social class”, Will Kymlicka „Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights”, Michael Mann „Ruling Class Strategies and Citizenship”, Reinhard Bendix “Nation-Building and Citizenship. Studies on Our Changing Social Order”, Rogers W. Brubaker „Citizenship and Nationhood in France and Germany”, Charles Tilly „Citizenship, Identity and Social History”, B. S. Turner, Peter Hamilton „Citizenship.Critical Concepts” etc.

Cunoscutul sociolog britanic T. H. Marshall prin lucrarea intitulată „Citizenship and social class” [132], publicată în anul 1950 a analizat procesul de dezvoltare al cetățeniei, considerând, că aceasta s-a dezvoltat o dată cu drepturile civile, care pe atunci se mai numeau drepturi sociale, și drepturile politice în secolele XVIII, XIX și XX. În lucrarea sa, Marshall T.H. menționează că: „Cetățenia este statutul acordat tuturor celor care sunt membri efectivi ai comunității. Cei care beneficiază de acest statut sunt egali în ce privește respectarea drepturilor și a obligațiilor consecutive. Cetățenia presupune un sens direct al apartenenței la comunitate, bazat pe loialitatea față de civilizația pe care o împărtășesc în comun. Este loialitatea unor persoane libere, dotate cu drepturi și protejate de o legislație comună” [132, p. 101].

Constatăm deci, că în opera sa, Marshall formulează ideea privind fundamentarea cetățeniei pe raportul dintre evoluțiile statutului de cetățean și cele a sistemului de clase. Autorul consideră că diferite state vor atribui statutului de cetățean drepturi și obligații diferite, precizând că nu există nici un principiu universal, care să determine drepturile și responsabilitățile statutului de cetățean. Desprindem ideea formulată de Marshall precum că „statutul de cetățean prezintă o chestiune politică”, după care, autorul identifică trei părți componente ale cetățeniei: „drepturile politice, civile și sociale”[132, p. 101]. Teoria lui Marshall privind evidențierea distinctă a elementelor cetățeniei este una inedită, iar un aspect, poate cel mai important, al teoriei lui este, că Marshall abordează problema relației dintre cetățenie și clasa socială. Deci

putem menționa, că această tratare a lui Marshall prezintă interes prin analiza componentelor cetățeniei, care sunt analizate în funcție de drepturile acordate, luându-se în considerație cele trei dimensiuni: civile, politice și sociale, fără de care democrația nu este eficientă.

Will Kymlicka în lucrarea „Citizenship: a liberal theory of minority rights” [105] susține ideea precum că: „Cetățenia nu este doar un statut, definit de un ansamblu de drepturi și responsabilități. Cetățenia mai este și o identitate sau aceasta reprezintă expresia apartenenței la o comunitate politică” [105, p. 296]. În lucrarea sa Will Kymlicka vine cu o concepție nouă privind drepturile și statutul minorităților, aceasta fiind considerată ideea centrală a acestei lucrări.

Orit Ichilov în lucrarea „Patterns of the citizenship in a changing world” tratează cetățenia ca pe : „un concept complex și multidimensional. Ea constă din elemente juridice, culturale, sociale și politice, care conferă cetățenilor anumite drepturi și obligații, cetățenia este un sens al identității și al interacțiunii sociale” [97, p. 17].

B. S. Turner și P. Hamilton în lucrarea „Citizenship. Critical Concepts” menționează că: „Cetățenia se referă la drepturile legale și la expresia lor politică în viața publică” [171, p. 832].

Perioada anilor 90’ a fost numită de Ralf Dahrendorf în lucrarea sa „The Changing Quality of Citizenship” [69] o perioadă a transformărilor istorice, care au influențat mult și evoluția instituției de cetățenie. În opinia lui Ralf Dahrendorf, lucrarea lui Marshall “Citizenship and social class” a fost și rămâne lucrarea principală, care abordează conceptul de cetățenie și ne ajută să-i înțelegem esența. Însă „cetățenia este un concept non-economic, consideră Ralf Dahrendorf, care cumulează atât drepturile civice sau fundamentale, precum și drepturile generice (drepturile politice și sociale)” [69, p. 15].

Toate aceste definiții și idei teoretice expuse și analizate mai sus ne permit să identificăm unele ipoteze comune, accentul fiind pus pe aspectul politic al termenului de „cetățenie”, iar explicația ar fi următoarea: numai drepturile politice garantează drepturile civile și libertățile individuale.

O analiză amplă a evoluției cetățeniei în relație cu instituțiile și procesele sociale a fost efectuată de savantul sociolog britanic Barbalet J. M., expusă în lucrarea sa „Cetățenia” [19]. În viziunea autorului „Cetățenia constă în participarea la viața publică a celor dotați cu drepturi cetățenești” [19, p. 149]. De asemenea, Barbalet J. M. menționează, că „Cetățenia poate fi caracterizată atât ca un status, cât și ca un set de drepturi. Însă, nu toate drepturile juridice sunt și drepturi cetățenești. Drepturile cetățenești ca drepturi ale persoanelor din comunitatea unui stat național sunt în mod fundamental asigurate de către stat. Drepturile cetățenești impun anumite

restricții autorității suverane a statului. În acest sens s-a expus H.R.G. Greaves, considerând că drepturile cetățenești pot fi numite responsabilitățile statului față de membrii săi” [19, p. 52].

În lucrarea sa, Barbalet J. M., ca și T. H. Marshall, identifică trei tipuri de drepturi cetățenești: civile, politice și sociale, care în organizarea socială feudală formau un tot întreg. Evoluând în timp însă, acestea au devenit elemente distincte, independente ale cetățeniei. Barbalet consideră că „cetățenia democratică modernă a evoluat și s-a dezvoltat în condiții istorice, sociale și instituționale diferite. Odată cu prăbușirea feudalismului și dezvoltarea capitalismului cetățenia s-a dezvoltat, iar drepturile cetățenești au fost obținute prin lupta de clasă, adică putem considera că cetățenia s-a dezvoltat pe direcția vectorului social” [19, p. 73].

Deși, Jack M. Barbalet în studiul „Cetățenia” [19] prezintă analize sociologice, dar nu și juridice ale domeniului, autorul elucidează dezvoltarea instituției cetățeniei și ajunge la concluzia că aceasta a depins de progresul cultural-științific al statelor lumii, mai puțin de lupta de clasă din interiorul acestor țări.

Demersurile științifice prezentate mai sus reprezintă concepțiile clasice, care au rezistat în timp, concepții ale savanților, care au studiat dreptul la cetățenie în diverse epoci istorice, din diverse puncte de vedere (sociologic, juridic, politic); au cercetat schimbările ce intervin în formularea și sensul acestei noțiuni pe măsură ce schimbă întreaga societate.

Astăzi, Constituțiile din majoritatea țărilor utilizează termenul de cetățenie pentru a desemna apartenența unui individ la un stat, dar ținem să menționăm, că există țări, în care cetățenia se desemnează cu termenul de „naționalitate”, sau mai bine zis, acești termeni au același înțeles (Germania).

Ne vom referi în continuare la demersurile științifice privind dreptul la cetățenie a savanților și cercetătorilor din România. Prima reglementare juridică în România a cetățeniei se regăsește în Codul civil din 26 noiembrie 1864, pus în vigoare la 1 decembrie 1865, ceea ce înseamnă, că până la data menționată, cetățenia nu avea o reglementare legală. Așa dar, conform Codului civil din 1864, dobândirea cetățeniei era guvernată, ca și azi, de principiul jus sanguinis. Modurile de dobândire erau: nașterea, naturalizarea, căsătoria și repatrierea. Este de menționat, că unele idei din acest cod guvernează și azi instituția cetățeniei din România [43].

Dezvoltarea legislației în domeniul cetățeniei a impulsionat și dezbaterile științifice în acest domeniu. Relatăm, că definirea cetățeniei în doctrina juridică românească este examinată în două accepțiuni: ca instituție juridică și ca statut al cetățeanului, care se creează prin normele dreptului acelor persoane care au calitatea de cetățean. Astfel, ca instituție juridică cetățenia este o categorie a dreptului obiectiv, pe când, cetățenia privită ca statut sau calitate de cetățean, se axează pe ideea de subiect de drept. Pornind de la art. 5 alin. (1) al Constituției României în care

se precizează că „cetățenia română se dobândește, se păstrează sau se pierde în condițiile prevăzute de legea organică” [52], constatăm faptul că această instituție juridică aparține în primul rând dreptului constituțional, deși integrează în sine elemente specifice mai multor ramuri de drept.

Cunoscutul cercetător român Ion Deleanu abordează cetățenia ca o instituție de drept constituțional, argumentând această ipoteză în felul următor: „cetățenia este expresia suveranității puterii publice, or statul stabilește statutul juridic al cetățenilor săi; numai cetățenii români au dreptul de a participa la exercitarea puterii în formele instituționalizate ale democrației directe (sufragiul, referendumul, inițiativa legislativă populară) sau în cele ale democrației reprezentative” [79, p. 350].

Dacă, pornim de la faptul că cetățenia reprezintă legătura dintre individ și stat, observăm că aceasta are conotații politice, iar explicația ar fi, că esența acestei legături se exprimă prin totalitatea drepturilor și obligațiilor de corelație dintre stat și cetățean.

Cercetătorul român Emil Boc împărtășește ideea, că „cetățenia reprezintă situația juridică care rezultă din raporturile juridice statornice, care intervin între o persoană fizică și statul român, exprimând apartenența persoanei la stat, situație caracterizată prin plenitudinea drepturilor și obligațiilor reciproce” [24, p. 251].

Legătura dintre individ și stat deci se exprimă prin drepturi și obligații reciproce, pe de o parte, statul are putere totală asupra individului, iar pe de altă parte, cetățeanul are dreptul constituțional de a participa la exercitarea puterii de stat prin organele reprezentative. Dacă pornim de la faptul, că cetățenii constituie statul iar statul e o asociație a cetățenilor, atunci cetățenia înseamnă dreptul față de stat, care se exprimă prin dreptul cetățeanului de a participa la exercitarea puterii statului, iar această participare implică și un șir de alte drepturi, cum ar fi: dreptul de a locui pe teritoriul acestui stat, dreptul de exprimare a opiniei etc.

Lucrarea cercetătorului român B. Berceanu „Cetățenia: monografie juridică” prezintă o introducere în teoria cetățeniei și precizează locul acestei instituții în legislația românească. Autorul abordează „tematica definiției generale a dreptului la cetățenie, rezultată dintr-un studiu istoric comparativ cu aprecieri critice, pentru a desprinde progresul și pentru a anticipa orientarea” [22, p. 7]. În viziunea lui B. Berceanu, „cetățenia constituie pentru o persoană fizică dreptul său fundamental, deoarece de acest drept depinde capacitatea juridică a persoanei de a alege și a fi ales, adică drepturile politice ca și drepturile propriu-zise fundamentale consemnate de constituție” [22, p. 10]. Astfel, valoarea drepturilor fundamentale sunt în funcție de valoarea dreptului la cetățenie. Ținem să menționăm, că numai cadrul constituțional de dobândire și pierdere a cetățeniei pune în valoare celelalte drepturi prescrise în Constituție.

Autorul Berceanu B. consemnează că „instituția cetățeniei și condiția cetățenească exprimă o legătură principial statornică a individului cu statul. O asemenea legătură o putem numi, de protecție, și reprezintă apartenența individului la un stat. În acest context autorul precizează, că cetățenia pornește de la drepturi și obligații reciproce, pe de o parte individul are drepturi, iar pe de altă parte, statul are obligații; individul participă activ la conducerea statului, iar statul este expresia voinței cetățenilor” [22, p. 8].

Pe lângă cele expuse, autorul s-a referit și a analizat în lucrarea sa conceptele de “cetățenie europeană” și „cetățenie planetară”, tratând această tematică prin prisma ideilor la nivel de aspirație umană, până la care e o cale foarte lungă și anevoioasă. Se cuvine să adăugăm, că cetățenia europeană nu mai este azi o aspirație, de aceea, considerăm că există loc, pe viitor, și pentru cetățenia planetară.

În viziunea savantului român T. Drăganu „cetățenia este un termen prin care se desemnează un complex de drepturi subiective și obligații ale unei persoane, unite între ele printr-o conexiune specială” [81, p. 7]. În această definiție Drăganu T. tratează cetățenia ca situație juridică sau statut și este unanim acceptată de alți cercetători din domeniu. Spre exemplu, autorul I. Deleanu, la fel, consideră „cetățenia ca pe o situație juridică care rezultă din raporturile juridice statornice ce intervin între o persoană fizică și un stat, ce se caracterizează prin plenitudinea drepturilor și obligațiilor reciproce, prevăzute de Constituție și alte legi” [81, p. 7].

Drept o calitate a persoanei fizice este considerată cetățenia de către autorii G. Vrabie, I. Muraru, care „exprimă relațiile permanente social-economice, politice, juridice dintre o persoană și un stat. Această calitate dovedește apartenența persoanei la statul român și-i atribuie posibilitatea de a fi titularul tuturor drepturilor prevăzute de Constituție și alte legi ale României” [139, 174].

Din cele prezentate, se statuează, că atunci când I. Muraru definește cetățenia drept o calitate a persoanei, el se sprijină pe ideea că această calitate constituie un element al capacității juridice, după cum este considerată și calitatea de persoană juridică. Autorul dorește să concretizeze, că cetățenia este un element al capacității juridice, cerute subiectelor raporturilor juridice de drept constituțional [139, p. 352].

Unii cercetători din România consideră și susțin ideea, că cetățenia este un raport juridic. Aceștia pornesc de la faptul, că dacă cetățenia constituie apartenența unei persoane la un stat, atunci ea trebuie considerată un raport juridic. Însă, după părerea lui I. Deleanu, „această idee este discutabilă, deoarece cetățenia desemnează drepturile și obligațiile specifice calității de cetățean, astfel că nu se încadrează în categoria raporturilor juridice din punct de vedere tehnico-juridic” [79, p. 233]. Dacă dezvoltăm ideea expusă de I. Deleanu, cetățenia nu exprimă poziția

persoanei doar într-un singur raport juridic, ci într-unul complex de raporturi. Pornind de la precizările pe care le face cercetătorul I. Deleanu cu privire la faptul că cetățenia exprimă un ansamblu organic de drepturi și obligații care și formează statutul juridic a cetățeanului, considerăm definiția dată de autor cetățeniei mai oportună: „cetățenia este o situație juridică care rezultă din raporturile juridice statornice care intervin între o persoană fizică și statul român, exprimând apartenența persoanei la stat, situație caracterizată prin plenitudinea drepturilor și obligațiilor reciproce predeterminate de lege” [79, p. 353].

După cum s-a menționat anterior, natura juridică a cetățeniei generează discuții și puncte de vedere contradictorii în doctrină, nu face excepții nici doctrina juridică românească în acest sens. O atenție deosebită cercetării naturii juridice a cetățeniei a acordat-o Ion Deleanu, el a cercetat și a studiat minuțios natura juridică a dreptului la cetățenie, pe care le-a reflectat în lucrarea: „Instituții și proceduri constituționale: în dreptul român și în dreptul comparat” [79]. În primul rând, autorul a efectuat o analiză a tuturor demersurilor din literatura științifică juridică din România privind natura juridică a cetățeniei, pe care le-a comentat și a tranșat concluziile sale vis – à - vis de acestea, unele dintre care sunt acceptate și de savanții din occident, dar și de cei din Republica Moldova. Aceste comentarii ale autorului urmează a fi caracterizate în cele ce urmează.

Ion Deleanu își exprimă dezacordul cu ideea privind faptul, că cetățenia exprimă legătura care unește un individ, un grup de indivizi sau bunuri cu un stat, și consideră că aceasta este o concepție neștiințifică, deoarece pune pe plan de egalitate persoanele cu bunurile. Pe când calitatea de cetățean se atribuie doar persoanelor fizice. În Republica Moldova această idee este susținută de doctorul în drept A. Arseni.

Cetățenia – element constitutiv al statului. La prima vedere această opinie este acceptabilă, deoarece este adevărat, că puterea statului se realizează în raport cu populația și teritoriul. Însă, instituția cetățeniei nu poate fi privită doar ca un element constitutiv al statului, dat fiind faptul că apartenența unui individ la un anumit stat implică niște drepturi și obligații specifice și reciproce între persoană și stat.

Cetățenia este un raport politic și juridic de dominație și supușenie. În opinia lui I. Deleanu, acest raport nu poate fi altul decât unul voluntar, iar cetățenia nu poate fi calificată ca un raport, deoarece nu desemnează totalitatea drepturilor și obligațiilor participanților la această relație juridică.

Cetățenia – raport contractual, prin care se înțelege că cetățenia se naște printr-un acord de voință din partea statului și a individului. Această teorie contractualistă cu referire la natura juridică a cetățeniei a fost tratată în operele lui Thomas Hobbes, John Locke, Jean Jacques

Rousseau. Cercetătorul Deleanu Ion nu este de acord cu această teorie, considerând-o neîntemeiată, deoarece principiul juridic care cărmuiește regimul juridic al contractelor spune că efectele juridice ale contractului nu pot fi desființate prin manifestarea de voință unilaterală sau a uneia dintre părți, pe când cetățenia poate fi pierdută și fără ca cetățeanul să manifeste voința sa.

Cetățenia - element al capacității juridice. Autorul combate această idee, considerând-o neveridică și susține că capacitatea juridică reprezintă posibilitatea de fi subiect de drept, adică de a avea anumite drepturi și obligații subiective. Pe când cetățenia, este o categorie cu un conținut concret complex, cu drepturi și obligații stipulate de norme juridice și nu poate fi privită doar ca o posibilitate de a dobândi drepturi. Constatăm deci că această idee precum că cetățenia poate fi parte a capacității juridice este neîntemeiată.

Cetățenia înseamnă apartenența persoanei la stat și este un raport juridic. Această concepție împărtășită de doctrina juridică românească își găsește reflecția chiar în textul Legii cetățeniei române (art. 1 alin. (1): „Cetățenia română este legătura și apartenența unei persoane fizice la statul român” [110]. Însă, potrivit opiniei lui I. Deleanu, cetățenia nu poate fi un raport juridic, deoarece aceasta exprimă poziția unei persoane nu doar într-un raport juridic, ci într-un complex de raporturi [79, p. 352].

În concluzie, Ion Deleanu consideră că: „cetățenia exprimă un ansamblu organic de drepturi și obligații, iar sistemul acestora formează „statutul juridic” sau „situația juridică” a cetățeanului; aceste drepturi și obligații, predeterminate prin lege, trebuie evaluate în cadrul raporturilor generale existente între stat și cetățenii săi, raporturi care au, fără îndoială, un caracter juridic. Așa fiind, cetățenia este instituția care rezultă din raporturile juridice statornice care intervin între o persoană fizică și statul român, exprimând apartenența persoanei la stat, situație caracterizată prin plenitudinea drepturilor și a obligațiilor reciproce predeterminate de lege” [79, p. 352]. Considerăm opinia lui I. Deleanu privind natura juridică a cetățeniei una care exprimă totalmente sensul instituției cetățeniei.

Definirea legală a cetățeniei în România este înscrisă în textul Legii cetățeniei române, nr. 21 din 01.03.1991: „Cetățenia română este legătura și apartenența unei persoane fizice la statul roman [110, art. 1]. Cetățenii români sunt egali în fața legii; numai ei vor fi admiși în funcțiile publice civile și militare. Cetățenii României se bucură de protecția statului roman” [110, art. 2]. Drepturile și obligațiile specifice calității de cetățean român, potrivit Legii cetățeniei române sunt următoarele: dreptul la vot și dreptul de a fi ales în organele reprezentative; dreptul de a nu fi extrădat sau expulzat; dreptul la protecție; dreptul de a fi admis la orice funcții publice, civile și militare; dreptul de a avea acces la orice informație de interes public; dreptul de a avea cetățenia română și dreptul de a păstra această cetățenie [110]. Deci, aceste drepturi sunt

specifice doar calității de cetățean, doar individul care este și cetățean român se va bucura de aceste drepturi. Persoana cetățean român are și obligații exclusive față de statul român: fidelitatea față de țară, apărarea țării etc.

Prezintă interes precizările lui Ștefan Deaconu privind noțiunea cetățeniei vis – a - vis de termenul naționalitate”. Cercetătorul și-a propus să facă o analiză și să pună în evidență deosebirile, ca „re există între acești doi termeni nominalizați. În opinia sa, „cetățenia se deosebește de „naționalitate” în aspect juridic. În primul rând, termenul „cetățenie” este un termen juridic, prin care se înțelege apartenența unei persoane la un stat și drepturi politice, participare activă la viața civică. Prin urmare, persoana care are statutul sau calitatea de cetățean are dreptul de participare activă la viața politică” [70].

Naționalitatea înseamnă apartenența unei persoane la un grup etnic și această apartenență nu poate fi obligatoriu legată cu cetățenia persoanei respective. Acest grup etnic formează națiunea, care se identifică prin cultură comună, religie, limbă, istorie. Națiunea poate avea sau nu avea dreptul statalității.

În viziunea lui Ș. Deaconu, „naționalitatea” înseamnă apartenența la o țară și se aplică persoanelor fizice sau juridice în cazul, când acestea devin cetățeni ai unui atare stat. În aspect terminologic, naționalitatea definește apartenența unei persoane la o națiune. În unele state occidentale termenii de naționalitate și cetățenie au același înțeles, pe când în statele europene centrale și de est, e și cazul Republicii Moldova, se face distincție dintre naționalitate și cetățenie. În cazul statelor occidentale elementul național s-a diminuat, pe când în cazul statelor fostelor republici ale URSS, statelor din zona estică și balcanică a Europei diferența dintre naționalitate și cetățenie se păstrează. Autorul Deaconu Ș. consideră că această diferență ar putea dispărea pe măsura realizării Europei unite și crearea cetățeniei europene” [70].

Din cele relatate, noi considerăm că „naționalitatea” este un termen cu cel puțin două sensuri: demografic-etnografic și juridic, naționalitatea conectează un individ la un grup, care poate coincide cu un stat național. În sensul juridic aceasta reprezintă apartenența unei persoane fizice la un stat-națiune, or, această apartenență vine să fie susținută prin instituția cetățeniei. În asemenea cazuri, ambii termeni se consideră a fi sinonime (după accepțiunea termenului de origine franceză, folosit și în țările anglo-saxone).

În perioada actuală statele naționale se confruntă cu mai multe fenomene negative ce afectează puterea statului național. Pe de o parte, migrația conduce la crearea în interiorul statelor omogene naționale a unor comunități diferite. Pe de altă parte, Uniunea Europeană aspiră în dezvoltarea sa la crearea unei cetățenii supranaționale.

Conceptul de „cetățenie europeană” a fost introdus în anul 1992 prin Tratatul de la Maastricht [168] și a fost dezvoltat în Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii [34], ceea ce i-a oferit și un caracter supranațional. În versiunea consolidată a Tratatului privind funcționarea UE [169], este specificat faptul, că cetățean al UE este orice persoană care deține cetățenia unui stat membru al Uniunii și că această calitate nu înlocuiește cetățenia națională, ci se adaugă acesteia.

În Tratatul de la Maastricht se specifică și, că „un cetățean european are dreptul la libera circulație și rezidență în oricare din statele membre UE, dreptul de a alege și de a fi reprezentat în Parlamentul European, dreptul la protecție diplomatică într-un stat terț, în cazul în care statul din care provine acesta nu are o reprezentanță consulară, drept de petiție la Parlamentul European și dreptul de a se adresa Ombudsman-ului, [168, art. 20d].

Referitor la „cetățenia europeană” în România a fost elaborat un studiu de I. Muraru, Ș. Deaconu, Gh. Iancu, M.H. Cuc „Cetățenia europeană: cetățenii, străinii și apatrizii în dreptul românesc și european” [137]. În prezenta lucrare, autorii explică corelația dintre cetățenia națională și cetățenia europeană. Autorii recunosc, că la început termenii „naționalitate” și „cetățenie” se aplicau ca sinonime, însemnând apartenența la un stat. Însă, o dată cu dezvoltarea principiului naționalităților și statului modern, juriștii au încercat să facă o delimitare între acești doi termeni, astfel că ei optează pentru termenul de cetățean. Autorii explică necesitatea acestei înlocuiri prin faptul că „dacă naționalitatea înseamnă o apartenență la un corp social fondat pe niște reguli, apoi cetățenia înseamnă legătura juridică sau apartenența la un stat. Dacă naționalitatea o poți alege, atunci cetățenia nu o poți spune fără a prezenta un document care să ateste cetățenia ta” [137, p. 154].

Prezintă interes studiul efectuat de C. Iordachi „Cetățenie și identitate națională în România: o trecere istorică în revistă”, în care cercetătorul caracterizează evoluția cetățeniei în România, care s-a dezvoltat pe două direcții. „În primul rând, ideologia națională română a promovat o definiție compactă și primordială a cetățeniei, atașând statutului de cetățean drepturi și îndatoriri importante; În al doilea rând, autorul susține că conceptul de cetățenie în România a evoluat ca o competiție între două curente privind înțelegerea cetățeniei: cea liberală, centrată în jurul statului, seculară și asimilatoare; și una romantică, centrată în jurul poporului și de disimulare” [100].

Totuși, consideră autorul, „legislația referitoare la cetățenie din România nu a fost modelată exclusiv de aceste angajamente ideologice, ci a prezentat caracteristici specifice, conturate de poziția geo-politică a României, de politicile și interesele de stat, precum și de trăsăturile evoluției socio-politice” [100].

Abordările cetățeniei din punct de vedere științific în România, după cum observăm, variază de la un autor la altul, în dependență de aspectul prin care este analizat conceptul. În opinia cercetătorului roman C. Bîrzea, cetățenia se prezintă ca o nouă paradigmă a științelor politice. Abordând instituția cetățeniei prin prisma politologică și sociologică, el consideră că „cetățenia este în același timp un statut politic și juridic, un tip de cultură organizațională, o identitate și un set de practici sociale” [23, p. 31].

O abordare filosofică a dreptului la cetățenie o găsim în lucrarea lui Csaba Ferenc Asztalos „Regimul juridic al cetățeniei în dreptul internațional public”. Ceea ce particularizează, totuși, abordarea de față „nu este atât analiza juridică a diverselor prevederi legate de dreptul la cetățenie, cât pledoaria pentru o filozofie a dreptului cetățeniei, fiecare capitol pornind de la o explorare a semnificațiilor cetățeniei în diferite contexte istorice sau geopolitice. Perspectiva încadrează cetățenia în pledoaria hegeliană pentru o filozofie a dreptului, având în vedere că și în cazul acestui concept „adevărul este la fel de vechi, pe cât de deschis este prezentat și cunoscut în legile publice, în morala și religia publică” [13].

Doctrina juridică din Federația Rusă abordează cetățenia pe două direcții. O parte din autorii ruși consideră că cetățenia înseamnă apartenența unui individ la un stat, acest punct de vedere este susținut de cercetătorii Д. А. Гайдуков, А. И. Лепешкин, Н. Т. Самарцева, И. Е. Фарбер, Б. В. Щетинин). O altă parte a autorilor, abordează cetățenia ca o legătură politico-juridică a persoanei cu un stat (С. А. Авакьян, Е. И. Козлова, А. В. Мицкевич, В. В. Полянский, Г. И. Тункин, В. С. Шевцов, С. В. Черниченко).

Autorul rus В. Черниченко a identificat în lucrarea sa „Международно - правовые вопросы гражданства”: „cauzele dificultății de a defini teoretic cetățenia, invocând primul motiv că ar fi lipsa unei terminologii unice care ar defini cetățenia, or această situație conduce la divizarea în tratarea conceptului de cetățenie pe plan internațional și interstatal. Al doilea motiv, după cum consideră В. Черниченко ține de discrepanța existentă dintre opiniile juridice occidentale cu privire la conținutul conceptului de cetățenie. Cel de-al treilea motiv ar fi tratarea diferită a naturii juridice a dreptului la cetățenie” [188, p. 8].

Izotova E., cercetătoarea din Federația Rusă remarcă că instituția cetățeniei constituie „un ansamblu de norme de drept, parte a legislației constituționale, ce reglementează relațiile publice speciale legate de definirea, primirea și încetarea cetățeniei, bazată pe principiile relevante pentru a asigura o legătură juridică stabilă a persoanei cu statul; care să prevadă anumite mecanisme ale acestui efect în ceea ce privește anumite persoane, în anumite situații; caracterizat printr-o terminologie specifică care le diferențiază în sistemul instituțiilor constituționale privind drepturile” [183, p. 13]. Aceste idei sunt reflectate de cercetătoare în teza sa de doctor

„Институт гражданства Российской Федерации: особенности становления, правовое регулирование” [183]. În aceeași lucrare, doctorul în drept Изотова Е. analizează și caracterizează legislația Federației Ruse cu privire la cetățenie, acordând o atenție deosebită principiilor care guvernează această instituție, împărțindu-le în două categorii: principii cu referire la dreptul la cetățenie a fiecărei persoane și principii care se referă la conținutul acestui drept. Concluziile cercetătoarei sunt următoarele: „dreptul la cetățenie este un drept constituțional care reglementează relațiile dintre persoană și stat, care înseamnă nu altceva decât o legătură juridică stabilă dintre persoană și stat; cetățenia este o instituție juridică specifică care cuprinde: a) un grup de relații publice conexe în domeniul dobândirii și încetării cetățeniei, precum și un ansamblu de norme juridice care asigură o reciprocitate a acestora, de auto-reglementare; b) principiile care reglementează toate relațiile de cetățenie, precum și modalitățile legale pentru punerea în aplicare a acestei acțiuni; c) aparatul categoric (termeni și definiții), acumularea de legături sistemice între diverse legi și stabilirea bazelor lor de integrare. Aceste abordări nu se exclud reciproc ci se completează reciproc, demonstrând complexitatea fenomenelor juridice multidimensionale și legătura lor cu procesul legislativ” [183].

Autoarea Давудова Д. К. în studiul realizat „Актуальные проблемы института гражданства в Российской Федерации” a supus unei analize mai multe surse științifice din Federația Rusă, care tratează problematica cetățeniei, formulând concluzia că majoritatea autorilor din Federația Rusă consideră, că „cetățenia poate fi tratată pe două direcții: pe de o parte cetățenia constituie apartenența individului la un stat, și cetățenia constituie legătura juridico-politică a persoanei cu statul” [181]. Primul punct de vedere expus este susținut de cercetătorii Д. А. Гайдужков, А. И. Лепешкин, Н. Т. Самарцева, И. Е. Фарбер, Б. В. Щетинин, care împărtășesc ideile acestea, astfel tratate încă din perioada sovietică. Cea de-a doua idee, care se referă la legătura juridico-politică a individului cu statul este susținută de cercetătorii С. А. Авакьян, Е. И. Козлова, А. В. Мицкевич, В. В. Полянский, Г. И. Тункин, В. С. Шевцов, С. В. Черниченко.

Cercetătoarea Давудова Д. К. consideră că „cea de-a doua idee este mai aproape de doctrina juridică europeană, deoarece această legătură juridico-politică se exprimă prin totalitatea drepturilor și obligațiilor reciproce. Pe de o parte statul are puterea deplină asupra cetățeanului, iar persoana care deține calitatea de cetățean deține drepturi depline, inclusiv politice” [181]. Putem spune că, una dintre cele mai importante consecințe juridice care decurg din posesia cetățeniei este o posibilitate constituțională de participare a cetățenilor la exercitarea puterii de stat. Un cetățean are dreptul de a influența punerea în aplicare a acestuia, precum și de a participa în mod direct (de a vota și de a fi ales pentru toate organele statului). Din cele relatate

conchidem că autoarea susține ideea că „legătura juridico-politică dintre persoană și stat trebuie să fie considerată una durabilă în timp și spațiu, având în vedere că cetățeanul trebuie să fie protejat de stat și în afara granițelor lui” [181, p. 16-18].

În literatura științifică din Federația Rusă se discută foarte mult și pe marginea subiectului de cetățenie dublă. Constituția Federației Ruse prin art. 62, alin. (1) permite cetățenia dublă : „Un cetățean al Federației Ruse poate avea cetățenia unui stat străin (dublă cetățenie) în conformitate cu legislația federală sau cu un tratat internațional la care Federația Rusă este parte” [185]. După părerea cercetătorului С. А. Авакьян, consfințirea prin Constituție a cetățeniei duble a fost dictată de faptul, că desființarea URSS a lăsat mulți indivizi de origine rusă dincolo de hotarele țării [180].

Lucrarea autorului din Federația Rusă Енгибарян Р. В. „Конституционное развитие в современном мире: основные тенденции” [182] analizează tendințele privind statutul cetățeanului în diverse țări cu comentariile de rigoare. Autorul abordează problema cetățeniei ca pe „un statut principal, care reflectă poziția unui individ într-un stat și consideră că numai acest statut oferă posibilitate persoanei în deplină măsură să-și realizeze drepturile și îndatoririle sale. Pornind de la faptul că dreptul la cetățenie este unul fundamentat în Constituție, iar reglementarea detaliată a acestuia se realizează prin legi speciale, autorul afirmă că în unele țări dreptul la cetățenie nu este consfințit în Constituție, de exemplu Constituția Italiei. În Italia dreptul la cetățenie este reglementat în Legea cu privire la cetățenie din 1912 [119], cu modificările ulterioare. Iar în Cuba, situația este inversă, Constituția acestei țări conține un capitol întreg, care reglementează amănunțit dreptul la cetățenie” [182].

Un alt moment pe care îl abordează autorul Енгибарян Р. В. se referă la modalitățile de pierdere a cetățeniei, după cum urmează: renunțarea la cetățenie sau privarea de cetățenie. În opinia autorului, „renunțarea la cetățenie este un drept al persoanei, pe când privarea se consideră o pedeapsă foarte aspră” [182].

În acest sens, susținem opinia autorului și precizăm, că constituțiile țărilor dezvoltate interzic privarea de cetățenie, de exemplu, Constituția Germaniei în art. 16 [46] interzice privarea de cetățenie, iar dacă, totuși, apare o asemenea situație, aceasta se va face legal și numai dacă persoana, care va fi privată va mai deține încă o altă cetățenie, ideea fiind ca nici o persoana nu trebuie să rămână fără cetățenie. În acest aspect, menționăm că și Constituția Spaniei care interzice privarea de cetățenie și nu o admite nici ca excepție. Aceleași interdicții se conțin și în Constituțiile Italiei, Suediei [54, 47, 56]. Constatăm deci că privarea de cetățenie este o pedeapsă foarte aspră din partea statului și se poate aplica doar cetățenilor, care au obținut calitatea de cetățean prin naturalizare.

În continuare, ținem să atragem atenția asupra faptului că în literatura de specialitate din Federația Rusă se menționează, că complexitatea naturii juridice a cetățeniei se manifestă prin aceea că “ea intervine atât ca o instituție interramurală complexă de sine stătătoare a dreptului și o condiție juridică, parte componentă a statutului juridic al cetățeanului, cât și ca un drept subiectiv și un raport juridic continuu (existent atât sub formă generală, cât și concretă)” [184, p. 8-9]. De fapt, de aceeași părere sunt doctrinarii din mai multe state, opiniile cărora fost analizate în prezenta lucrare.

În toate țările democratice dreptul la cetățenie se află la baza legitimității politice și constituie sursa unei legături juridico-politice între stat și cetățean. Dar acesta nu este unul static, ci unul care ia forme concrete diferite în timp și în spațiu. De aceea, în fiecare țară cercetătorii pornesc de la experiența lor socială și politică imediată.

Iată de ce cercetătorii francezi împărtășesc până astăzi iluzia, că ei sunt cei care au inventat ideea de cetățenie, făcând trimitere la Revoluția din 1789, pe când autorii anglofoni susțin că faptul proclamării cetățeniei în timpul revoluției, nu ar însemna și instituționalizarea acesteia. Lucrările școlii franceze în materie de cetățenie se bazează pe experiența istorică deosebită, iar modul francez de a gândi cetățenia poate fi considerat ca o contribuție la cunoașterea universală a dreptului la cetățenie, acesta fiind considerat în lucrarea lui Etienne Balibar „Droit de cite”: „Dreptul de cetățean este dreptul la drepturi, o împletire strânsă a drepturilor omului și cetățeanului” [16].

Din cele relatate putem concluziona, că de la o țară la alta conceptul de cetățenie și tratarea dreptului la cetățenie este unul mai mult sau mai puțin universalist, operând o distincție între cetățean și individ mai mult sau mai puțin pronunțată. De exemplu, în tradiția anglo-saxonă, distincția dintre cetățean și individ este mai mică, iar cetățenia presupune mai multe drepturi și garanții pentru indivizii reali (securitatea persoanelor (habeas corpus), libertatea de a acționa, libertatea credinței etc.) Astfel, democrația engleză este, mai deschisă și mult mai favorabilă multiculturalismului.

Subiectul privind dreptul la cetățenie este, fără îndoială, destul de vast și cercetarea acestuia ia amploare, pe măsură ce tot mai mulți teoreticieni iau în discuție modalitățile în care numeroase crize influențează conceptul de cetățenie. În prezentul demers ne-am limitat la evidențierea complexității, dinamicii și importanței conceptului de cetățenie, or, aceasta demonstrează că e nevoie de o analiză a dreptului la cetățenie ca pe un fenomen general, care traversează toate activitățile umane. Cetățenia reprezintă un principiu care constituie sursa legăturii juridico-politice între stat și cetățean, în același timp, conceptul evaluează pe măsură ce evoluează și se dezvoltă statele.

1.3. Concluzii la capitolul 1

Analiza gradului de cercetare a problematicii dreptului la cetățenie în literatura de specialitate din Republica Moldova și din alte state a permis să formulăm următoarele concluzii:

1. Dreptul la cetățenie este un drept fundamental al persoanei, care pune în valoare celelalte drepturi cetățenești, și aparține dreptului constituțional;

2. Cetățenia a apărut o dată cu primele așezări omenești, iar evoluția acesteia a fost influențată de mai mulți factori: dezvoltarea social-economică a societății, recunoașterea valorilor democratice, dar mai mult, a fost și este influențată de drepturile și libertățile, pe care le acordă și le garantează un stat cetățeanului său;

3. La etapa actuală dreptul la cetățenie este consfințit în Constituțiile majorității statelor din lume (Republica Federală Germania, Spania, Franța, Federația Rusă, Bulgaria, Cuba, Ucraina, România, Republica Moldova), fiind reglementat și prin legi speciale;

4. Evidențiem două abordări ale cetățeniei în literatura juridică din țară și de peste hotare : condiție juridică, adică calitatea unui individ, care confirmă apartenența (juridică și politică) la un stat și instituție juridică constituită dintr-un ansamblu de norme juridice, care atribuie plenitudinea de drepturi și obligații reciproce stabilite de Constituție și alte legi;

5. Cetățenia în sensul de condiție juridică se utilizează pentru a caracteriza normele de drept care se atribuie unei persoane și condiționează calitatea de cetățean;

6. Cetățenia în sensul instituției juridice este legată de dreptul obiectiv și se prezintă ca un ansamblu de norme, care reglementează raporturile sociale privind asigurarea drepturilor și obligațiilor persoanelor prevăzute de constituție și alte legi;

7. Definierea doctrinală a cetățeniei exprimată de majoritatea cercetătorilor din Republica Moldova derivă chiar din textul legii: “cetățenia constituie o legătură politică și juridică permanentă, nelimitată în timp și spațiu, dintre persoanele fizice și stat, legătură ce semnifică apartenența acestora la statul Republica Moldova, și se exprimă prin ansamblul drepturilor și obligațiilor reciproce pe care statul le garantează” [109];

8. Natura juridică a cetățeniei a provocat și continuă să provoace discuții (uneori controversate) în literatura științifică occidentală, or, acest fapt subliniază necesitatea regândirii naturii juridice, care este una dinamică și este influențată de gradul de dezvoltare și de democratizare al societății;

9. Din numeroasele teorii existente la moment privind natura juridică a cetățeniei, o considerăm pe cea mai oportună, în formularea lui Ion Deleanu, după cum urmează: „cetățenia exprimă un ansamblu organic de drepturi și obligații, iar sistemul acestora formează “statutul juridic” sau „situația juridică” a cetățeanului; aceste drepturi și obligații, predeterminate prin

lege, trebuie evaluate în cadrul raporturilor generale existente între stat și cetățenii săi, raporturi care au, fără îndoială, un caracter juridic. Așa fiind, cetățenia este instituția care rezultă din raporturile juridice statornice care intervin între o persoană fizică și statul român, exprimând apartenența persoanei la stat, situație caracterizată prin plenitudinea drepturilor și a obligațiilor reciproce predeterminate de lege” [79];

10. Tendințele caracteristice cercetărilor științifice din occident la etapa contemporană se axează preponderent pe alte aspecte decât natura juridică, cum ar fi: raporturi dintre cetățenie și naționalitate, multiculturalismul și cetățenia, cetățenia planetară, cetățenia de onoare, cetățenia europeană, evitarea apatridiei, crearea condițiilor pentru ca o persoană să poată avea calitatea de cetățean și să beneficieze de protecția pe care această calitate i-o oferă etc;

11. Analiza surselor științifice a permis să constatăm că demersurile savanților privind tratarea conceptuală a dreptului la cetățenie diferă de la un stat la altul, or, aceasta se explică prin caracteristicile demografice ale fiecărui stat în parte și evoluția sa istorică. Dar acordarea dreptului la cetățenie constituie un privilegiu al statului, pentru că numai statul poate decide cine sunt cetățenii săi;

12. Deși, cetățenia este supusă unor dezbateri filosofice, sociologice, juridice și politice, tot mai frecvent în literatura științifică din Republica Moldova, România, Federația Rusă, cercetările sunt axate preponderent pe analiza tratărilor teoretice existente deja pe plan internațional și exprimarea opiniilor privind teoriile existente, explicația ar fi că aceste state înregistrează istoricește o perioadă mai modestă, dacă pornim de la dezmembrarea URSS și formarea noilor state (Republica Moldova, Federația Rusă) și revenirea României la democrație, în comparație cu statele occidentale în materia dată;

13. Concluzia generală la care s-a ajuns pe parcursul analizei literaturii științifice din țară și de peste hotare este că toți autorii, a căror lucrări au fost analizate, în unanimitate consideră că cetățenia este o legătură politică și juridică permanentă și statornică dintre persoană și stat. Iar dificultățile ce se ivesc la determinarea naturii juridice apar ca urmare a complexității instituției cetățeniei, dar și a diferitelor modalități de dobândire a calității de cetățean (prin naștere, naturalizare, adopție, redobândire etc.). Este necesară o cercetare multiaspectuală complexă a instituției cetățeniei, în ca rezultat ar dispărea cu timpul acele tratări pragmatice și parțiale ale dreptului la cetățenie;

14. În doctrina juridică din RM nu există o tratare teoretică conceptuală a esenței noțiunii de cetățenie, or, acest fapt subliniază necesitatea lărgirii ariei investigațiilor, având în vedere tendințele moderne de a trata acest concept drept unul dinamic, nedefinit până la urmă, care sintetizează problemele relației dintre stat și cetățean. Considerăm că reflectarea în literatura

științifică autohtonă a tendințelor actuale în dezvoltarea dreptului la cetățenie ar impulsiona aceste cercetări.

2. REPERE CONCEPTUALE PRIVIND DREPTUL LA CETĂȚENIE

2.1. Problematizarea juridică și sociologică a instituției cetățeniei

Instituția cetățeniei ca noțiune de drept are un caracter complex și necesită o tratare multiaspectuală. Caracterul specific al acestei instituții se explică, mai ales, prin faptul că aceasta integrează elemente proprii mai multor ramuri de drept și se exprimă, după cum afirmă autorul român I. Deleanu ca „o instituție juridică aflată la confluența mai multor subsisteme juridice normative” [79, p. 352]. Bineînțeles, că instituția cetățeniei aparține mai multor ramuri de drept, însă, după cum consideră autorul I. Guceac, noțiunea juridică de cetățenie rezultă totuși cu preponderență din dreptul constituțional, deoarece este expresia suveranității și anume acest drept determină conținutul propriu-zis al acestei instituții, pe când procedura și diversele moduri de dobândire și pierdere ale cetățeniei aparțin altor ramuri de drept (dreptul civil, dreptul familiei, dreptul internațional public și privat,) [87, p. 10].

Cetățenia este un concept ce solicită o tratare multiaspectuală, dat fiind faptul că se prezintă ca instituție juridică, ca statut juridic, ca drept subiectiv și ca rol social. Anume caracterul multiaspectual al instituției cetățeniei provoacă un șir de discuții și invocă multe probleme în literatura juridică și sociologică a noțiunii de cetățenie. După cum susține Cezar Bîrzea, „...cetățenia este unul din conceptele, care suferă de pe urma propriei sale popularități...” [23, p. 15].

Doctrina juridică înregistrează mai multe teorii privind conceptul de cetățenie și, îndeosebi, a naturii ei juridice. Problemele cele mai frecvente și complicate se referă la identificarea naturii juridice, care are o importanță deosebit de mare, deoarece determinarea naturii juridice înseamnă a încadra un fenomen juridic în o categorie sau alta a dreptului, și numai determinarea corectă a naturii juridice oferă posibilitatea de a cunoaște esența acestui fenomen juridic.

Dat fiind faptul, că interesează dreptul la cetățenie ca o instituție de drept constituțional, vom evidenția în continuare un șir de teorii și curente științifice din doctrina dreptului constituțional.

Teoria contractuală. Susținătorii acestei teorii consideră că cetățenia se raportează la categoria contractelor sinalagmatice dintre stat și individ și pune în egalitate juridică individul cu statul. Astfel, potrivit acestei teorii, cetățenia rezultă dintr-un raport contractual, de nașterea căruia este nevoie de acordul de voință al statului și al individului. Evident că această teorie nu este totalmente veridică, întrucât considerăm că între contract și cetățenie nu există nici o tangență, sunt instituții diferite și după formă și după natură. Ideile acestei teorii sunt negate de

majoritatea cercetătorilor din domeniu. Astfel, în opinia lui I. Guceac, „această teorie nu poate fi aplicată nicicum dreptului la cetățenie, dat fiind faptul că la dobândirea cetățeniei prin naștere nu se cere nici un acord de voință, pe când la încheierea unui contract este necesar acordul de voință manifestat anterior încheierii contractului de ambele părți. Este știut, că orice contract are în conținutul său drepturi și obligații negociate de părți, și acestea diferă de la un contract la altul, pe când în cazul cetățeniei, drepturile și obligațiile sunt formulate în constituții sau alte legi organice și nu pot fi negociate, sunt pentru toți la fel” [87, p. 13].

Este de menționat, că teoria contractuală reflectă în sine concepțiile teoriei lui Jean Jacques Rousseau, cunoscută și ca teoria contractului social, care a avut o influență deosebită mai ales în planul practicii sociale, abordând raporturile dintre individ și stat.

Teoria manifestării unilaterale a voinței statului. Susținătorii acestei teorii consideră că la acordarea cetățeniei – fie că prin naștere sau la cerere (prin naturalizare), este de ajuns doar voința unilaterală a statului. În legătură cu această teorie își exprimă dezacordul cercetătorii I. Guceac, I. Deleanu, A. Arseni, pe care o susținem, concretizând că fără o cerere a unei persoane statul nu poate acorda cetățenie prin naturalizare, în atare mod, cetățenia nu poate fi acordată numai prin manifestarea unilaterală a voinței statului.

Teoria raportului juridic se fundamentează pe ipoteza că cetățenia este un raport politic și juridic de dominațiune, care are în conținutul său drepturi și obligații reciproce dintre stat și individ. Adepții acestei teorii susțin că cetățeanul este un simplu supus al statului, un element pasiv. Însă ideile acestei teorii se contestă în literatura de specialitate, dat fiind faptul, că în realitate „cetățenia definește poziția unei persoane nu doar într-un singur raport juridic, ci într-un complex de raporturi juridice” [87, p. 14]. În acest sens precizăm, că instituția cetățeniei nu poate fi un raport de subordonare, dat fiind faptul că raportul de dominație a statului asupra unei persoane există indiferent de calitatea persoanei (este cetățean sau nu). Raporturile de subordonare sau dominație sunt caracteristice oricărui raport dintre stat și individ, indiferent că individul este sau nu cetățean, însăși faptul, că acesta locuiește pe teritoriul unui stat îl pune în condiția de supușenie, însă aceste raporturi nu au relevanță asupra raporturilor de cetățenie.

Teoria situației juridice accentuează complexitatea relației dintre indivizi și stat impunând o pluralitate de raporturi juridice ce se conțin în această situație juridică. Unii autori care sprijină această teorie pornesc de la ideea de apartenență a individului față de un stat. Spre exemplu, Ion Deleanu definește cetățenia română ca „fiind situația juridică care rezultă din raporturile statornice ce intervin între o persoană fizică și statul român, exprimând apartenența persoanei la stat, situație caracteristică prin plenitudinea drepturilor și obligațiilor reciproce determinate de

lege“ [78, p. 31]. În literatura juridică această teorie se mai întâlnește și prin denumirea – „teoria condiției juridice sau cauza drepturilor și obligațiilor cetățeanului” [87, p. 13].

Teoria legăturii de apartenență a statului. Adepții prezentei teorii susțin că cetățenia este un punct de legătură a unui individ, a unui grup de indivizi sau a anumitor bunuri cu un stat. Inconsistența acestei teorii este vădită, deoarece pune în egalitate persoanele și bunurile. Această teorie mai poate fi întâlnită și sub denumirea de autolimitațiune a statului, deoarece se confundă resortisanța individului cu naționalitatea lucrurilor. Însă, ca și orice teorie, aceasta promovează și idei veridice, dat fiind faptul că, dacă ne detașăm de la apartenența bunurilor, cetățenia cu adevărat înseamnă apartenența unui individ la un stat.

Este cazul de adăugat, că această apartenență este deopotrivă politică și juridică și trebuie privită ca una ambivalentă, în sensul că este una reciprocă între stat și cetățean. Pe de o parte cetățeanul este legat de stat, iar pe de altă parte, statul este legat de cetățean, or această legătură are nu numai un fundament juridic, ci și unul politic. Fundamentul politic rezultă din dreptul statului de a conferi și a apăra calitatea de cetățean, iar fundamentul juridic rezultă din cadrul juridic de reglementare a raporturilor de cetățenie, consfințit prin Constituție și alte acte normative.

Cetățenia – element constitutiv al statului. Conform acestei teorii, cetățenia este privită doar ca un simplu element constitutiv al statului. Într-adevăr organizarea puterii statului se realizează în raport cu populația și cu teritoriul. Populația, ca dimensiune demografică, spirituală, psihologică a statului reprezintă indivizii, care se află pe teritoriul statului și asupra căruia statul își exercită puterea, însă din populația țării fac parte nu numai cetățenii, dar și străinii și apatrizii. Din toate aceste categorii care locuiesc pe teritoriul unui stat, doar cetățenii se bucură de plenitudinea drepturilor și obligațiilor stabilite de stat. În această ordine de idei, cetățenia nu poate fi un element constitutiv al statului, deoarece ea constituie o legătură juridică a persoanei cu statul din care decurg drepturi și obligații reciproce specifice și statornice.

Cetățenia – element al capacității juridice. Adepții acestei teorii consideră cetățenia parte componentă a capacității juridice. Persoanele fizice apar în raporturile juridice ca cetățeni, ca străini și ca apatrizi. Însă, străinii și apatrizii nu sunt deținători deplin ai capacității juridice și nu pot fi subiecți de drept în unele raporturi juridice, prin urmare, nu pot fi titulari ai unor drepturi și obligații, pentru că lipsește capacitatea juridică. Susținătorii acestei teorii consideră că numai cetățenii au drepturi și obligații depline, adică posedă pe deplin capacitatea juridică, de aceea, consideră ei că cetățenia este un element al capacității juridice.

Considerăm, că cetățenia nu poate fi element al capacității juridice, deoarece aceasta din urmă este o posibilitate recunoscută de lege de a avea drepturi și obligații în raporturi juridice

concrete, capacitatea juridică nu apare ca o premisă a calității de drept, pe când cetățenia este un drept, un statut, o calitate care oferă drepturi și obligații consfințite prin Constituție și alte legi organice.

În această privință, autorul român Ion Deleanu conchide că „cetățenia nu este o abstracție sau o simplă posibilitate de a dobândi drepturi și de a-și asuma obligații subiective, dar este o categorie cu un conținut complex, care se exprimă prin drepturi și obligații precizate prin norme juridice” [79, p. 352].

Existența multiplelor teorii și curente prezintă o dificultate relativă în stabilirea naturii juridice a cetățeniei, iar în rezultat, există multiple probleme în acest sens. Problematizarea dreptului la cetățenie se exprimă nu numai prin tratarea atât de diferită în doctrina juridică a naturii juridice, dar și prin existența diverselor modalități de dobândire a cetățenie.

Însă, studiul teoriilor ne permite să remarcăm că majoritatea au la bază concepția precum că cetățenia reprezintă legătura reciprocă între două subiecte de drept, după cum afirmă și savantul B. Berceanu „natura instituției cetățeniei trebuie privită în aspectul ei obiectiv, iar teoriile care au la bază acest aspect trebuie să aibă în vedere relația juridică stat-cetățean atât în ce privește înființarea și desființarea, cât și desfășurarea ei” [22, p. 57].

La rândul său, cercetătorul român I. Deleanu consideră că teoria raportului juridic cât și cea de situație juridică au sintetizat și au dezvoltat ideile precedente, punând accentul pe originea complexă a acestei relații, pe pluralitatea raporturilor juridice incluse în ea, însă nimeni în aceste teorii nu a specificat caracterul fundamental al raportului juridic și statornic [79, p. 341]. În această ordine de idei, savantul consideră, că anume caracterul fundamental și statornic vin să sublinieze caracterul specific al relației de cetățenie dintre stat și cetățean, care poate fi explicată în felul următor:

1) Pe de o parte statul stabilește la nivel constituțional drepturi și obligații pentru ambele părți: statul și individul;

2) Pe de altă parte există și voința individului, chiar dacă aceasta nu este exprimată, ea este prezumată și există [79, p. 341].

Făcând o generalizare a teoriilor analizate, constatăm faptul, că unele din ele promovează idei veridice cu referire la natura juridică a dreptului la cetățenie. Sintetizăm ideea, că majoritatea din ele au la bază concepția, că cetățenia reprezintă legătura reciprocă între stat și cetățean, iar teoria raportului juridic și a situației juridice vin să accentueze caracterul complex al relației stat - cetățean, care include în sine o multitudine de raporturi juridice. Cercetătorii din domeniu continuă să dezvolte ideile precedente, sintetizate din diversele teorii și să le completeze. Spre exemplu, autorul Ion Deleanu a accentuat caracterul fundamental și statornic al relației cetățean-

stat, cu care ne exprimăm acordul. Considerăm că cetățenia este un drept, un statut, o calitate, care oferă drepturi și obligații consfințite prin Constituție și alte legi organice. Cetățenia este un statut de care pot beneficia numai persoanele fizice, aceasta conturând poziția juridică a persoanei în societate.

Instituția cetățeniei interesează și alte științe social-umane cum sunt sociologia politică, politologia, care conferă noțiunii de cetățenie un conținut specific din perspectiva acestora.

Astfel, știința sociologică definește cetățenia ca un statut uzual, care reprezintă calitatea de membru al unui stat națiune, care se poate conferi la naștere sau prin proceduri juridice atunci când e cazul imigranților.

„Din punctul de vedere al politologiei, cetățenia se prezintă ca o relație dinamică între un cetățean și națiunea sa. Potrivit acestor concepții, noțiunea de cetățenie cuprinde reguli potrivit cărora se stabilește ce ar putea să facă cetățeanul (să voteze), ce trebuie să facă (să plătească impozitele și taxele), ce ar putea să refuze să facă” [99, p. 111]. Din aceeași perspectivă politică, „cetățenia este considerată ca o calitate juridică a cetățeanului, care sintetizează întreg ansamblul relațiilor social-economice, politice și juridice dintre cetățeni și stat” [160, p. 41]. Prin urmare, cetățenia are un conținut politic, iar suportul politic al cetățeniei se exprimă nu doar prin modul de reglementare al acesteia ca voință suverană a poporului, dar și prin faptul participării cetățeanului la exercitarea puterii, datorită calității de cetățean ce o deține. Astfel, un cetățean participă la exercitarea puterii în stat prin reprezentare, referendum, poate fi numit în funcții publice etc.

Este evident că cetățenia este o noțiune juridică, cu caracter politic, însă pentru a o înțelege pe deplin, în întreaga sa complexitate, ne propunem să analizăm și caracterul ei social. Faptul că domeniul dreptului arată cine și în ce condiții poate beneficia de statutul de cetățean este doar o problemă de natură formală, după care urmează exercitarea dreptului la cetățenie, care privește competențele non-politice ale cetățenilor, ce derivă din resursele sociale pe care aceștia le administrează și la care au acces cetățenii. „Nu orice sistem politic este echitabil față de cetățeni, deși pretinde că oferă un statut egal de cetățean” [19, p. 22]. O altă problemă ce ține de exercitarea cetățeniei sunt consecințele progresului în dobândirea drepturilor cetățenești, de relațiile sociale dintre cetățeni și apatrizi, dintre cetățeni și instituțiile economice și sociale etc.

Relația dintre cetățenie și clasa socială este pe larg abordată în sociologie, în acest sens, contribuția lui T. H. Marshall este incontestabilă. Potrivit lui T. H. Marshall cetățenia și sistemul de clasă în dezvoltarea lor interacționează, deși între acestea există o relație antagonistă. În lucrarea sa „Cetățenia și clasa socială” (1950) T. H. Marshall recunoaște impactul cetățeniei asupra unor aspecte ale inegalităților de clasă și, prin urmare, și asupra atașamentului și

resentimentului de clasă, ambele influențând natura conflictelor de clasă. Din punctul de vedere al lui T. H. Marshall „cetățenia nu este doar un statut care diminuează inegalitățile de clasă, ci invers, aceasta se află într-o tensiune cu inegalitatea de clasă, astfel încât conflictul social poate privi natura și sfera drepturilor cetățenești” [132, p. 33].

Prin urmare, remarcăm că T. H. Marshall a evidențiat contradicția fundamentală dintre principiile cetățeniei și existența claselor sociale, or această contradicție în timp va impulsiona dezvoltarea unor politici egalitare, ce se vor transforma în componenta socială a cetățeniei în secolul nostru, dat fiind, apariția drepturilor politice.

Abordarea lui T. H. Marshall privind cetățenia este inedită prin faptul că el a evidențiat elementele distincte ale cetățeniei: drepturile civile, politice și sociale, iar aceste drepturi au sens numai în contexte instituționale specifice și pot fi realizate numai în condiții materiale specificate. Democrația, ca sistem social, nu este eficientă decât în măsura în care încorporează toate cele trei aspecte.

Elementul civil al cetățeniei, identificat de Marshall, „este alcătuit de drepturile necesare libertății individuale, iar instituția care este direct legată de asigurarea acestor drepturi este statul de drept și un sistem jurisdicțional. Elementul politic se compune din dreptul de a participa la exercitarea puterii politice, și se asociază cu instituțiile parlamentare. Elementul social se caracterizează prin dreptul la un standard de viață corespunzător și din dreptul de a accede la moștenirea socială a societății” [132, p. 334]. După părerea autorului A. Gorun din România, „unghiul de abordare introdus de Marshall în abordarea cetățeniei este unul nou și nu se limitează doar la distingerea celor trei elemente analizate recent. Ci dimpotrivă, Marshall vizează inegalitățile politice și civice proprii cetățeniei moderne, punând bazele distincției dintre democrația formală și cea substanțială, care se referă la responsabilitatea statului față de individ, la datoria comunității de a asigura minimumul necesar pentru o viață independentă. Astfel că autorul A. Gorun accentuează existența unui element de conflict potențial inerent în exercitarea drepturilor cetățenești, acest conflict având la baza sa inegalitățile sociale” [85, p. 22].

Dacă ne referim la sfera politicului în care se plasează drepturile cetățenești, atunci „în aspect politic, cetățenia apare ca o relație dintre individ și stat, care implică o participare politică deplină a individului în stat, cât și loialitatea față de acesta, adică statutul de cetățean ar putea fi înțeles ca integrarea individului într-un sistem politic” [83, p. 743].

Astfel, din cele relatate, cetățenia întrunește în sine drepturi politice, drepturi civile și drepturi sociale. Iar raportul dintre aceste drepturi, depinde într-o mare măsură de nivelul de dezvoltare al societății. Totodată, este de menționat, că toate aceste drepturi se află într-o

legătură reciprocă, deoarece drepturile civile și politice nu pot fi pe deplin exercitate fără ca baza socială a cetățenilor să fie asigurată.

Din perspectiva clasei sociale cetățenia poate fi privită ca un impuls al mișcărilor sociale care influențează dezvoltarea societății. Pe de o parte mișcările sociale influențează dezvoltarea cetățeniei, iar pe de altă parte drepturile cetățenești facilitează mișcările sociale. În acest sens cetățenia este tratată și ca un rol social de integrare în dezvoltarea societății, evoluând împreună cu ea.

După cum ne-am referit anterior, cetățenia reprezintă și un rol social. Din această perspectivă, cetățenia se prezintă ca una dintre identitățile individului și presupune dezvoltarea anumitor competențe sau a culturii civice, care contribuie la exercitarea efectivă a statutului de cetățean. În calitatea sa de rol social, prezentându-se ca una din identitățile individuale, cetățenia nu se restrânge neapărat la un teritoriu, dat fiind faptul că identitatea individuală poate excede spațiul legal de apartenență. Prin urmare, în sensul său identitar și cultural, cetățenia se poate raporta la o localitate, la o regiune, la un spațiu cultural și istoric amplu. În acest sens, cetățenia este o formă de apartenență culturală și psihologică a individului prin care acesta dorește să fie recunoscut, fără a fi constrâns juridic sau politic. Se constată deci, că poate exista astfel un cetățean al regiunii, al națiunii, un cetățean european și chiar un cetățean al lumii. Din cele relatate putem concluziona, dacă statutul de cetățean, oferit și garantat prin dreptul la cetățenie, este strict reglementat de legislație, atunci cetățenia ca rol social este supusă unor mari variații culturale.

Societatea modernă, prin instaurarea statutului asistențial a știut să facă loc revendicărilor legitime ale mișcărilor muncitorești și să asigure tuturor cetățenilor, inclusiv străinilor stabiliți în mod legal, drepturile economice și sociale determinate de societatea industrială. Apare însă o altă problemă – multiculturalismul. Ideea statului național cedează azi statului bazat pe diversitate și pluralism, care reprezintă valori fundamentale ale democrației, or acestea vin să modifice viziunea modernă a cetățeniei.

Cercetătorul W. Kymlicka a introdus o nouă formă a cetățeniei, cea „multiculturală” [106]. Autorul pornește de la ideea, că „cetățenia nu poate fi universală sau identică în toate societățile, după cum societățile sunt diverse, așa sunt diferențiate și cetățeniile” [106]. În viziunea lui Kymlicka, cetățenia multiculturală, la rândul său, conduce la apariția de noi drepturi: drepturile pentru reprezentare specială pentru săraci sau alte grupuri sociale aflate în discriminare, care, de obicei, se acordă temporar; drepturi de auto-guvernare pentru grupurile ce s-au constituit istoric, care aparțin unui teritoriu; drepturi multiculturale, mai ales pentru grupurile de imigranți [106].

În această ordine de idei, constatăm astăzi o luptă pentru lărgirea drepturilor pentru toate categoriile de persoane discriminate, iar cetățenia contemporană este foarte puternic influențată de modelul multiculturalist, care pune în valoare apartenența și încurajează diferențele culturale și sociale prin echitate, descentralizare administrativă și responsabilitate politică. Însă, caracterul unificator al cetățeniei se menține, deoarece politicile publice continuă să se bazeze pe un sistem de drepturi individuale acordate în mod egal tuturor.

„Teoria multiculturalismului a apărut și s-a dezvoltat la mijlocul secolului trecut, având menirea să sprijine politicile de conservare a diversității de culturi și de garantare a drepturilor minorităților, privind utilizarea limbii materne, protejarea identității religioase și a stilului de viață social, deci s-a dezvoltat ca o teorie a drepturilor minorităților. Din perspectivă normativă, multiculturalismul promovează crearea unor mecanisme de păstrare și conservare a diversității” [158, p. 160].

În acest sens, Uniunea Europeană și-a asumat paradigma normativă, creând instituții pentru protecția drepturilor și a identității minorităților culturale și religioase. Iar motto-ul „unitate în diversitate” al Uniunii Europene este edificator pentru filozofia abordată de acest organism suprastatal, prin emergența unei identități comune, acceptată conștient, sincron și motivat politic de toate părțile constituente pentru asumarea identității europene.

În ordinea celor expuse, constatăm, că multiculturalismul nu mai protejează astăzi deținerea statutului de cetățenie, astfel cei care sunt apatrizi sau străini și nu dețin cetățenia statului pe al cărui teritoriu se află, locuiesc sau muncesc - nu pot fi discriminați pe criteriul că nu dețin cetățenia, fiind lipsiți doar de drepturile politice (electorale).

Însă, în realitate, în practică țărilor europene se observă un eșec în procesul de integrare a minorităților în societatea europeană, care poate fi explicat prin tratarea diferită a conceptului de identitate și definiția națională a cetățeniei, iar politicile apte să soluționeze criza de asimilare actuală, trebuie să țină seama de această realitate. Precizarea imperativă este că nici un proces de integrare a minorităților, etnice sau naționale nu poate avea o finalitate pozitivă în absența unor soluții de armonizare și cooperare a celor două identități concurente, și anume identitatea majorității și identitatea minorității, supuse formelor de inechitate.

Vom vedea în cele ce urmează, ce implicații are tradiția națională a cetățeniei în contextul politicilor de integrare a imigranților. În opinia lui Ruud Koopmans și Paul Statham „cetățenia se prezintă ca un însemn cultural al națiunii, iar imigranții care aspiră statutul de cetățean sunt îndemnați să se alăture comunității naționale [104, p. 18]. „De exemplu, Franța promovează un regim „asimilaționist” sau „republican” ce se caracterizează printr-un acces facil la cetățenie, datorită principiului jus soli, însă pretinde imigranților un grad înalt de asimilare în sfera publică,

fără să le acorde acestora recunoașterea culturală. Asimilaționismul francez ignoră filozofia etnicității în cadrul teritoriului național. Acest fapt implică consecințe importante asupra politicilor ce privesc statutul minorităților etnice” [1].

Să analizăm în continuare doctrina liberală privind cetățenia, care are la bază ideea, potrivit căreia, cetățenii au anumite drepturi atâta timp cât aceștia sunt loiali statului. Potrivit lui John Locke, „unul din cei mai influenți promotori ai acestei doctrine, statul există pentru a sprijini cetățenii și pentru a proteja drepturile și libertățile acestora. Între cetățeni și stat există un contract social, datorită căruia, cetățenii sunt liberi să gândească, să se exprime, să se organizeze, să lucreze etc.” [103]. Așa dar, această doctrină promovează individualismul, însă, totodată se promovează și rolul colectivului sau a societății ca un tot întreg.

Un alt adept al doctrinei liberale, John Stuart Mill susține, că „libertatea nu are sens dacă nu este legată de responsabilitatea colectivă și de egalitate. Cu alte cuvinte: oamenii trebuie să crească într-un mediu democratic pentru a deveni cetățeni democrați” [135].

În opinia autorului Schapper, D., „cetățenia reprezintă o sursă a legăturilor sociale. În societatea democratică modernă, legătura dintre oameni este mai degrabă politică decât religioasă sau dinastică, dat fiind faptul că a fi cetățean al unui stat înseamnă a fi cetățean al aceleiași organizații politice. Principiul legitimității s-a infiltrat în toate formele vieții sociale. Societatea cetățenilor, prin instituțiile politice și sociale, prin schimbările cotidiene, nu mai seamănă cu nici o alta. Fiecare cetățean participant la aceeași suveranitate are drepturi la același respect, la recunoașterea demnității proprii. Relațiile dintre oameni se bazează pe demnitatea egală a tuturor” [154, p. 6].

Așa dar, din cele relatate, se proiectează elementele comune ale cetățeniei - în toate definițiile analizate am regăsit, că cetățenia este apartenența la o comunitate. Această comunitate poate fi definită printr-o gamă variată de elemente, cum ar fi codul moral, o identică impunere a drepturilor și obligațiilor, loialitatea pentru o civilizație deținută în comun, un simț al identității.

În sensul geografic, comunitatea se impune la două nivele principale, diferențiate de comunitățile locale, în care trăiesc persoanele și statul, de care aparțin persoanele.

Un alt aspect, se referă la faptul, că cetățenia există mereu în spațiile publice și democratice, în care cetățenii au drepturi egale dar și responsabilități. Aceste drepturi și obligații sunt exercitate și îndeplinite în timp ce respectă drepturile celorlalți cetățeni și contezi pe ei în îndeplinirea propriilor lor responsabilități.

Tratarea diversă a conceptului de cetățenie uneori persistă și din cauza existenței a contextelor, în care se evidențiază cetățenia, sau în ce combinații de cuvinte acest concept se utilizează. Spre exemplu, „cetățenia democratică” este un concept promovat de Consiliul

Europei, prin prisma căruia, se înțelege, că cetățenia se bazează pe valorile pluralismului, a dominației legii și pe respectul pentru demnitatea umană. Cu alte cuvinte, atunci când tratăm problematica cetățeniei, trebuie de avut în vedere contextul în care se abordează conceptul de cetățenie. Întru a susține această ipoteză, vom apela la un alt concept, cel de „cetățenie europeană”, care se aplică și ca referință teritorială, dar și ca o identitate, iar sensul poate fi înțeles doar în relație cu un context specific. Această sinteză conceptuală ne permite să concretizăm toate sensurile ce le are cetățenia într-o societate democratică – statut politic, statut juridic, rol social, identitate etc.

În ultimul timp, cetățenia reprezintă leitmotivul problematicii drepturilor omului, ceea ce este foarte firesc. Însă uneori, aceasta se folosește ca un instrument ideologic de justificare a unor interese politice, încurajate uneori indirect de unele modele morale. Totuși vom reveni la problematica juridică a acestei instituții.

Așa dar, în sensul modern al său, noțiunea de cetățean a fost utilizată pentru prima dată în Declarația franceză privind drepturile omului și cetățeanului din 1789 [73]. Această Declarație a introdus noțiunea contemporană de cetățenie lichidând supușenia, legând-o de participarea activă a persoanei la viața politică, înzestrând cetățenii cu un ansamblu de drepturi și obligații, atribuind statului un set de obligații față de cetățeni.

Cetățean este persoana fizică ce beneficiază de cetățenie, termen utilizat și în alte sensuri, mai mult sau mai puțin restrânse: persoană, resortisant, supus, cetățean activ. În prezent, cele mai multe constituții și legi folosesc termenul de cetățenie pentru a desemna apartenența individului la un stat. Inițial, „cetățenia” era desemnată prin termenul „naționalitate”, termen care mai poate fi întâlnit și astăzi în Constituția Republicii Franceze (1958), în articolul 34 [49]. Însă, e necesar să concretizăm, că noțiunile de „naționalitate” și „cetățenie” nu sunt sinonime în contextul francez, chiar dacă sunt foarte strâns relaționate [17]. În literatura de specialitate franceză se afirmă, că „naționalitatea franceză este o cale spre accesul la cetățenie. În sensul acesta se impune distincția între „cetățenie” și „naționalitate”. În contextul francez, „cetățenia” se referă la un set de drepturi – accesul la drepturile civice, dreptul de a participa la viața socială și politică a comunității naționale, accesul la drepturile politice. Iar pe de altă parte, „naționalitatea” se referă la legătura legală între individ și stat” [1].

Deși, una din cele mai controversate probleme ține de natura juridică a cetățeniei, considerăm totuși, că cetățenia este apartenența legală a unei persoane fizice la un stat. Cetățenia apare în două ipostaze: ca instituție politică în dreptul obiectiv și ca o condiție juridică (statut) în dreptul subiectiv. În acest sens, cetățenia poate fi considerată un statut personal, un contract tacit

sinalagmatic, un act unilateral de putere, o situație juridică, un raport contractual, un raport juridic, o parte a stării civile a persoanei.

În prima accepțiune, cetățenia reprezintă un ansamblu de norme juridice ce reglementează raporturi sociale grupate în jurul necesității de a asigura plenitudinea drepturilor și obligațiilor prevăzute de Constituție și alte legi acelor persoane care, prin sentimentele și interesele lor, sunt strâns legate de destinele statului respectiv. Fiind o materie complexă, este o instituție a dreptului constituțional, întrucât este o expresie a suveranității politice. Statul, pe temeiul suveranității lui, stabilește statutul juridic al cetățenilor săi și numai cetățenii au dreptul să participe la executarea puterii în formele instituționalizate ale democrației directe (sufragiul, referendumul, inițiativa populară) sau în ale democrației reprezentative.

În cea de a doua accepțiune, cetățenia se axează pe ideea de subiect de drept, a cărei poziție juridică în cadrul unor anumite raporturi o caracterizează, și numai aici se vorbește de cetățenia unei persoane (exemplu: dobândirea și pierderea cetățeniei).

Prin câteva afirmații concludive, vom preciza că noțiunea de cetățenie are multiple conotații juridice, în funcție de natura raporturilor juridice în care se manifestă: raporturi de drept constituțional, raporturi de drept internațional, raporturi de drept al Uniunii Europene, raporturi de drept administrativ, raporturi de dreptul familiei. Așadar, caracterul complex, de sinteză, al noțiunii juridice de cetățenie este generat de multitudinea și natura acestor ramuri de drept, care îi conferă un statut juridic specific, prin integrarea și cuprinderea într-o singură unitate a caracteristicilor ce i le imprimă diferitele ramuri ale dreptului intern, european și internațional.

Însă, în paralel cu evoluția statelor, a evoluat și cetățenia, concretizându-se într-o instituție de drept constituțional la confluență cu dreptul internațional public.

2.2. Dezvoltarea dreptului la cetățenie în contextul evoluției statalității

Cetățenia are vârsta primelor comunități umane sedentare, fiind influențată pe parcursul istoriei sale de schimbările sociale, economice, politice. Ca element constitutiv al statului, dreptul la cetățenie a înregistrat o evoluție de secole, parcurgând etape pe alocuri de dezvoltare și înflorire, dar și de stagnare. Asta pentru că statul în evoluția sa însoțește evoluția oamenilor, reprezentând pentru aceștia un mod de organizare. Iar dreptul la cetățenie s-a dezvoltat în paralel cu dezvoltarea societății și a statalității.

În literatura de specialitate se atestă o evoluție în apariția dreptului la cetățenie, care se concretizează, mai ales în democrația clasică și anume, democrația greacă ateniană și Republica Romană. Cetățeanul, fiind numit la greci *polites* și *civis* la romani, ajunge să fie definit ca membru al polisului atenian sau al *res publicii* romane ca forme de asociere interumană.

„Din punctul de vedere al drepturilor politice, societatea ateniană se împărțea în două categorii: eupatrizi și demosul. Eupatrizii erau membrii aristocrației gentilico-tribale cu drepturi politice și privilegii. Demosul era constituit din țărani, negustori, proprietari funciari, dar lipsit de drepturi politice. Pentru a fi cetățean era necesară întrunirea a două condiții: să fi-i născut de un tată atenian, iar mai târziu, începând cu Legea lui Pericle din 451, trebuia ca și mama să fie ateniană; cea de-a doua condiție era majoratul, în sensul că persoana era considerată cetățean de la 18 ani, cu serviciul militar obligatoriu de 2 ani. În unele cazuri cetățenia se acorda prin decret și unor străini, dar care putea să fie retrasă în anumite condiții. Cetățenii erau liberi din punct de vedere juridic, dețineau drepturi politice în stat, precum aveau și obligații, cum ar fi prestații publice sau serviciul militar” [88, p. 184]. Astfel, constatăm că în Atena pentru dobândirea dreptului de fi cetățean decisiv era legătura de sânge jus sanguinis.

„Democrația ateniană din sec. V î.e.n. se caracterizează ca o democrație directă, atunci când cetățenii puteau decide printr-o majoritate simplă asupra tuturor problemelor cetății. Cetățenia nu era o vocație a tuturor, cetățenii reprezentau doar o minoritate din populație, iar femeile, sclavii, metecii și străinii erau excluși din comunitatea cetățenilor. Este de menționat că cetățenia în acele vremuri se considera că nu poate fi exercitată în Persia și în regiunile cu climă rece, din nord, pentru că acolo nu era posibilă manifestarea publică a vieții politice” [84, p. 88].

La Aristotel în *Politica* găsim idealul atenian al cetățeniei clasice, astfel, în lucrarea menționată, Aristotel considera că „problema crucială o constituie asigurarea unei guvernări stabile și reglementate de legi, în care oamenii să fie dornici să dețină funcții publice și își propunea să descopere, care sunt persoanele care puteau să concureze la funcții, fără să dea naștere la războaie civile. Viața în polis era considerată supremul bine pământesc pentru om, care este guvernat. Guvernarea devine mai bună, proporțional cu măsura în care cel care este guvernat este mai bun, adică deține capacitatea de a acționa pentru binele comun” [6, p. 291].

În lucrarea sa Aristotel promova ideea, că „statul are doar un scop în existența sa – de a asigura toate împlinirile morale și spirituale ale omului, care sunt atributele unei bune guvernări. Pentru a avea statutul de cetățean, individul trebuia să aibă o casă, sclavi, care să muncească pentru el, astfel ca acesta să aibă condiții de a se implica în viața politică” [6, p. 311].

Pornind de la faptul că cetățenia poate fi descrisă pe scurt ca participarea la o comunitate sau prin calitatea de membru al acestei comunități, putem concluziona că diferite tipuri de comunități au dat naștere la diferite forme de cetățenie. Astfel, dacă la Aristotel cetățenia se identifica cu un statut privilegiat al grupului conducător al statului cetate, atunci în cazul statului democratic modern, la baza cetățeniei se află posibilitatea de a participa la exercitarea puterii politice prin intermediul procesului electoral. Deci, ținem să menționăm, că astăzi, cetățenia

națională a fost extinsă la nivelul întregii societăți, or anume acest proces reprezintă pentru statul modern emblema realizărilor sale.

Situația privind drepturile cetățenești în cazul Romei a fost un pic alta. Acestea evaluau în paralel cu extinderea teritorială a Romei, în noile teritorii ocupate chiar se impunea cetățenia romană, care era de două feluri – completă și limitată (fără drept de vot), spre a menține autoritatea și controlul în regiunile ocupate.

În perioada (sec. IV î.e.n. – sec. II î.e.n.) autoritățile de la Roma concepeau ideea de cetățenie în termeni de obligații față de centrul de putere (în special prin participarea la întărirea capacității militare a Romei). De aceea, cetățenii romani din teritoriile noi cucerite considerau acest statut drept o pedeapsă, având o puternică aversiune împotriva autorităților centrale. Și numai începând cu sec. al II-lea î.e.n. ideea de cetățenie a obținut o altă conotație.

În toate statele antice exista împărțirea locuitorilor în cetățeni și fără cetățenie, însă, numai la romani exista o reglementare juridică a modurilor de dobândire și pierdere a cetățeniei. Astfel, „dobândirea cetățeniei prin naștere, naturalizare, prin beneficiul legii, dezrobire, adopțiune prezintă modalități ce aparțin jurisconsultilor romani. Statutul de cetățean se pierdea în cazul pierderii libertății (căderea în prizonierat), întrucât libertatea era prima premisă a cetățeniei. De asemenea, cetățenia putea fi pierdută și prin efectul inadmisibilității dublei cetățenii, dacă cetățeanul roman devenea cetățean al altui stat, acesta automat pierdea calitatea de cetățean roman. O altă modalitate de pierdere a cetățeniei era exilul din Roma pentru un delict săvârșit” [142, p. 68].

„În statul roman, jus civile semnifica și faptul că indivizii care nu fac parte din cetate, nu sunt ocrotiți de legea romană. Datorită acestui fapt, acei care nu purtau acest titlu, adică străinii, chiar dacă erau liberi, aveau un statut juridic similar cu al sclavului: erau lipsiți de personalitate juridică și puteau fi luați sclavi de oricine. Titlul de cetățean era purtat de cei care locuiau în cetate și aveau totalitatea drepturilor civile și politice; nu exista în acel timp, titlu mai înalt, iar mândria de a fi cetățean al Romei se exprima în formula: *civis romanus sum!* (sunt cetățean roman)” [136, p. 89].

„În anul 212, împăratul Caraculla a acordat printr-un edict cetățenia romană aproape tuturor locuitorilor liberi ai imperiului. Prin acest edict s-au urmărit scopuri financiare, ca urmare toți locuitorii romani, proaspeți deveniți cetățeni trebuiau să plătească impozite de 5 la sută, deoarece doar cetățenii erau supuși plății impozitelor. Astfel, prin reforma lui Caraculla, aproape toți oamenii liberi au devenit cetățeni, pe când la origine numai cetățenii erau oameni liberi” [136, p. 90].

Dreptul roman în Dacia cucerită s-a aplicat diferențiat, concomitent cu cel autohton și cu *ius gentium*. Această diferențiere a fost impusă de faptul că autohtonii au rămas majoritari. Raporturilor dintre cetățeni li s-a aplicat dreptul roman, dar s-au elaborat și norme juridice noi prin edictele guvernatorilor din Dacia, ținându-se cont și de dispozițiile imperiale, dar și de condițiile locale. Prin urmare constatăm, că dreptul roman și cel dacic s-au influențat reciproc. Cetățenii romani din Dacia erau cei, care la venire aveau cetățenia romană, s-au născut în Dacia din părinți romani sau au dobândit-o altfel. Ei aveau aceleași drepturi civile: de a se căsători, de a fi proprietari, creditori și debitori, de a intenta acțiuni în justiție etc., drepturi politice: de a vota, de a fi militar sau magistrat.

Înainte de edictul împăratului Caracalla, locuitorii liberi din Dacia erau împărțiți în trei categorii: a) cetățenii romani; b) latinii, c) peregrinii.

Cetățenii romani locuiau în majoritate la orașe, se bucurau de aceleași drepturi ca și cetățenii rezidenți din Roma. Dacă colonia în care trăiau căpătase *ius italicum* (teritoriul primise calitatea de sol roman), atunci cetățenii acestor colonii aveau și în materie imobiliară dreptul de proprietate romană.

Latinii reprezentau majoritatea populației colonizate în Dacia. Beneficiau de dreptul latin, aveau aceleași drepturi patrimoniale ca și romanii (*ius commercii*). Nu se bucurau de *ius conubi* - dreptul de a se căsători după legile romane - și nu aveau drepturi politice. Prin statutul lor de „latinitate”, având un fel de cetățenie romană inferioară, aveau o poziție intermediară între cetățenii romani și peregrini.

Peregrinii constituiau marea masă a populației libere. Situația lor era reglementată prin legea de organizare a provinciei (*lex Provinciae*) și prin edictele guvernatorilor. Erau două categorii de peregrini: peregrini obișnuiți și peregrini *dedicci*.

În evoluția dreptului la cetățenie, o importanță majoră a avut-o dreptul roman, lăsând în urma sa un sistem normativ substanțial, care a influențat ulterior dezvoltarea dreptului la cetățenie. Anume dreptul roman a conferit asemenea drepturi politice și civile: *ius conubii*, care stătea la baza tuturor drepturilor de familie, *ius suffragii* (dreptul la vot), *ius honorum* (dreptul de a fi ales în funcții publice), *ius commercii* (dreptul de a posedea, a dobândi și a transmite bunuri prin testament), dreptul de a uza de *legis actiones*, adică de vechile forme de procedură civilă etc.

Istoria universală a statului și dreptului a cunoscut multe sisteme juridice importante, dar nici unul dintre acestea n-a cristalizat în forme atât de precise normele statale și de drept, ca cele romane, încât ele să poată rezista până în zilele noastre.

În epoca feudală cetățenia și-a pierdut din conținutul său juridic. Indivizii (persoanele) erau considerați supuși cu foarte multe obligații și puține drepturi. Chiar în prima perioadă a

Evului Mediu, s-a ajuns la absolutismul puterii regale, astfel că puterea supremă era concentrată în mâinile regelui sau împăratului, care putea dispune după bunul său plac de viața, averea supușilor săi. Din cele prezentate, constatăm că criza lumii antice a marcat o perioadă de stagnare a instituției cetățeniei, aceasta fiind înlocuită treptat cu noțiunea de supus, vasal, dar care indicau apartenența la un stat.

Remarcăm faptul, că în timpul feudalismului medieval, instituția cetățeniei, precum și conceptele care au stat la baza dezvoltării acesteia anterior au dispărut practic de pe continent, atunci când doar câțiva oameni erau numiți ca să conducă marea majoritate.

În timpul mișcării renaștentiste, în secolul al XVI-lea statutul de cetățean a reapărut treptat în Europa, în special în orașele-state italiene, unde cetățenia era în mod frecvent legată de anumite condiții. În cele mai multe orașe, cetățenia era limitată la copiii cetățenilor. Spre exemplu, în Veneția, trebuia să trăiești ca persoană fără cetățenie și să plătești taxe timp de 15 ani pentru a putea deveni cetățean venețian. Prin urmare, putem deduce că în Veneția în acele vremuri exista posibilitatea de a dobândi dreptul la cetățenie prin naturalizare.

Din curentul umanist al Renașterii, a apărut și s-a dezvoltat Iluminismul, numit și Epoca luminilor sau Epoca rațiunii, anume această mișcare europeană, care cuprindea atât filosofia, arta, literatura și muzica, cât și teoriile sociale, culturale, lingvistice și politice ale secolelor XVII și XVIII, a readus înapoi conceptul de cetățenie în Europa. Iluminismul a fost interesat să facă să se vadă lumea într-un mod diferit – ceea ce includea rolul cetățenilor și semnificația cetățeniei. Unul din conceptele de baza de acum, este acela potrivit căruia nimic nu este dat sau pre-determinat, dar universul este fundamentul rațional, ceea ce înseamnă că poate fi înțeles cu ajutorul rațiunii și poate fi controlat.

Pornind de la acest punct de vedere, dar și inspirat de orașele-stat din Grecia, Jean-Jacques Rousseau a lansat ideea, că toți cetățenii ar trebui să contribuie la deciziile politice fără a se gândi la avantaje personale.

Ideea filosofilor iluminiști a avut un puternic impact: Revoluția franceză s-a identificat ea însăși cu ideile iluministe, idei care au influențat de asemenea și Constituția Statelor Unite ale Americii. Nici până astăzi, ideile lui Rousseau n-au murit. John F. Kennedy a spus odată, cu aproape o sută de ani în urmă: „Acțiunea politică este cea mai mare responsabilitate a unui cetățean” [17].

Odată cu revoluțiile engleză și franceză din secolele XVII și XVIII dreptul la cetățenie s-a impus răsunător, mai ales prin primele acte constituționale și legislative ale revoluției franceze, printre care și Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului [73]. Prin această declarație, dreptul contemporan, spre deosebire de cel medieval, plasează în centru sistemului său omul,

personalitatea, bazându-se pe principiile individualismului. Un principiu foarte important al sistemului de drept a devenit libertatea, ca element de bază al societății civile; principiul egalității, care a exprimat o politică egalitaristă în societate; principiul legalității, ca condiție de realizare a drepturilor civile și politice, garanția instituțiilor democratice ale puterii, cât și un factor al stabilității circuitului economic.

Până la 1789, instituția cetățeniei avea un caracter limitat și însemna doar apartenența unei persoane la un stat. La 26 august 1789 Adunarea Constituantă a adoptat Declarația drepturilor omului și cetățeanului [73], prin care s-a recunoscut în calitate de izvor al puterii națiunea, anume prin această normă a fost abolit absolutismul și consolidată monarhia constituțională. În această declarație se formulează că fiecare om se naște liber cu anumite drepturi, iar drepturile cetățenești îi sunt acordate de către stat. „Anume acest document se consideră că a introdus noțiunea contemporană de cetățenie” [32, p. 215], iar lichidarea supușeniei a condus la implicarea activă a persoanei în treburile statului. De menționat, că această implicare nu purta doar un caracter declarativ. Astfel, „la 19 iunie 1790 Adunarea Națională a Franței a adoptat Decretul cu privire la anularea instituției nobilimii ereditare și a tuturor titlurilor nobiliare. Prima Constituție a Franței din 3 septembrie 1791 a consacrat egalitatea cetățenilor în drepturi și condițiile de dobândire a cetățeniei franceze” [32, p. 216].

Constituția Franței din 1791, luând ca preambul drepturile omului din Declarația drepturilor omului și cetățeanului (1789), a precizat că puterea legislativă nu poate adopta legi care ar obstrucționa realizarea drepturilor naturale și civile ale persoanei. „Persoana, prin libertatea conferită, poate înfăptui absolut tot, dar să nu prejudicieze drepturile altor persoane precum și securitatea statului. Iar pentru săvârșirea delictelor care prejudiciază securitatea publică sau drepturile altor cetățeni, legea stabilește pedepse” [9, p. 43]. Deci norma din Constituția Franței din 1791 demonstrează, că puterea legislativă este limitată, iar cât privește statutul juridic al personalității s-a efectuat o delimitare între drepturile și libertățile omului și ale cetățeanului.

În opinia cercetătorilor A. Arseni, V. Ivanov și L. Suholitco „statutul juridic al personalității devine un indice foarte important al democrației, acest statut caracterizându-se nu numai în aspect juridic, ci și politic. În mare parte, formularea statutului juridic al personalității depinde de regimul politic al societății, de caracterul contradicțiilor sociale, cât și de modalitățile soluționării lor. În consecință fiecare stat se caracterizează prin dualism, adică prin dualitatea condiției civile și politice a personalității” [9, p. 43].

În concluzie, formulăm următoarea ipoteză: ca membru al societății civile omul este egal în drepturi cu toți ceilalți, dar ca membru al unei societăți politice, (a unui stat), este egal în

drepturi doar cu acei care aparțin statului respectiv, beneficiind de mai multe drepturi și obligații în țara sa decât cei care nu aparțin acestui stat.

Din cele relatate s-a observat că statul a apărut și a evoluat așa cum au evoluat comunitățile umane. Dacă la început statul a apărut ca o organizare politică a triburilor sau a unităților tribale, o dată cu formarea popoarelor, statul s-a transformat într-un mod de organizare al acestor popoare, care a avut loc atât în sclavagism, cât și în feudalism.

Popoarele existente în sclavagism și feudalism, evoluând în dezvoltarea s-au dezvoltat și propriile organizații statale: statul egiptean, statul chinez, statul indian, persan, roman, grec etc.

Statele existente în feudalism, de asemenea, erau legate de popoarele acestor formațiuni: statele germane, statul francez, spaniol, italian, rus, român, grec, bulgar etc.

Începând cu trecerea la capitalism, are loc transformarea popoarelor în națiuni, și ca rezultat, se constituie statele naționale unitare. Astfel că statul devine pentru o națiune modul de organizare politică. Iar naționalitatea devine un sinonim al cetățeniei.

Constituirea statelor naționale a condus la identificarea cetățeniei cu apartenența națională. Însă, mai târziu, odată cu apariția statului modern și cu dezvoltarea principiului naționalităților s-a renunțat la identitatea dintre cetățenie și naționalitate, iar apartenența juridică la un stat se exprimă prin calitatea de cetățean, deși în unele state, cum este Franța, spre exemplu, se păstrează sinonimia dintre acești doi termeni, dar nu deplină. „Trebuie de menționat, că delimitarea dintre aceste două noțiuni aparține chiar doctrinei juridice franceze, anume aceasta a introdus principalul argument necesar de a face o delimitare dintre noțiunile de cetățenie și naționalitate, constatându-se că naționalitatea indică apartenența unei persoane la un corp social fondat pe alte reguli, în timp ce cetățenia indică apartenența juridică la un stat” [138].

Privind evoluția cetățeniei prin prisma dezvoltării și evoluției statului, constatăm, că dreptul la cetățenie a cunoscut două modele: primul este cel republican, caracteristic statelor cetăți din lumea antică, Republicilor italiene ale renașterii și Revoluției franceze. Modelul republican are la baza sa polisul, civic, republica, națiunea, statul-partid; se bazează pe o entitate integratoare, patriotism, obligații civice, asumarea ordinii civice și a responsabilității comune. Cel de-al doilea este modelul liberal, apărut în secolul XIX, care a fost susținut și promovat de iluminiști, având ca caracteristică de bază egalitatea tuturor indivizilor, guvernarea statului prin participarea fiecărui individ, încurajarea tensiunii între individ și stat, mai multe drepturi și mai puține obligații. Este de menționat, că anume modelul liberal a promovat dreptul la vot al femeilor.

Nașterea cetățeniei democratice moderne s-a produs în condiții istorice, sociale și instituționale diferite, iar dezvoltarea capitalismului și a structurii capitaliste de clasă a influențat evoluția dreptului la cetățenie.

În sistemul constituțional român, dreptul la cetățenie a fost consfințit pentru prima dată în concepția sa modernă în Constituția din 1866 [53]. Merită să menționăm, că primele încercări și mai vechi de stabilire a unor drepturi privilegii smulse Domnitorului de către boieri, pot fi evocate și în Hrisovul lui Leon Tomșa din 1631. Acest document poate fi considerat o adevărată Cartă a libertății (Magna Charta) din 1215. Prevederi fragmentare referitoare la o serie de drepturi și libertăți au fost incluse, de asemenea, în diferite programe de reforme cu caracter social-economic, cum ar fi: Ultimatul lui Horea (1789), Proclamația lui Tudor Vladimirescu (1821), Proclamația de la Islay (1848), Programul revoluționar din Moldova (1848).

Referindu-ne la evoluția statului și a dreptului la cetățenie, opinăm că numeroasele transformări suferite de dreptul la cetățenie de la apariția sa și până în prezent se datorează schimbărilor sociale, economice și nu în ultimul rând, celor politice care au apărut, mai ales, în ultimul secol.

În dreptul comparat s-au conturat două sisteme principale privind reglementarea dobândirii de drept al cetățeniei. Primul are la bază legătura de sânge, în conformitate cu care copilul dobândește cetățenia părinților săi. În viziunea noastră, acest sistem este cel mai logic, dat fiind faptul că un copil este legat de statul căruia îi aparțin părinții, cât prin sentimente, precum și prin interese. Cel de-al doilea sistem are la bază principiul jus soli sau jus hei, în conformitate cu care, copilul este cetățeanul statului pe teritoriul căruia s-a născut, chiar dacă părinții nu au cetățenia acestui stat. Acest sistem implică însă unele neajunsuri, întrucât copilul născut pe teritoriul unui stat al cărui cetățenie nu o au și părinții săi, ar putea să nu fie atașat de acest stat, străin familiei sale și acesta ar putea să nu dorească să rămână cetățean al statului respectiv la atingerea majoratului. Acest principiu se aplică, cu unele rezerve, în SUA, Germania și Regatul Unit pentru copiii străinilor născuți pe teritoriul acestor state. Însă pentru copiii cetățenilor proprii născuți în străinătate se aplică principiul jus sanguinis.

Prin urmare, putem conchide, că în țările contemporane se aplică două modalități de bază privind dobândirea dreptului la cetățenie, în virtutea originii sau prin naturalizare. Problema dobândirii dreptului la cetățenie se reglementează prin legislația națională și prin convențiile internaționale. La dobândirea dreptului la cetățenie în virtutea originii se aplică două principii: jus sanguinis și jus soli, ceea ce înseamnă că cetățeni ai unui stat sunt toate persoanele născute din cetățenii acestui stat și născute pe teritorial statului dat.

Obținerea dreptului la cetățenie prin naturalizare se dobândește de persoană printr-o cerere, cu condiția ca persoana să îndeplinească condițiile prevăzute de dreptul intern al statului a cărui cetățeniei tinde să o primească.

În statele unitare există o singură cetățenie, dat fiind faptul, că cetățeanul intră în raport cu un singur stat; pe când în statele cu formă federativă de organizare există două cetățenii (cazul Statelor Unite ale Americii).

Cu toate că la originea cetățeniei se află moștenirea greacă, cetățenia modernă nu mai este cea din antichitate. Grecii au inventat ideea de cetățean, care nu se confundă cu individul concret, astfel ei au conceput ideea unui domeniu politic, distinct de societatea formată prin legăturile dintre oameni concreți, dar tot ei au instituit principiul respectării legii.

Democrația modernă a moștenit de la Roma concepția unei cetățenii definite pe viitor în termenii statutului juridic. Oamenii și gânditorii romani au definit societatea politică de drept. Pe măsură ce Imperiul Roman se extindea, s-a stabilit principiul potrivit căruia, străinii puteau accede la o societate politică definită în termeni juridici. Natura juridică a statutului de cetățean permitea includerea progresivă a elementelor străine. Anume romani au instituit vocația universală a dreptului la cetățenie, datorită căreia, cetățenia nu mai este legată de caracteristici istorice sau sociale particulare.

Modernitatea însă a provocat o ruptură între trecutul istoric de la care a pornit dreptul la cetățenie. Practicile dreptului la cetățenie capătă astăzi forme concrete diferite în țările democratice.

2.3. Standardele internaționale actuale de reglementare a dreptului la cetățenie

Deși cetățenia reprezintă o instituție care ține de legislația internă a fiecărui stat, aceasta este considerată și o problemă de drept internațional, pornind de la consecințele pe care le are deținerea unei cetățenii de către o persoană în condiții de mobilitate transnațională, libera circulație a persoanelor și de facilitare a contactelor dintre oameni. În aceste condiții, actele normative cu privire la dreptul la cetățenie se reglementează și pe arena internațională, care în mod inevitabil intră în concurs unul cu altul.

Iată de ce, alături de legislația internă, sunt necesare reglementările la nivel internațional și, în particular, european, dat fiind faptul că dreptul la cetățenie nu mai poate rămâne în mod discreționar doar în competența statelor. Cert este faptul, că reglementarea dreptului la cetățenie rămâne în limitele legislației naționale, însă acesta trebuie să se înscrie într-un anumit cadru regulamentar la nivel interstatal, numai în asemenea condiții legislația națională devine un standard, care nu poate fi ignorat de comunitatea internațională.

Standardele internaționale privind instituția cetățeniei vin să dezvolte și să îmbogățească conținutul dreptului la cetățenie. Pornind de la faptul, că acordarea dreptului la cetățenie este un atribut al statului, pe această linie se creează raporturi între state care pot da naștere la conflicte de competențe, de aceea, apare necesitatea ca sistemele de drept să fie armonizate la nivel internațional spre a evita conflictele de legi.

La nivel internațional problemele cu referire la dreptul la cetățenie sunt reglementate în următoarele documente: Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), Convenția privind statutul apatrizilor (1954), Convenția privind unele probleme referitoare la conflictul de legi în materie de cetățenie (Haga, 1930), Convenția asupra cetățeniei (Montevideo, 1933), Convenția asupra cetățeniei femeii (Montevideo, 1934), Convenția asupra cetățeniei femeii măritate (New York, 1958), Convenția asupra reducerii cazurilor de pluralitate de cetățenii și asupra obligațiilor militare în caz de pluralitate de cetățenii (Strasbourg, 1963) și Convenția europeană cu privire la cetățenie (Strasbourg, 1997). Documentele enunțate mai sus reglementează în mod direct problema instituției cetățeniei, însă organismele internaționale au adoptat și alte convenții, care au vizat această problemă, influențând într-un atare mod abordarea dreptului la cetățenie, după cum urmează: Convenția asupra drepturilor politice ale femeii (1952), Convenția asupra tuturor formelor de discriminare față de femei (1979), Convenția privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă pentru căsătorie (1968) și desigur, cele două Pacte internaționale (privind drepturile civile și politice și drepturile economice, sociale și culturale).

Pentru prima dată, problemele care vizează direct cetățenia au fost cuprinse în Convenția adoptată de Conferința pentru codificarea dreptului internațional de la Haga (1930), prin aceasta s-a confirmat dreptul suveran al statelor privind stabilirea normelor care reglementează cetățenia, dar și obligația statelor de a respecta reciproc acest drept, dacă acesta nu contravine principiilor dreptului internațional. Convenția de la Haga a stipulat principiile care trebuie să stea la baza reglementării cetățeniei, după cum urmează:

- „egalitatea cetățenilor din diferite state;
- negarea cetățeniei duble;
- dreptul persoanei la expatriere și la naturalizarea în noul stat;
- unitatea cetățeniei și familiei” [59].

Prin stabilirea principiului de negare a cetățeniei duble, Conferința de la Haga a încercat să reglementeze și să elimine complicațiile, care apar în cazul persoanelor cu cetățenie dublă sau multiplă. Însă, în final, conferința a recunoscut dubla cetățenie, iar în articolul 3 al Convenției de la Haga privind reglementarea unor probleme ce țin de conflictul de legi cu privire la cetățenie se

prevede că „persoana care posedă cetățenie dublă sau multiplă poate fi tratată ca fiind cetățean al fiecărui stat, a cărui cetățenie o posedă” [59]. Acest articol, deși afirmă existența cazurilor de dublă sau multiplă cetățenie, trebuie privit în conjuncție cu limitările generale prevăzute de articolul 1 și cu calificările stipulate în articolele 4 și 5 ale Convenției de la Haga [59]. Este de menționat, că ulterior în cadrul Consiliului Europei au fost întreprinse încercări de eliminare a cetățeniei duble, prin Convenția asupra reducerii cazurilor de pluralitate de cetățenii (Strasbourg, 1963), însă acestea nu s-au soldat cu succes.

Declarația universală a drepturilor omului adoptată de Adunarea Generală ONU la 10 decembrie 1948, a proclamat prin art. 15 dreptul fiecărui individ la o cetățenie, precum și imposibilitatea nimănui de a fi lipsit în mod arbitrar de cetățenie, și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia [75].

Pactul internațional adoptat de ONU în 1966 cu privire la drepturile civile și politice [144] și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale [145] au stabilit un șir întreg de drepturi de care trebuie să se bucure cetățenii statelor semnatare.

Însă actul normativ internațional de cea mai mare importanță, care stabilește principiile și reguli în problema cetățeniei persoanelor și guvernează întreaga materie a instituției cetățeniei pe plan european este Convenția europeană cu privire la cetățenie din 6 noiembrie 1997, intrată în vigoare în Republica Moldova la 1 martie 2000 (în continuare Convenție) [62].

Prezenta Convenție formulează principiile și regulile, ce țin de toate aspectele dreptului la cetățenie, aceasta fiind concepută pentru facilitarea procesului de dobândire sau redobândire a cetățeniei, pentru a aduce explicații temeinice privind pierderea cetățeniei și imposibilitatea acesteia de a fi retrasă arbitrar, pentru a asigura transparența și echitatea procedurilor care reglementează cererile de cetățenie, pentru a reglementa situația persoanelor care pot deveni apatride ca urmare a succesiunii de state. Totodată Convenția stabilește principiile generale în cazul pluralității de cetățenii, referindu-se, în special, la îndeplinirea obligațiilor militare în asemenea situații, având ca scop promovarea cooperării internaționale între autoritățile naționale responsabile de problemele cetățeniei.

În viziunea noastră, Convenția reprezintă o sinteză a problematicii cetățeniei pe plan european, reflectă schimbările demografice și democratice, în special cele de migrație și succesiune de state, care au avut loc în țările Europei Centrale și de Est după 1989, constituind totodată primul text internațional, care abordează altfel problema dreptului la cetățenie.

Astfel, Convenția conține 32 de articole, iar prevederile ei sunt grupate pe capitole: Probleme generale (obiectul Convenției); definiții, principii generale privind cetățenia, reguli privind cetățenia, proceduri, pluralitatea de cetățenii, succesiunea statelor și cetățenia, cooperarea

între Statele Parte, aplicarea Convenției și clauzele finale. Noutățile aduse de Convenție în reglementarea dreptului la cetățenie se caracterizează prin faptul, că s-au luat în considerație, atât interesele statelor, cât și a indivizilor. În cele ce privește materia de competență, Convenția recunoaște, că „fiecare stat este în drept să determine prin legislația sa proprie cine sunt cetățenii lui, însă această legislație trebuie să fie acceptată de celelalte state parte la convenție și să fie conformă cu convențiile internaționale aplicabile, cu dreptul internațional cutumiar și cu principiile de drept general în materie de cetățenie” [62, art. 3].

Această evoluție a percepțiilor și reglementărilor dreptului la cetățenie nici nu ar putea avea o altă direcție, deoarece este determinată de factori, ce se constituie în paradigma ce guvernează valorile omului modern. Este greu de presupus, că statele vor anula sau limita propriilor cetățeni și cetățenilor altor state dreptul la libera circulație, dreptul de acces la informații, dreptul la căsătorie cu cetățenii altor state sau drepturile, ce oferă acces la oportunitățile economice și sociale oferite de alte state.

Fiecare stat determină prin dreptul său intern care sunt cetățenii săi, iar celelalte state trebuie să respecte această legislație, doar dacă aceasta este conformă cu Convențiile internaționale aplicate, precum și cu dreptul internațional cutumiar și cu principiile de drept general recunoscute în materia dreptului la cetățenie.

Astfel, Convenția dispune ca „Reglementările unui stat parte referitoare la cetățenie nu trebuie să conțină deosebiri sau să includă practici care să constituie o discriminare bazată pe sex, religie, rasă, culoare sau originea națională ori etnică.” [62, art. 5]. Normele care se conțin în textul convenției formează izvorul dreptului la cetățenie, care în fiecare stat se bucură de reglementare constituțională, devenind astfel o instituție fundamentală a sistemului de drept.

Convenția stabilește în art. 4 principiile generale privind cetățenia pe care fiecare stat este obligat să le respecte, după cum urmează:

- „a) fiecare persoană are dreptul la o cetățenie;
- b) apatridia trebuie evitată;
- c) nimeni nu poate fi, în mod arbitrar, privat de cetățenia sa;
- d) nici căsătoria, nici desfacerea căsătoriei între un cetățean al unui stat parte și un străin, nici schimbarea cetățeniei unuia dintre soți în timpul căsătoriei, nu pot avea efect de plin drept asupra cetățeniei celuilalt soț” [62, art. 4].

Este de menționat, că aceste principii se regăsesc și în Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 02.06.2000 [109].

Convenția stabilește principiile de bază privind obligația militară în cazul pluralității de cetățenii, la care dreptul intern trebuie să se conformeze. În acest context, dorim să menționăm

că doar 20 de state au aderat la această convenție, iar o mare parte a statelor cum Marea Britanie, Franța, Elveția, Spania nu au ratificat acest document. Acest fapt însă nu diminuează importanța acestui document, deoarece, prin textul ei, Convenția nu împiedică pluralitatea de cetățenii, adică o recunoaște, dar, totodată, ea nu impune această pluralitate pentru alte state, în atare mod Convenția este flexibilă și conține soluții acceptabile pentru toate statele europene. În acest context subliniem, că pluralitatea de cetățenii este declarată doar ca un principiu general.

Convenția europeană cu privire la cetățenie a instituit un regim de vocație generală, urmărind ca scop, ca această reglementare să se aplice nu numai în statele membre ale Consiliului Europei, ci și în cele care nu sunt membre, preconizându-se ca această reglementare să devină cu timpul universală. Consiliul Europei prin această convenție a urmărit scopul de a informatiza și a unifica legislațiile, în primul rând a statelor europene, iar dovadă o constituie elaborarea a 163 de convenții și acorduri europene și adoptarea a numeroase recomandări adresate statelor. Așa dar, putem concluziona, că Convenția constituie o reglementare unică, cu principii și soluții identice, posibil a fi aplicate de toate statele.

În opinia cercetătorului român Anghel L. M. „Convenția are caracter de reglementare unică generală a instituției cetățeniei, îi conferă convenției un statut de standard minim de la care se pornește în reglementarea dreptului la cetățenie, iar dispozițiile convenției sunt declarate compatibile cu orice dispoziție din dreptul intern și instrumentele internaționale, în baza cărora sunt sau vor fi acordate drepturi suplimentare în materie de cetățenie” [5, p. 12].

În linii generale, considerăm că această convenție are merite incontestabile, constituind un progres în reglementarea dreptului la cetățenie, un fundament de la care statele pot porni să edicteze reguli în domeniul cetățeniei; totodată prin principiile instituite de convenție se perfecționează dreptul în material dreptului la cetățenie, se influențează dezvoltarea și uniformizarea instituțiilor juridice pe plan european.

Este de remarcat totuși, că Convenția prezintă și un șir de probleme prin consecințele cărora pot afecta legislațiile naționale. Este cunoscut faptul că dreptul la cetățenie constituie în exclusivitate o chestiune de drept intern, doar statul este acela care stabilește criteriile și modalitățile de acordare sau de retragere a cetățeniei, cetățenia vizând statalitatea însăși, or modul în care este reglementată instituția cetățeniei vizează însăși atributul de suveranitate. În acest sens, Convenția intervine în materia cetățeniei ca un act internațional în locul principiului competenței statului de acordare a cetățeniei. Astfel, convenția pune la baza cetățeniei o reglementare, prin care statul care a aderat este lipsit de acest atribut, întrucât orice legiferare va putea fi contestată de cetățenii săi prin intermediul mecanismelor Consiliului Europei.

Pe de o parte, în art. 3 „Competența statutului” al Convenției se recunoaște „competența fiecărui stat de a determina prin legislația sa internă cine sunt cetățenii săi” [62]; dar în continuare, în aliniatul 2 al art. 3 se menționează: „Această legislație trebuie acceptată de celelalte state, cu condiția ca ea să fie în conformitate cu convențiile internaționale aplicabile, cu dreptul internațional cutumiar și cu principiile de drept general recunoscute în materie de cetățenie” [62]. În acest sens, autorul român Anghel L., aduce unele critici, susținând că „textul citat este confuz și inutil, pentru că prin prezentul articol s-ar putea înțelege că legislația națională trebuie să fie conformă cu dreptul internațional” [5, p. 12]. În viziunea noastră, această normă nu este confuză și se referă la statele, care au aderat la această convenție, or acestea (statele părți), prin semnarea convenției și-au asumat responsabilitatea, ca legislația lor internă în materia dreptului la cetățenie să fie conformă cu principiile generale enunțate în respectivul act.

După cum s-a menționat anterior, acest document a avut inițial și scopul reglementării îndeplinirii obligațiilor militare în cazul pluralității de cetățenii, după cum urmează și în textul enunțat în art. 1 al Convenției „Această convenție stabilește principii și reguli în materie de cetățenie a persoanelor fizice și reguli care determină obligațiile militare în caz de pluralitate de cetățenii, la care dreptul intern al Statelor Parte trebuie să se conformeze” [62]. Din textul Convenției surprindem ideea, că deși pluralitatea de cetățenii se permite, totuși aceasta trebuie să constituie o excepție. Prin urmare, cap. 5 „Pluralitatea de cetățenie” stabilește cazurile când statele trebuie să admită pluralitatea de cetățenii de plin drept, acestea fiind: cazul copiilor, care la naștere automat primesc diferite cetățenii de la părinți sau cazul căsătoriilor mixte, când unul din soț primește automat cetățenia altui stat.

Și autoarea L. Zaporozjan consideră pluritatea de cetățenii ca o excepție, dat fiind faptul că „pluricetățenia este rezultatul lipsei de concordanță dintre legislațiile diferitor state în materie de cetățenie, aceasta poate genera multe complicații pentru o persoană care deține mai multe cetățenii, creează conflicte de cetățenii, tocmai de aceea Conferința de la Haga a negat cetățenia dublă. În concluzie, cetățenia multiplă este excepția și nicidecum regula” [176, p. 51].

Deși, Convenția stabilește expres prin art. 14 cazurile în care statele sunt obligate să permită sau să păstreze dubla cetățenie: cazul copiilor care dobândesc prin naștere automat cetățenii diferite și cazul dobândirii cetățeniei a doua în mod automat prin căsătorie, în același timp, prin art. 15, Convenția nu limitează dreptul fiecărui stat parte de a stabili în dreptul său intern dacă :

“a) cetățenii săi care dobândesc sau dețin cetățenia unui alt stat păstrează ori pierd cetățenia acestui stat parte;

b) dobândirea sau păstrarea cetățeniei sale este condiționată de renunțarea ori pierderea unei alte cetățenii” [62].

Convenția prin art. 7 stabilește și cazurile de pierdere a cetățeniei de plin drept sau la inițiativa unui stat parte, care pot fi următoarele:

„a) dobândirea voluntară a unei alte cetățenii – este situația dobândirii de către un individ a unei cetățenii, dar care nu este prevăzută în dreptul intern al statului, adică este în afara reglementărilor interne, dar și interstatuale;

b) dobândirea cetățeniei statului parte ca urmare a unui comportament fraudulos, prin informație falsă sau prin ascunderea unui fapt pertinent din partea solicitantului – intervine principiul dreptului că orice act fraudat devine nul;

c) angajarea voluntară în forțe militare străine – vine în contradicție cu prevederile Constituției RM, precum și a Convenției, de aceea persoana trebuie să fie privată de cetățenie;

d) comportament care aduce un prejudiciu grav intereselor esențiale ale statului parte – componența acestui comportament nu este detaliată, dar se poate vorbi de actele de terorism, crime grave etc.;

e) absența oricărei legături efective între statul parte și un cetățean care domiciliază în mod obișnuit în străinătate – se are în vedere eschivarea de la îndeplinirea obligațiilor constituționale, a drepturilor exclusiv politice, de a alege sau a fi ales sau altor obligații față de atât (precum cele financiare);

f) atunci când s-a stabilit, pe perioada minorității unui copil, că nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de dreptul intern care antrenează dobândirea de plin drept a cetățeniei statului parte;

g) adoptarea unui copil atunci când acesta dobândește sau are cetățenia străină a unuia sau a ambilor părinți adoptivi ai săi” [62].

Cât privește ultima cauză enunțată, care presupune pierderea cetățeniei de către un copil adoptat în străinătate (g), remarcăm faptul că la momentul aderării la Convenție, Republica Moldova și-a asumat o rezervă, prin care legislația Republicii Moldova „recunoaște dreptul copilului adoptat în străinătate, care prin acest act a obținut cetățenia noului stat, de a-și menține și cetățenia Republicii Moldova” [95].

În privința art. 7 al Convenției si-au exprimat părerea cercetătorii moldoveni A. Arseni și L. Suholitco: „dacă legislația internă și internațională prevede cazurile de retragere a cetățeniei la inițiativa statului, ar trebui să se prevadă și posibilitatea persoanei de a renunța la cetățenie” [11, p. 9]. Deși art. 8 al Convenției stabilește că fiecare stat poate permite renunțarea la cetățenia sa, totuși se invocă condiția ca persoanele să nu devină apatrizi. În atare mod, legislația trebuie să fie

orientată de a nu admite apatridia, în conformitate cu unul din cele patru principii enunțate în art. 4 al Convenției – b) apatridia trebuie evitată.

Este de menționat, că prevederile din Convenție privind pluralitatea de cetățenii a invocat mai multe probleme, or, în această privință, poziția mai multor state este diferită: sunt state care recunosc expres dreptul propriilor cetățeni de a dispune de două sau mai multe cetățenii, state care au întreprins măsuri spre a evita și a preveni multipla cetățenie și state care nu recunosc formal multipla cetățenie, dar o admit tacit. În rândul statelor care recunosc și reglementează multipla cetățenie sunt Irlanda, Elveția, Ungaria, Portugalia, România. SUA, deși nu reglementează expres cetățenia dublă, nici nu interzice acest drept, de exemplu, copiii imigranților născuți pe teritoriul SUA, prin naștere devin cetățeni ai SUA, deși nu recunosc formal cea de-a doua cetățenie, aceasta nici nu este interzisă. Din cele relatate reiese că și un cetățean american, care va dobândi cetățenia altui stat nu o va pierde pe cea americană. Elveția a recunoscut dubla cetățenie în 1992. Deci persoanele care solicită cetățenia elvețiană nu trebuie să refuze cetățenia statului din care provin, situația fiind cu referire și pentru cetățenii elvețieni care dobândesc o altă cetățenie.

„Până în anul 2000, Germania nu admitea dubla cetățenie, atitudinea reticentă a germanilor se explica prin concepția tradițională cu privire la definirea cetățeniei în Germania care are la bază ideea cetățeniei etno-culturale. Abia prin modificările operate în lege în 1999, în vigoare din 1 ianuarie 2000, practica de acordare a cetățeniei în baza lui jus sanguinis (prin descendență) a fost completată cu principiul de jus soli (nașterea pe teritoriul statului). Această adaptare a legislației poate conduce în viitor la creșterea numărului cetățenilor germani, care dețin și o altă cetățenie, deoarece în urma modificării legii beneficiază în mod special persoanele provenite din familii de imigranți” [31, p. 16].

În cele ce urmează, menționăm, că regulile fundamentale, care se aplică cazurilor de dublă cetățenie sunt consacrate de Convenția adoptată de Conferința de la Haga (1930): „persoana care are două sau mai multe cetățenii poate fi considerată cetățeanul său de către fiecare stat a cărui cetățenie o are” (art. 3); „persoana cu dublă cetățenie va fi tratată într-un stat terț ca având o singură cetățenie”, iar „statul terț va recunoaște în mod exclusiv fie cetățenia statului în care aceasta locuiește, fie cetățenia statului de care ea apare cea mai apropiată” (art. 4) [59]. În așa fel, prin acest document se recunoaște cetățenia efectivă, iar prevederile acestui document rămân a fi valabile și în continuare.

O altă problemă mult discutată în literatura de specialitate se referă la reglementările Convenției privind satisfacerea serviciului militar în cazul cetățeniei multiple. În opinia cercetătorului român L. M. Anghel, reglementarea privind satisfacerea serviciului militar

propusă de Convenție drept una facultativă totuși, „afectează elementele structurale ale legăturii de cetățenie, neutralizând în atare mod mijloacele pe care le are statul pentru existența sa. Această prevedere a Convenției devine anticonstituțională pentru România” [5, p. 13].

În continuare consemnăm faptul, că ratificarea convențiilor de către state poate avea loc cu unele declarații și rezerve, cauzate de deosebirile de reglementare existente în legislațiile naționale și Convenția propriu-zisă. Referindu-ne, în special la Convenția europeană cu privire la cetățenie, ținem să menționăm, că Republica Moldova a ratificat Convenția cu unele rezerve și declarații. Astfel, referitor la art. 6 (4), lit. g - precum că „fiecare stat trebuie să faciliteze obținerea cetățeniei apatrizilor și refugiaților recunoscuți, care domiciliază în mod legal și obișnuit pe teritoriul său, Republica Moldova a declarat că aceste prevederi pot fi aplicate numai după ce va fi aprobat cadrul juridic intern privind statutul refugiaților” [95]. O altă declarație este cu referire la scutirea de la serviciul militar, în acest sens, „țara noastră își rezervă dreptul de a recunoaște faptul că persoana care are domiciliul stabil în RM și este scutită de obligațiile militare față de un Stat Parte nu se consideră că și-a satisfăcut obligațiile militare față de Republica Moldova” [95]. Astfel, cu aceste rezerve, țara noastră a ratificat Convenția.

Cu toate acestea, Convenția promovează dezvoltarea progresivă a principiilor juridice privind dreptul la cetățenie, recunoscând că în problema cetățeniei trebuie avute în vedere atât interesele statelor cât și a indivizilor.

Cetățenia europeană a fost introdusă prin Tratatul de la Maastricht din 1992 [168], ca să consolideze relațiile dintre UE și cetățenii statelor membre. Acest tratat a definit cetățenia europeană: „orice persoană care este cetățean al unui stat membru este considerată cetățean al UE” [168]. Calitatea de cetățean al UE conferă următoarele drepturi: libera circulație și rezidența pe teritoriul oricărui stat al UE; munca în oricare stat membru al UE; acces la protecția diplomatică; garantarea drepturilor prevăzute de Convenția europeană d drepturilor omului și Carta drepturilor fundamentale a UE; dreptul de a vota sau de a participa la alegerile locale și Parlamentul European; dreptul de a se adresa unei instituții europene, în una din limbile oficiale ale UE; dreptul de a apela la Ombudsman (Avocatul poporului) [168].

Cetățenia europeană are la bază principiile comune ale statelor membre instituite prin Tratatul de la Amsterdam [166]: principiul libertății, democrației, respectării drepturilor omului și principiul statului de drept. Contrar cetățeniei naționale, cea europeană nu impune respectarea unor obligații, ci doar acordă drepturi. Prin Tratatul de la Amsterdam se precizează, că „cetățenia europeană completează cetățenie națională și nicidecum nu o înlocuiește. Prin urmare, cetățenia europeană este inseparabilă de cetățenia națională, care rămâne primară, iar pierderea de către o persoană fizică a cetățeniei naționale, determină și pierderea cetățeniei europene. Ideea constă în

faptul că dacă un stat membru își va pierde calitatea sa de membru al UE, această situația va avea ca rezultat și pierderea cetățeniei europene a cetățenilor acestui stat” [172, p. 63].

În anul 1957 Adunarea Generală a ONU a adoptat Convenția asupra cetățeniei femeii căsătorite [57], în conformitate cu care „încheierea sau desfacerea căsătoriei dintre cetățenii unui Stat Parte și străini nu afectează cetățenia femeii; în situația când soțul își schimbă cetățenia, acest fapt de asemenea nu va afecta cetățenia femeii. Femeia străină căsătorită cu un bărbat cetățean al unui Stat Parte poate obține cetățenia acestui stat prin naturalizare” [57].

Unul din principiile enunțate de Convenția europeană cu privire la cetățenie, la care ne-am referit, este că apatridia trebuie evitată. Apatridia este cazul persoanelor care au rămas fără statutul de cetățean, este un fenomen apărut ca urmare a conflictelor negative. Apatridia poate fi condiționată de copiii născuți din părinți fără cetățenie; femei căsătorite cu străini, care în condițiile legislației țării sale pierde cetățenia, iar în țara în care s-a strămutat cu soțul ei nu poate primi cetățenie; e și cazul persoanelor adoptate de o persoană din alt stat, creându-se condițiile că persoana adoptată pierde cetățenia statului său conform legislației acestuia, iar legea statului adoptatorului nu-i acordă cetățenie; retragerea cetățeniei prin condamnare sau prin un alt act al statului [87, p. 53].

În acest sens, ONU a adoptat două convenții privind apatridia: Convenția referitoare la statutul apatrizilor (1960) [64] și Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie, adoptată la New York la 30 august 1961 [65].

Convenția referitoare la statutul apatrizilor se aplică doar persoanei care nu este considerată cetățean al nici unui stat, conform legii naționale a acestuia. Însă, aceasta nu se aplică: „persoanelor care în prezent primesc protecție sau asistență de la organele ori agențiile Națiunilor Unite sau persoanelor care sunt recunoscute de autoritățile competente ale țării unde își au reședința ca având drepturi și obligații legate de faptul că posedă cetățenia țării respective, sau persoanelor în legătură cu care există motive serioase să se considere că a săvârșit o infracțiune împotriva păcii, o crimă de război etc.” [87, p. 53].

Potrivit Convenției referitoare la statutul apatrizilor, acestora li se recunoaște un statut similar cu cel al cetățenilor în ce privește accesul la justiție, avantaje sociale, dobândirea proprietății, dreptul de a se uni în asociații, libertatea de circulație. Totodată apatrizii au și obligații față de statul de reședință și sunt datori să se conformeze și să respecte legile existente.

Principiile aplicabile statutului apatrizilor sunt prevăzute chiar în art. 8 al Convenției, după cum urmează:

“1) orice apatrid are față de statul în care se găsește obligația de a respecta legislația acestuia. La baza acestui principiu se află responsabilitatea civică, nimeni nu are numai drepturi, ci și obligații, îndatoriri;

2) statele au obligația de a aplica convenția fără discriminare de rasă, religie sau țara de origine;

3) nici o prevedere din convenție nu va putea aduce atingere altor drepturi și avantaje sociale acordate apatrizilor, indiferent de prevederile sale;

4) statele au obligația de a acorda apatrizilor regimul pe care îl acordă străinilor;

5) statele sunt obligate să acorde apatrizilor un tratament favorabil ca și cel acordat cetățenilor săi;

6) statele pot lua măsuri excepționale față de unii apatrizi, măsuri necesare pentru asigurarea securității naționale” [64].

Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie a fost adoptată în 1961 la 30 august, dar a intrat în vigoare la 13 decembrie 1975, având ca scop reducerea apatridiei și obligarea statelor contractante de a acorda cetățenie apatrizilor născuți pe teritoriul său. Totodată, statele contractante au fost obligate să recunoască că:

„Copilul găsit pe teritoriul unui stat contractant, în absența unei probe contrare, va fi considerat ca fiind născut pe acel teritoriu din părinți posedând cetățenia aceluia stat.

Nașterea la bordul unei nave sau al unui avion va fi prezumată ca având loc pe teritoriul statului sub al cărui pavilion navighează nava sau pe teritoriul statului în care este înregistrat avionul, după caz.

Orice stat contractant va acorda cetățenia sa unei persoane care nu s-a născut pe teritoriul unui stat contractant și care, altfel, ar fi considerată apatridă, dacă la data nașterii persoanei respective tatăl sau mama avea cetățenia primului stat. Dacă părinții nu aveau aceeași cetățenie la data nașterii persoanei, problema dacă cetățenia acesteia va fi a tatălui sau a mamei sale va fi soluționată de legislația națională a statului contractant.

Un stat contractant nu va priva o persoană de cetățenia sa dacă aceasta privare va conduce la apatridie” [65].

În Republica Moldova, apatrizii se bucură de aceleași drepturi, libertăți și îndatoriri ca și cetățenii, cu unele excepții stabilite de lege. Statutul juridic al apatrizilor este stabilit de Constituție, art. 19 [50] și de Legea cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova [114], precum și de acordurile internaționale la care țara noastră este parte. Așa dar, bucurându-se de aceleași drepturi ca și cetățenii statului nostru, apatrizii însă nu beneficiază de dreptul de a alege și a fi aleși în organele eligibile ale statului, nu

participă la sufragii universale și nu-și satisfac serviciul militar în forțele armate ale Republicii Moldova.

În vederea celor expuse în prezentul compartiment, ne exprimăm opinia, că reglementările privind dreptul la cetățenie constituie domeniul exclusiv al statului, fapt ce decurge din dreptul de suveranitate al statelor. Reglementările internaționale nu stabilesc standarde ce pot obliga statele să adopte anumite legi în această materie sau să limiteze comportamentul statelor în materia dreptului la cetățenie. Nici la nivelul Uniunii Europene nu au fost elaborate norme care să prescrie acțiunea statelor membre și modul în care acestea trebuie să reglementeze instituția cetățeniei. Prin urmare, la moment nu există niște standarde unice care ar fi aplicabile tuturor statelor membre deopotrivă. De exemplu, dreptul la multipla cetățenie, nu este recunoscut de toate statele membre ale UE.

Prin urmare, resemnăm că preocupările internaționale privind dreptul la cetățenie se referă mai mult la crearea condițiilor ca persoanele să nu rămână fără calitatea de cetățean și să beneficieze de protecția pe care i-o oferă calitatea de cetățean, toate acestea fiind materializate în tratatele privind drepturile omului. Amintim în acest sens norma Convenției europene cu privire la cetățenie [62], care stabilește că fiecare stat stabilește prin legislația sa care sunt resortisanții săi, menționându-se că aceasta trebuie să fie în concordanță cu convențiile internaționale aplicabile, dreptul cutumiar și principiile generale ale dreptului recunoscute în materia dreptului la cetățenie.

Astfel, criteriile de reglementare și dobândire a dreptului la cetățenie în diverse state sunt diferite, dar principiile generale rămân să fie cele stabilite în convențiile internaționale privind cetățenia.

Practica unor state demonstrează, că unele state aleg criteriul etnic și lingvistic în reglementarea procedurilor, privind dobândirea cetățeniei, bazându-se pe identitatea etnică comună și aceeași origine istorică, astfel că s-a extins principiul Jus sanguinis și la persoanele care nu au ascendenți, luându-se în considerație aceeași etnie. Este cazul Bulgariei, care a stabilit niște proceduri favorabile pentru persoanele de etnie bulgară; la fel este și situația în Turcia, persoanele de etnie turcă nu sunt obligate să aștepte 5 ani ca și alți imigranți.

Unele state dispun de proceduri speciale pentru acordarea cetățeniei, aplicând criteriul apartenenței teritoriale prin prisma principiului jus soli. Spre exemplu, legislația Irlandei de Nord stipulează că orice persoană născută pe teritoriul Irlandei de Nord până la 31 decembrie 2004 poate deveni cetățean prin depunerea unei cereri de eliberare a pașaportului irlandez. Iar legislația portugheză a stabilit proceduri speciale pentru persoanele, care locuiesc în fostele sale colonii, cu titlu de exemplu, menționăm cazul coloniei Goa, teritoriu anexat de India în anul

1961. Astfel, conform legislației portugheze, locuitorii din Goa, care au fost și cetățeni ai Portugaliei până la anexarea acestui teritoriu de către India, vor păstra cetățenia portugheză, considerând că cetățenia Indiei nu a fost obținută voluntar.

2.4. Concluzii la capitolul 2

În prezentul capitol am efectuat o analiză a reperelor conceptuale privind dreptul la cetățenie, care aflându-se la confluența mai multor subsisteme de drept, și având un caracter complex a fost tratat multiaspectual, în rezultatul căreia evidențiem următoarele concluzii:

1. Dat fiind faptul, că noțiunea juridică de cetățenie rezultă cu preponderență din dreptul constituțional, au fost analizate teoriile și curentele științifice din doctrina dreptului constituțional privind natura juridică a dreptului la cetățenie. Majoritatea teoriilor menționate au la bază concepția precum că cetățenia reprezintă legătura reciprocă dintre stat și individ, având un caracter fundamental și statornic, și se exprimă prin raportul juridic: pe de o parte statul stabilește la nivel constituțional drepturi și obligații pentru ambele părți, iar pe de altă parte, există voința individului, chiar dacă aceasta nu se exprimă, ea este prezumată și există;

2. Din perspectiva politică, dreptul la cetățenie conferă persoanei o calitate juridică de cetățean, care sintetizează întreg ansamblul relațiilor social-economice, politice și juridice dintre cetățeni și stat, iar conținutul lui politic se exprimă nu doar prin modul de reglementare al acestuia ca voință suverană a poporului, dar și prin faptul participării cetățeanului la exercitarea puterii, datorită calității de cetățean ce o deține;

3. Din perspectiva sociologică dreptul la cetățenie conferă persoanei un statut uzual, care reprezintă calitatea de membru al unui stat națiune, aceasta având un caracter social. Pe de o parte domeniul dreptului stabilește cine beneficiază de dreptul la cetățenie, iar pe de altă parte, exercitarea acestui drept derivă din resursele sociale la care au acces cetățenii;

4. Relația dintre cetățenie și clasele sociale în sociologie este reprezentativă prin contribuția lui T.H. Marshall, care a evidențiat contradicția fundamentală dintre principiile cetățeniei și existența claselor sociale, abordarea lui Marshall fiind inedită prin faptul că el a evidențiat elementele distincte ale cetățeniei: drepturile civile, politice și sociale, iar aceste drepturi au sens numai în contexte instituționale specifice și pot fi realizate numai în condiții materiale specificate;

5. La originea dreptului la cetățenie se află moștenirea greacă, însă în evoluția acestuia o importanță majoră a avut-o dreptul roman, lăsând în urma sa un sistem normativ substanțial, care a influențat ulterior dezvoltarea dreptului la cetățenie. Anume dreptul roman a conferit asemenea drepturi politice și civile: jus conubii, care stătea la baza tuturor drepturilor de familie, ius

suffragii (dreptul la vot), ius honorum (dreptul de a fi ales în funcții publice), jus commercii (dreptul de a posedea, a dobândi și a transmite bunuri prin testament), dreptul de a uza de legis actiones, adică de vechile forme de procedură civilă etc;

6. În evoluția sa, dreptul la cetățenie a fost impulsionat de revoluțiile engleză și franceză din secolele XVII și XVIII, de primele acte constituționale și legislative ale revoluției franceze, printre care și Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului. Această declarație a marcat conținutul dreptului la cetățenie, care nu mai înseamnă doar apartenența la un stat, plasând în centrul sistemului omul, personalitatea, bazându-se pe principiile libertății, egalității, legalității. Anume acest document se consideră că a introdus noțiunea contemporană a dreptului la cetățenie;

7. Deși dreptul la cetățenie aparține legislației interne a statului, acesta este considerat și o problemă de drept internațional, pornind de la consecințele pe care le are deținerea unei cetățenii de către o persoană în condiții de mobilitate transnațională și liberă circulație, or atunci, actele de cetățenie se transpun în arena internațională și în mod inevitabil intră în concurs unul cu altul. Iată de ce, alături de legislația internă, sunt necesare reglementările la nivel internațional, dat fiind faptul că dreptul la cetățenie nu mai poate rămâne în mod discreționar doar în competența statelor;

8. Standardele internaționale privind instituția cetățeniei vin să dezvolte și să îmbogățească conținutul dreptului la cetățenie. Pornind de la faptul, că acordarea cetățeniei este un atribut al statului, pe această linie se creează raporturi între state care pot da naștere la conflicte de competențe, de aceea apare necesitatea, ca sistemele de drept să fie armonizate și la nivel internațional spre a evita conflictele de legi;

9. La nivel internațional problemele cu referire la dreptul la cetățenie sunt reglementate într-un șir de convenții, dintre care cea mai reprezentativă este Convenția europeană cu privire la cetățenie (Strasbourg, 1997). Prezenta Convenție formulează principiile și regulile care cuprind toate aspectele dreptului la cetățenie, aceasta fiind concepută pentru facilitarea procesului de dobândire sau redobândire a cetățeniei, pentru a aduce explicații temeinice privind pierderea cetățeniei și imposibilitatea acesteia de a fi retrasă arbitrar, pentru a asigura transparența și echitatea procedurilor, care reglementează cererile de cetățenie, pentru a reglementa situația persoanelor care pot deveni apatride ca urmare a succesiunii de state;

10. Convenția stabilește principiile generale în cazul multiplelor cetățenii, referindu-se la îndeplinirea obligațiilor militare în asemenea situații, având ca scop promovarea cooperării internaționale între autoritățile naționale responsabile de problemele cetățeniei;

11. Convenția recunoaște competența fiecărui stat să determine prin legislația sa proprie care sunt cetățenii lui, însă această legislație a fiecărui stat-parte trebuie să fie acceptată de celelalte state parte la convenție și să fie conformă cu convențiile internaționale aplicabile, cu dreptul internațional cutumiar și cu principiile de drept general în materie de cetățenie;

12. Convenția are caracter de reglementare unică generală a dreptului la cetățenie, or acesta îi conferă un statut de standard minim de la care se pornește în reglementarea dreptului la cetățenie, iar dispozițiile convenției sunt declarate compatibile cu orice dispoziție din dreptul intern și instrumentele internaționale, în baza cărora sunt sau vor fi acordate drepturi suplimentare în materie de cetățenie.

3. PARTICULARITĂȚILE CETĂȚENIEI ÎN REGLEMENTĂRILE NAȚIONALE

3.1. Evoluția instituției cetățeniei în Republica Moldova

Republica Moldova ca stat independent și suveran își are începutul din 27 august 1991, odată cu adoptarea Declarației de independență a Republicii Moldova [72]. Cât privește instituția cetățeniei, aceasta a fost instituită prin Declarația Suveranității Republicii Sovietice Socialiste Moldova din 23 iunie 1990, anume prin articolul 8 al acestui document în țara noastră s-a stabilit cetățenia republicană [74].

Este de menționat însă, că cetățenia ca instituție juridică, care privea persoana ca cetățean și nu ca supus, s-a aplicat față de membrii societății noastre cu mult înainte, și anume din anul 1918, fiind reglementată la început de normele dreptului românesc, iar ulterior prin normele dreptului sovietic. Trebuie de precizat că în perioada socialistă, atunci când țara noastră era republică unională în cadrul Uniunii Sovietice, cetățenia era reglementată atât de Constituția unională, cât și de cea republicană, prin urmare conchidem că în perioada sovietică persoanele posedau cetățenie dublă. Astfel, Constituția RSSM din 1978 în art. 31 reglementa că fiecare cetățean al RSSM este și cetățean al URSS. Drepturile cetățenești însă, aveau un caracter formal.

Adoptarea Declarației Suveranității RSS Moldova a avut loc în contextul destrămării URSS, fiind precedată de declarațiile de suveranitate ale Republicilor Baltice, Georgiei și a Rusiei. Declarația Suveranității RSS Moldova stipulează în mod cert și clar supremația legilor RSSM asupra celor unionale, instituie cetățenia republicană și prevede dreptul suveran de a ține relații diplomatice cu toate țările lumii. Se precizează ideea, că RSS Moldova respectă statutul ONU, își exprimă adeziunea față de principiile ONU, și participă la crearea unui nou sistem de securitate în Europa [74].

Declarația Suveranității RSS Moldova „garantează tuturor cetățenilor republicii, cetățenilor străini și persoanelor fără cetățenie, care locuiesc pe teritoriul RSS Moldova drepturile și libertățile prevăzute de Constituție și de alte acte legislative ale RSS Moldova, de principiile și normele dreptului internațional unanim recunoscute și ei se supun legilor republicii” [74]. Este necesar să evidențiem, că până la adoptarea Declarației Suveranității RSS Moldova, a fost adoptată Legea din 5 mai 1990 a URSS, care a și constituit suportul legal pentru instituirea în țara noastră a cetățeniei republicane, dat fiind faptul că legea amintită acorda dreptul republicilor unionale de a elabora legi privind cetățenia, care până la adoptarea acestei legi constituia prerogativa doar a legii unionale.

Acestea fiind spuse, constatăm că odată cu adoptarea Declarației Suveranității RSS Moldova instituția cetățeniei a dobândit o nouă dimensiune, a început evoluția ei de la o instituție mai mult declarativă în URSS, în ciuda faptului că aceasta era reglementată constituțional, cetățenii nu aveau posibilitatea de a se deplasa liber și de a aplica calitatea sa de cetățean în raport cu cea de cetățean a altor state, spre o instituție juridico-politică cu plenitudinea drepturilor și, respectiv, a obligațiilor. Anume Declarația Suveranității RSS Moldova, prin instituirea cetățeniei republicane și prin declararea supremației legislației republicane asupra celei unionale a creat premisele juridice pentru adoptarea peste un an a Legii cu privire la cetățenie a Republicii Moldova nr. 596-XII din 05.06.91, intrată în vigoare la 4 iulie 1991 [113], care ulterior a stabilit cetățenia unică pe teritoriul țării noastre, iar cetățenia unională a fost abrogată. Este de menționat că anume această lege a definit în art. 1 instituția cetățeniei prin prisma statului de drept: „Cetățenia Republicii Moldova determină relațiile politice și juridice permanente dintre o persoană fizică și statul Republica Moldova, care își găsesc expresia în drepturile și obligațiile lor reciproce” [113].

Adoptarea acestei Legi a fost precedată de mari dezbateri, care au privit, mai ales, apartenența la cetățenia Republicii Moldova. În cele din urmă, articolul 2 „Apartenența la cetățenia Republicii Moldova”, a fost votat de Parlament cu următorul conținut:

“Cetățeni ai Republicii Moldova sunt:

1. Persoanele care până la 28 iunie 1940 au locuit pe teritoriul Basarabiei, nordului Bucovinei, ținutul Herța și R.A.S.S.M. și urmașii lor, dacă la data adoptării prezentei Legi domiciliau pe teritoriul Republicii Moldova.

2. Persoanele care s-au născut pe teritoriul republicii sau măcar unul din părinți, bunei s-a născut pe teritoriul sus-numit și dacă nu sunt cetățeni ai altui stat.

3. Persoanele căsătorite până la 23 iunie 1990 cu cetățeni ai Republicii Moldova sau cu urmași ai acestora și persoanele care s-au reîntors în țară la apelul Președintelui Republicii Moldova sau a Guvernului republicii.

4. Alte persoane care, până la adoptarea Declarației Suveranității Republicii Moldova, inclusiv data adoptării ei, 23 iunie 1990, au avut loc de trai permanent pe teritoriul Republicii Moldova și loc permanent de muncă sau o altă sursă legală de existență. Aceste persoane se vor decide singure referitor la cetățenie în timp de un an de zile.

5. Persoanele care au dobândit cetățenia Republicii Moldova în conformitate cu prezenta Lege” [113].

Referindu-se la alineatul 4, articolul 2 al Legii nr. 596-XII din 05.06.91, autorii A. Arseni și L. Suholitco constată importanța acestui alineat subliniind faptul, că la redacția acestuia s-a

ținut cont de art. 15 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, conform căreia “orice persoană are dreptul la cetățenie și nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenie sau de dreptul de a schimba cetățenia” [75]. În același timp, susțin autorii nominalizați, legea a proclamat persoanele, care nimeresc sub incidența alineatului (4) cetățeni ai Republicii Moldova, privându-i în asemenea mod de cetățenia lor de origine. În atare mod, „Parlamentul i-a lipsit de dreptul ca ei însăși să aleagă să renunțe sau să aleagă cetățenia lor de origine sau să aleagă cetățenia RM” [10, p. 19]. Noi însă considerăm, că această opinie exprimată de autorii A. Arseni și L. Suholitco nu este tocmai corectă, dat fiind faptul, că în același alineat patru, la care au făcut autorii trimitere, urmează o continuare: “Aceste persoane se vor decide singure referitor la cetățenie în timp de un an de zile”[10, p. 19].

În opinia noastră, considerăm, că legiuitorul moldovean a mers pe idea că toți locuitorii domiciliați pe acest teritoriu nu puteau fi lipsiți de dreptul de a deveni și ei cetățeni ai statului nou format (toate persoanele precizate în alineatul (4) al Legii, până la Declarația de Independență a RM erau cetățeni ai URSS), deci s-a respectat principiul – fiecare individ are dreptul la cetățenie. Astfel, dacă URSS s-a destrămat, iar în locul RSSM a apărut un nou stat – Republica Moldova, era logic ca legiuitorul să ofere dreptul și celorlalți locuitori, care nu s-au încadrat în alineatele 1, 2, 3 al Legii, să devină cetățeni ai noului stat. Cu atât mai mult, că legea le-a oferit dreptul de a decide singuri acestor persoane în perioada stabilită în textul legii, termenul fiind de 1 an. Prin urmare, persoanelor, care se încadrau în categoria celor nominalizate în alineatul (4) al Legii li s-a oferit posibilitatea, ca aceștia să nu devină apatrizi, iar dreptul de a alege să fie sau nu cetățeni ai RM a rămas pe seama persoanelor respective. Cu atât mai mult, că practica internațională în materia succesiunii de state, demonstrează că drepturile fundamentale ale omului nu pot fi afectate de succesiunea de state, întrucât indivizilor, care locuiesc într-un anumit teritoriu li se asigură respectarea drepturilor prin tratatele internaționale, or formarea RM ca stat suveran și independent se încadra în asemenea situație, ca urmare a destrămării URSS.

În concepția noastră, statul moldovean a ținut seama de legătura reală și efectivă a persoanelor nominalizate la alineatul (4) cu statul; de domiciliul obișnuit la momentul formării noului stat; de voința persoanei – exact așa cum prevede și recomandă Convenția europeană cu privire la cetățenie în art. 18, alin. (2) [62].

Generalizând cele relatate, accentuăm că statul Republica Moldova a creat condițiile necesare pentru toate persoanele, care au locuit pe teritoriul RSSM să opteze neintegrat pentru cetățenia dorită.

Ulterior, aceste persoane, nominalizate în alineatul (4), au avut libertatea de a decide dacă vor să devină cetățeni ai Republicii Moldova în termen de un an de la data intrării în vigoare a

Legii și au fost considerate cetățeni ai Republicii Moldova din momentul depunerii cererii pentru cetățenia moldovenească. Totodată, precizăm, că ulterior acest termen a fost prelungit până la 1 septembrie 1993. În fine, persoanele, care până la adoptarea Declarației Suveranității RSS Moldova, inclusiv data adoptării ei, 23 iunie 1990, au avut loc de trai permanent pe teritoriul Republicii Moldova și loc permanent de muncă sau o altă sursă legală de existență au putut să devină cetățeni ai Republicii Moldova în baza unei cereri depuse, oferindu-li-se dreptul de a decide singuri.

O filă nouă și foarte importantă în evoluția instituției cetățeniei o constituie adoptarea Constituției Republicii Moldova la 29 iulie 1994, care a fortificat instituția cetățeniei, prevăzând expres la art. 17 “Cetățenia Republicii Moldova” temeiul juridic al cetățeniei Republicii Moldova, după cum urmează: „(1) Cetățenia Republicii Moldova se dobândește, se păstrează ori se pierde în condițiile prevăzute de legea organică. (2) Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia” [50]. Prin acest articol se înțelege, că statutul juridic al cetățeanului se stabilește prin legea organică și în conformitate cu standardele internaționale, totodată norma constituțională prevede inadmisibilitatea privării arbitrare a cetățeanului RM de cetățenia sa sau de dreptul de a-și schimba cetățenia.

În art. 18 „Protecția cetățenilor RM” Constituția RM consfințește principiul constituțional de protecție a cetățenilor săi de către statul RM, atât în țară, cât și peste hotare, după cum urmează: „(1) Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului atât în țară, cât și în străinătate. (2) Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară” [50]. Alineatul (2) vine să confirme practica, care s-a instituit în majoritatea statelor de a nu extrăda sau expulza proprii cetățeni. Expulzarea sau extrădarea propriului cetățean este o măsură contrară însăși naturii cetățeniei, reieșind din obligația constituțională a statului de a asigura protecția tuturor cetățenilor săi, stipulată în alin. (1).

În Titlul II „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale” Constituția consfințește principiile fundamentale, privind drepturile și libertățile fundamentale și garantarea acestora, după cum urmează: universalitatea, egalitatea în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, sex, limbă, religie, opinie, apartenență politică etc., accesul liber la justiție, prezumția nevinovăției, neretroactivitatea legii, dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle fundamentale. Constituția RM garantează drepturile și libertățile fundamentale (dreptul de a alege și a fi ales, libertatea opiniei și a exprimării, dreptul la asociere, dreptul la muncă și protecția muncii, dreptul la grevă, dreptul la proprietatea privată, dreptul la libera circulație etc.) și stipulează expres, că exercițiul acestor drepturi poate fi restrâns numai prin lege [50].

Din cele prezentate, conchidem, că Constituția RM a extins cadrul drepturilor și libertăților fundamentale acordate cetățenilor, conformându-se standardelor internaționale în domeniu.

Ratificarea de către statul nostru a Convenției europene cu privire la cetățenie, încheiată la Strasbourg la 6 noiembrie 1997 [62] prin Hotărârea Parlamentului din 14 octombrie 1999 [95], constituie o etapă importantă în evoluția dreptului la cetățenie din țara noastră. Principiile promovate de Convenție (fiecare persoană are dreptul la o cetățenie, nimeni nu poate fi lipsit de cetățenie în mod arbitrar, evitarea apatridiei, nediscriminarea, respectarea vieții familiale și a drepturilor fundamentale ale omului) au influențat evoluția dreptului la cetățenie din Republica Moldova, mai mult ca atât, ratificarea Convenției impunea operarea unor modificări esențiale în reglementarea națională a dreptului la cetățenie. În aceste condiții istorice, a fost adoptată o nouă Lege a cetățeniei RM la 2 iunie 2000.

Astfel, în conformitate cu cele relatate, constatăm că statul Republica Moldova, la originea sa, a înregistrat o largă abordare a dreptului la cetățenie. Ca urmare a ratificării Convenției europene cu privire la cetățenie s-a constatat că unele norme din prima Lege veneau în contradicție cu principiile și regulile generale în materia cetățeniei promovate de Convenție, cum ar fi pluralitatea de cetățenii, pe care RM o interzicea prin Legea nr. 596-XVII din 05.06.1991. Astfel, art. 6 „Cetățenia dublă” din Legea cu privire la cetățenia RM (1991) stipula: „Cetățeanul Republicii Moldova nu poate fi cetățean al altui stat decât în cazurile prevăzute de tratatele interstatale, la care Republica Moldova este parte. Numai în interesele republicii și în cazuri excepționale cetățenii altor state pot deveni și cetățeni ai Republicii Moldova, printr-o decizie specială a Președintelui ei” [113].

S-a creat situația, când, pe de o parte legislația Republicii Moldova interzicea dubla cetățenie, iar pe de altă parte, cetățenii moldoveni au început să redobândească cetățenia română, ca urmare a Decretului-lege al României nr.7 din 31 decembrie 1989 privind repatrierea cetățenilor români și a foștilor cetățeni români [76]. În aceste circumstanțe, s-a creat o situație confuză: de iure în RM se interzicea prin lege dubla cetățenie, iar de facto – un număr tot mai mare de cetățeni moldoveni au început să solicite cetățenia română. În aceste condiții, Parlamentul RM a adoptat Legea cetățeniei RM, nr. 1024-XIV la 2 iunie 2000, având drept scop ajustarea legislației în materie de cetățenie la Convenția europeană cu privire la cetățenie, care a fost ratificată de statul nostru la 14 octombrie 1999. În contextul celor enunțate, dorim să precizăm, că ratificarea Convenției a impus operarea unor modificări la Legea cu privire la cetățenie a RM nu numai cu referire la problematica dublei cetățenii, Legea trebuia schimbată în esența ei, conceptual, de exemplu nu erau stabilite nici principiile fundamentale privind legiferarea dreptului la cetățenie etc.

Așa dar, noua Lege a marcat o schimbare esențială de orientare, stipulând, în primul rând, principiile asupra cetățeniei Republicii Moldova, care au fost formulate în conformitate cu cele prevăzute de Convenția europeană cu privire la cetățenie, după cum urmează:

- “1) dreptul fiecărei persoane la o cetățenie;
- 2) nediscriminarea cetățenilor, indiferent de temeiurile dobândirii cetățeniei;
- 3) inadmisibilitatea privării arbitrare a persoanei de cetățenia ei și de dreptul de a-și schimba cetățenia;
- 4) evitarea apatridiei;
- 5) neproducerea de efecte, prin schimbarea cetățeniei unuia dintre soți, asupra cetățeniei celuilalt soț sau asupra cetățeniei copilului dacă nu există o cerere scrisă în acest sens a părinților” [109].

Legea în vigoare permite pluralitatea de cetățenii, stipulând în capitolul IV cazurile de pluralitate de cetățenii permise de legislația Republicii Moldova. Inițial, după cum afirmă cercetătorul Gh. Ciocîrlan, „legea conținea niște reglementări restrânse privind obținerea cetățeniei duble, aceasta prevedea dubla cetățenie doar în câteva cazuri: înfierea unui copil al RM, care la naștere automat a dobândit cetățenia altui stat, în rezultatul căsătoriei dacă automat au dobândit cetățenia unui alt stat și în baza unor acorduri bilaterale. Astfel, s-a încercat a realiza ajustarea legislației autohtone la angajamentele internaționale asumate de RM, privind principiile non-discriminatorii și evitarea apatridiei” [39, p. 106], pe când cadrul Convenției în acest sens este unul mult mai extins.

În decembrie 2007 Parlamentul RM a adoptat Legea nr. 273-XIV din 07.12.2007 [124] pentru modificarea și completarea unor acte legislative, care a vizat și Legea cetățeniei în vigoare. Ca urmare, potrivit modificărilor operate prin Legea nr. 273-XIV din 07.12.2007, persoanele cu cetățenie multiplă nu puteau să îndeplinească următoarele funcții publice: președinte al Republicii Moldova, membru al Guvernului, deputat în Parlament, președinte de raion, primar, polițist, membru al Comisiei Electorale Centrale, al Curții de Conturi, judecător, inclusiv la Curtea Constituțională, membru al Consiliului de Administrație al Băncii Naționale, avocat parlamentar, lucrător vamal, etc. Astfel, în Republica Moldova se dorea ca deținătorii funcției de stat să posede doar cetățenia RM. Autoritățile din RM au fost determinate spre a opera modificările enunțate, dat fiind faptul creșterii semnificative a cererilor din partea cetățenilor moldoveni de a redobândi cetățenia română. Este de precizat, că modificările care au fost operate privind ocuparea unor funcții nu conțineau în text sintagma „cetățenie dublă”, ci „persoana care deține exclusiv cetățenia RM”.

Aceste interdicții introduse prin Legea nr. 273/2007, în viziunea noastră par evident discriminatorii și anticonstituționale, deoarece Constituția în reglementările sale nu face distincție între cetățenii săi, fie că sunt doar cu cetățenia RM, fie că dețin cetățenia României sau a altui stat, toți cetățenii se bucură de aceleași drepturi și obligații fundamentale, toți sunt egali în fața legii. Și dacă se face distincție, atunci acestea se fac doar în raport cu cetățenii și cetățeni străini sau apatrizi. În acest sens, conchidem că drepturile cetățenilor RM cu dublă cetățenie erau diminuate la nivelul cetățenilor străini, mai mult ca atât, această normă a fost interpretată ca o restricție. Totodată, remarcăm că norma din Legea nr. 273/2007 venea în contradicție cu art. 39 din Constituție, conform căruia „cetățenii participă la administrarea treburilor publice nemijlocit precum și prin reprezentanții lor” [50]. În cele din urmă, legea menționată nu a fost promulgată de Președintele țării, aceasta suferind modificări, fiind redusă la lista funcțiilor publice la care este limitat accesul deținătorilor de cetățenie dublă – membru al Curții de Conturi, judecător, membru CEC, deputat, procuror etc.

Ulterior, în același sens, au urmat modificări și completări la Codul electoral al RM. Astfel, prin Legea nr. 76-XIV din 10.04.2008 pentru modificarea și completarea Codului electoral nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997 [126], Parlamentul Moldovei a adoptat 3 amendamente la legislația electorală, care presupuneau, printre altele, interzicerea persoanelor, care pe lângă cetățenia RM, dețin și cetățenia unui alt stat să devină membri ai Parlamentului. Remarcăm însă că aceste prevederi referitoare la alegerile legislative au fost ulterior modificate în sensul că persoanele cu multiplă cetățenie pot candida la alegeri [44].

Deși modificările enunțate au fost evident discriminatorii, or, acest fapt a fost constatat chiar de Curtea Europeană pentru Drepturile Omului în cauza Tănase și Chirtoacă versus RM pronunțată la 18 noiembrie 2008, Curtea Constituțională a RM a emis Hotărârea nr. 9 din 26.05.2009 prin care a declarat constituționale modificările operate prin Legea nr. 273-XVI din 07.12.2007 și prin Legea nr. 76-XVI din 10.04.2008. Curtea a considerat că modificările operate urmăreau scopul legitim al apărării securității naționale și al consolidării statalității Republicii Moldova [91].

În contextul celor relatate, este de menționat părerea autorului N. Osmochescu, care și-a exprimat propria viziune privind Hotărârea nominalizată, afirmând că „statul are tot dreptul să stabilească pentru unele funcții publice din domeniul politic, diplomatic, militar etc. că acestea pot fi ocupate numai de persoane, care dețin în exclusivitate numai cetățenia RM” [143, p. 106]. Pe de o parte, considerăm că autorul N. Osmochescu are dreptate, deoarece asemenea restricții există și în alte state, deoarece fiecare stat decide și stabilește condițiile pe care trebuie să le întrunească o persoană, care aspiră la funcții publice de înalt rang. Dar pe de altă parte, noi

considerăm, că aceste modificări operate în legislație veneau în contradicție cu Convenția europeană cu privire la cetățenie.

La 18 noiembrie 2008, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a pronunțat hotărârea în cauza Tănase vs. Moldova, prin care a constatat încălcarea prevederilor convenționale de către autoritățile Republicii Moldova, prin adoptarea Legii nr. 273-XVI din 7 decembrie 2007, și anume încălcarea dreptului reclamantului de a fi ales în Parlament, drept garantat de articolul 3 din Protocolul nr. 1 a Convenției. După cum am afirmat anterior, dispozițiile legii impuneau restricții la ocuparea unor funcții publice pentru persoanele, care dețineau și cetățenia unui alt stat, nu doar a Republicii Moldova.

În fine, în anul 2014, Curtea Constituțională și-a revizuit propria Hotărâre nr. 9 din 2009, invocând, că „potrivit rivit art. 17 din Constituție cetățenia Republicii Moldova se dobândește, se păstrează ori se pierde în condițiile prevăzute de legea organică. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia”. Curtea reține că statutul de cetățean permite persoanei de a fi titularul tuturor drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale consfințite de Constituție și legislația în vigoare. Curtea reține că, în urma ratificării prin Hotărârea Parlamentului nr. 621 din 14 octombrie 1999 a Convenției europene cu privire la cetățenie, legislația Republicii Moldova permite deținerea multiplei cetățenii. Astfel, până la operarea modificărilor prin Legea nr. 273-XVI din 7 decembrie 2007, art. 25 din Legea cetățeniei Republicii Moldova stipula, că cetățenii Republicii Moldova, domiciliați legal și obișnuiți pe teritoriul ei, care posedă și cetățenia unui alt stat, beneficiază în egală măsură de aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova [92].

Potrivit, art. 17 din Convenția citată: „Cetățenii unui stat parte care au o altă cetățenie trebuie să aibă, pe teritoriul acestui stat parte unde domiciliază, aceleași drepturi și obligații ca și ceilalți cetățeni ai acestui stat parte” [62].

Totodată, cu referire la crearea unei situații de incompatibilitate cu funcția de deputat în Parlament, prin deținerea multiplei cetățenii, Curtea reține că „articolul 3 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană consacră dreptul la alegeri libere prin asigurarea dreptului de vot și dreptului la eligibilitate sau dreptului de a candida pe listele electorale”. În cauza Matthews vs. Regatul Unit Curtea Europeană a menționat: „Candidatului ales trebuie să-i fie asigurate toate condițiile pentru exercitarea mandatului ce i-a fost încredințat de electorat” [92].

Astfel, prin Hotărârea nominalizată, Curtea Constituțională a RM a “restabilit” drepturile depline a cetățenilor RM, care dețin și cetățenia altor state și a pus punct supozițiilor privind acest subiect.

Din cele relatate, constatăm că reglementarea dreptului la cetățenie în Republica Moldova a evoluat, trecând prin mai multe etape dificile: interzicerea dublei cetățenii, permiterea pluralității de cetățenii, limitarea drepturilor fundamentale cetățenești persoanelor cu cetățenie română – toate acestea situații dificile cu încercări de modificări legislative și aplicări eronate ale Legii, au fost, în opinia noastră, doar niște manipulări și manevre ale clasei politice în lupta sa pentru putere.

În cele din urmă, noua Lege a exclus interdicția privind accesarea la funcții publice de rang înalt către cetățenii Republicii Moldova cu multiple cetățenii, fapt ce a influențat esențial democratizarea instituției cetățeniei, astfel, art. 25 intitulat „Drepturile și îndatoririle în cazul pluralității de cetățenii”, modificat prin Legea nr. 127-XVIII din 23.12.2009, în vigoare din 31.12.2009, stipulează: „Cetățenii RM, domiciliați legal și obișnuit pe teritoriul RM, care posedă legal și cetățenia unui alt stat beneficiază în egală măsură de aceleași drepturi și îndatoriri ca și ceilalți cetățeni ai RM” [109].

Rezumând cele expuse în prezentul compartiment, concluzionăm că în legislația RM noțiunea de cetățenie a fost interpretată pentru prima dată în anul 1991 în Legea cu privire la cetățenia RM, care în art. 1 era definită în felul următor: „Cetățenia RM determină relațiile politice și juridice permanente dintre o persoană fizică și statul Republica Moldova, care își găsesc expresia în drepturile și obligațiile lor reciproce” [109].

Ratificarea de către statul nostru a Convenției europene cu privire la cetățenie, încheiată la Strasbourg la 6 noiembrie 1997 prin Hotărârea Parlamentului din 14 octombrie 1999 [95] a semnalat necesitatea ajustării legislației moldovenești în materia dreptului la cetățenie la normele dreptului internațional în general, și în special, la normele convenției.

A fost adoptată o nouă lege – Legea cetățeniei RM nr.1024 din 02.06.2000, care a reformulat și a completat noțiunea dreptului la cetățenie, după cum urmează: „Cetățenia Republicii Moldova stabilește între persoana fizică și Republica Moldova o legătură juridico-politică permanentă, care generează drepturi și obligații reciproce între stat și persoană” [109]. Anume această legătură politică și juridică permanentă între cetățeanul RM și stat îi acordă persoanei fizice posibilitatea să beneficieze de toate drepturile și libertățile fundamentale recunoscute și garantate de stat, inclusiv de a participa la realizarea suveranității poporului și de a-și asuma obligația de a respecta toate îndatoririle fundamentale prevăzute de Constituția RM și alte legi în vigoare. „Astfel, prin instituția cetățeniei, între populație și stat se nasc raporturi politice, din care rezultă drepturile indivizilor. La rândul lor, drepturile publice au la bază puterea suverană a poporului, iar Constituția transpune legătura politică între stat și indivizi în instituția juridică a cetățeniei, conferind astfel drepturilor un fundament juridic” [89, p. 27].

3.2. Definiția dreptului la cetățenie ca drept fundamental

După cum s-a menționat în capitolele precedente, cetățenia reprezintă un drept fundamental, o instituție juridică, o situație juridică, o calitate a persoanei, un statut juridic. În prezentul compartiment ne propunem să analizăm esența dreptului la cetățenie ca drept fundamental și să-l definim din acest punct de vedere. De ce dreptul la cetățenie este unul fundamental? Deja ne-am referit la faptul, că instituția cetățeniei are un caracter complex, aparținând mai multor ramuri de drept, însă, în plan național, totuși aceasta, aparține dreptului constituțional, iar analiza evoluției istorice a dreptului la cetățenie a demonstrat, că anume prin Declarația Drepturilor omului și a cetățeanului din Franța (1789)[73] a fost introdusă noțiunea contemporană a cetățeniei, eveniment istoric, care a schimbat radical natura juridică a cetățeniei. Anume prin această Declarație a fost lichidată supușenia, cetățenia fiind legată de participarea activă a persoanei la viața publică.

Caracterul fundamental al dreptului la cetățenie este confirmat de mai multe acte internaționale, valoroase, care proclamă drepturile fundamentale ale omului. Astfel, la 10 decembrie 1948, Adunarea Generală a ONU a adoptat Declarația Universală a Drepturilor Omului, în conformitate cu care: “Orice persoană are dreptul la o cetățenie. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa sau de dreptul de a-și schimba cetățenia”[75]. A urmat apoi Convenția europeană cu privire la cetățenie care a consacrat principiile generale în materia cetățeniei[62].

Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene a fost proclamată în mod solemn de către Consiliul European de la Nisa din 7 decembrie 2000 și are la bază Tratatul fondatoare, convenții internaționale (cum ar fi Convenția europeană a drepturilor omului, adoptată în 1950, și Carta drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor, adoptată în 1989), tradiții constituționale comune ale statelor membre și diverse declarații ale Parlamentului European. În cele 54 de articole, Carta definește drepturile fundamentale legate de demnitate, libertate, egalitate, solidaritate, cetățenie și justiție [34]. „Toate aceste norme ale dreptului internațional, consfințite în actele internaționale menționate mai sus, servesc drept izvor al dreptului la cetățenie, care în fiecare stat se bucură de reglementare constituțională, devenind astfel o instituție fundamentală a sistemului de drept” [87, p. 9].

Pentru a defini dreptul la cetățenie ca drept fundamental, vom analiza și vom preciza conceptele de „drepturi fundamentale”, „drepturi ale omului”, „drepturi cetățenești”. Conceptele „drepturi ale omului” și „drepturi cetățenești” se condiționează, dar nu se suprapun, dat fiind faptul, că drepturile omului formează fundamentul existenței drepturilor cetățenești. Totodată este de menționat, că drepturile omului au o semnificație mai largă decât drepturile cetățenești.

Această ipoteză o explicăm prin faptul, că drepturile omului sunt niște drepturi universale aplicabile tuturor ființelor umane, pe când drepturile cetățenești sunt proprii unui grup de persoane, care sunt cetățenii ai unui stat. Iar garantate prin legea fundamentală, drepturile omului capătă o nouă valoare, devenind drepturi fundamentale.

După cum consemnează autorul V. Zaporojan: „determinativul „fundamentale” își are originea în garantarea acestor drepturi în Legea fundamentală” [179, p. 446]. Iată de ce dreptul la cetățenie este un drept fundamental, pentru că acesta are o reglementare în plan internațional și este garantat tuturor ființelor umane, fiind garantat de Declarația Universală a Drepturilor Omului în plan internațional și de Constituții în plan intern.

Prin urmare, drepturile fundamentale sunt consacrate în constituții și sunt determinate pentru statutul juridic al cetățeanului, acestea fiind esențiale pentru cetățeni, pentru viață, libertate, dezvoltarea personalității lor. Aceste drepturi au un caracter esențial doar în raport cu o societate, spre exemplu, într-o societate acesta va fi esențial, iar în alta – nu. Datorită importanței lor, drepturile fundamentale sunt înscrise în constituții, iar înscrierea acestora în constituții le oferă caracterul de drepturi fundamentale, totodată acestora li se stabilesc garanții pentru ocrotirea și exercitarea lor.

În contextul celor relatate, expunem definiția drepturilor fundamentale formulată de autorul I. Muraru, pe care o susținem: „drepturile fundamentale sunt acele drepturi subiective ale cetățenilor, esențiale pentru viață, libertatea și demnitatea acestora, indispensabile pentru dezvoltarea personalității umane, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin Constituție și legi” [139, p.179]. Așa dar, fiind înscrise în constituții, drepturile fundamentale sunt investite prin garanții juridice speciale și se ridică prin forța sa juridică, plasându-se deasupra tuturor drepturilor subiective.

Constatăm deci, că drepturile fundamentale se încadrează în sfera drepturilor omului, adică orice drept fundamental este un drept al omului, dar nu orice drept al omului poate fi încadrat în sfera drepturilor fundamentale, doar numai acele drepturi, care sunt garantate de Constituție - Legea fundamentală a fiecărui stat.

Cercetătorul român Tudor Drăganu susține că „prin noțiunea de drepturi fundamentale cetățenești se desemnează acele drepturi ale cetățenilor care, fiind esențiale pentru existența fizică, pentru dezvoltarea materială și intelectuală a acestora, precum și pentru asigurarea participării lor active la conducerea statului, sunt garantate de însăși Constituție” [81, p. 151].

Dat fiind caracterul esențial al drepturilor fundamentale, vom concretiza calitatea de drepturi „esențiale”, apelând în acest sens la consemnările autorului V. Zaporojan, care vine cu o concretizare în privința calificativului „drepturi esențiale”, așa dar, în opinia autorului: „aceste

drepturi sunt esențiale, nu pentru că ar fi superioare pentru toate ființele umane, fiecare om având o ierarhizare individuală a valorilor sale, ci pentru că sunt esențiale pentru îndeplinirea scopurilor societății și respectarea contractului social, după cum poate fi caracterizată Constituția” [179, p. 446].

Din cele relatate, conchidem deci, că dreptul la cetățenie este un drept fundamental subiectiv esențial pentru viață, libertate și demnitate, care garantează o liberă dezvoltare a personalității umane, punând în valoare celelalte drepturi și libertăți ale omului, este un drept stabilit și garantat de Constituție și legile statului.

Să revenim la Constituția Republicii Moldova din 1994, Legea fundamentală consfințește drepturile fundamentale în Titlul II „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale” în conformitate cu care „cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi, toți cetățenii sunt egali în fața legii fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, religie, sex etc., iar statul are o îndatorire primordială de a ocroti persoana” [50]. Prin urmare, Legea fundamentală garantează cetățenilor RM aceste drepturi fundamentale. Iar articolul 16 al Constituției, care se intitulează „Cetățenia Republicii Moldova”, alin. (2) stipulează „Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia” [50], garantează dreptul la cetățenia RM, iar o dată cu acest drept și plenitudinea de drepturi și obligații.

În opinia doctrinarului Teodor Cârnaț, drepturile fundamentale „sunt acele drepturi subiective indispensabile pentru libera dezvoltare a personalităților, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin aceasta și alte legi” [33, p. 28].

O altă definiție a drepturilor fundamentale aparține autorului V. Zaporojan: „Drepturile fundamentale sunt acele drepturi, titularii cărora sunt cetățenii, esențiale pentru îndeplinirea scopurilor societății, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității, stabilite și garantate prin Constituție și legile statului” [179, p. 447].

Se impune o precizare în aspect terminologic a termenilor de „drepturi” și „libertăți”. Spre exemplu Constituția folosește în Titlul II „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale” termenul de „drept”, atunci când se consacră dreptul la viață și la integritatea fizică (art. 24), dreptul la informații (art. 34), dreptul la apărare (art. 26), dreptul la învățătură (art. 35) etc. În același timp, Constituția folosește termenul de „libertate”, atunci când consacră libertatea individuală (art. 25), libertatea conștiinței (art. 31), libertatea opiniei și a exprimării (art. 32) ș.a.

În această ordine de idei, potrivit doctrinarului Teodor Cârnaț, aceste categorii constituționale, deși diferit enunțate semnifică doar o singură categorie juridică și anume dreptul fundamental. După cum afirmă autorul I. Muraru, din punct de vedere juridic „dreptul este o

libertate, iar libertatea este un drept” [140, p. 141]. Opinia autorului I. Muraru se explică prin faptul, că din punct de vedere istoric, primele drepturi ale omului au fost numite libertăți.

În susținerea ideii de identitate între „drepturi” și „libertăți”, autorul V. Zaporojan constată: „că nici în sens juridic nu există deosebire, forța lor juridică și garanțiile juridice acordate fiind identice” [179, p. 448].

Prin urmare constatăm, că dreptul la cetățenie este un drept fundamental, garantat de Constituția RM și se prezintă ca un drept subiectiv indispensabil pentru libera dezvoltare a personalităților, care asigură punerea în valoare a drepturilor și libertăților fundamentale garantate de Constituția RM. Pornind de la ideea, că atât Declarația Universală a Drepturilor Omului, cât și Constituția RM garantează drepturi, libertăți și îndatoriri fundamentale persoanelor, menționăm că acestea se pot realiza numai în cazul, când persoana are calitatea de cetățean. Doar calitatea de cetățean transferă persoanele de la categoria de beneficiar la categoria de titulari ai drepturilor și libertăților fundamentale. Iar calitatea de cetățean se achiziționează prin dreptul la cetățenie, garantat de constituție.

Cetățenia implică o serie de drepturi cetățenești, având la bază următoarele principii:

„Dreptul fiecărei persoane la o cetățenie;

Nediscriminarea cetățenilor, indiferent de temeiurile dobândirii cetățeniei;

Inadmisibilitatea privării arbitrare a persoanei de cetățenia ei și de dreptul de a-și schimba cetățenie;

Evitarea apatridiei;

Neproducerea de efecte, prin schimbarea cetățeniei unui dintre soți, asupra cetățeniei celuilalt soț sau asupra cetățeniei copilului dacă nu există o cerere scrisă în acest sens a părinților” [109].

Aceste principii de bază stabilesc cadrul legal de dobândire, exercitare și pierdere a calității de cetățean al Republicii Moldova, totodată fiind stipulate și în Convenția europeană cu privire la cetățenie. Deci putem remarca, că dreptul la cetățenie este dreptul drepturilor, adică el conferă drepturi cetățenilor garantate prin Constituție, care pot fi realizate doar având statutul de cetățean. Dreptul la cetățenie se situează pe locul principal al celorlalte drepturi fundamentale, oferind posibilitatea realizării acestora.

În conformitate cu principiul egalității cetățenilor în drepturi, toți cetățenii RM sunt egali în drepturi și obligații fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, religie, apartenență politică etc. Acest principiu oferă o protecție juridică cetățenilor, iar în opinia lui S. E. Tănăsescu, „această protecție este directă și indirectă. Protecția juridică directă presupune posibilitatea cetățeanului de a apela la o instanță de judecată în cazul, când sunt discriminați, iar

cea indirectă, intervine datorită rolului de drept-garanție pe care egalitatea o joacă pe lângă celelalte drepturi fundamentale” [162, p. 10].

Trebuie de precizat, că principiul egalității este direct legat cu principiul non-discriminării, care se deduce din textele convențiilor internaționale și în conformitate cu care, după cum afirmă autorul T. Cârnaț: “nu este admisă nici o discriminare în aplicarea acestor convenții” [32, p. 223].

Constituția RM prevede, de asemenea, că numai cetățenii RM pot beneficia de toate drepturile și libertățile fundamentale, după cum urmează:

„Dreptul de a alege și de a fi ales în organele reprezentative ale statului [50, art. 6];

Dreptul de a domicilia pe teritoriul RM și de a-și stabili reședința în orice localitate din țară [50, art. 27];

Cetățenii RM au acces la funcțiile publice [50, art. 39];

Cetățenii RM au dreptul de a nu fi extrădați sau expulzați din țară [50, art. 17];

Cetățenii RM au dreptul la protecția statului atât în țară, cât și în străinătate” [50, art. 18].

Aceste drepturi au la bază principiul plenitudinii drepturilor și libertății cetățenilor. Prin urmare dreptul la cetățenie oferă posibilitatea ca persoana să obțină calitatea de cetățean și să devină titular al tuturor drepturilor fundamentale, garantate de constituție și, respectiv, a obligațiilor reciproce.

După cum am relatat anterior, dreptul la cetățenie se fundamentează pe niște principii generale, unele dintre care sunt prevăzute expres în textul Legii cetățeniei RM, iar altele pot fi deduse din textul Legii, dar toate fiind în conformitate cu principiile Convenției europene cu privire la cetățenie. În continuare ne propunem să analizăm principiile, care stau la baza drepturilor și libertăților fundamentale.

Principii ce stau la baza dobândirii cetățeniei. În RM principiul general aplicabil este de regulă legătura de sânge (jus sanguinis), astfel se asigură continuitatea neamului, prin urmare, copii cetățenilor RM, indiferent de locul unde s-au născut sunt cetățeni ai RM. Într-o formă specială se aplică și un alt principiu – jus soli, cazurile de aplicare a jus soli sunt expres prevăzute în art. 11 al Legii cetățeniei în vigoare – cazul copiilor născuți pe teritoriul RM din părinți apatrizi, străini, sau copilul găsit pe teritoriul RM. Un alt principiu aplicabil dobândirii cetățeniei RM este naturalizarea, acesta vine întru realizarea Convenției europene pentru cetățenie [62] și a Declarației Universale a Drepturilor Omului [75], precum și a art. 7 al Legii cetățeniei RM [109] – dreptul fiecărei persoane de a-și schimba cetățenia.

Principii-drepturi. La această categorie se atribuie - Dreptul fiecărei persoane la o cetățenie. Pornind de la faptul că orice personalitate umană este beneficiarul tuturor drepturilor

fundamentale ale omului, care sunt esențiale pentru viața și dezvoltarea personalității și sunt consfințite prin constituție și legi, concluzionăm faptul că numai posedarea de către persoană a calității de cetățean îi oferă posibilitate individului să devină titular al tuturor drepturilor și obligațiilor fundamentale ale omului.

Principii-garanții. La această categorie se atribuie – Egalitatea în drepturi între cetățeni, Nediscriminarea cetățenilor, Inadmisibilitatea privării arbitrare a persoanei de cetățenie sau de dreptul de a-și schimba cetățenia. Atunci când este vorba de egalitatea în drepturi ale cetățenilor este necesar să concretizăm că orice cetățean al RM beneficiază de drepturile și libertățile consacrate în constituție și sunt egali în fața legii, or această egalitate nu este una ipotetică sau abstractă, ci este o egalitate care se conține în statutul politic și juridic al cetățenilor. Egalitatea în acest sens este sinonimă cu echitatea socială, cu dreptatea și constituie una din cele mai importante valori sociale supreme ale statului RM.

Tot la această categorie se înscrie și principiul protecției cetățenilor în străinătate. În temeiul acestui principiu, cetățenii RM aflați în străinătate au dreptul să apeleze la protecția statului prin intermediul funcționarilor consulari. Funcționarii consulari acordă asistență și protecție cetățenilor în conformitate cu normele și principiile dreptului internațional în caz de îmbolnăvire, urgențe medicale, decese, accidente, pierdere de documente etc. Acest principiu este consfințit în Constituția RM, art. 18 și în Legea cetățeniei a RM, art. 8

Un principiu important ce stă la baza statutului juridic al cetățeanului RM este prohibiția de a extrăda sau a expulza cetățenii statului. Acest principiu este proclamat prin art. 18 al Constituției RM: „(2) Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară” [50]. După cum afirmă autoarea Z. Lupașcu: „Extrădarea este un act juridic bilateral prin care un stat, numit stat solicitat, acceptă să pună la dispoziția altui stat, numit stat solicitant, o persoană aflată pe teritoriul său, în vederea judecării sau efectuării unei pedepse în statul solicitant. Expulzarea, însă, înseamnă îndepărtarea silită a unui străin sau apatrid care prezintă pericol social, a săvârșit o infracțiune etc. și, după cum observăm, se referă doar la cei străini” [130, p. 12]. Considerăm, că legiuitorul moldovean a introdus această normă, valorificând astfel o regulă tradițională, care există în constituțiile mai multor state și în documentele internaționale de reglementare în materie. „Extrădarea cetățeanului ar fi în contradicție cu obligația statului de protecție a cetățeanului și este contrară legăturii de cetățenie” [130, p. 12].

Principii-exclusive. La această categorie se atribuie principiul - Numai cetățenii RM sunt titularii tuturor drepturilor prevăzute de Constituție și legi, care poate fi interpretat în felul următor: numai cetățenii RM se bucură de universalitatea drepturilor și libertăților consacrate în Constituție și în alte legi, pe când persoanele care nu au calitatea de cetățean al RM se pot bucura

numai de o parte din aceste drepturi. Este cazul drepturilor politice: participarea la referendum, la alegeri, dreptul de a alege și a fi ales, dreptul de a deține anumite funcții publice etc. În acest sens consemnăm, că străinii și apatrizii nu se bucură în egală măsură de aceleași drepturi și libertăți ca și cetățenii RM, care posedă deplinătatea drepturilor și libertăților pe care le poate avea o persoană fizică în statul Republica Moldova. Această diferență își are fundamentul în legăturile juridice, politice și morale depline dintre stat și cetățeanul moldovean. Este de menționat că unele drepturi exclusive recunoscute cetățenilor moldoveni în comparație cu străinii și apatrizii au nu numai conținut politic, ci și unul economic și social. Exclusivitatea drepturilor politice deja a fost notificată anterior (dreptul de a alege și a fi ales, etc.), totodată și dreptul de a nu fi extrădat, este și acesta cu conținut politic.

Tot la această categorie se înscrie și principiul – Numai cetățenii sunt ținute a îndeplini toate obligațiile stabilite prin Constituție și legile statului. Potrivit principiului enunțat, numai cetățenii RM sunt responsabili de dezvoltarea social-economică a țării, sunt răspunzători de suveranitatea și integritatea statului RM și sunt obligați să apere independența. Aceste îndatoriri fundamentale cetățenești se regăsesc în capitolul III al Constituției RM : „devotamentul față de țară este sacru, apărarea Patriei este un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean, care prevede obligativitatea satisfacerii serviciului militar” [50]. După cum observăm, apărarea țării este un drept și o obligație a fiecărui cetățean. Prin această obligație cetățenilor li se impune să fie întotdeauna pregătiți pentru a da riposta cuvenită în cazul unor acțiuni sau agresiuni militare. Îndatorirea de apărare a patriei aparține tuturor cetățenilor Republicii Moldova fără deosebire de sex, rasă, origine națională etc.

Așa dar, aceste principii ale dreptului la cetățenie demonstrează, că dreptul la cetățenie este un drept fundamental prin care se realizează celelalte drepturi fundamentale garantate de Constituție. Spre exemplu, articolul 15 „Universalitatea” din Constituția RM stipulează, că “Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea” [50], ceea ce înseamnă că doar acele persoane se vor bucura de drepturile și libertățile consacrate în Legea Fundamentală, care au calitatea de cetățean. Iar dacă de unele drepturi fundamentale se bucură și alte categorii de persoane, nu numai cetățenii (dreptul la viață, la ocrotirea sănătății, la muncă etc.), atunci drepturile exclusiv politice aparțin doar cetățenilor RM. Spre exemplu, conform Codului electoral al RM, „dreptul electoral este un drept constituțional al cetățenilor și înseamnă dreptul de a alege, de a fi ales și de a-și exprima prin vot atitudinea privind cele mai importante probleme ale statului și ale societății” [44]. Drepturile exclusiv politice aparțin numai cetățenilor

pentru că prin ele cetățenii participă la guvernare, deoarece acești cetățeni sunt legați de destinul statului Republica Moldova.

Cetățenii RM își pot exprima opțiunile prin vot la alegerile naționale și locale, la referendumurile naționale și locale, or dreptul la vot ocupă un loc central în cadrul statutului juridic al cetățeanului. Prin această procedură democratică cetățeanul se poate exprima liber și fără presiuni, încercând să rezolve prin consens și fără violență unele conflicte sociale. Votul este o cale democratică importantă prin care cetățeanul RM poate influența procesul public decizional. Atribuțiile dreptului la vot (dreptului de a alege) sunt universalitatea, egalitatea, caracterul direct, secret și liber exprimat. Trebuie de precizat însă că dreptul de a alege implică unele restricții expres prevăzute de lege. Spre exemplu, în conformitate cu art. 38, alin. (2) din Constituția RM „dreptul la vot îl au doar cetățenii care au împlinit vârsta de 18 ani” [50].

Un drept corelativ celui de vot este dreptul de a fi ales, acesta realizându-se în aceleași condiții ca și dreptul la vot.

Dreptul la cetățenie, ca drept fundamental, conferă și îndatoriri fundamentale cetățeanului. Îndatoririle fundamentale sunt obligațiile cetățeanului pentru îndeplinirea sarcinilor societății, acestea se realizează prin convingere sau, după necesitate, prin forța coercitivă a statului, fiind reglementate de Constituția RM, în Titlul II, capitolul III „Obligațiile fundamentale”. Aceste pot fi grupate în două categorii:

- „Obligații fundamentale față de stat:
- apărarea patriei;
- devotamentul față de țară;
- respectarea Constituției și a celorlalte legi;
- contribuirea la cheltuielile publice prin impozite și taxe.

Obligații fundamentale destinate asigurării conviețuirii pașnice a cetățenilor cu alte persoane care locuiesc pe teritoriul statului:

- Respectarea drepturilor și intereselor legitime ale altor cetățeni;
- Exercițarea drepturilor și libertăților constituționale cu bună credință;
- Protecția mediului înconjurător și a monumentelor de istorie și cultură;
- Obligația părinților de a crește copiii și a copiilor de a acorda ajutor părinților” [32, p. 147].

După cum observăm, în prima categorie se regăsesc obligațiile fundamentale față de stat, acestea constituind principalele îndatoriri ale cetățenilor RM.

Devotamentul față de țară sau fidelitatea, după cum prevede Constituția RM, este sacră. Această obligație este una generală și aparține tuturor cetățenilor moldoveni, indiferent ca aceștia sunt în țară sau nu, indiferent de ce etnie aceștia sunt. Fidelitatea decurge din calitatea de cetățean al statului RM.

„Apărarea patriei presupune obligativitatea serviciului militar”[50]. Apărarea patriei este un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean, prin urmare, această obligație revine și bărbaților, și femeilor, și impune cetățenilor să fie întotdeauna pregătiți pentru a da ripostă în toate cazurile de agresiune și acțiuni îndreptate împotriva statului.

Prin urmare, cetățenia implică dreptul cetățenilor de a beneficia de ordinea de drept a statului, de a participa la constituirea acestei ordini, precum și obligația care corespunde acestui drept. Totodată cetățenia implică o conștiință colectivă, conștiință națională, un atașament a fiecărei persoane față de stat, care și justifică existența statului nostru. Cetățenia implică, de asemenea, egalitatea principială a cetățenilor în fața ordinii de drept și superioritatea cetățeanului în raport cu străinii. Astfel, că dreptul la cetățenie exprimă un ansamblu organic de drepturi și obligații predeterminate prin Constituție, iar sistemul acestora formează statutul juridic sau situația juridică a cetățeanului.

După cum afirmă prof. Bârzea, C. „...statul recunoaște drepturile fundamentale ale individului, dar pretinde în schimb obligații civice, loialitate și participare. Ca titular de drepturi, cetățeanul devine un element al exercițiului puterii și al principiului suveranității. Prin capacitatea sa de a influența configurația puterii politice, cetățeanul este deținătorul unei părți din suveranitatea politică deoarece, prin vot, poate decide asupra guvernării“ [23, p. 93].

Cetățenia este pentru o persoană fizică un drept fundamental, deoarece de acest drept depinde dreptul de a alege și de a fi ales, adică drepturile politice sau cetățenești în sens propriu, alte drepturi fundamentale consacrate în constituții, ceea ce înseamnă, că valoarea tuturor drepturilor fundamentale este în funcție de valoarea dreptului la cetățenie.

Prin urmare, dreptul la cetățenie este un drept fundamental garantat de Constituția RM, care stipulează în art. 4, alin. (1) „Drepturile și libertățile omului”: „Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte”, iar în conformitate cu Declarația: „fiecare persoană are dreptul la o cetățenie” [75, art. 15]; Iar prin faptul că cetățenia se încadrează în Titlul II din Constituția RM „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale”, art. 17 „Cetățenia Republicii Moldova”, susținem că dreptul la cetățenie este un drept fundamental; deși în textul Constituției nu este scris direct precum că fiecare persoană are dreptul la cetățenie, legiuitorul face trimitere la Declarația

Universală a Drepturilor Omului, stabilind că normele constituționale cu privire la drepturile fundamentale trebuie interpretate în conformitate cu Declarația; Dreptul la cetățenie este fundamental deoarece este garantat și legiferat prin Legea organică și prin Convenția europeană pentru cetățenie. Legea cetățeniei RM stabilește dreptul fiecărei persoane la o cetățenie, prin art. 7, lit. a) care se conține, de altfel, și în Convenție, dat fiind faptul că principiile generale ale cetățeniei din Legea Organică sunt conforme cu cele stipulate în Convenție.

Fiind înscris în Constituție, dreptul la cetățenie este garantat de actul legislativ suprem al statului și se ridică prin forța sa juridică, deasupra tuturor celorlalte drepturi subiective.

Dreptul la cetățenie este un drept fundamental, deoarece doar obținând acest statut, cetățeanul își poate realiza toate drepturile, doar cetățenii beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Constituție.

Legătura între stat și populația lui, indiferent de naționalitate, se află la baza drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, ca și la baza îndatoririlor lor față de stat. Cetățenia, ca fundament al statutului juridic al omului în stat, constituie obiectul unuia dintre cele mai importante drepturi ale omului, care oferă posibilitatea titularului să-și realizeze pe deplin drepturile și libertățile în toată universalitatea lor, participând la administrarea treburilor publice.

3.3. Repere normative de garantare a dreptului la cetățenie în sistemul de drept național

Dreptul la cetățenie în Republica Moldova își găsește reglementarea fundamentală în Constituția Republicii Moldova [50], Declarația universală a drepturilor omului [75], Convenția europeană cu privire la cetățenie din 06.11.1997 [62], ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 621-XIV din 14.10.1999 [95], Legea cetățeniei nr. 1024-XIV din 2 iunie 2000 [109], cu modificările și revizuirile ulterioare; Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura dobândirii și pierderii cetățeniei (12 martie 2001) [94], Hotărârea Guvernului nr. 1279 din 19 noiembrie 2001 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de evaluare a gradului de cunoaștere a prevederilor Constituției RM și a limbii de stat [93], Decretul Președintelui Republicii Moldova privind aprobarea Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic pe lângă Președintele Republicii Moldova [77].

Garanțiile constituționale a dreptului la cetățenie se conțin în art. 17 al Constituției RM, care stipulează că „nimeni nu poate fi lipsit de cetățenie în mod arbitrar și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia” [50]. Iar principiul consacrat în Convenția europeană cu privire la cetățenie – fiecare individ are dreptul la o cetățenie – este un principiu de garanție al dreptului la cetățenie și în Republica Moldova, ca stat care a ratificat convenția și care a modificat legislația în conformitate cu normele internaționale în materia dreptului la cetățenie.

Dat fiind faptul, că în capitolele precedente au fost analizate normele Convenției europene cu privire la cetățenie, ne propunem să analizăm mai detaliat Legea cetățeniei RM în vigoare. Dacă Constituția RM declară și garantează dreptul fiecărui individ la cetățenie, atunci Legea cetățeniei stabilește cadrul juridic al raporturilor legate de cetățenia Republicii Moldova.

Legea este compusă din 8 capitole care cuprind 45 de articole și stabilește cadrul legal al raporturilor legate de cetățenia RM: se definește cetățenia, structura statutului juridic al cetățeniei, principiile generale care guvernează cetățenia, se stabilesc temeiurile dobândirii cetățeniei, dar și pierderii acesteia; totodată legea stipulează, că în problemele cetățeniei au prioritate normele tratatelor internaționale. O noutate ce se conține în Lege se referă la pluralitatea de cetățenii. Trebuie de menționat, că mai târziu, în lege au fost operate modificări, fiind incluse atribuțiile referitoare la cetățenie ale autorităților publice, fiind introduse cinci articole în capitolul cinci al legii propriu-zise.

Prin art. 4 al Legii, statul Republica Moldova garantează dreptul la cetățenie fiecărei persoane, stipulând că „Problemele privind cetățenia Republicii Moldova se reglementează de Constituția Republicii Moldova, de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, de prezenta lege, precum și de alte acte normative adoptate în corespundere cu acestea“ [109, art. 4], recunoscând că normele convențiilor și tratatelor internaționale sunt primordiale.

În conformitate cu art. 7 al Legii, în care se regăsesc principiile generale ale dreptului la cetățenie, legiuitorul stabilește următoarele reguli asupra cetățeniei, care sunt conforme cu principiile stipulate de Convenția europeană cu privire la cetățenie:

- „a) dreptul fiecărei persoane la o cetățenie;
- b) nediscriminarea cetățenilor, indiferent de temeiurile dobândirii cetățeniei;
- c) inadmisibilitatea privării arbitrare a persoanei de cetățenia ei și de dreptul de a-și schimba cetățenia;
- d) evitarea apatridiei;
- e) neproducerea de efecte, prin schimbarea cetățeniei unuia dintre soți, asupra cetățeniei celuilalt soț sau asupra cetățeniei copilului dacă nu există o cerere scrisă în acest sens a părinților” [109, art. 7].

O altă noutate, care se conține în Lege se referă la atacarea hotărârilor în materie de cetățenie, norme ce se conțin la art. 41 și 42, acestea fiind în concordanță cu principiul accesului liber la justiție stabilit de art. 20 din Constituția RM. Astfel, în conformitate cu art. 41 „Decretul Președintelui RM în problema cetățeniei poate fi atacat în judecătorie în termen de șase luni de la intrarea în vigoare al decretului respectiv” [109, art. 41]. Totodată legiuitorul moldovean a prevăzut și atacarea acțiunilor persoanelor oficiale în materia cetățeniei (art. 42), astfel „Refuzul

de a primi cerere în problemele cetățeniei Republicii Moldova, încălcarea termenelor, a modului de examinare a cererii și de executare a hotărârilor în problemele cetățeniei, precum și refuzul acordării cetățeniei și alte acțiuni ale persoanelor oficiale pot fi atacate, în modul stabilit de lege, în instanță judecătorească” [109, art. 42].

Constatăm, deci, că articolele 41, 42 garantează dreptul la cetățenie și sunt în conformitate cu principiul constituțional al garantării drepturilor, în sensul că drepturile și libertățile fundamentale ale omului nu sunt doar declarate, ci și garantate. Iar prevederile precum, că hotărârile în materie de cetățenie pot fi atacate în instanța judecătorească sunt în conformitate cu principiul separației puterilor în stat, care este consfințit prin art. 6 din Constituția Republicii Moldova [50].

După cum afirmă autoarea L. Zaporojan: „prin adoptarea Legii cetățeniei în 2000, au fost soluționate toate problemele ce puteau să apară în legătură cu obligativitatea Convenției europene cu privire la cetățenie pentru Republica Moldova. Astfel, noua Lege, spre deosebire de precedentă, a modificat denumirea unor moduri de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova, a concretizat principiile și criteriile de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova, a prevăzut expres cazurile când este permisă pluralitatea de cetățenii ș.a.” [176, p. 58]. Susținem această opinie a autoarei și considerăm că în linii generale noua Lege corespunde principiilor și regulilor internaționale privind dreptul la cetățenie.

Potrivit Legii, dreptul la cetățenie în țara noastră este garantat prin naștere, recunoaștere, adopție, redobândire și naturalizare, după cum este stipulat în art. 10 al Legii „Temeiurile dobândirii cetățeniei”, alin. (1): „Cetățenia Republicii Moldova se dobândește prin:

- a) naștere;
- b) recunoaștere;
- c) adopție;
- d) redobândire;
- e) naturalizare”[109, art. 10].

Din textul art. 10 al Legii în vigoare, constatăm că în Republica Moldova există două moduri de dobândire a cetățeniei: în baza unor efecte de drept și în baza unui act juridic. Dobândirea cetățeniei în baza unui efect de drept înseamnă dobândirea acesteia prin naștere, care este supusă unor principii aplicabile în lume: jus sanguinis și jus soli. În Republica Moldova se aplică principiul jus sanguinis, în conformitate cu care, copilul prin naștere obține cetățenia părinților sau a unuia din părinți în cazul, când aceștia au cetățenie diferită. Astfel, art. 11 alin. (1) stipulează: „Este considerat cetățean al Republicii Moldova copilul a) născut din părinți, ambii sau unul dintre care, la momentul nașterii copilului, este cetățean al Republicii Moldova”

[109, art. 10]. Constatăm, că legiuitorul nu face nici o concretizare cu referire la teritoriul pe care s-a născut copilul.

În acest context, cercetătorul A. Arseni consideră, că deși RM aplică univoc principiul jus sanguinus, totuși spre a se conforma prevederilor Convenției europene privind cetățenia și a evita apatridia, se aplică și principiul jus soli, făcând trimitere la art. 11, punctele b) și c): „se consideră cetățean al RM copilul născut pe teritoriul Republicii Moldova din părinți apatrizi sau beneficiari de protecție internațională și copilul născut pe teritoriul Republicii Moldova din părinți, care au cetățenia unui alt stat sau unul dintre care este apatrid sau beneficiar de protecție internațională, iar celălalt este cetățean străin, cu condiția că, la momentul nașterii, cel puțin unul dintre părinți deține drept de ședere sau beneficiază de protecție internațională acordate de autoritățile competente ale Republicii Moldova ori este recunoscut apatrid de autoritățile competente ale Republicii Moldova” [7, p. 376].

În contextul celor relatate, noi ne exprimăm opinia că jus soli se aplică și în cazul copiilor născuți pe teritoriul RM din părinți necunoscuți, cu toate că norma de la art. 11 „Dobândirea cetățeniei prin naștere”, alin. (2) stipulează: “Copilul găsit pe teritoriul Republicii Moldova este considerat cetățean al ei, atâta timp cât nu este dovedit contrariul, până la atingerea vârstei de 18 ani”, putem presupune că un copil găsit poate fi unul nou născut și abandonat. Ne exprimăm dezacordul cu norma nominalizată și considerăm că cetățenia prin naștere nu poate fi acordată pe un termen, întrucât nimeni nu poate fi privat de cetățenia sa. Considerăm că legiuitorul român în acest context s-a exprimat mai clar în formularea normei respective: „(3) Copilul găsit pe teritoriul statului român este considerat cetățean român, până la proba contrarie, dacă niciunul dintre părinți nu este cunoscut” [110].

În conformitate cu cele relatate mai sus, putem conchide, că în țara noastră se aplică ambele principii la dobândirea cetățeniei: jus sanguinus și jus soli, or, această aplicare mixtă este tocmai pentru a evita apatridia. Considerăm că principiul jus soli e aplică parțial.

Dreptul la cetățenie prin recunoaștere este garantat de art. 12 al Legii, în conformitate cu care: „(1) Sunt recunoscute ca cetățeni ai Republicii Moldova persoanele care au dobândit și au păstrat această cetățenie potrivit legislației anterioare, precum și persoanele care au dobândit cetățenia conform prezentei legi” [109, art. 12]. Observăm că acest alineat face referire la două perioade de timp, una precedentă și alta de viitor. Adică se referă la persoanele, care au fost recunoscute ca cetățeni ai RM în conformitate cu Legea nr. 596-XII din 05.06.1991, art.2. În fond, acest alineat are ca scop evitarea apatridiei persoanelor, care au avut legătură cu RM, dar care din diferite motive (persoanele deportate sau refugiate, urmașii lor etc.) au rupt această legătură fără voia sa.

Dreptul la cetățenia RM prin recunoaștere se realizează doar dacă persoanele și-au exprimat dorința de a deveni cetățeni ai RM, această normă expusă în (2) al art. 12 se referă la: „a) persoanele născute în străinătate care au cel puțin unul dintre părinți, bunici sau străbunici născut pe teritoriul Republicii Moldova; b) persoanele care până la 28 iunie 1940 au locuit în Basarabia, în Nordul Bucovinei, în ținutul Herța și în R.A.S.S.M., urmașii lor; c) persoanele deportate sau refugiate de pe teritoriul Republicii Moldova începând cu 28 iunie 1940, precum și urmașii lor; d) persoanele care la data de 23 iunie 1990 locuiau legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova și care continuă să locuiască în prezent” [109]. În sensul articolului citat, menționăm, că legiuitorul a introdus și unele restricții privind acordarea cetățeniei prin recunoaștere, referindu-se la persoanele care în procesul de recunoaștere, prezintă informații false sau ascund unele date pertinente, a căror cunoaștere ar duce la respingerea cererii [art. 20 alin. (1) lit. a)–e) [109, art.20].

Dreptul la cetățenie prin adopție. Dobândirea cetățeniei prin adopție se regăsește în art. 13 al Legii, care stabilește, că „copilul apatrid dobândește automat cetățenia Republicii Moldova prin adopție, dacă părinții adoptivi (părintele adoptiv) sunt cetățeni ai Republicii Moldova” [109, art. 13]. Este de notat, că potrivit legislațiilor altor state (Germania) dreptul la cetățenie prin adopție, se acordă fără condiționare, nu se invocă apatridia copilului adoptat. Cu titlu de exemplu, vom menționa în acest context Legea cetățeniei României, care stabilește în art. 6, alin. (1): „Cetățenia română se dobândește de către copilul cetățean străin sau fără cetățenie prin adopție, dacă adoptatorii sunt cetățeni români. În cazul în care adoptatul este major, este necesar consimțământul acestuia” [110]. Iar Convenția europeană cu privire la cetățenie stabilește în art. 6, alin. 4, lit. d) că fiecare stat trebuie să faciliteze în dreptul său intern dobândirea cetățeniei prin adopție, ceea ce înseamnă că atunci când copilul este adoptat, nu contează că este apatrid sau este cetățean străin, copilul trebuie să dobândească cetățenia părinților adoptivi. Nu este clar de ce legiuitorul moldovean s-a referit în norma la care ne-am referit doar la copiii apatrizi. Mai mult ca atât, în alin. (3) al art. 13 este stipulat: „Copilul cetățean străin adoptat de soți ambii sau numai unul dintre ei fiind cetățean al Republicii Moldova sau unul fiind cetățean al Republicii Moldova, iar celălalt cetățean străin sau apatrid poate deveni cetățean al Republicii Moldova dacă renunță la cetățenia statului străin, cu excepția cazurilor prevăzute de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte”, ceea ce înseamnă că copilul cetățean străin adoptat este pus în condiția să renunțe la cetățenia altui stat, pe care o deține. Nu este clar, cum un copil ar putea refuza la cetățenia pe care o deține, dacă acesta, spre exemplu :este sugar sau minor?! Considerăm că articolul nominalizat necesită a fi revizuit, preluând în acest sens practica

Germaniei – copilul adoptat automat dobândește cetățenia părinților adoptivi, fără nici o condiție.

În opinia noastră, această normă vine în contradicție cu art. 24 din Lege, care, permite pluralitatea de cetățenii în RM, stipulând că aceasta se permite în cazul copiilor cetățeni ai RM care au dobândit cetățenia unui alt stat în urma adopției. Suntem într-o situație confuză, pe de o parte, RM permite cetățenia dublă pentru copii cetățeni ai RM adoptați în străinătate, iar pe de altă parte, referindu-se la copii cetățeni străini, adoptați în RM de cetățenii noștri, acestora li se impune renunțarea la cetățenia pe care au avut-o până la adopție. Această normă vine în contradicție cu legislațiile privind cetățenia a statelor europene, care în cazuri similare, oferă dreptul copiilor de a alege una din mai multe cetățenii deținute doar la majorat, sau după caz, se concretizează o vârstă oarecare. De aceea considerăm că această normă trebuie să fie revizuită.

Dreptul la cetățenie prin redobândire. Un alt temei de dobândire a cetățeniei prevăzut de Legea în vigoare este redobândirea cetățeniei. Noțiunea de redobândire a cetățeniei implică un statut inițial de cetățean al RM, de pierdere al lui și apoi de restabilire. Subliniem, că redobândirea presupune pe de o parte voința statului, iar pe de altă parte voința liberă a fostului cetățean. Redobândirea cetățeniei constituie obiectul art. 16 și oferă posibilitate persoanelor care anterior au avut cetățenia RM să o redobândească prin cerere, păstrându-și în același timp și cetățenia străină, în acest sens, însă, legiuitorul face o precizare, cu condiția că persoana nu a săvârșit crime internaționale, militare sau crime împotriva umanității, sau a fost implicată în activitate teroristă. („dacă nu cade sub incidența art. 20, litera a), d)”. Cât privește persoanele, cărora li s-a retras cetățenia în conformitate cu art. 23, lit. c) – „a săvârșit fapte deosebit de grave prin care se aduc prejudicii esențiale statului - acestea nu o mai pot redobândi” [109].

Prin urmare, dreptul de a redobândi cetățenia este condiționat de temeiurile refuzului de redobândire a cetățeniei RM expuse la art. 20 al Legii. Restul persoanelor, care cad sub incidența aceluiași art. 20, pot redobândi cetățenia RM numai în condițiile naturalizării după 5 ani de domiciliu legal și obișnuit pe teritoriul RM din momentul retragerii cetățeniei. În contextul acestor comentarii, formulăm următoarea concluzie: redobândirea cetățeniei fără restricții și necondiționată este posibilă numai pentru persoanele, care au avut anterior cetățenia, dar au pierdut acest drept.

Observăm că legiuitorul nu precizează pentru persoanele, care doresc redobândirea cetățeniei, pe care au pierdut-o benevol, obligativitatea de a avea domiciliul pe teritoriul RM, mai mult, legiuitorul permite acestor persoane să-și păstreze la dorință cetățenia străină pe care o dețin. Observăm în această normă o admitere indirectă a dublei cetățenii. Însă situația e alta privind persoanele cărora li s-a retras cetățenia, acestora li se impun aceleași condiții ca și în

cazul naturalizării, impunându-se domiciliul legal pe teritoriul RM timp de 5 ani. Prin urmare, ajungem la concluzia, că potrivit legislației RM, redobândirea cetățeniei poate avea loc pe două căi, în dependență de condițiile în care individul a pierdut calitatea sa de cetățean, benevol sau dacă aceasta i-a fost retrasă. Persoanele care se încadrează la cea de-a doua categorie pot redobândi cetățenia în condițiile naturalizării impuse de legea în vigoare.

Este de menționat, că sintagma de redobândire a cetățeniei se întâlnește în legislația altor țări sub denumirea de repatriere, restabilire (România, Germania, Israel, Grecia), sensul rămânând același, chiar și Legea cu privire la cetățenia RM din 1991, abrogată ulterior, conținea sintagma - repatriere. Acest mod de dobândire al cetățeniei este promovat și de Convenția europeană cu privire la cetățenie, care stabilește că „fiecare stat trebuie să prevadă în legislația sa posibilitatea de reintegrare în cetățenia sa a persoanelor care au posedat-o anterior” [62]. Spre exemplu, Legea cetățeniei române în art. 10 dispune: „(1) Cetățenia română se poate acorda și persoanelor care au pierdut această cetățenie, precum și descendenților acestora până la gradul II inclusiv și care cer redobândirea ei, cu păstrarea cetățeniei străine și stabilirea domiciliului în țară sau cu menținerea acestuia în străinătate” [110]. Deși redobândirea nu este prevăzută expres la temeiurile juridice de dobândire a cetățeniei române, totuși legiuitorul român prevede și această posibilitate. Din cele relatate, putem remarca că prin procedura de redobândire a cetățeniei se garantează dreptul la cetățenie persoanelor, care din diverse motive au pierdut acest drept, cu voia sau fără voia lor.

Dreptul la cetățenie prin naturalizare. Această modalitate de a obține cetățenia unui stat este în conformitate cu Convenția europeană cu privire la cetățenie, care stabilește că „fiecare stat trebuie să prevadă în dreptul său intern posibilitatea persoanelor care locuiesc în mod legal pe teritoriul său - naturalizarea” [62]. Ca parte la această convenție, RM garantează dreptul la cetățenia sa prin naturalizare, iar modalitatea de acordare a cetățeniei prin naturalizare, precum și condițiile naturalizării sunt stipulate în art. 17 al Legii, după cum urmează:

„(1) Cetățenia Republicii Moldova poate fi acordată la cerere cetățeanului străin cu domiciliul legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova, care respectă prevederile Constituției, a susținut testul pentru evaluarea nivelului de cunoaștere a limbii de stat și are surse legale de venit, cu respectarea uneia dintre următoarele condiții: a) are domiciliul legal pe teritoriul Republicii Moldova cel puțin în ultimii 10 ani. Pentru apatrizi, refugiați, beneficiari de protecție umanitară și azil politic, termenul respectiv constituie 8 ani; b) are domiciliul legal pe teritoriul Republicii Moldova timp de 5 ani înaintea împlinirii vârstei de 18 ani; c) este căsătorit cu un cetățean al Republicii Moldova de cel puțin 3 ani și a avut domiciliul în mod continuu pe teritoriul Republicii Moldova în ultimii 3 ani; d) are domiciliul pe teritoriul Republicii Moldova

în ultimii 3 ani la părinți sau la copii (inclusiv părinți adoptivi sau copii adoptați) cetățeni ai Republicii Moldova” [109, art. 17]. Constatăm că termenul de ședere pe teritoriul RM pentru persoanele care doresc să obțină cetățenia RM în baza naturalizării este de cel puțin 10 ani, după cum recomandă Convenția europeană cu privire la cetățenie: „Fiecare stat parte trebuie să prevadă în dreptul sau intern, pentru persoanele care domiciliază în mod legal și obișnuit pe teritoriul sau, posibilitatea unei naturalizări. Nu trebuie să se prevadă printre condițiile de naturalizare o perioadă de domiciliu mai mare de 10 ani înainte de depunerea cererii” [62].

Așadar, din textul Legii, constatăm că cetățenia RM se acordă prin naturalizare „cetățeanului străin sau apatridului cu domiciliul legal și obișnuit pe teritoriul RM, care respectă prevederile Constituției, a susținut testul pentru evaluare nivelului de cunoaștere a limbii române, are surse legale de venit” [109], cu respectarea condițiilor indicate la art. 17. Este de menționat, că în linii generale condițiile de naturalizare în RM corespund cerințelor internaționale în ceea ce privește garantarea dreptului la cetățenie.

Cât privește art. 17, acesta a fost de mai multe ori modificat și completat, astfel, că ultima completare se referă la alineatul (11) în vigoare din 27.06.2017, în conformitate cu care: „Prin derogare de la prevederile alin. (1), cetățenia Republicii Moldova poate fi acordată la cerere cetățeanului străin sau apatridului (solicitantului principal), care respectă prevederile Constituției și care întrunește cumulativ următoarele condiții: a) are o bună reputație economică și financiară; b) nu prezintă pericol sau risc pentru ordinea publică și securitatea statului; c) varsă contribuția la Fondul de investiții publice pentru dezvoltare durabilă sau a efectuat și menține, pentru o perioadă de 60 de luni, investiții în cel puțin unul din domeniile de dezvoltare strategică ale Republicii Moldova, aprobate de Guvern.

(7) Acordarea cetățeniei Republicii Moldova în condițiile alin. (11) va fi limitată la 5 mii de solicitanți principali” [109].

Acest mod de acordare a cetățenie RM („cetățenia prin investiție”), a provocat în societate multe polemici și nemulțumiri, în acest sens a avut loc o tentativă de a anula acest articol, fiind votat în Parlament în prima lectură un proiect de anulare al articolului respectiv, însă în lectura a doua nu a fost votat din motiv, că statul urma să achite penalități mari companiilor realizatoare ale proiectului – “cetățenie prin investiții”. Prin Legea nr. 111 din 18.06.2020, la articolul 17, alineatele (11), (12), (13), (41), (6) și (7) au fost abrogate, însă cererile deja depuse, până la abrogare se vor examina, fiind stabilite astfel garanții cetățenilor străini care au depus astfel de cereri.

Naturalizarea nu poate avea efect retroactiv, iar efectele naturalizării încep din momentul publicării Decretului prezidențial în Monitorul Oficial. Obținând dreptul la cetățenie prin naturalizare noul cetățean dobândește drepturile politice în toată plenitudinea lor.

Dat fiind faptul, că de naturalizare pot beneficia în primul rând străinii și apatrizii, trebuie să menționăm, că șederea străinilor în RM și integrarea acestora în societate este reglementată de Legea privind regimul străinilor în RM nr. 200 din 16.07.2010 [114]. Prezenta lege stabilește cadrul juridic privind libera circulație și imigrarea cetățenilor străini pe teritoriul RM. Astfel, conform art. 1: „Prezenta lege reglementează intrarea, aflarea și ieșirea străinilor pe de pe teritoriul Republicii Moldova, acordarea și prelungirea dreptului de ședere, repatrierea, documentarea acestora, stipulează măsuri de constrângere în caz de nerespectare a regimului de ședere și măsuri specifice de evidență a imigrației, în conformitate cu obligațiile asumate de Republica Moldova prin tratatele internaționale la care este parte” [114].

Străinii care obțin permis de ședere în țara noastră au la dispoziție toate condițiile de integrare în viața economică, socială și culturală a RM. Deci conform legii, în țara noastră sunt create centre de integrare a străinilor în cadrul cărora se desfășoară următoarele activități: cursuri de studiere a limbii române, a istoriei, culturii și sistemului de drept din RM, de asemenea, străinii sunt informați despre oportunitățile de integrare în societate. Iar articolul 8710 stipulează că „încetarea statutului de apatrid are loc în mod automat atunci, când apatridul dobândește cetățenia Republicii Moldova sau cetățenia unui alt stat” [114].

Faptul că legiuitorul moldovean a legiferat integrarea străinilor, creând un șir de facilități în acest sens, înseamnă că străinilor și apatrizilor li se garantează o integrare totală, care se poate încununa cu obținerea calității de cetățean al RM.

O altă precizare privind naturalizarea, care se cere a fi expusă aici, este că prin naturalizare se realizează principiul stabilit în art. 15 al Declarației Universale a Drepturilor Omului [75] și în art. 7 al Legii cetățeniei a RM [109], și anume – „dreptul fiecărei persoane la o cetățenie” [7, p. 363]. În această ordine de idei, conchidem că dreptul la cetățenie prin naturalizare este garantat în Republica Moldova.

Temeiurile refuzului de acordare sau redobândire a cetățeniei sunt prevăzute la art. 20 al Legii în vigoare, unele dintre care au fost comentate anterior, dat fiind faptul că Legea prevede aceleași temeuri de refuz și pentru acordarea cetățeniei, cât și pentru redobândire, vom face o precizare privind litera c) a articolului 20, alineat (1), care stipulează că „drept temei de refuz la cererea de acordare a cetățeniei RM poate fi urmărirea penală, antecedentele penale nestinse ale solicitantului sau dacă persoana care solicită cetățenia în perioada de examinare a cererii, execută sau are de executat pedeapsa penală privativă de libertate în temeiul sentinței instanței de

judecată. Totodată, pot primi refuz și persoanele care desfășoară activitate care periclitează securitatea statului, ordinea publică, sănătatea și moralitatea populației (d); sau nu întrunește condițiile stabilite de Legea pentru dobândirea cetățeniei RM (e); sau ascunde unele date pertinente, prezintă informații false în procesul de acordare sau redobândire al cetățeniei (f).” [109].

În conformitate art. 31 alin. (1) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/02.06.2020 (1) Pentru examinarea prealabilă a problemelor cetățeniei Republicii Moldova, pe lângă Președintele Republicii Moldova funcționează Comisia pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic.

Cetățeanul Mohammadifard Gholamali care s-a născut la data de 30 decembrie 1969, în orașul Khong din provincia Fars din sudul Iranului, a solicitat Comisia pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic, examinarea cererii de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova prin naturalizare, la care a primit refuz, invocându-se prevederile art. 20 lit. d) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 02.06.2000, adică pe motiv că desfășoară activitate care periclitează securitatea statului, ordinea publică, sănătatea și moralitatea populației. Acesta este un exemplu real privind activitatea comisiei respective.

Nefiind de acord cu acest refuz, Mohammadifard Gholamali a contestat actul emis de către Comisie, în instanța de judecată. Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 12.12.2012, menținută prin decizia Curții Supreme de Justiție la data de 17.07.2013, cererea de chemare în judecată depusă de Mohammadifard Gholamali împotriva Ministerului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor al Republicii Moldova cu privire la contestarea actului administrativ, încasarea prejudiciului moral și a cheltuielilor de judecată, a fost respinsă ca neîntemeiată.

În conformitate cu art. 88, aliniat (c), din Constituție, „Președintele Republicii Moldova soluționează problemele cetățeniei Republicii Moldova și acordă azil politic” [50], așa dar atribuțiile privind dreptul la cetățenie se conferă de către Constituție autorității ce cel mai înalt rang în stat – Președintelui Republicii Moldova. Este evident, că RM a acceptat în acest sens practica internațională a țărilor democratice în materia dreptului la cetățenie. Potrivit art. 27 din Legea cetățeniei RM (1): „Președintele Republicii Moldova soluționează problemele cetățeniei, conform Constituției și prezentei legi, prin emiterea decretelor în cazul redobândirii, acordării prin naturalizare sau acordării cetățeniei în interesele Republicii Moldova, în cazul renunțării și retragerii cetățeniei Republicii Moldova, iar în cazul refuzului de acordare a cetățeniei, dă un răspuns argumentat” [109].

Președintele țării este factorul decizional, el emite decrete în cazul acordării, redobândirii, renunțării sau retragerii cetățeniei RM. Însă perfectarea documentară – primirea cererilor de

dobândire sau redobândire a cetățeniei, verificarea documentelor, colectarea datelor despre solicitant și scrierea notei informative pentru Președintele țării – sunt atribuții care revin Agenției Servicii Publice, conferite de art. 28 al Legii cetățeniei în vigoare. În acest sens este necesar să concretizăm că art. 28 a suportat o modificare în 05.05.2017 operată prin Legea nr. 80 ce a vizat denumirea și partea introductivă a articolului nominalizat, care anterior avea denumirea: „Atribuțiile Ministerului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor”, deci, această sintagmă s-a înlocuit cu sintagma „Agenția Servicii Publice” [123], iar atribuțiile agenției sunt următoarele:

„a) primește de la persoanele cu domiciliul legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova, în condițiile prezentei legi, cereri privind dobândirea cetățeniei Republicii Moldova prin naturalizare și privind redobândirea cetățeniei Republicii Moldova, verifică documentele prezentate, adună date despre solicitant, întocmește o notă informativă și, împreună cu avizele Ministerului Afacerilor Interne, ale Serviciului de Informații și Securitate și cu cererea solicitantului, le expediază Președintelui Republicii Moldova spre soluționare;

b) examinează cereri privind dobândirea cetățeniei prin recunoaștere, conform prevederilor art. 12 alin. (2), și ia decizia de recunoaștere a cetățeniei sau de refuz. În cazul persoanelor care dețin cetățenia altui stat, decizia se ia în conformitate cu avizul argumentat al Serviciului de Informații și Securitate;

c) determină apartenența sau neapartenența persoanelor la Republica Moldova;

d) înaintează Președintelui Republicii Moldova propuneri întemeiate privind retragerea cetățeniei Republicii Moldova;

e) eliberează documente ce adeveresc dobândirea sau pierderea cetățeniei Republicii Moldova;

f) ține evidența persoanelor care au dobândit sau au pierdut cetățenia Republicii Moldova;

g) execută decretele și deciziile Președintelui Republicii Moldova privind cetățenia și eliberează actele de rigoare;

h) exercită și alte atribuții prevăzute de legislație” [109].

Cât privește, problemele de dobândire, redobândire a cetățeniei, care vizează persoanele ce domiciliază în străinătate, atribuțiile aparțin, în conformitate cu art. 29 al Legii, Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene. Astfel, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, reprezentanțele diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova: „a) primește de la persoane cu domiciliul legal și obișnuit în străinătate, cereri privind cetățenia, adună date despre solicitant, verifică documentele prezentate și, împreună cu nota informativă a Agenției Servicii Publice, cu avizul Serviciului de Informații și Securitate și cu cererea solicitantului, le expediază Președintelui Republicii Moldova spre soluționare” [109].

Pe lângă Președintele RM funcționează Comisia pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic, care este constituită în scopul asigurării exercitării de către Președintele Republicii Moldova a atribuțiilor constituționale în problemele cetățeniei și acordării de azil politic. Comisia examinează prealabil materialele privind dobândirea sau renunțarea la cetățenie RM, reintegrarea în cetățenia RM, acordarea azilului politic și alte petiții ale cetățenilor privind cetățenia. De competența acesteia ține și înaintarea propunerilor privind elaborarea proiectelor de legi sau alte acte normative care reglementează problemele cetățeniei.

În art. 36 al Legii cetățeniei RM se precizează documentele necesare pentru dobândirea cetățeniei RM. Totodată, alineatul (3) al articolului nominalizat prevede că: „Autoritățile publice care dețin informații despre faptul că solicitantul nu întrunește condițiile pentru acordarea cetățeniei Republicii Moldova le vor comunica Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova” [109]. În privința acestui alineat își exprimă opinia autorul A. Arseni, considerând că „legiuitorul a aplicat metoda extensivă, în atare mod, această normă vine în contradicție cu articolele 28,29,30 în care sunt prezentate atribuțiile organelor abilitate cu soluționarea problemelor de cetățenie și determinate competențele. Astfel că, nu este necesar de a implica în acest proces alte organe ale administrației publice” [7, p. 405]. Suntem de acord și susținem această idee a autorului A. Arseni, considerăm că implicarea altor organe ale administrației publice în problemele cetățeniei este inutilă, întrucât Legea a delegat toate atribuțiile Agenției Servicii Publice.

Pierderea cetățeniei RM. Legea prevede următoarele temeuri de pierdere a cetățeniei: prin renunțare, prin retragere și în temeiurile acordurilor internaționale la care Republica Moldova este parte. În acest sens dorim să precizăm, că Convenția europeană cu privire la cetățenie cheamă statele să nu prevadă în dreptul său intern pierderea cetățeniei și stabilește că fiecare stat va permite renunțarea la cetățenie doar cu condiția ca persoana respectivă să nu devină apatrid [62]. Explicăm această prevedere prin faptul, că dreptul la cetățenie se află în sfera drepturilor subiective ale omului, iar persoana este în drept să decidă singur să-și păstreze cetățenia de origine sau să o schimbe. În acest sens, art. 22 al Legii prevede: „(1) Renunțarea la cetățenia Republicii Moldova se aprobă solicitantului, cu condiția prezentării adeverinței privind deținerea sau dobândirea cetățeniei unui alt stat ori garanției dobândirii cetățeniei unui alt stat” [109]. Prin urmare constatăm, că renunțarea la cetățenie este inițiativa proprie a cetățeanului și nu a organului de stat, pe când retragerea cetățeniei este un act unilateral inițiat de către un organ de stat în temeiurile strict determinate de art. 23 al Legii cetățeniei RM.

În contextul celor relatate, este necesar să concretizăm două momente: 1. cetățenia RM nu poate fi retrasă persoanei care a dobândit-o prin naștere; 2. Retragera cetățeniei RM nu produce

efecte asupra cetățeniei soțului sau copiilor persoanei căreia i s-a retras cetățenia. Retragerea cetățeniei RM are loc prin decretul Președintelui RM. Deci regula generală privind retragerea cetățeniei este condiția impusă de legiuitor – ca persoana să nu devină apatridă. Însă există excepția de la această normă, care se regăsește în aliniatul (1), litera a), cu referire la persoanele cărora cetățenia li se poate retrage dat fiind faptul, că au dobândit-o în mod fraudulos. În atare mod, legiuitorul moldovean a prevăzut că chiar dacă persoana nominalizată va rămâne apatridă, adică nu deține și o altă cetățenie, ei i se va retrage calitatea de cetățean al RM, dacă aceasta a fost dobândită în mod fraudulos.

În sensul acestei norme, s-a expus constituționalistul N. Osmochescu, considerând că „prin această normă se încalcă art. 4 din Constituția RM precum că orice persoană are dreptul la o cetățenie, dar și principiul consacrat de Convenția europeană cu privire la cetățenie – „fiecare persoană are dreptul la o cetățenie iar apatridia trebuie evitată” [143, p. 106].

„Renunțarea la cetățenia RM se deosebește esențial de retragerea cetățeniei prin caracterul său volitiv, fiind un mod amiabil de rezolvare a unor probleme ce țin de apartenența unei persoane la un stat anumit, comentează N. Osmochescu. Statul trebuie să permită renunțarea la cetățenia sa, după cum stabilește Convenția europeană cu privire la cetățenie, așa cum această normă se regăsește în legea organică a RM” [143, p. 106]. Deși RM permite renunțarea la cetățenie a unui solicitant, în cazul în care acesta nu ar prezenta dovada că deține o altă cetățenie după ce i s-a aprobat renunțarea, atunci Decretul prezidențial privind aprobarea renunțării ar putea fi abrogat. Ne exprimăm opinia, că art. 22 ar trebui să fie modificat, după cum recomandă Convenția europeană cu privire la cetățenie: ”doar cetățenii care domiciliază în mod obișnuit în străinătate pot renunța la cetățenia sa” [62]. În așa fel, dovada precum că solicitantul renunțării la cetățenia RM nu va deveni apatrid este mai certă, se presupune, că dacă persoana respectivă domiciliază în mod obișnuit în o altă țară, or aceasta înseamnă că persoana, muncește, este încadrat în o altă societate și este pe cale de a deveni cetățean al unei alte țări etc., sau dovada ar putea fi alta – deținerea unei alte cetățenii.

Pluralitatea de cetățenii. O problemă de importanță majoră în materia dreptului la cetățenie o constituie pluralitatea de cetățenii. Regula generală în materia cetățeniei este că persoanele care aparțin statului RM au o singură cetățenie – cetățenia RM, or, aceasta decurge din caracterul unitar al statului nostru, în realitate însă, Legea în vigoare, conformă cu prevederile Convenției europene cu privire la cetățenie recunoaște că cetățenii RM pot avea și o altă cetățenie, adică au dreptul și la o altă cetățenie, și concretizează cazurile pluralității de cetățenii în art. 24 al Legii cetățeniei RM [109].

Dacă potrivit Convenției, cazurile de pluralitate de cetățenii de plin drept se referă la căsătoriile mixte, copiii născuți din aceste căsătorii. atunci, potrivit art. 24 al Legii cetățeniei Republicii Moldova, în țara noastră se permite pluralitatea de cetățenii în cazurile următoare: „a) copiilor care au dobândit automat la naștere cetățenia Republicii Moldova și cetățenia unui alt stat; b) cetățenilor săi care dețin concomitent cetățenia unui alt stat, când această cetățenie este dobândită automat prin căsătorie; c) copiilor cetățeni ai Republicii Moldova care au dobândit cetățenia unui alt stat în urma adopției; d) dacă această pluralitate rezultă din prevederile acordurilor internaționale la care Republica Moldova este parte; e) în cazul când renunțarea la cetățenia unui alt stat sau pierderea ei nu este posibilă sau nu poate fi rezonabil cerută; f) în alte cazuri prevăzute de prezenta lege.

(3) Dobândirea de către cetățeanul Republicii Moldova a cetățeniei altui stat nu atrage pierderea cetățeniei Republicii Moldova.

(4) Cetățeanul Republicii Moldova care posedă cetățenia altui stat, în raporturile cu Republica Moldova, este recunoscut numai ca cetățean al ei, cu excepția cazurilor prevăzute la alin. (1) lit. a) - e) și alin. (2)” [109]. După cum observăm, cazurile de pluralitate de cetățenii permise de legislația RM sunt mai multe decât cele recomandate de Convenție, legiuitorul moldovean a prevăzut menținerea cetățeniei RM pentru copiii cetățeni ai țării noastre, care au fost adoptați în străinătate, dar care automat primesc și cetățenia statului respectiv.

După cum s-a menționat, Convenția europeană cu privire la cetățenie recunoaște că statele pot avea poziții diferite în problema pluralității de cetățenii și că fiecare stat în parte se exprimă în dreptul său intern în acest sens după cum consideră, totuși normele convenției cheamă statele, care permit pluralitatea de cetățenii să nu admită ca persoanele cetățeni ai mai multor state să-și îndeplinească obligațiile militare decât într-un singur stat. În plus, Convenția nu favorizează pluralitatea de cetățenii, ci se referă doar la cazuri concrete, care se regăsesc și în normele Legii cetățeniei RM.

În RM, conform art. 26 al Legii cetățeniei în vigoare, persoana care este cetățean al Republicii Moldova și care posedă legal și cetățenia unui alt stat este supusă serviciului militar față de Republica Moldova, dacă domiciliază legal și obișnuit pe teritoriul ei, chiar dacă este scutită de obligațiunea militară față de alt stat.

Remarcăm că alineatul 3 al art. 24 a fost introdus prin Legea nr. 232-XV din 05.06.2003, iar reglementarea instituției pluralității de cetățenii în perioada de după dobândirea independenței statului nostru, a evoluat de la interzicerea ei până la liberalizarea acesteia. În opinia autoarei L. Zaporozjan, „faptul s-a datorat nu atât nivelului de dezvoltare al instituțiilor democratice în statul nostru, cât noii abordări a instituției în cauză pe plan intern și internațional” [176, p. 49].

Pe de altă parte, constatăm că Legea doar definește cazurile în care se permite pluralitatea de cetățenii, ea nu stipulează expres dreptul cetățeanului la pluralitate de cetățenii.

Așa dar, dreptul la cetățenie, este un drept fundamental garantat cetățenilor prin Constituția RM și este detaliat în Legea cetățeniei RM. Statutul de cetățean garantează toate drepturile cetățenești : dreptul la viață, libera circulație, libera exprimare a gândurilor și opiniilor, dreptul la întruniri, dreptul de a participa la crearea ordinii de drept etc. Cetățenii moldoveni se bucură de protecția statului în străinătate, ei nu pot fi extrădați nici expulzați. Drepturile cetățenești sunt apărute de instituția Avocatului poporului sau Ombudsmanului, care activează în cadrul Centrului pentru Drepturile Omului din RM și este orientată spre supravegherea și controlul unei activități bine determinate a organelor de stat.

Principala funcție a ombudsmanului este protecția drepturilor și libertăților cetățenești. Această instituție juridică este reglementată prin Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 03.04.2014 [112]. Prin instituirea în țara noastră a instituției Avocatului Poporului, RM și-a asumat obligația de a stimula respectarea drepturilor și libertăților omului și garantarea tuturor cetățenilor Republicii Moldova dreptul la apărarea drepturilor și libertăților lor constituționale. Astfel, potrivit art. 1 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanului): „Avocatul Poporului (Ombudsmanul) (în continuare – Avocatul Poporului) asigură respectarea drepturilor și libertăților omului de către autoritățile publice, de către organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, de către organizațiile necomerciale și de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile” [112, alin. 1].

„Avocatul Poporului contribuie la apărarea drepturilor și libertăților omului prin prevenirea încălcării acestora, prin monitorizarea și raportarea modului de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la nivel național, prin perfecționarea legislației ce ține de domeniul drepturilor și libertăților omului, prin colaborarea internațională în acest domeniu, prin promovarea drepturilor și libertăților omului și a mecanismelor de apărare a acestora, prin aplicarea procedurilor reglementate de prezenta lege” [112, alin. 2].

Este de menționat faptul că Avocații Poporului examinează sesizările nu doar a cetățenilor RM, ci și a celor străini și a apatrizilor, ale căror drepturi au fost încălcate pe teritoriul țării noastre.

Din practica internațională cunoaștem, că într-un șir de țări activează ombudsmanii specializați. Pe când în țara noastră activează doar ombudsmanii specializați în protecția drepturilor și libertăților copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile a prevederilor

Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. [112, alin. 3]. În conformitate cu legislația, Avocatul Poporului este numit în funcție de Parlamentul RM cu votul majorității deputaților aleși pe un termen de 7 ani. Cerințele față de o persoană, care dorește să ocupe funcția de Avocat al poporului sunt stabilite de lege, după cum urmează: „Avocat al Poporului poate fi orice cetățean al Republicii Moldova licențiat în drept, care are o înaltă competență profesională, o vechime de cel puțin 10 ani și o activitate notorie în domeniul apărării și promovării drepturilor omului și o reputație ireproșabilă” [112]. În Republica Moldova se numesc doar 2 Avocați ai poporului, dintre care unul este specializat în problemele de protecție a drepturilor copilului.

Avocatul Poporului își exercită atribuțiile sale, având garantate principiile incompatibilității, independenței, inviolabilității, imunității, imparțialității, inamovibilității.

Din cele relatate constatăm că în linii generale legislația RM, și anume principiile fundamentale și constituționale în materia dreptului la cetățenie, modurile de dobândire a cetățeniei și condițiile de păstrare sau pierdere a cetățeniei, precum și norma imperativă precum că nimeni nu poate fi lipsit de cetățenie sunt conforme normelor internaționale privind dreptul la cetățenie și normelor internaționale privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului, însă se conturează necesitatea de a revedea unele norme, care trezesc probleme, or acestea vor constitui subiectul compartimentului ce urmează.

3.4. Analiza necesităților de racordare a legislației naționale la standardele Uniunii Europene în domeniul cetățeniei

După cum s-a menționat în capitolul precedent, standardele europene în domeniul cetățeniei se regăsesc în primul rând, în Convenția europeană cu privire la cetățenie [62], ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM la 14 octombrie 1999 nr. 621-XIV[95], fapt ce o înscrie la izvoarele de drept intern. Legea cetățeniei RM în vigoare constituie o legiferare modernă, cu nimic sub nivelul celor mai avansate reglementări în domeniu, în care criteriile puse la baza ei sunt bine și echilibrat articulate, spre a funcționa eficient în fluxul internațional, ținând seama totodată de tratatele internaționale la care RM este parte.

Actele internaționale, la care se face referință în art. 4, alin. (1) „Drepturile și libertățile omului” din Constituția RM : „Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte”, consacră principiul potrivit căruia „orice persoană are dreptul la o cetățenie și nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de acest drept sau de dreptul de a-și schimba cetățenia” [50].

În Legea cetățeniei Republicii Moldova din 02.06.2000, cu modificările operate ulterior, s-a ținut cont de prevederile Convenției europene cu privire la cetățenie. Inspirată din legislațiile moderne și practica internațională, Legea stipulează succesiv, în cadrul unor capitole distincte, prevederi cu caracter general, dobândirea cetățeniei, procedura acordării cetățeniei, dovada cetățeniei, pierderea cetățeniei, procedura retragerii sau aprobării la renunțarea cetățeniei, dispoziții finale și tranzitorii. Față de Legea cetățeniei din 1991, Legea cetățeniei nr. 1024 din 2000 [109] marchează o schimbare esențială de orientare, prin permiterea pluralității de cetățenii (art. 24) și prevede expres că încheierea, declararea nulității, anularea sau desfacerea căsătoriei între un cetățean moldovean și un străin nu produc efecte asupra cetățeniei soților.

Conform Legii, temeiurile dobândirii cetățeniei Republicii Moldova sunt: nașterea, recunoașterea, adopția, redobândirea și naturalizarea. Nașterea reprezintă modul de dobândire a cetățeniei în baza efectelor de drept și este cea mai importantă modalitate de dobândire a cetățeniei. Practica internațională și sistemele naționale de drept cunosc două principii de bază de dobândire a cetățeniei prin naștere, și anume:

- Principiul *jus sanguinis* (dreptul sângelui). Copilul, prin naștere, obține automat cetățenia părinților sau a unuia dintre părinți, dacă aceștia au cetățenii diferite, locul nașterii neavând nici o însemnătate.

- Principiul *jus soli* (dreptul solului) – nou-născutul va dobândi cetățenia statului pe teritoriul căruia s-a născut, indiferent de cetățenia părinților” [51, p. 90-91].

Obținerea cetățeniei prin naștere sau cetățenia de origine este modalitatea cea mai firească, Reieșind din fiind faptul, că ambele principii enunțate mai sus prezintă avantaje dar și dezavantaje, în majoritatea statelor, ca și în RM se aplică ambele principii, în dependență de normele legale.

Deși, țara noastră după ratificarea Convenției a modificat legislația națională privind dreptul la cetățenie în conformitate cu Convenția, fapt ce s-a încununat cu adoptarea unei noi Legi a cetățeniei RM nr. 1024 la 2 iunie 2000 și abrogarea celei vechi, totuși unele momente au fost scăpate din vederea legiuitorului și la momentul actual se impune necesitatea de racordare a unor norme legislative privind cetățenia la standardele UE, la care ne vom referi în continuare.

Pornind de la faptul că dreptul la cetățenie este un drept fundamental consfințit și garantat de Constituție, iar calitatea de cetățean a RM conferă niște drepturi politice exclusive prin care cetățeanul participă la conducerea statului (prin organele reprezentative), totuși, legislația noastră nu prevede o normă importantă, care ar conferi dreptul cetățeanului la inițiativă legislativă. Prin dreptul la inițiativa legislativă cetățeanul poate influența procesul public decizional. Constituția

RM prevede acest drept doar deputaților în Parlament, Președintelui RM, Guvernului, Adunării Populare a UTA Găgăuzia.

În acest context, ne alăturăm opiniei cercetătorilor Gh. Costachi și I. Guceac, care consideră, că dat fiind faptul, că „poporul este deținătorul suveranității naționale (Constituția RM, art. 2), este necesar de a legifera în Constituție formele de intervenție directă a poporului în procesul legislativ, precum: veto-ul popular, dreptul la inițiativă legislativă” [67, p. 341].

În susținerea acestei idei, menționăm cu titlu de exemplu legislația României, potrivit căreia, cetățenii pot participa la viața politică a țării și prin aplicarea dreptului de inițiativă legislativă, consfințit în Constituția României, art. 74 (1), în conformitate cu care “dreptul la inițiativă legislativă aparține Guvernului, deputaților și senatorilor sau a unui număr de cel puțin 100000 de cetățeni cu drept de vot, care să reprezinte cel puțin un sfert din județele țării” [52].

Menționăm că, cetățenii RM au dreptul la inițiativa de a revizui Constituția, consfințit în art. 141 aliniatul (1) al Constituției RM, după cum urmează:

„(1) Revizuirea Constituției poate fi inițiată de:

a) un număr de cel puțin 200 000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetățeni care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20000 de semnături în sprijinul acestei inițiative” [50].

Considerăm, că prin aplicarea dreptului la inițiativă legislativă, cetățeanul poate direct influența procesul legislativ, cu toate că în practică, acest drept este foarte greu de aplicat din cauza dificultății de atingere al cvorumului stabilit. Cu toate acestea, inițiativa cetățenească poate tinde, după caz, fie spre revizuirea Constituției, fie spre adoptarea sau doar modificarea unor legi, concretizându-se în înaintarea către Parlament a unei propuneri legislative care, emanând de la un număr semnificativ de cetățeni cu drept de vot, constituie un semnal pentru Parlament în sensul că, pe lângă valoarea intrinsecă a dispozițiilor de lege ce formează propunerea legislativă și care se bucură de susținerea unei părți importante din populația țării, acestea dezvăluie o problemă demnă de a fi luată în considerare de forul legislativ. Faptul că cetățenii inițiază o modificare legislativă sau chiar adoptarea unei noi legi într-un anumit domeniu constituie un puternic indicator pentru Parlament, care trebuie să o analizeze cu responsabilitate și, chiar dacă, din diverse motive, nu o transformă în lege în forma propusă, trebuie să țină seama de semnificația acestui demers popular, și anume că inițiativa cetățenească a fost generată de o problemă reală, pe care o parte din populația țării o susține.

Este de menționat, că inițiativa cetățenească legislativă este un instrument important al democrației participative din cadrul UE, consfințit în art. 11 (4) al Tratatului privind Uniunea

Europeană [170], art. 24 (1) al Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene [169], art. 197-a al Regulamentului de procedură a Parlamentului European [147], Regulamentul UE nr. 211/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 februarie 2011 privind inițiativa cetățenească [148].

Acestea fiind spuse, considerăm necesar să subliniem că titularul suveranității și unica sursă a puterii în RM potrivit art. 1 alineat (2) din Constituție, este poporul. Iar un mijloc de consolidare a suveranității îl constituie extinderea formelor juridico-organizaționale a inițiativei civice și, în primul rând, implementarea în practica constituțională a Republicii Moldova a unei asemenea instituții a democrației directe, cum este „inițiativa legislativă populară. „Oportunitatea unei asemenea instituții pentru Republica Moldova este fundamentată de faptul că, în condițiile unui evident decalaj dintre calitatea activității legislative și nivelul așteptărilor cetățenilor, inițiativa legislativă populară ar putea deveni una dintre formele de influență eficientă a societății, cetățenilor asupra legiuitorului.

Mai mult, cetățenii merită acest drept pornind de la teoria democrației populare, respectiv, fiind necesară constituționalizarea formelor de intervenție directă a poporului în procesul legislativ (prin reglementarea nemijlocită a dreptului la inițiativă legislativă)” [30, p. 359].

De aceea, propunem modificarea art.73 „Inițiativa legislativă” din Constituția RM care să confere dreptul cetățeanului la inițiativa legislativă: Dreptul la inițiativa legislativă aparține, după caz, deputaților în Parlament, Președintelui RM, Guvernului, Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia sau a unui număr de cel puțin 17500 de cetățeni cu drept de vot.

Dreptul de a avea cetățenia RM și de a o păstra este o normă stabilită de Constituția RM, care garantează acest drept, iar Legea cetățeniei consacră dobândirea acestei cetățeniei prin însăși faptul nașterii, pe baza principiilor ius sanguinis și ius soli. Deși Constituția RM, stipulează că cetățenia nu poate fi retrasă prin art. 17 (2): „Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia” [50], considerăm că în această normă există o neclaritate, prin folosirea sintagmei „nimeni”, doar Legea cetățeniei în vigoare totuși prevede existența unor temeuri de pierdere sau retragere a cetățeniei. Se cere de a introduce în Constituția RM o normă, care ar prevedea expres – „cetățenia RM dobândită prin naștere nu poate fi retrasă”. Cu titlu de exemplu, amintim în acest context Constituția României în care se conține o asemenea normă (art. 5, aliniatul (2), precum și în Legea nr. 21/1991 a cetățeniei române, art. 25, aliniatul (2) – „cetățenia română nu poate fi retrasă persoanei care a dobândit-o prin naștere” [52]. O asemenea modificare se cere operată și în Legea cetățeniei RM în vigoare, chiar dacă din textul legii deducem că legiuitorul, când a stabilit temeurile retragerii cetățeniei (art. 23) nu s-a referit la persoanele care au dobândit cetățenia RM prin naștere, totuși

considerăm că se pot opera modificări în acest articol și a stipula în mod expres imposibilitatea de a retrage cetățenia celor care au dobândit-o prin naștere, acesta fiind un principiu fundamental și unanim recunoscut în practica internațională.

După cum am menționat în compartimentul anterior, o noutate majoră care se conține în Legea cetățeniei RM nou adoptată este permiterea pluralității de cetățenii. Totodată, apreciind această normă ca un mod de liberalizare a instituției cetățeniei, evidențiem apariția unor probleme, ce apar în realitate privind norma nominalizată, or cele mai multe opinii privesc necesitatea de modificare sau perfecționare a acestei norme.

Spre exemplu, cercetătoarea L. Zaporojan în teza sa de doctor „Pluralitatea de cetățenii din perspectiva integrării europene a Republicii Moldova consideră” că este necesar de a modifica art. 24 din Legea în vigoare, redenumindu-l în „Regimul juridic al pluralității de cetățenii” [177]. În opinia autoarei L. Zaporojan, „pluralitatea de cetățenii nu s-a liberalizat pe deplin, dat fiind faptul că aceasta nu este permisă în toate situațiile, deoarece art. 24 nu stipulează expres că pluralitatea de cetățenii în RM este admisă. Din textul art. 24 se înțelege că în țara noastră se permite pluralitatea de cetățenii doar în cazurile prevăzute expres de Legea cetățeniei RM” [176, p. 50].

Pluralitatea de cetățenii este o problematică ce nu poate fi interzisă sau restrânsă, de aceea normele legale privind pluralitatea de cetățenii trebuie să fie clare și certe. În această ordine de idei, susținem ideea autoarei L. Zaporojan privind modificarea alineatului (1), art. 24, care ar avea următorul conținut declarativ: „În Republica Moldova se permite pluralitatea de cetățenii”. Cu toate acestea, noi considerăm că pluralitatea de cetățenii prezintă excepția și nu legea, este adevărat, legea permite, dar cazurile de multiple cetățenii sunt determinate. Cu atât mai mult, că în Convenție e stipulat - fiecare persoană are dreptul la o cetățenie, iar Constituția garantează acest drept, deși nu prin formulare directă, ci invocând Declarația Universală a Drepturilor Omului, care proclamă același drept al persoanei la o cetățenie. Vom face o precizare terminologică privind sintagma „o cetățenie”, care, în viziunea noastră, poate fi interpretată diferit. Pe de o parte, „o cetățenie” poate avea înțelesul – doar una, iar pe de altă parte - una din mai multe posibile, de altfel, legiuitorul ar fi trebuit să scrie: „fiecare persoană are dreptul la cetățenie”. Considerăm că această confuzie s-a creat ca urmare a traducerii (Everyone has the right to a nationality – orice persoană are dreptul la cetățenie).

Revenind la problematica care vizează pluralitatea de cetățenii, considerăm că denumirea articolului 24 nu trebuie modificată, după cum a propus autoarea L. Zaporojan, dat fiind faptul că pluralitatea de cetățenii este excepția de la lege. De regulă, persoanele care aparțin statului RM au o singură cetățenie – cetățenia RM. „Această regulă decurge din caracterul unitar al statului

nostru, or printre caracteristicile statului unitar se află și sintagma “o singură cetățenie” [51, p. 93-94]. Iar Convenția europeană cu privire la cetățenie în textul său, prevede doar cazurile când un stat trebuie să permită pluralitatea de cetățenii, în așa mod, legiuitorul din RM a urmat întocmai regulile Convenției.

În susținerea celor enunțate, aducem aici cu titlu de exemplu afirmațiile cercetătorului Gh. Ciocârlan: „Dubla cetățenie reprezintă una dintre modalitățile de soluționare amiabilă a unor probleme apărute de-a lungul timpului. În acest scop a fost adoptată Convenția europeană cu privire la cetățenie, care stabilește principiile și regulile în materie de cetățenie a persoanelor fizice și reguli, care determină obligațiile militare în caz de pluralitate de cetățenii, la care dreptul intern al statelor părți trebuie să se conformeze” [39, p. 142].

O propunere privind modificarea reglementării actuale a cetățeniei multiple în RM îi aparține autorului T. Cârnaț. Cercetătorul consideră că pentru redresarea situației privind cetățenia multiplă în țara noastră este necesar să se adopte Legea cu privire la cetățenia multiplă și să fie inclus în articolul 17 din Constituția RM prevederea, că statul recunoaște pluralitatea de cetățenii [32, p. 514]. Ne exprimăm dezacordul cu această propunere, dat fiind faptul că, pluralitatea de cetățenii, fiind o excepție, nu-și poate regăsi locul în Constituție. Iar problematica privind pluralitatea de cetățenii în țara noastră și dezbaterile din literatura de specialitate se referă mai mult la aplicarea legii și interpretările eronate ale clasei politice, de aceea adoptarea unei legi speciale privind pluralitatea de cetățenii este inutilă.

Admiterea pluralității de cetățenii în RM a devenit legală după semnarea la Strasbourg, pe 3 noiembrie 1997 a Convenției europene cu privire la cetățenie, în conformitate cu care se stabilesc cazurile de pluralitate de cetățenii de plin drept în cazurile căsătoriilor mixte, nașterii copiilor din căsătorii mixte, adopția copiilor. La 1 martie 2000 Convenția a intrat în vigoare pentru statele europene, care au ratificat-o. Este de menționat că Convenția nu favorizează pluralitatea de cetățenii, referindu-se doar la cazul copiilor, care au dobândit la naștere automat cetățenii diferite și dacă cea de-a doua cetățenie a fost dobândită automat prin căsătorie; în plus, statele au libertatea să nu admită pluralitatea de cetățenii.

Însă, cert este că statul trebuie să asigure principiul egalității și non-discriminării și pentru persoanele, care dețin pluralitatea de cetățenii, în cazul în care a acceptat în legislația sa pluralitatea de cetățenii. Dar, în realitate, deși RM a acceptat în legislația sa pluralitatea de cetățenii, anterior a operat unele modificări legislative prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 273-XVI din 07.12.2007, prin care a fost introdusă o prevedere, evident discriminatorie, conform căreia persoanele cu cetățenie multiplă nu au dreptul să ocupe anumite funcții publice în stat. Acest aspect a fost constatat și de Curtea Europeană

pentru Drepturile Omului în cauza Tănase și Chirtoacă v. RM, pronunțată la 18 noiembrie 2008. Însă, Curtea Constituțională, prin Hotărârea din 26.05.2009, a recunoscut constituționale modificările operate prin Legea nr. 273-XVI din 07.12.2007. În concluzie nu ne rămâne decât să constatăm, după cum se afirmă și în comentariul la Constituția RM, că “statul RM și-a rezervat dreptul să stipuleze în legislația sa, că unele funcții publice din domeniul politic, diplomatic, militar etc. pot fi ocupate numai de persoane care sunt în exclusivitate cetățeni ai Republicii Moldova” [51, p. 94].

În acest context, cercetătorul Gh. Ciocârlan propune, deoarece au fost înregistrate abuzuri față de cetățenii care dețin o cetățenie dublă (cazul cetățenilor moldoveni care au redobândit cetățenia română), fapt ce a servit sancționare din partea CEDO, „de a introduce în Constituția RM art.17 alin. (3) o reglementare, care ar garanta celor care dețin cetățenie dublă drepturi egale, fără discriminare în ocuparea funcțiilor și demnităților publice” [39, p. 142].

În acest sens aducem exemplul României, care la ratificarea Convenției europene cu privire la cetățenie a formulat următoarea rezervă cu privire la aplicarea art. 17 paragraful 1: „Cetățenii români cu domiciliul în România, care mai au o altă cetățenie, se bucură pe teritoriul României de aceleași drepturi și au aceleași obligații ca și ceilalți cetățeni români, în conformitate cu prevederile Constituției României” [4]. Iar art. 16, alineatul 3 din Constituția României, stipulează: „Funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară. Statul român garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea acestor funcții și demnități” [4].

Din cele expuse, propunem ca și în legislația țării noastre să fie inclusă o atare normă în Constituție, care ar plasa cetățenii RM cu pluralitate de cetățenii în aceleași drepturi cu cei, care nu dețin mai multe cetățenii, dacă tot considerăm că în țara noastră prioritate au normele tratatelor internaționale la care RM este parte. În sprijinul celor relatate, invocăm cu titlu de exemplu art. 11, alin. (1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională a RM: „judecător al Curții Constituționale poate fi persoana care deține cetățenia RM, are domiciliu în țară, are pregătire juridică superioară, înaltă competență profesională și o vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic superior sau în activitatea științifică” [115]. Astfel, faptul că un candidat la funcția de judecător al Curții Constituționale se încadrează în condiția impusă de lege, că are domiciliul în țară, i-ar permite să candideze la această funcție, în ciuda faptului, că acesta ar deține și o altă cetățenie. În acest caz se va respecta norma constituțională, că toți cetățenii sunt egali și au aceleași drepturi.

Prin exemplul menționat mai sus, vom preciza că de multe ori problematica privind pluralitatea de cetățenii se datorează neuniformizării actelor legislative. În acest sens menționăm opinia cercetătoarei L. Zaporojan, care a invocat unele inadvertențe, raportând norma articolului 25 al Legii cetățeniei la norma articolului 17 din Convenția Europeană cu privire la cetățenie, și anume: „potrivit Convenției cetățenii statului parte care au o altă cetățenie trebuie să aibă, pe teritoriul acestui stat parte unde domiciliază, aceleași drepturi și obligații ca și ceilalți cetățeni ai acestui stat parte” [62]. Autoarea consideră faptul, că „în diverse legi ale RM, care privesc accesarea în funcții publice se utilizează diferite sintagme: „traie legal”, „trăiesc”, „au domiciliu în țară”, „a locuit sau locuiește permanent pe teritoriul RM” creează confuzii” [176, p. 53]. Considerăm că aceste sintagme trebuie unificate.

Amintim aici, că Convenția europeană cu privire la cetățenie deși a definit cazurile concrete când e posibilă multipla cetățenie, nu a limitat statele de a stabili în legislația sa internă dacă persoanele, care posedă cetățenia altui stat pot să păstreze sau să renunțe la cetățenia statului concret. Astfel, dacă RM a permis și a definit cazurile, când este permisă pluralitatea de cetățenii în țara noastră, reiese că cetățenii cu multiple cetățenii sunt în aceleași drepturi ca și ceilalți cetățeni, fără oricare restricții. Anume așa este stipulat în art. 25 „Drepturile și îndatoririle în cazul pluralității de cetățenii” al Legii cetățeniei în vigoare: „Cetățenii Republicii Moldova, domiciliați legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova, care posedă legal și cetățenia unui alt stat beneficiază în egală măsură de aceleași drepturi și îndatoriri ca și ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova” [109]. Această normă ar urma să pună punct la problematica exagerată și denaturată privind persoanele cu multiple cetățenii și ocuparea funcțiilor publice. Însă chiar și în prezent, după alegerile prezidențiale din noiembrie 2020 au apărut speculații ale politicienilor în legătură cu dubla cetățenie a Președintelui nou ales.

În continuare ne vom referi la art. 36 al Legii cetățeniei, care precizează documentele necesare pentru dobândirea și redobândirea cetățeniei RM. Alineatul (3) al articolului nominalizat, pe care îl considerăm inoportun, prevede că: „Autoritățile publice care dețin informații despre faptul că solicitantul nu întrunește condițiile pentru acordarea cetățeniei Republicii Moldova le vor comunica Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova” [109]. În privința acestui alineat și-a expus opinia autorul A. Arseni, considerând că „legiuitorul a aplicat metoda extensivă, în așa mod, această normă vine în contradicție cu articolele 28, 29, 30 ale Legii cetățeniei, în care sunt prezentate atribuțiile organelor abilitate cu soluționarea problemelor de cetățenie și determinate competențele. Astfel că, nu este necesar de a implica în acest proces alte organe ale

administrației publice” [7, p. 405]. În viziunea noastră considerăm, că acest articol nu ar fi trebuit să fie inclus în lege și trebuie să fie exclus.

Faptul că în Republica Moldova dreptul la cetățenie este reglementat printr-o lege organică, după cum prevede Constituția RM la art. 17, înseamnă o garanție constituțională a dreptului la cetățenie.

Ca urmare a analizei legislației RM cu privire la dreptul la cetățenie s-au constatat unele probleme, care necesită a fi rezolvate prin operarea unor modificări și completări în Constituție și Legea cetățeniei, în acest scop înaintăm următoarele propuneri:

Introducerea unui alineat la art. 17 din Constituția RM : Cetățenia RM dobândită prin naștere nu poate fi retrasă.

Modificarea art.73 „Inițiativa legislativă” din Constituția RM care să confere dreptul cetățeanului la inițiativa legislativă: Dreptul la inițiativa legislativă aparține, după caz, deputaților în Parlament, Președintelui RM, Guvernului, Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia sau a unui număr de cel puțin 17500 de cetățeni cu drept de vot.

Modificarea art. 13, alin. (1) „Dobândirea cetățeniei prin adopție” din Legea cetățeniei RM, pentru care propunem următoarea formulare: „Copilul cetățean străin sau apatrid dobândește automat cetățenia Republicii Moldova prin adopție, dacă părinții adoptivi (părintele adoptiv) sunt cetățeni ai RM”.

Introducerea unui articol în Legea cetățeniei RM privind „cetățenia de onoare”, care ar putea fi acordată unor cetățeni străini pentru servicii deosebite aduse țării noastre.

Abrogarea alin. (3) al art. 36 din Legea cetățeniei, potrivit căruia: „Autoritățile publice care dețin informații despre faptul că solicitantul nu întrunește condițiile pentru acordarea cetățeniei Republicii Moldova le vor comunica Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova”.

În linii generale, exprimăm părerea, că RM se înscrie prin legislația sa în tendințele mondiale privind reglementarea dreptului la cetățenie.

3.5. Concluzii la capitolul 3

Cercetarea evoluției instituției cetățeniei și a particularităților reglementării dreptului la cetățenie în Republica Moldova, a permis să specificăm următoarele concluzii:

1. În evoluția sa de la origine și până în prezent, dreptul la cetățenie în Republica Moldova, s-a dezvoltat și s-a perfecționat, astăzi încadrându-se perfect în reglementările internaționale privind cetățenia;

2. Dreptul la cetățenie constituie în exclusivitate o chestiune de drept intern, deoarece fiecare stat este în drept să determine cine sunt cetățenii lui, însă la celălalt pol al libertății statelor de a legifera dreptul la cetățenie se situează condiționarea - această legislație să fie în concordanță cu principiile generale recomandate de Convenția europeană cu privire la cetățenie și acceptată de celelalte state-parte, precum și cu Tratatul internațional la care RM este parte;

3. Dreptul la cetățenie, ca drept fundamental este garantat prin Constituția RM, care stabilește că normele privind drepturile fundamentale trebuie interpretate în conformitate cu Declarația Universală a Drepturilor Omului și cu tratatele internaționale la care RM este parte. Dreptul la cetățenie este reglementat prin Legea organică, care stabilește principiile generale ale cetățeniei precum că fiecare persoană are dreptul la o cetățenie, nimeni nu poate fi privat arbitrar de cetățenia sa, apatridia trebuie evitată, în conformitate cu Convenția europeană cu privire la cetățenie;

4. Pe plan extern, garanții ai protecției dreptului la cetățenie sunt Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Curtea de Justiție a UE, cu o jurisprudență considerabilă, care stabilesc noi standarde de protecție a dreptului la cetățenie, bineînțeles, că în paralel cu tratatele internaționale și legile naționale;

5. Legea cetățeniei RM pornește de la ideea că cetățenia este expresia relațiilor social-economice, politice și juridice dintre persoanele fizice și statul RM și constituie un atribut de onoare și responsabilitate civică. Legea pleacă de la realitatea că cetățenia RM înseamnă apartenența persoanei la RM, care implică pentru cetățeni drepturi și obligații. În linii generale, ne exprimăm părerea că RM se înscrie prin legislația sa în tendințele mondiale privind dreptul la cetățenie;

6. Legea cetățeniei RM cuprinde întreg ansamblul de probleme referitoare la dreptul cetățeniei: principiile generale ale dreptului la cetățenie, temeiurile de dobândire și pierdere ale cetățeniei, cazurile de pluralități de cetățenii, stabilește modalitățile procedurale de dobândire a cetățeniei prin naturalizare, atribuțiile autorităților publice referitoare la cetățenie etc;

7. În Legea cetățeniei a RM este permisă pluralitatea de cetățenii. Legiuitorul a folosit anume această sintagmă, care de altfel este aplicată și în Convenția europeană cu privire la cetățenie, pentru a nu admite confuzii în aplicarea legii cu privire la persoanele, care ar putea deține nu doar dubla cetățenie, dar și tripla/multipla etc. Dar atunci, când analizăm cazurile de cetățenie multiplă permise de Lege și Convenție, înțelegem că normele se referă la posibilitatea persoanei de a deține două cetățenii (cetățenii mixte, copii adoptați, copii care dobândesc automat două cetățenii etc.);

7. La momentul actual se conturează unele necesități de revizuire a unor norme din legislația RM privind dreptul la cetățenie, care se explică prin realitatea de fapt, că cetățenia rămâne a fi o problemă de viață în schimbare și solicită mereu îmbogățiri și adaptări la noile provocări.

Cercetarea efectuată în prezentul capitol privind conformitatea legislației naționale în materia dreptului la cetățenie cu standardele internaționale ne-a permis să constatăm unele deficiențe și lacune în legislația națională la acest domeniu, care conduc la interpretarea diferită a unor norme, sau se creează confuzii în aplicarea legii etc. În acest context, înaintăm următoarele propuneri de modificare a legislației moldovenești în materia dreptului la cetățenie:

1. Introducerea unui alineat la art. 17 din Constituția RM: Cetățenia RM dobândită prin naștere nu poate fi retrasă;

2. Introducerea în Constituția RM unei norme, care să confere dreptul cetățeanului la inițiativa legislativă;

3. Introducerea unui art. în Legea cetățeniei RM privind „cetățenia de onoare”, care ar putea fi acordată unor cetățeni străini pentru servicii deosebite aduse țării noastre;

4. Modificarea alineatului (2), art. 11 „Dobândirea cetățeniei prin naștere”, pentru care propunem următoarea modificare: „Copilul găsit pe teritoriul Republicii Moldova este considerat cetățean al ei, atâta timp cât nu este dovedit contrariul, dacă niciunul dintre părinți nu este cunoscut”;

5. Modificarea art. 13, alin. (1) „Dobândirea cetățeniei prin adopție” din Legea cetățeniei RM, pentru care propunem următoarea formulare: „Copilul cetățean străin sau apatrid dobândește automat cetățenia Republicii Moldova prin adopție, dacă părinții adoptivi (părintele adoptiv) sunt cetățeni ai RM.”;

6. Abrogarea alin. (3), art. 13 „Dobândirea cetățeniei prin adopție” din Legea cetățeniei RM, în conformitate cu care copilul cetățean străin adoptat de un cetățean al RM este supus condiției de a renunța la cetățenia statului străin, considerăm această normă anticonstituțională, odată ce RM permite pluralitatea de cetățenii, iar copilul, dacă este minor, spre exemplu, nu poate decide renunțarea la cetățenie;

7. Abrogarea alin. (3) al art. 36 din Legea cetățeniei, potrivit căruia: „Autoritățile publice care dețin informații despre faptul că solicitantul nu întrunește condițiile pentru acordarea cetățeniei Republicii Moldova le vor comunica Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova”.

4. GENEZA DREPTULUI LA CETĂȚENIE ÎN CADRUL DREPTULUI COMPARAT

4.1. Garanțiile normative a dreptului la cetățenie în statele de drept continental

În prezentul capitol vom analiza care sunt garanțiile normative ale dreptului la cetățenie în cele două sisteme de drept analizate comparativ: dreptul continental și cel anglo-saxon. Considerăm oportun să efectuăm, mai întâi, o caracterizare succintă a sistemelor de drept menționate, reliefând trăsăturile principale care le apropie sau le deosebesc.

În general, doctrinarii consideră că divizarea sistemelor de drept conține o notă subiectivistă, totuși împărțirea clasică divizează sistemele de drept în patru categorii: sistemul anglo-saxon (Common-Law), sistemul continental (romano-germanic), sistemul comunist și sistemul religios. Observăm că la baza acestei clasificări se află doar criteriile tehnice, dar și cele ideologice.

Sistemul de drept continental, poate fi considerat ca unul cel mai răspândit în lume, incluzând nu doar majoritatea țărilor europene, dar și țările Americii Latine și chiar unele țări din Orientul Apropiat și Africa. Sistemul continental de drept are la bază izvoarele dreptului roman la care s-au adăugat și cutumele germane, de aceea dreptul continental se mai numește dreptul romano-germanic. Dat fiind acestui fapt, dreptul continental are două orientări: cea franceză și cea germană. Țările care fac parte din sistemul de drept continental de orientare franceză sunt: Franța, Italia, Spania, Portugalia, Belgia, România etc.; pe când cele de orientare germană sunt: Germania, Austria, Scandinavia, Elveția etc. Este important de menționat că sistemul de drept continental de orientare franceză are la bază Codul Francez civil din 1804, iar cel de orientare germană, respectiv, Codul civil german din 1896.

Sistemul de drept romano-germanic sau continental a purces o lungă cale de dezvoltare, menționăm aici ca un moment de referință și un rol important în dezvoltarea acestui sistem elaborarea și adoptarea Codului civil al lui Napoleon, cel mai răspândit act normativ aflat în vigoare în lumea modernă (1804). Forma finală a acestui cod cuprindea 2281 de articole, înlăturând vestigiile orânduirii feudale și proclamând dreptul de proprietate ca pe un drept sacru și inviolabil, promovând constant principiile de libertate, egalitate și fraternitate promovate de Revoluția Franceză.

Privind cel de-al doilea pilon al dreptului continental – sistemul juridic german, este important de notat codificarea realizată în Prusia în anul 1794, care cuprindea reglementări de drept privat, constituțional, administrativ, penal și canonic, precum și Codul civil promulgat în

1869 și intrat în vigoare la 1 ianuarie 1900. Codul civil al Germaniei se caracterizează printr-un limbaj tehnicist și structură originală [42].

Trăsăturile principale ale sistemului de drept continental sunt: preponderența legii scrise, existența codurilor civile și comerciale, sistematizare și rigoare în conturarea ramurilor de drept, adică divizarea în ramuri de drept precum și divizarea în dreptul privat și public. În toate țările, care fac parte din familia dreptului continental există constituții scrise, normele cărora au o autoritate juridică superioară și care asigură controlul judiciar de constituționalitate a legilor ordinare.

Sistemul anglo-saxon sau Common-Law a apărut în Anglia ca un sistem jurisprudențial și s-a extins în SUA, Australia, Noua Zeelanda, Canada etc. Caracteristic pentru acest sistem de drept este că acesta nu se regăsește într-un sistem de legi statuat de organul legiuitor, iar judecătorii utilizează experiența trecutului, uzanțele, precedentele. Astfel, spre deosebire de dreptul continental, acest sistem de drept se bazează pe precedentul judiciar, un loc important atribuindu-se judecătorilor. Analizând noțiunea de „precedent judiciar” autoarea Lupu Raluca Oana, evidențiază că precedentul judiciar reprezintă piatra de temelie a metodei dreptului comun, mijlocul conceptual care permite legii și justiției să fuzioneze într-un tot unitar, or, valoarea inerentă a conceptului de „precedent judiciar” este cea care presupune căutarea justiției” [131, p. 23].

Este de menționat, că dreptul precedentelor cuprinde cel mai adesea reguli extrem de tehnice și formaliste, accesibile doar specialiștilor, făcute pentru tribunale, iar nu pentru justițiabili.

Totodată, autoarea Lupu Raluca Oana precizează că: „La început de mileniu trei, în sistemul de justiție al uneia dintre cele mai importante țări din tradiția anglo-saxonă a dreptului comun SUA, legislația codificată (ca în sistemul civil, continental) predomină în raport cu aceea generată de judecători” [131, p. 24].

Dreptul la cetățenie în statele sistemului de drept continental se legiferează prin legislația internă și prin numeroase convenții internaționale. Este de notat că în constituțiile multor țări din sistemul de drept continental, convențiile internaționale au o putere juridică mai mare decât legile naționale, de exemplu în România, Republica Moldova. În statele sistemului de drept continental se aplică două modalități de bază de dobândire a cetățeniei: în virtutea originii (nașterii) și în virtutea naturalizării. Cetățenia în virtutea originii se dobândește prin naștere, automat, indiferent de voința individului. La dobândirea cetățeniei în virtutea nașterii se aplică cele două principii – ius sanguinis și ius soli, în unele țări ale sistemului de drept continental acestea se aplică în formă pură, iar în altele în formă combinată. Cât privește dobândirea

cetățeniei prin naturalizare, de la un stat la altul condițiile diferă, de aceea, în continuare vom analiza practica unor state privind reglementarea instituției cetățeniei, care fac parte din sistemul de drept continental.

Regimul juridic al cetățeniei în Germania. Normele care reglementează dreptul la cetățenie în Republica Federală Germania se regăsesc în Constituția Germaniei [46] și Legea cetățeniei Germaniei din 22 iulie 1913, ultima dată aceasta fiind modificată în 23 iulie 1999, cu intrarea în vigoare a modificărilor la 1 ianuarie 2000 [108].

Dat fiind faptul, că Germania este un stat federal, Constituția prevede expres dreptul de a legifera Federației și Landurilor, astfel, în art. 70 al Legii Fundamentale „competențele Federației și a Landurilor se determină prin legislația exclusivă și legislația concurrentă”, ceea ce înseamnă că legiferarea exclusivă aparține numai Federației, iar art. 73 „Domenii care intră în sfera de competență legislativă exclusivă a Federației” stabilește în punctul 1 competențele legislative exclusive ale Federației. Așa dar, la punctul 1, alineatul 2 este stipulat: „Federația are competența legislativă exclusivă cu privire la obținerea cetățeniei în cadrul Federației” [46]. Din cele relatate remarcăm că dreptul la cetățenie este reglementat de legislația Federației, actele principale în care se regăsesc normele privind dreptul la cetățenie, regăsindu-se în Legea Fundamentală (Constituția) și Legea cetățeniei Germaniei (Nationality Act).

Constituția Republicii Federale Germania reglementează doar unele raporturi referitoare la cetățenie, și nu conține norme, care ar stipula cine poate sau nu poate fi cetățean al Federației, normele propriu-zise se regăsesc în Legea cetățeniei Germaniei, pe când în Legea Fundamentală se regăsesc doar norme, care garantează dreptul la cetățenie, stipulând că cetățenia germană nu poate fi retrasă, norme privind extrădarea, redobândirea cetățeniei germane. Astfel, art. 16 din Constituția Germaniei intitulat „Cetățenie – extrădare” prevede în alineatul (1) că „Cetățenia germană nu poate fi retrasă. Cetățenia se poate pierde doar în baza legii, iar împotriva voinței persoanei afectate, doar dacă aceasta nu devine apatridă ca urmare a acestui fapt”; iar alineatul (2) din Legea Fundamentală dispune că „nici un cetățean german nu poate fi extrădat într-o țară străină. Legea poate conține prevederi contrare în privința extrădării într-un stat membru al Uniunii Europene sau o instanță internațională, cu condiția respectării statului de drept” [46].

Cât privește normele referitoare la pierderea și redobândirea cetățeniei germane, acestea se regăsesc în art. 116 al Constituției “Definiția termenului „persoană germană” – restabilirea cetățeniei”: „1. Cu excepția altor prevederi contrare ale legii, este german, în sensul prezentei Legi Fundamentale, persoana care posedă cetățenie germană sau care a fost primită pe teritoriul Reich-ului german până la 31 decembrie 1937, în calitate de refugiat sau de expulzat, de origine etnică germană, sau în calitate de soț sau descendent al unei asemenea persoane. 2. Foștilor

cetățeni germani, care între 30 ianuarie 1933 și 8 mai 1945 au fost privați de cetățenia lor din motive politice, rasiale sau religioase, și descendenților acestora li se restabilește cetățenia, la cerere. Se consideră că aceștia nu și-au pierdut niciodată cetățenia, dacă și-au stabilit domiciliul în Germania după 8 mai 1945 și dacă nu și-au exprimat o intenție contrară” [46, art. 116].

Legea cetățeniei Germaniei, din 22 iulie 1913, cu modificările și completările operate la 23 iulie 1999 și puse în vigoare din 1 ianuarie 2000, stabilește în secțiunea 1: „Un german este orice persoană, care posedă cetățenia într-un stat federal (Bundesstaat) (secțiunile 3-32) sau cetățenia direct a Reich-ului (secțiunile 33-35)” [108]. Totodată, secțiunea 13 a Legii dispune: „Un fost german, care nu s-a stabilit pe teritoriul național, poate fi naturalizat la cererea sa, de către statul federal al căruia a fost anterior cetățean, dacă îndeplinește cerințele secțiunii 8 subsecțiunea 1 nr. 1 și 2. Echivalent cu un fost german este orice persoană care este descendentă sau a fost adoptată de un fost german. Naturalizarea nu are loc în cazul în care cancelarul Reich-ului își exprimă rezervele” [108].

Astfel, analizând legislația Republicii Federale Germania consemnăm, că cetățenia germană se bazează în primul rând pe principiul de ius sanguinis, adică acela al legăturii de sânge sau dreptul strămoșesc. Ceea ce înseamnă că, indiferent de locul nașterii copilului, dacă unul dintre părinți este cetățean german, copilul devine cetățean german. De menționat, că acest principiu se aplică în Germania încă de pe timpurile apariției statului prusac, iar începând cu anul 1913 s-a generalizat pe tot teritoriul Germaniei de astăzi.

Însă, dat fiind faptul, că Germania s-a dezvoltat și se dezvoltă admitând forța străină de muncă, statul german s-a impus să accepte o politică mai permisivă rezidenților străini, care muncesc și locuiesc pe teritoriul statului german, fapt ce a condus la operarea unor modificări legislative în materia dreptului la cetățenie. Astfel, la 1 ianuarie 2000 au intrat în vigoare modificările operate în Legea cetățeniei Germaniei, în conformitate cu care, și cei care nu aveau sânge german puteau deveni cetățeni germani, iar naturalizarea adulților non-germani a devenit mai facilă. În conformitate cu noile reglementări intrate în vigoare la 1 ianuarie 2000, copilul născut pe teritoriul Germaniei, dintre un părinte cetățean străin și un părinte german este cetățean german; copilul care s-a născut pe teritoriul Germaniei din părinți cetățeni străini va fi recunoscut cetățean german, dacă cel puțin un părinte are permis de ședere permanentă și locuiește permanent pe teritoriul Germaniei cel puțin 8 ani [108]. Din cele relatate, conchidem că, începând cu 1 ianuarie 2000 Germania aplică parțial și principiul ius soli.

În aceste circumstanțe, copiii care se nasc pe teritoriul Germaniei și care întrunesc condițiile menționate mai sus, devin cetățeni ai Germaniei, menținând acest statut până la majorat, urmând ca acesta să decidă singur în continuare dacă își va păstra cetățenia germană.

Legiuitorul german pornește de la ideea că ajuns la majorat, acest copil poate deține și cetățenia de origine a părinților săi, dacă provine dintr-un stat, care acordă cetățenia cu aplicarea principiului ius sanguinis (de exemplu, România). Dat fiind faptul, că copilul a primit ambele cetățenii la naștere, atunci când nu era în stare să aleagă, la majorat, statul german îl pune în situația să facă alegerea. Din cele relatate, observăm, că cetățenia germană a copilului născut pe teritoriul Germaniei din părinți străini, se pierde la majorat, iar cel care va opta pentru menținerea cetățeniei germane, va trebui să o obțină prin naturalizare, la cerere.

În ceea ce privește situația copiilor născuți în Germania de o mamă străină și un tată german, dar necăsătoriți, aceștia pot obține statutul de cetățean german la împlinirea vârstei de 23 de ani, doar în cazul, dacă tatăl îl va recunoaște la naștere sau mai târziu.

Adopția unui copil de un cetățean german care are o vârstă mai mică de 18 ani îi conferă automat calitatea de cetățean german.

O altă modalitate de dobândire a cetățeniei germane este posibilă prin repatriere. Potrivit secțiunii 7 a Legii cetățeniei Germaniei, persoanele repatriate în sau după anul 1993 redobândesc cetățenia germană în mod automat, din momentul recepționării documentelor eliberate conform secțiunii 15, subsecțiunea 1 sau 2 al Legii Federale privind refugiații și exilații (The Federal Law on Refugees and Exiles) [108].

Dreptul la cetățenie prin naturalizare, înseamnă acordarea statutului de cetățean străinului, care locuiește în statul respectiv o perioadă de timp stabilită de legislație. În conformitate cu legislația Germaniei, persoanele străine au dreptul la dobândirea cetățeniei germane după opt ani de rezidență permanentă în țară, cu condiția că acestea îndeplinesc cerințe relevante: cazier judiciar fără înscrisuri, cunoașterea limbii germane, recunoașterea principiilor statului de drept, contract de muncă pe perioadă nedeterminată sau dovada unei surse de venit. În contextual celor exprimate, subliniem faptul că cetățenii UE nu sunt obligați să renunțe la cetățenia sa de origine în cazul, când doresc să dobândească și cetățenia germană, deși, Germania, ca și alte state, este orientată spre evitarea multiplelor cetățenii.

În mod obișnuit, persoanele care aplică pentru cetățenia germană, trebuie să renunțe la cetățenia originală. Cu toate acestea, spre deosebire de legislația precedentă, există excepții care permit păstrarea cetățeniei anterioare: cazul persoanelor vârstnice și victimelor persecuției politice; atunci când renunțarea este imposibilă din punct de vedere legislativ sau din alte motive, cum ar fi costul excesiv al procedurii de renunțare sau aplicarea procedurilor degradante; cazul cetățenilor țărilor UE.

Cetățenii străini care locuiesc în afara Germaniei, la fel, pot opta pentru cetățenia germană, „dacă prezintă dovada justificată a legăturilor speciale cu Germania” (secțiunea 14 a Legii cetățeniei Germaniei) [108].

Un alt moment cu referire la modificările operate în legislația germană, se raportează la germanii, care au obținut cetățenia altei țări. Aceștia au posibilitatea să păstreze cetățenia germană, după cum confirmă norma legală enunțată în art. 25 alin. (2) al Legii cetățeniei Germaniei: „în procesul de luare a deciziei de a păstra cetățenia germană trebuie să fie luate în vedere atât interesele publice, cât și cele private” [108]. Operând această modificare, legiuitorul german a mers pe ideea, că cetățenii germani aflați peste hotarele țării și care au obținut cetățenia altui stat să păstreze legăturile cu Germania, cu rudele apropiate și cu proprietatea din țară, în acest context, notăm că permisiunea de a-și păstra cetățenia germană trebuie obținută înainte de dobândirea cetățeniei străine.

În concluzie notăm, că dreptul la cetățenie este garantat prin Constituția Germaniei, constituie un drept fundamental, care nu poate fi retras. Cetățenia în Germania se obține automat la naștere în baza principiului ius sanguinis, dar parțial, se aplică ius soli, și anume, pentru copii născuți pe teritoriul statului german din părinți străini, dar rezidenți. Alte modalități de dobândire a cetățeniei sunt: prin naturalizare, repatriere și adopție. Cetățenii statelor UE care solicită cetățenia Germaniei prin naturalizare nu mai sunt obligați să renunțe la cetățenia sa de origine, în atare mod Germania acceptând o politică mai permisivă față de pluralitatea de cetățenii, deși Constituția și legislația Republicii Federale Germania nu prevăd în mod expres posibilitatea pluralității de cetățenii. Reformarea legislației cu privire la cetățenie operată în anul 2000, deși menține principiul tradițional de dobândire al cetățeniei prin naștere bazându-se pe principiul ius sanguinis, totuși creează oportunități de integrare a copiilor născuți în Germania din părinți străini și identificarea acestora cu țara de origine Germania.

Regimul juridic al cetățeniei în România. Prin origine, evoluție și trăsăturile sale dreptul românesc se înscrie categoric în dreptul romano-germanic, iar după renunțarea la dreptul socialist, sistemul de drept din România și-a reluat locul său în familia de drept continental.

Normele juridice privind dreptul la cetățenie aparțin dreptului constituțional român, iar izvoarele juridice ale instituției cetățeniei sunt Constituția României (art.3) [52] și Legea cetățeniei române [110], la care se adaugă normele Legii nr. 32/2002 privind ratificarea Convenției europene cu privire la cetățenie, adoptată la Strasbourg la 6 noiembrie 1997, care conform articolului 11 din Constituția României, odată ce a fost ratificată, face parte din dreptul intern al statului român.

Cunoaștem faptul că în aspect terminologic, cetățenia inițial era desemnată în multe state prin noțiunea de naționalitate, nici România în acest sens nu a fost o excepție. De aceea, în unele acte privind cetățenia română, la care ne vom referi în continuare, vom întâlni acest termen, după cum urmează:

„1. În 1877 a fost adoptată legea pentru acordarea cetățeniei române ofițerilor de origine română care au efectuat serviciul în armate străine (MO nr. 117 din 26 mai 1877);

2. În 1924 a fost adoptată legea privind dobândirea și pierderea naționalității române (MO nr. 41 din 24 februarie 1924);

3. În 1939 a fost adoptată legea privind dobândirea și pierderea naționalității române (MO nr. 16 din 19 ianuarie 1939);

După 1948 legile românești privind dreptul la cetățenie s-au referit numai la noțiunea de cetățenie română: Decretul nr. 125/1948, Decretul nr. 33/1952, Legea nr. 24/1971, Legea nr. 21/1991” [2, p. 396].

După cum afirmă cercetătorul român Ioan Muraru: „renunțarea la termenul de naționalitate se explică prin faptul că prin acesta se desemnează apartenența la o națiune și reprezintă o categorie politică, pe când termenul de cetățenie indică un statut juridic al persoanei” [140, p. 213].

În dreptul român a fost adoptat principiul *ius sanguinis*, care se consideră, după cum afirmă I. Muraru, drept „expresia legăturii dintre părinți și copii, a continuității neîntrerupte pe pământul strămoșesc a generațiilor care au luptat pentru împlinirea idealurilor de libertate socială și națională” [140, p. 213].

Așa dar, aplicând principiul *ius sanguinis*, Legea cetățeniei române stabilește că „este cetățean român copilul, care se naște din părinți cetățeni români, sau numai un părinte este cetățean român, indiferent de locul unde s-a născut copilul, pe ce teritoriu” [110, art. 5].

Legislația României cu privire la dreptul la cetățenie întrunește următoarele caracteristici: toi cetățenii români sunt egali în drepturi și îndatoriri, cetățenia este o chestiune exclusivă a statului, numai statul decide cine sunt cetățenii săi și stabilește drepturile și obligațiile acestora. Căsătoria nu produce efecte juridice asupra cetățeniei soților. Totodată, este de subliniat, că nici schimbarea cetățeniei soților nu produce efecte asupra cetățeniei unui sau altuia dintre soți.

Drepturile înscrise în Constituție și legile țării, care aparțin doar cetățenilor români sunt: drepturile politice (dreptul la vot și dreptul de a fi ales); dreptul de a domicilia pe teritoriul României și a se deplasa nestingherit (cetățenii străini și apatrizii pot circula în condiții particulare, care sunt stabilite prin legea străinilor sau prin reglementarea liberei circulații pe teritoriul României a cetățenilor statelor membre ale UE); dreptul de a fi angajat în funcție de

demnitar public (spre exemplu, pentru ocuparea funcției de judecător, persoana trebuie să aibă calitatea de cetățean român; însă, redactările ulterioare ale legii fundamentale în materia vizată, stipulează că pentru unele funcții publice numai este necesară în exclusivitate cetățenia română, ci se admite și cetățenia multiplă, tot aici, subliniem faptul că statul român garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor publice); Dreptul de a nu fi extrădat sau expulzat din România.

Referindu-ne la extrădare și expulzare trebuie de menționat, că statele, în general, nu acceptă extrădarea sau expulzarea cetățenilor săi. Însă, statele pot încheia convenții reciproce, care să permită extrădarea, de exemplu SUA și Marea Britanie au acceptat extrădarea reciprocă a propriilor cetățeni în scopul cooperării penale internaționale. La nivelul Uniunii Europene cooperarea în materie judiciară a atins un grad mare de uniformizare, iar sistemele judecătorești din statele membre dispun de un instrument comun de realizare a politicii penale comune europene – mandatul european de arestare. Astfel, între statele membre ale Uniunii Europene, cu excepție de la regula generală, este posibilă extrădarea cetățenilor europeni. În această ordine de idei, constatăm, că și în România, după aderarea la UE, extrădarea este posibilă. Această normă se înscrie în Constituția României, revizuită în anul 2003, art. 19 alin. (2) în conformitate cu care „cetățenii români vor putea fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, numai pe bază de reciprocitate și în condiții care urmează a fi precizate printr-o lege” [139, p. 121].

Dobândirea cetățeniei române prin naștere este o regulă, făcându-se aplicarea principiului ius sanguinis. Iar teritoriul pe care domiciliază părinții nu influențează în nici un fel cetățenia copilului. Ius solis se aplică doar în cazul copiilor găsiți pe teritoriul statului român, dacă niciunul dintre părinți nu este cunoscut. Alături de principiul ius sanguinis, Legea cetățeniei române stabilește și alte moduri derivate de dobândire a cetățeniei: prin adopție, redobândire și acordarea la cerere (naturalizarea).

Analizând evoluția instituției cetățeniei în dreptul românesc nu putem să trecem cu vedere fenomenul redobândirii cetățeniei române. Această modalitate de dobândire a cetățeniei române se referă la două situații:

O primă situație se referă la persoanele care au pierdut cetățenia română și care solicită redobândirea ei, după cum prevede art. 10, alin. (1): „Cetățenia română se poate acorda și persoanelor care au pierdut această cetățenie, precum și descendenților acestora până la gradul II inclusiv și care cer redobândirea ei, cu păstrarea cetățeniei străine și stabilirea domiciliului în țară sau cu menținerea acestuia în străinătate, dacă îndeplinesc în mod corespunzător condițiile

prevăzute la art. 8 alin. (1) lit. b)- e).” [110, art. 10]. Remarcăm, că dispozițiile alineatului 1 se aplică apatrizilor, foști cetățeni români, precum și descendenților săi până la gradul II inclusiv.

În cea de-a doua situație se înscriu persoanele care au pierdut cetățenia română din motive neimputabile sau fără voia lor, după cum prevede art. 11, alin. (1): „Persoanele care au fost cetățeni români, dar au pierdut cetățenia română din motive neimputabile lor sau cărora această cetățenie le-a fost ridicată fără voia lor, precum și descendenții acestora până la gradul III, la cerere, pot redobândi sau li se poate acorda cetățenia română, cu posibilitatea păstrării cetățeniei străine și stabilirea domiciliului în țară sau cu menținerea acestuia în străinătate, dacă îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 8 alin. (1) lit. b), c) și e)” [110, art. 11].

Din textul normei citate mai sus deducem legiferarea indirectă a pluralității de cetățenii în legislația românească, dat fiind faptul că persoanelor, care se înscriu în categoria menționată la art. 11 al Legii cetățeniei române, solicitanți ai cetățeniei române prin redobândire, li se permite menținerea cetățeniei străine. Admisibilitatea pluralității de cetățenii în legislația românească este motivată istoricește. În perioada anilor 1944-1989 mulți români au fost nevoiți să locuiască în afara granițelor țării, iar în rezultat au pierdut cetățenia română. Din aceste considerente, statul român a stabilit, ca „Foștii cetățeni români, care înainte de data de 22 decembrie 1989 au pierdut cetățenia română din diferite motive, o pot redobândi la cerere, în baza unei declarații autentificate, în străinătate, la reprezentanțele diplomatice sau oficiile consulare ale României”, această situație fiind legiferată prin Decretul-lege nr. 137/1990 privind unele dispoziții la cetățenia română [76].

Din cele relatate, conchidem că pluralitatea de cetățenii este permisă de către legislația românească, aceasta constituind o excepție. Remarcăm o asemănare în acest sens în legislațiile României și Germaniei – ambele admit pluralitatea de cetățenii în cazul foștilor cetățeni, care din motive istorice și fără voia lor au pierdut cetățenia statului respectiv.

În același context, mai menționăm o asemănare în legislațiile Germaniei și României, ambele state oferă dreptul la cetățenie prin redobândire sau repatriere persoanelor care au pierdut această cetățenie în condiții speciale istorice, fără voia lor, acestea nefiind obligate să aibă domiciliu în Germania sau, după caz, în România. Totodată, persoanelor nominalizate nu li le impune renunțarea la cetățenia pe care o dețin.

Însă, spre deosebire de legislația Germaniei privind cetățenia, cea română nu acordă statutul de cetățean român copiilor născuți în România din părinți străini, aplicând ius soli numai în cazul copiilor găsiți pe teritoriul statului român, a căror părinți sunt necunoscuți.

Este de menționat, că în Legea cetățeniei României, naturalizarea se integrează în modalitatea de dobândire a cetățeniei române - la cerere, condițiile fiind cam aceleași ca și în Germania, Republica Moldova etc.

Regimul juridic al cetățeniei în Republica Franceză. Legea privind naționalitatea franceză istoricește s-a dezvoltat având la bază principiul ius soli, spre deosebire de Germania, România, în care s-a aplicat principiul ius sanguinis. Principiile care guvernează astăzi întreaga materie a dreptului la cetățenie în Franța sunt următoarele: egalitatea între cetățeni și neadmiterea oricăror criterii discriminatorii, statul este același pentru toți cetățenii săi.

Dreptul la cetățenie este reglementat prin capitolul doi, articolele 18-33-2 din Codul civil al Franței, acesta ultima dată fiind modificat la 2 martie 2017 [41].

Cetățenia franceză, cu toate că istoricește s-a dezvoltat, având la bază principiul ius soli, în prezent se dobândește ca efect al legăturii de sânge (ius sanguinis). Este considerat francez oricare cetățean, care se naște într-o familie unde cel puțin unul dintre părinți este cetățean francez sau pe cale să devină francez.

Totodată, în Republica Franceză se aplică și principiul ius soli- orice copil care se naște pe teritoriul Franței obține automat cetățenia franceză. În cazul în care copilul provine din părinți cu cetățenie străină, naționalitatea franceză revine de drept la împlinirea vârstei de 18 ani.

Condițiile de aplicare a principiului ius soli în Franța la acordarea cetățeniei franceze pentru copiii născuți pe teritoriul Franței din părinți străini sunt următoarele:

„1. La naștere, dacă părinții sunt apatrizi;

La 18 ani, dacă copilul locuiește în Franța nu mai puțin de 5 ani, de la vârsta de 11 ani;

Copiii cu vârsta cuprinsă între 13-16 ani pot dobândi cetățenia franceză la cererea părinților, dacă locuiește pe teritoriul statului de la vârsta de 8 ani;

La naștere, dacă s-a născut în Franța până la 1 ianuarie 1994;

La 18 ani, dacă s-a născut în Franța după 1 ianuarie 1994” [41].

Cetățenia franceză se poate dobândi prin naturalizare, astfel, că un străin major, care are rezidența în Franța de cel puțin 5 ani, poate cere să fie naturalizat. Perioada de naturalizare poate fi redusă la doi ani, în cazul în care candidatul a absolvit o instituție de învățământ superior din Franța sau dacă a adus “servicii importante” Franței. O condiție indispensabilă de obținere a cetățeniei prin naturalizare este cunoașterea foarte bună a limbii și culturii franceze. Pentru persoanele care au cazier nu se poate obține cetățenia franceză prin naturalizare. Copiii rezidenților, care dobândesc cetățenia franceză devin și ei francezi cu drepturi depline dacă au aceeași reședință cu părinții săi.

Constatăm, că termenul pentru dobândire a cetățeniei franceze prin naturalizare este mai mic decât cel din România, 5 ani (Franța) și respectiv 8 ani (România), fapt ce atestă o politică mai permisivă a Franței în acordarea cetățeniei rezidenților legali.

Căsătoria nu este o modalitate de a obține cetățenia franceză, însă poate influența obținerea acestui statut. Astfel, pentru a limita cazurile de fraudă, legislația prevede o anchetă riguroasă asupra cuplului. Se vor verifica nivelul de afectivitate dintre cei doi soți, nivelul de cunoaștere al limbii franceze, gradul de asimilare în cadrul comunității, aprecierea comportamentului și a loialității. Dosarul poate fi depus începând cu cel de-al doilea an de mariaj. De obicei, cetățenia este acordată partenerului după 4-5 ani de căsătorie, dacă au fost îndeplinite toate cerințele.

Așa dar, dreptul la cetățenie în Franța are la bază două principii: ius sanguinis și ius soli, ultimul aplicându-se cu condiția, de a domicilia permanent și fără întrerupere pe teritoriul Franței.

Franța permite pluralitatea de cetățenii începând cu anul 2009. Istoricește, multipla cetățenie a fost recunoscută oficial atât pentru bărbați, cât și pentru femei, la 9 ianuarie 1973, de atunci, deținerea mai multor cetățenii nu afectează naționalitatea franceză. Este de menționat, că în perioada cuprinsă între 9 aprilie 1954 până la 8 ianuarie 1973, numai bărbații francezi mai tineri de 50 de ani aveau dreptul de a deține mai multe cetățenii, în timp ce o femeie își pierdea cetățenia franceză după dobândirea unei cetățenii străine. Mai târziu, Franța a modificat capitolul I al Convenției Consiliului Europei privind reducerea cazurilor de cetățenie multiplă și obligațiile militare în cazul cetățeniei multiple, din 6 mai 1963, care a intrat în vigoare la 5 martie 2009.

Astfel, în comparație cu legislația României, cea franceză aplică principiul ius soli pe larg, ceea ce se explică prin faptul că inițial legislația privind dreptul la cetățenie din Franța a aplicat principiul ius soli.

Rezumând cele expuse în prezentul compartiment, pornind de la exemplele analizate, putem conchide următoarele: în țările sistemului de drept continental cetățenia se dobândește în virtutea originii, la naștere cu aplicarea celor două principii: ius sanguinis, ca regulă generală și ius soli, reguli ce se iau în vedere la dobândirea cetățeniei prin naturalizare.

În legislațiile țărilor analizate cetățenia în baza ius sanguinis se acordă automat, pe când acordarea cetățeniei în baza principiului ius soli prin naturalizare diferă de la o țară la alta, fiecare țară având condiții de naturalizare specifice. O normă comună există în legislația țărilor analizate: copiii născuți pe teritoriul acestor state din părinți necunoscuți sunt considerați cetățeni ai statului respectiv.

În legislația României și a Germaniei identificăm norme, care prevăd redobândirea dreptului la cetățenie foștilor cetățeni, care au pierdut acest drept din diverse motive istorice. Devenind din nou cetățeni ai acestor state, ei nu sunt obligați să locuiască în statele respective.

O normă comună a dreptului la cetățenie în statele analizate ține de copiii minori adoptați, astfel că copilul minor adoptat de cetățenii statelor respective dobândește automat cetățenia țării părinților adoptivi.

Legislația țărilor sistemului de drept continental analizate recunosc pluralitatea de cetățenii în limitele legislației proprii și reieșind din principiile Convenției europene cu privire la cetățenie, adoptată la Strasbourg, la 6 noiembrie 1997.

4.2. Bazele normative ale dreptului la cetățenie în sistemul dreptului anglo-saxon

Sistemul de drept anglo-saxon (Common Law) are la bază dreptul englez, unicat în căile sale de formare, conținut și formă, care s-a extins printr-o intervenție forțată în procesul expansiunii coloniale. Trăsăturile acestui sistem de drept pot fi sintetizate în următoarele categorii: tradiționalism, pragmatism, arta compromisului și respectul legii. Dacă în țările sistemului de drept continental, izvorul de drept este legea, în țările sistemului anglo-saxon, izvorul de drept este norma formulată de judecător care se exprimă în precedentele judiciare, iar regulile de Common Law sunt mai puțin abstracte decât cele a sistemului de drept continental, fiind bazate pe cazuri de speță. Remarcăm însă, că această particularitate a dreptului anglo-saxon deloc nu înseamnă că nu există în aceste țări un drept statutar, notăm în acest sens faptul, că dreptul anglo-saxon are o structură triplă: dreptul bazat de precedent, dreptul de echitate, care vine să corecteze și să completeze izvorul de bază și dreptul statutar, adică dreptul scris de origine parlamentară.

Dat fiind faptul că dreptul anglo-saxon are la baza sa dreptul englezesc, vom analiza, mai întâi, bazele normative ale dreptului la cetățenie în Marea Britanie.

Regimul juridic al cetățeniei în Marea Britanie. Legislația britanică privind dreptul la cetățenie își are originea în Anglia medievală. Este de remarcat, că în dreptul englez a existat întotdeauna o distincție între subiecții monarhului și străini. Într-un rezumat al legii comune englezești timpurii, oferit de Sir William Blackstone, care a scris despre această lege în anul 1765 [165], desprindem că în acea perioadă se aplica jus soli: „Subiecții născuți naturali au fost inițial cei născuți în stăpânirea coroanei”. Blackstone descrie modul în care diferitele statute au extins drepturile copiilor subiecților născuți în străinătate, până când „toți copiii, născuți din regalitate, ale căror părinți erau subiecți naturali, sunt acum subiecți naturali înșiși, în toate scopurile și intențiile, fără excepția cazului în care părinții lor nu au fost obținuți sau i-au fost

alungați din mare, pentru trădare înaltă, sau au fost în slujba unui prinț la vrăjmășie cu Marea Britanie” [165].

Legislația din 1870 a introdus conceptul renunțării la naționalitatea britanică și a prevăzut pentru prima dată că femeile britanice, care se căsătoreau cu bărbați străini ar trebui să-și piardă cetățenia britanică. Aceasta a constituit o abatere radicală de la doctrina dreptului comun că cetățenia nu putea fi înlăturată, renunțată sau revocată.

Dar odată cu adoptarea Legii cetățeniei britanice și statutul străinilor din 1914, au fost introduse unele modificări, privind pierderea cetățeniei, în urma încheierii căsătoriei. De menționat, că Legea citată a codificat pentru prima dată legea privind cetățenia britanică. Cu toate acestea, Legea nu a marcat o schimbare majoră în conținutul material al legii.

Legea cetățeniei britanice și statutul străinilor din 1914 (British Nationality and Status of aliens Act), intrată în vigoare la 1 ianuarie 1915, prevedea că „cetățenia britanică poate fi dobândită prin naștere (ius soli), prin naturalizare, prin descendență pe linia masculină (copii născuți în afara teritoriului pe linia tatălui), copii născuți de femei străine căsătorite cu bărbați britanici. De asemenea, era prevăzută și pierderea cetățeniei britanice prin naturalizarea într-un alt stat, de exemplu în SUA; o femeie dacă se căsătorea cu un străin pierdea cetățenia, de menționat, că aceasta pierdea statutul său britanic chiar dacă nu obținea statutul de cetățean al soțului său, asta a fost situația până la 1933; copilul tatălui, care a pierdut cetățenia britanică o putea pierde dacă a dobândit cetățenia nouă a tatălui său” [28].

Legea privind naționalitatea britanică din 1948 (The British Nationality Act) este actul juridic care a legiferat statutul de cetățean al Marii Britanii și coloniilor sale [26]. Anume această Lege a stat la baza reglementării raporturilor juridice privind cetățenia până la intrarea în vigoare a noii Legi privind naționalitatea britanică din 1981 [27].

Caracteristic pentru dobândirea cetățeniei Marii Britanii este sistemul ius soli (dreptul pământean), care presupune obținerea automată a cetățeniei prin nașterea pe teritoriul statului respectiv, impunându-se condițiile ca cel puțin unul dintre părinți să fie cetățean sau rezident legal în Marea Britanie în cazul când părinții sunt cunoscuți.

Cetățenia britanică se poate obține pe cinci căi, conform legislației actuale aflate în vigoare în Regatul Unit:

- „prin naștere în Marea Britanie din părinți cetățeni ai acestei țări sau rezidenți permanenți ai regatului (ius soli);
- prin descendență, când unul dintre părinți este cetățean britanic, indiferent de modul în care acesta a obținut calitatea de cetățean al Regatului Unit (ius sanguinus);
- prin naturalizare;

- prin înregistrare;
- prin adopție” [29].

Persoanele care obțin cetățenia britanică prin a doua cale menționată devin cetățeni britanici prin descendență. În celelalte cazuri, cei care solicită această calitate în baza nașterii, naturalizării sunt considerați posesori ai cetățeniei britanice pe alte căi decât descendența.

Cetățenii britanici prin descendență, spre deosebire de cei care au obținut cetățenia prin naștere, naturalizare sau adopție, nu pot transfera automat calitatea de cetățean britanic copiilor lor născuți în afara granițelor Regatului Unit. Ei vor trebui să solicite cetățenia acestora prin înregistrare, iar copiii lor vor face parte din categoria cetățenilor britanici pe baza acestei înregistrări.

În contextul celor expuse mai sus, este de evidențiat următorul moment: în ciuda faptului că cea mai mare parte a Legii privind naționalitatea britanică din 1948 a fost abrogată de Legea privind naționalitatea britanică din 1981, achiziționarea de noi categorii de cetățenie britanică, reglementate prin Legea privind naționalitatea britanică din 1981, este adesea dependentă de statutul de naționalitate înainte de data intrării în vigoare din Legea privind naționalitatea britanică din 1981. Or aceasta înseamnă, că multe dintre prevederile inițiale ale Legii privind naționalitatea britanică din 1948 sunt încă relevante și astăzi.

Totalizând cele relatate, putem concluziona, ca Marea Britanie folosește un sistem mixt de acordare a cetățeniei, aplicând cele două sisteme menționate: *ius sanguinis* și *ius soli*.

Cetățenia nu este acordată în mod automat copiilor născuți în Marea Britanie din părinți cetățeni ai altor state. Persoanele născute în Marea Britanie sunt cetățeni britanici dacă tatăl sau mama lor de naștere este cetățean britanic sau se stabilește în Marea Britanie. O persoană a cărei părinți nu sunt cetățeni britanici se poate înregistra ca cetățean britanic dacă, în perioada în care individul este minor, oricare dintre părinți devine cetățean britanic; dacă un părinte este sau devine membru al forțelor armate britanice; sau dacă copilul a locuit în Marea Britanie în primii zece ani de viață, fără să părăsească țara.

Persoanele născute în afara Regatului Unit sunt considerate cetățeni britanici dacă, în momentul nașterii, mama sau tatăl este cetățean britanic, altfel decât prin descendență. Sugarii găsiți abandonati sunt considerați cetățeni britanici.

Multipla cetățenie în Marea Britanie. Odată cu emiterea Legii privind naționalitatea britanică din 1948, în legislația Regatului Unit nu există nici o restricție privind multipla cetățenie, în pofida faptului că Regatul Unit este semnatar al Convenției privind reducerea cazurilor de cetățenie multiplă și a obligațiilor militare în cazurile de cetățenie multiplă (Convenția de la Strasbourg din 1963), care prevede în Capitolul 1 că „persoanele care sunt

cetățeni ai unui stat membru al UE își pierd automat cetățenia inițială” [58]. Remarcăm însă, că Marea Britanie a ratificat doar Capitolul 2 al Convenției, prin urmare Convenția nu limitează capacitatea cetățenilor britanici de a deveni cetățeni ai altor state, adică dreptul de a deține mai multe cetățenii.

Regimul juridic al cetățeniei în SUA. O persoană poate dobândi cetățenia americană în mai multe moduri: prin naștere în Statele Unite ale Americii, prin nașterea în străinătate din părinți cu cetățenie americană, sau la cerere prin procesul de naturalizare. Pentru fiecare dintre aceste modalități de dobândire a dreptului la cetățenia SUA, există o serie de prevederi legale specifice, pe care le vom analiza în cele ce urmează.

În amendamentul 14 „Protecția drepturilor cetățeanului” secțiunea 1 „Definirea statutului de cetățean; Interdicția statelor de a restrânge privilegiile cetățenilor” al Constituției SUA se regăsește norma: „Toate persoanele născute sau naturalizate în SUA și supuse jurisdicției lor sunt cetățeni ai SUA și ai statului în care locuiesc. Nici un stat nu va elabora sau aplica vreo lege care să restrângă privilegiile sau imunitățile cetățenilor Statelor Unite; nici un stat nu poate priva vreo persoană de viață, libertate sau proprietate fără a urma cursul firesc al procedurilor legale; și nici nu va refuza vreo unei persoane aflate sub jurisdicția sa protecția egală a legilor” [55].

Desprindem astfel din Legea Fundamentală a SUA, Amendamentul 14, secțiunea 1 că dreptul la cetățenie este garantat prin Constituție tuturor persoanelor născute sau naturalizate în SUA. De asemenea, Legea Fundamentală, garantează tuturor americanilor drepturile lor constituționale și contrazice statele de dreptul de a limita aceste drepturi prin legislație. Prin Constituție, se asigură că „viața, libertatea sau proprietatea” cetățeanului nu va fi refuzată fără un proces juridic corespunzător” [55].

În SUA există dubla cetățenie, acesta fiind un stat federal: cetățenia SUA și cetățenia statului. Și dacă cel de-al 14 amendament al Constituției SUA stipulează că, orice cetățean al statului în care își are reședința este și cetățean al SUA, atunci cetățenia SUA nu necesită rezidența într-un oarecare stat, această situație se referă la cetățenii americani, care locuiesc în străinătate. Este de notat, că trecerea unui cetățean dintr-un stat în altul schimbă și cetățenia acestuia la nivel de stat. Pentru cetățenii SUA, care locuiesc în străinătate, faptul că aceștia nu dețin și cetățenia unui stat atare prezintă niște dezavantaje. O persoană care nu este rezidentă a unui stat sau a unei zone desemnate, chiar dacă este cetățean american, nu poate satisface diversitatea cerinței de cetățenie și, prin urmare, nu poate introduce o acțiune în temeiul clauzei privind diversitatea într-o instanță federală.

Curtea Supremă și alte instanțe federale, prin interpretarea Constituției și a legislației actuale din SUA, în cazurile cele mai recente, a creat următoarele linii directoare pentru SUA privind dreptul la cetățenie:

„Reglementarea de bază a instituției cetățeniei se regăsește în cel de-al 14-lea amendament la Constituția SUA, care stabilește cine sunt cetățenii SUA, statutul acestora și împiedică anularea involuntară a cetățeniei.

Toate persoanele născute în Statele Unite sunt cetățeni ai Statelor Unite.

Copiii născuți pe teritoriul SUA din rezidenți legali și ilegali sunt cetățeni ai SUA. Acest lucru nu se aplică copiilor cetățenilor străini funcționari diplomați și consulari.

Congresul are puterea de a defini actele de expatriere (adică retragere a cetățeniei).

O persoană poate renunța în mod voluntar la cetățenia SUA.

Congresul poate revoca cetățenia fără voința persoanei dacă a fost obținută ilegal.

Congresul are puterea de a defini cetățenia în afara nașterii în SUA.

Congresul poate stabili diferite cerințe de obținere a cetățeniei pentru copiii născuți de mame americane versus tați americani.

Congresul poate cere ca cetățenia SUA să fie stabilită până la o anumită vârstă pentru ca ea să fie recunoscută” [159].

Din cele relatate concluzionăm, că la baza dobândirii cetățeniei SUA se află principiul ius soli, iar actele legislative menționate anterior declară că orice persoană născută pe teritoriul SUA este cetățean al SUA și al statului respectiv. Din liniile directoare enunțate mai sus, constatăm că și copii născuți pe teritoriul SUA din rezidenți ilegali dobândesc cetățenia SUA. Totodată, Congresul poate retrage cetățenia dacă aceasta a fost obținută ilegal.

În cele ce urmează precizăm, că până la 1868 ius soli se aplica în SUA în sensul dreptului comun britanic, dar odată cu cel de-al 14-lea Amendament, ius soli a fost instituit constituțional.

Cea de-a doua cale de dobândire a cetățeniei SUA este naturalizarea, proces reglementat prin Legea privind imigrarea și naționalitatea din 1952 (Immigration and Nationality Act of 1952) [98]. Pentru a deveni cetățeni americani, solicitanții trebuie să îndeplinească toate cerințele enunțate în Legea privind imigrarea și naționalitatea din 1952 în ziua în care se depune cererea, după cum urmează: solicitantul trebuie să fie rezident legal permanent de minim cinci ani; dacă solicitantul este căsătorit cu un cetățean american, termenul de rezident este de minim trei ani; cunoaște limba engleză; are un caracter moral bun – plata impozitelor etc., fără antecedente penale etc.

Ambele modalități de dobândire a cetățeniei sunt garantate prin Constituția SUA, Amendamentul 14.

Deși dreptul american și cel englez aparțin sistemului de drept Common Law, între aceste sisteme există unele deosebiri. Remarcăm în acest sens, că sistemul american a creat unele reguli proprii care îl apropie de sistemul romano-germanic, însă fără a-l confunda cu acesta. Spre deosebire de dreptul englez, în cel american există o Constituție scrisă, Coduri, o distincție clară între cele două categorii de drept, cel federal și cel al statelor membre ale federației, o descentralizare a hotărârilor judecătorești.

Spre deosebire de Regatul Unit, SUA aplică ius soli fără nici o condiție – orice persoană născută pe teritoriul SUA devine automat cetățean al SUA, fără a se lua în considerație statutul părinților. E cazul de adăugat, că în SUA ne se aplică principiul ius sanguinis, spre deosebire de Regatul Unit, care acordă cetățenia prin descendență, când unul dintre părinți este cetățean britanic, indiferent de modul în care acesta a obținut calitatea de cetățean al Regatului Unit (ius sanguinis).

Regimul juridic al cetățeniei în Canada. Normele juridice privind dreptul la cetățenia Canadei se regăsesc în Legea cetățeniei Canadei din anul 1977 [107], care stabilește cine este cetățean al Canadei. Prezenta lege a fost supusă modificării de mai multe ori, respectiv în anii 2007, 2009, 2015, 2017.

Potrivit legislației canadiene, cetățenia canadiană poate fi dobândită în mod obișnuit prin naștere în Canada, aplicându-se principiul ius soli sau prin nașterea în străinătate, atunci când cel puțin un părinte este cetățean canadian sau adoptat de cel puțin un cetățean canadian conform principiului ius sanguinis. De asemenea, statutul de cetățean canadian poate fi acordat unui rezident permanent, care a locuit în Canada pentru o perioadă de timp stabilită de norma legală, prin naturalizare.

La 19 iunie 2017, Legea cetățeniei canadiene a fost modificată pentru a patra oară de către Parlamentul canadian. Un set de modificări a intrat deja în vigoare la acea dată, în timp ce dispozițiile rămase privind naturalizarea au intrat în vigoare la 11 octombrie 2017, iar prevederile privind revocarea cetățeniei au intrat în vigoare la începutul anului 2018.

Așa dar, potrivit legislației canadiene, în Canada există patru modalități de dobândire a cetățeniei: prin naștere (ius soli), prin descendență (ius sanguinis), prin naturalizare și prin adopție. Important de notat, că numai cetățenia prin naștere în Canada se oferă automat fără oarecare condiții, pe când dobândirea cetățeniei prin descendență sau adopție, deși se acordă automat, este supusă unor condiții specifice. Cetățenia prin naturalizare se aprobă de către Ministerul Imigrației, cetățeniei și refugiaților.

Pornind de la norma “orice persoană care s-a născut în Canada dobândește cetățenia canadiană la naștere”, stipulată în paragraful 3, alin. (1) din Legea cetățeniei Canadei [107],

remarcăm, că Legea presupune și unele excepții în acest sens. Așa dar, subsecțiunea 3, alin. (2) din Legea cetățeniei Canadei prevede că cetățenia canadiană prin naștere în Canada nu este acordată unui copil născut în Canada dacă niciunul dintre părinți nu este cetățean canadian sau rezident permanent.

Deci, doar în SUA se aplică ius soli necondiționat, pe când Canada, totuși condiționează cetățenia prin naștere, insistând ca părinții să fie măcar rezidenți legali, dacă nu cetățeni.

În legislația Canadei privind dreptul la cetățenie nu există restricții cu privire la cetățenia multiplă, care, de fapt nu există nici în Regatul Unit, nici în SUA.

Așa dar, în țările sistemului de drept anglo-saxon, cetățenia se poate dobândi prin naștere sau prin naturalizare. Cetățenia prin naștere se dobândește automat, ca efect al producerii acestui fenomen natural, noul născut neputând fi consultat, dar și nu pot rămâne fără cetățenie până la majoratul său. Dacă în legislația unor state ale sistemului de drept continental se aplică de preferință principiul ius sanguinis potrivit căruia fiul primește cetățenia părinților săi indiferent de locul nașterii, fie principiul ius soli (parțial sau combinat), potrivit căruia copilul dobândește cetățenia statului pe teritoriul căruia se naște, indiferent de cetățenia părinților săi, atunci în SUA și Marea Britanie se aplică în prim plan principiul ius soli. Totodată în statele sistemului de drept anglo-saxon se aplică și ius sanguinis, exemplul copiilor născuți peste hotare, părinții cărora sunt cetățeni ai SUA.

4.3. Particularitățile evoluției dreptului la cetățenie în statele membre ale Uniunii Europene

Legislația statelor membre ale Uniunii Europene în materia dreptului la cetățenie se fundamentează pe principiul ius sanguinis la dobândirea cetățeniei, însă, în același timp, statele adoptă și o fundamentare mixtă a celor două principii ius soli și ius sanguinis, oferind o deschidere pentru persoanele solicitante de cetățenie prin naturalizare.

Fiind un instrument cheie al statului modern, instituția cetățeniei bazată pe ius sanguinis a fost reintrodusă în Europa de Franța post revoluționară, care a încercat să modernizeze cetățenia franceză, înlăturând practicile feudale, când se aplica principiul ius soli. În țările cu granițe contestate, cum ar fi Germania, principiul ius sanguinis a jucat un rol esențial în materia cetățeniei.

În decursul istoriei, multe țări care nu recunoșteau decât dreptul strămoșesc au trecut, treptat, parțial sau integral, la dreptul pământean. Un exemplu în acest sens este Germania. Din 1 ianuarie 2000 Germania a introdus un concept modificat al dreptului pământean, dat fiind faptul, că până la această dată dreptul german privind cetățenia era în întregime ius sanguinis. Astfel,

copilul născut în Germania din părinți străini și care domiciliază permanent în Germania timp de 8 ani poate dobândi cetățenia germană, spre deosebire de Franța, în care copilul născut din părinți străini devine automat cetățean francez, dar numai până la vârsta de 18 ani, în atare mod copilului i se oferă posibilitatea ca la majorat să decidă singur dacă păstrează sau nu cetățenia franceză.

Astăzi, în statele membre ale UE există două moduri principale de dobândire a cetățeniei: prin naștere și prin naturalizare. Dobândirea cetățeniei prin naștere este supusă celor două principii: ius sanguinis și ius soli. Naturalizarea are loc conform condițiilor legale stabilite în legislația statelor membre. Dreptul la cetățenie prin naturalizare se dobândește la cererea solicitantului prin decizia autorităților, invocând condiții materiale și procedurale. Principiul general în materia dreptului la cetățenie este ca fiecare persoană să devină cetățean cel puțin al unui stat, cu toate acestea există o varietate de prevederi privind cetățenia de drept prin naștere printre statele europene.

Cu toate că, regula generală în materia dreptului la cetățenie din statele membre ale UE este dobândirea cetățeniei în baza principiului ius sanguinis, se observă, tot mai mult, tendința de aplicare combinată a principiului menționat cu ius soli în o mare parte de state. De notat, că ius soli pur nu se mai aplică nici într-o țară a UE, spre exemplu Irlanda, este ultimul stat care a abolit aplicarea lui ius soli pur în anul 2004.

Conform unui studiu efectuat în materia dreptului la cetățenie în statele UE de cercetătorul Rainer Bauböck - în 10 state ale UE se aplică principiul ius soli automat la naștere, iar în 16 state, după naștere [20].

Efectuând o analiză a legislației privind dreptul la cetățenie a unor state UE, cercetătorul a evidențiat că principiul ius soli se aplică în statele UE prin patru forme: „prin declarație sau automat la majorat sau înainte de majorat în Belgia, Finlanda, Franța, Grecia, Italia, Spania, Olanda; în baza unei perioade de ședere a părinților: Belgia, Germania, Grecia, Portugalia; nașterea părinților în țara respectivă (dublu ius soli): Belgia, Franța, Grecia, Portugalia, Țările de Jos, Luxemburg, Spania; prin facilitarea naturalizării pentru persoanele născute în țara respectivă: România, Austria, Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria, Italia, Portugalia, Slovenia, Spania” [20].

Însă, există state membre a UE în legislația cărora nu se constată nici o dispoziție legală pentru ius soli, spre exemplu: Cipru, Danemarca, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Slovacia, Spania, fapt ce denotă că în țările nominalizate se aplică ius sanguinis.

În statele în care domină dreptul strămoșesc, cetățenia se definește în principal prin apartenența la grupul etnic în jurul căruia s-a constituit statul respectiv. De exemplu, în România,

constituită în jurul neamului românesc, definit, în secolul XIX, prin vorbirea limbii și prin religia creștină ortodoxă, puteau fi cetățeni, până în 1923, doar persoanele care întruneau aceste criterii. Ulterior, în România Mare, care cuprindea și alte grupuri etnice sau religioase, s-a introdus o doză, variabilă cu timpul, de drept pământean, care a lărgit definiția națiunii și, prin urmare, acordarea dreptului la cetățenie.

Preocupările comunității internaționale în materia dreptului la cetățenie, sunt axate pe crearea condițiilor ca o persoană să poată avea cetățenie pentru a beneficia de protecția dată de calitatea de cetățean, dar și pentru a uniformiza legislațiile pe măsură cât este posibil.

În acest aspect, cercetătorul în materie Rainer Bauböck în studiul său consacrat accesului persoanelor la cetățenie a elaborat unele recomandări în reglementarea dreptului la cetățenie pentru statele membre ale UE, unele dintre care, le enunțăm și să le comentăm în continuare:

„Aplicarea principiului ius sanguinis trebuie să se bazeze pe criteriul egalității de gen, iar extinderea în străinătate poate fi limitată doar cu condiția excluderii apatridiei.

Ius soli promovează integrarea imigranților în statul în care locuiesc permanent, iar în cazul când nu este posibilitate, trebuie de recunoscut dreptul la cetățenie al copilului rezident până la majorat.

Toate statele trebuie să accepte în legislația sa cetățenia multiplă, aceasta fiind acceptată de majoritatea statelor în care se aplică principiul ius sanguinis, însă nu și de cele în care se aplică ius soli, doar 14 state din acestea acceptă multipla cetățenie în legislația sa.

Adoptarea mai largă a lui ius soli ar consolida spațiul comun al liberei circulații pe baza nașterii pe teritoriul UE” [20].

Aceste recomandări înaintate de cercetătorul Rainer Bauböck, în linii mari exprimă tendințele de evoluare a dreptului la cetățenie în statele europene. Într-adevăr, având în vedere transformările care au loc și migrarea forței de muncă, libera circulație etc. toți acești factori influențează materia dreptului la cetățenie, la baza căreia nu mai poate sta doar principiul etnic, prin urmare, autorul citat pledează pentru aplicarea principiului ius soli mai pe larg.

Dat fiind faptul, că condițiile și procedurile de dobândire a cetățeniei prin naturalizare variază puternic în legislația statelor membre, or, această variație creează probleme, cercetătorul Rainer Bauböck consideră, că soluțiile pentru anihilarea problemelor apărute ar fi următoarele: „derivarea cetățeniei statelor membre din cetățenia UE dobândită prin naștere sau naturalizare; separarea cetățeniei UE de cetățenia statelor membre, cetățenia UE se dobândește automat prin reședință; armonizarea condițiilor de dobândire a cetățeniei în statele membre, fie prin competența UE de reglementare a legislației privind cetățenia, fie prin coordonarea pe orizontală a normelor și dispozițiilor legale” [20].

În acest context este de menționat, că unele state își modifică legislația în materia dreptului la cetățenie, care să permită aplicarea combinată a celor două principii, după cum am menționat anterior statele Germania, Franța.

Un exemplu în acest sens ține de reformarea Legii cu privire la cetățenie nr. 91 din 5 februarie 1992 a Italiei [119]. Legea în vigoare prevede aplicarea doar a principiului *ius sanguinis* în dobândirea cetățeniei, cetățenia italiană este transmisă numai de la părinți la copii, copilul născut din tată italian sau mamă italiancă este cetățean italian de la naștere. Cetățenia italiană se poate obține și prin *ius soli*, dar în anumite condiții: prin naștere pe teritoriul italian din părinți necunoscuți sau apatrizi, prin naștere pe teritoriul italian din părinți străini, dar care provin dintr-o țară în care, conform legislației, nu este posibil de a transmite copilului cetățenia proprie, pentru străinul născut în Italia, care are reședință legală neîntreruptă pe teritoriul țării până la împlinirea vârstei de 18 ani, dacă acesta depune cerere de cetățenie în primul an de la majorat. [119, art. 4]. Constatăm deci, că principiul *ius soli* se aplică ca excepție, în mare parte, spre a evita apatridia.

În anul 2015 a fost aprobat în Camera Deputaților un proiect de modificări, prin care se dorea a introduce în legislația italiană a principiului *ius soli* în dobândirea cetățeniei. Potrivit acestor modificări, toți cei născuți în Italia dobândesc automat cetățenia Italiei. Aceste modificări, prevăd că vor deveni cetățeni italieni copiii născuți în Italia din părinți străini, dacă cel puțin unul din părinți are permis de ședere în statele UE pe termen lung și are reședință în mod legal de cel puțin 5 ani în Italia. Această facilitate se acordă doar celor din afara UE. În concluzie, dacă legea amintită va fi adoptată și de Senat, atunci *ius soli* se va aplica și în Italia, de rând cu Franța. Însă acest proiect încă nu a fost adoptat de Senatul Italian.

În cele din urmă, ne exprimăm opinia, că cele 26 de state membre ale UE nu au o legislație omogenă privind dreptul la cetățenie, iar principiile ce stau la baza dobândirii cetățeniei se aplică în combinație: *ius sanguinis* cu *ius soli*. Nici un stat membru nu aplică principiul *ius soli* pur.

Despre pluralitatea de cetățenii în statele UE. Până la ce-a dea jumătate a secolului XX în linii generale pluralitatea de cetățenii în statele UE nu era admisă. În acest context, amintim aici Convenția de prevenire a cazurilor de cetățenie multiplă din anul 1963 [58], care impune interdicții în acest sens, interdicții ce decurg chiar din esența statului național. Însă, globalizarea și tendința de accelerare a integrării politice și economice a țărilor occidentale a schimbat situația. Uniunea europeană, actor cu funcții supranaționale a distrus monopolul statului național asupra vieții private a cetățenilor săi, în asemenea condiții cetățenia a început să se transforme într-un instrument universal, flexibil orientat spre interesele individului și nu a statului. În aceste

condiții, legătura individului cu statul național devine mai mult simbolică decât reală. În aceste circumstanțe, viziunea statelor UE privind multipla cetățenie s-a schimbat.

Vom analiza în continuare care este situația în statele membre ale UE privind recunoașterea cetățeniei multiple. Marea majoritate a statelor membre UE admit pluralitatea de cetățenii, în Franța cetățenii pot deține două sau mai multe cetățenii începând cu anul 2009, precizăm că în această țară principiul *ius soli* se aplică fără restricții, astfel că cei născuți în Franța obțin cetățenie franceză indiferent de naționalitatea (cetățenia) părinților. Este permisă cetățenia multiplă și în Germania, legislația căreia admite pentru orice cetățean UE dobândirea cetățeniei Germaniei, bineînțeles, cu unele condiții care trebuie respectate: șederea neîntreruptă timp de 8 ani etc. Totodată, Germania admite pluralitatea de cetățenii în cazul foștilor cetățeni germani, care dobândesc cetățenia Germaniei prin repatriere, invocând că aceste persoane își pot menține cetățenia deja deținută. Tot la această categorie se înscrie și România, care acordă cetățenia sa prin redobândire foștilor cetățeni.

În Suedia cetățenia multiplă este permisă fără restricții din anul 2001. Pe de o parte cetățenii suedezi pot obține o altă cetățenie fără a fi impuși să renunțe la cea suedeză, invocând doar condiția că statul a cărui cetățenie se solicită să permită în legislația sa multipla cetățenie; pe de altă parte și cetățenii străini, imigranții pot dobândi cetățenia suedeză în condițiile legii, aceștia nefiind impuși să renunțe la cetățenia de origine [118]. Precizăm, că și în alte țări nordice există reglementări similare, precum Finlanda din 2013, Danemarca din 2014.

În Italia este permisă cetățenia multiplă începând cu anul 2001, în conformitate cu modificările operate în Legea naționalității italiene nr. 91 din 1992 [119].

Există însă state membre ale UE, care nu permit multipla cetățenie, spre exemplu Spania. În această ordine de idei, remarcăm că legislația Spaniei în acest sens este una controversată, aceasta permițând dubla cetățenie doar pentru unele categorii de imigranți, proveniți din Portugalia, Andora, Filipine, Guineea Ecuatorială și țările din America Latină, având cu aceste state acorduri în acest sens. În rest, alți imigranți, care solicită cetățenia spaniolă trebuie să renunțe la cetățenia de origine, după cum prevede norma constituțională spaniolă. Cât privește însăși cetățenii spanioli, acestora li se permite dubla cetățenie, dacă în termen de 3 ani ei confirmă autorităților spaniole dorința de a-și păstra cetățenia spaniolă [54].

Constituția Spaniei prevede, la articolul 11, că „Statul poate încheia acorduri cu privire la dubla cetățenie cu țările ibero - americane sau cu țările care au avut și au relații speciale cu Spania. În aceste țări, spaniolii se pot naturaliza fără a-și pierde naționalitatea de origine, chiar dacă acele țări nu recunosc un drept reciproc pentru cetățenii lor” [54]. Din această normă

constituțională, conchidem că dreptul la o dublă cetățenie, deși limitat, este consfințit în Constituția Spaniei.

Totodată, în țările respective, chiar și în cazul în care acestea nu recunosc pentru propriii lor cetățeni, pe bază de reciprocitate, aceleași drepturi, spaniolii „se pot naturaliza fără a-și pierde cetățenia obținută prin naștere” [54]. Așa dar, Constituția Spaniei, consfințește dreptul la dubla cetățenie, deși limitat, referindu-se doar la anumite state, care au legături speciale cu Spania.

Totodată, dorim să mai menționăm o excepție admisă tacit în legislația Spaniei, care se referă la cetățenii ruși de origine etnică spaniolă. Deși Spania nu a semnat cu Rusia sau cu alte state apărute pe ruinele fostei URSS acorduri bilaterale cu privire la dubla cetățenie, așa numiții ”copii ai războiului” și membrii familiei lor din Rusia și celelalte state ex-sovietice, obțin din oficiu cetățenia Spaniei în momentul sosirii în patria lor istorică și devin astfel persoane cu dublă cetățenie. Autoritățile spaniole utilizează în această situație termenul de „dublă cetățenie latentă”, prezumându-se că atât „copiii războiului” cât și membrii familiei lor au fost și au rămas cetățeni spanioli neîntrerupt, deci nu au fost decăzuți din cetățenia spaniolă niciodată.

Există state europene care nu stipulează prin lege la modul direct pluralitatea de cetățenii, dar totuși o permit. Spre exemplu, Polonia nu recunoaște pluralitatea de cetățenii, dar deținerea unei alte cetățenii este tolerată, însă cetățenii polonezi nu pot invoca cetățenia străină pe care o dețin pentru a se sustrage de la obligațiile civice.

Este limitată substanțial pluralitatea de cetățenii în Austria. Austriecii, care dobândesc cetățenia unui alt stat de regulă o pierd pe cea de origine, iar străinii trebuie să renunțe la alte cetățenii înainte de a deveni cetățeni austrieci [117].

Cu toate acestea, în Austria se permite dubla cetățenie conform legislației copiilor născuți din părinți austrieci într-o altă țară, care au primit în mod automat cetățenia statului respectiv; cetățenii austrieci naturalizați în alte state, care nu au renunțat la cetățenia austriacă, unele persoane cu merite deosebite pot obține permisiune specială de a menține și cetățenia austriacă, aceștia fiind naturalizați în alte state [117]. Prima Lege a cetățeniei austriece a fost adoptată în 1965, aceasta fiind ulterior în anii 1986, 1988, 1993, 1994, ...2013.

Un șir de țări din Uniunea Europeană manifestă deschidere față de pluralitatea de cetățenii: România, Serbia și Croația, Bulgaria, Republica Cehă.

În contextul multiplei cetățenii vom trata și un alt subiect, cel de cetățenie a UE. Cetățenia europeană a fost definită prin Tratatul de la Maastricht în 1992 [168], privind constituirea UE. După cum afirmă unii doctrinari, prin acest act a fost efectuată prima încercare de constituționalizare oficială a cetățeniei UE, prin care se stabilește că orice cetățean al unui stat

membru al UE (sau având naționalitatea unui stat membru) devine cetățean al UE. Trebuie de menționat, că cetățenia europeană nu o înlocuiește pe cea națională, ci o completează, aceasta întruchipează drepturile și valorile comune, precum și bogata diversitate a unei uniuni de naționalități și limbi diferite.

În ordinea celor expuse, se conturează următoarele caracteristici ale cetățeniei europene, interpretate de autorii Andreescu M. și Puran A.:

„- Aceasta este distinctă de cetățenia națională, o completează dar nu o înlocuiește;

- Cetățenia europeană nu suprimă niciunul dintre drepturile conferite de cetățenia națională, ci conferă drepturi suplimentare, care se exercită fie la nivel UE, fie la nivelul statelor UE.

- Cetățenia europeană este un corolar (consecință, urmare, derivată) al naționalității cetățeanului unui stat membru. Dobândirea calității de cetățean al UE depinde în mod esențial de deținerea calității de cetățean al unui stat membru” [2, p. 398].

Așa dar, instituită prin Tratatul de la Maastricht [168], cetățenia europeană este o inovație conceptuală majoră, referitor la care, mai târziu, prin Tratatul de la Amsterdam [166] s-a stabilit că aceasta este distinctă de cea națională, pe care o completează dar nu o înlocuiește, iar Tratatul de la Lisabona [167] a relansat conceptul de cetățenie europeană, art. 8 prevăzând că „orice persoană care are cetățenia unui stat membru are cetățenia UE. Cetățenia UE se adaugă cetățeniei naționale și nu o înlocuiește” [167].

Din cele menționate, este explicabilă tendința statelor membre ale UE de a accepta în legislațiile sale multipla cetățenie și a facilita naturalizarea persoanelor din statele membre UE, cazul Italiei care stabilește doar 4 ani de reședință pe teritoriul său pentru cetățenii altor state membre a UE, în comparație cu 10 ani de ședere legală în Italia, absența cazierului juridic și prezența resurselor economice adecvate pentru naturalizarea persoanelor din afara UE [119].

O altă particularitate a legislației statelor UE în materia cetățeniei, care merită a fi evidențiată în continuare, se referă la redobândirea cetățeniei pierdute. Dacă în legislația României conceptul de redobândire al cetățeniei, se particularizează mai specific, atunci în legislația majorității statelor UE acest concept se încadrează în regulile generale de dobândire a cetățeniei fără a fi specificate separat în textul legii.

De exemplu, art. 116 al Constituției Germaniei [46] reglementează restabilirea cetățeniei pierdute între perioada 30 ianuarie 1933 - 8 mai 1945 de către cetățenii germani și urmașii lor la cerere, numai că redobândirea se face prin repatriere, adică aceste persoane trebuie să domicilieze în Germania, spre deosebire de România, legislația căreia acordă cetățenie celor care

au pierdut-o fără voie, însă nu stabilește neapărat domicilierea acestor persoane în stat, cazul cetățenilor moldoveni, care și-au redobândit cetățenia română.

Legislația Slovaciei prevede dreptul persoanelor de origine etnică slovacă de peste hotare de a solicita și obține cetățenia slovacă.

Legea Greciei nr. 2790 cu privire la primirea persoanelor de naționalitate greacă repatriate din fosta Uniune Sovietică, prevede că aceste persoane pot dobândi cetățenia greacă dacă depun o cerere corespunzătoare la Consulatul Greciei din țara în care domiciliază, dacă au împlinit 18 ani și nu pot demonstra cetățenia lor greacă în temeiul Tratatelor de la Ankara și Lausanne. Cetățenia greacă i se acordă persoanei de naționalitate greacă prin decizia Secretarului General de circumscripție, decizie care se publică în Monitorul Guvernului după prezentarea avizului Consulatului respectiv al Greciei cu privire la originea lor greacă [120].

Noua Lege despre cetățenie din anul 2009 a Poloniei le oferă persoanelor de origine poloneză posibilitatea de a-și redobândi cetățenia Poloniei pe care au pierdut-o sau la care au renunțat. Adoptarea deciziilor în această privință i-a fost atribuită ministrului Administrației și Afacerilor Interne. Astfel, legea stabilește următoarele modalități de obținere a cetățeniei polone: “prin naștere, repatriere, acordare de către președintele țării, recunoaștere, restituire” [111].

O procedură simplificată în redobândirea cetățeniei este prevăzută de Legea naționalității lituaniene din 5 decembrie 1991 [121] și se referă la persoanele care au avut legătură cu Lituania în perioada 1918-1940 și urmașii acestora. O clauză privind dreptul la returnare a fost inclusă în Constituția Republicii Lituania din 1991 pentru persoanele care au părăsit Lituania după ocuparea acesteia de Uniunea Sovietică în anul 1940 și pentru descendenții acestora [48].

Cât privește țările care nu se definesc ca state naționale, de exemplu Austria, Luxemburg, acestea nu cuprind în legislația sa posibilitatea acordării cetățeniei conaționalilor de peste hotare.

În linii generale, notăm că legislația tuturor statelor membre a UE prevede norme pentru redobândirea sau restabilirea cetățeniei pentru persoanele care au pierdut-o fără voie.

O modalitate de dobândire a cetățeniei, care este prevăzută în legislația unor state a UE este cea prin efectul căsătoriei. Obținerea prin efectul căsătorie este o modalitate derivată a naturalizării, numai că mai favorabilă. În Franța, spre exemplu, căsătoria cu un cetățean francez al unui străin îl favorizează pe acesta pentru aplicarea cetățeniei franceze după 5 ani de căsătorie și 4 ani de domiciliu comun, cu condiția ca acesta să cunoască limba franceză [41].

De menționat, că în legislația unor țări, ca Grecia spre exemplu, până în anul 1984, dacă o femeie se căsătorea cu un cetățean grec, ea automat devenea cetățean al Greciei. Soțul sau soția unui cetățean maltez poate obține cetățenia Maltei după 5 ani de căsătorie, iar o perioadă minimă de ședere în Malta nu este necesară. În Portugalia o persoană care a fost căsătorită cu un

portughez poate obține cetățenia Portugaliei prin declarație. Pentru aceasta este necesar ca persoana să cunoască limba portugheză și să se integreze în societatea portugheză. Pot depune acte de dobândire a cetățeniei italiene străinii căsătoriți cu un cetățean italian dacă au reședință în Italia cel puțin 6 luni de la înregistrarea căsătoriei sau după 3 ani de căsătorie dacă soții locuiesc peste hotare. De altfel, după cum am constatat, dobândirea cetățeniei ca urmare a căsătoriei constituie o modalitate a naturalizării.

În studiul efectuat asupra legislației privind dreptul la cetățenie în statele membre UE s-a observat tendința unor state de acordare preferențială a cetățeniei pe criterii istorice, asemenea norme se regăsesc în legislația Franței, Germaniei, României, Spaniei, Bulgariei, Poloniei. Astfel, dreptul statelor membre de a acorda un tratament special unor persoane în virtutea legăturilor istorice este acceptat la nivel european de moment ce legislația europeană în materia cetățeniei este neuniformă și nu există o reglementare supranațională în materia dreptului la cetățenie.

De exemplu, legislația Bulgariei în materia dreptului la cetățenie se bazează atât pe principiul *ius soli* cât și pe principiul *ius sanguinis* în acordarea cetățeniei, dar în plus, se acordă anumite concesiile persoanelor de origine bulgară, ceea ce înseamnă că se adoptă un criteriu etnic în materia cetățeniei, iar art. 25, alin. (2) din Constituția Bulgariei prevede: „Persoanele de origine bulgară dobândesc cetățenia bulgară printr-o procedură simplificată” [45].

Legislația germană recunoaște dreptul etnicilor germani din fosta Uniune Sovietică și din statele foste socialiste din Europa de Est să devină automat cetățeni germani odată cu recunoașterea statutului *Spaetaussiedler*, adică de „emigrant întârziat” [108].

Legislația franceză aplică principiile *ius sanguinis* și *ius soli*, iar legătura dintre naționalitate și cetățenie a devenit indisolubilă de-a lungul timpului, în așa fel încât un imigrant nu are acces la drepturile și obligațiile cetățenești, dacă nu deține naționalitatea franceză bazată pe un model republican.

Majoritatea statelor membre dispun de proceduri de naturalizare discreționare. Prin naturalizarea discreționară, statele membre pot acorda cetățenia unui străin, în mod individual, în conformitate cu „interesul național”, ca urmare a unor realizări excepționale, de exemplu în domeniul culturii, științei sau sporturilor, totodată, legislația unor state membre ale UE asimilează „interesul național” cu unul economic sau comercial. În cazuri individuale, pot fi utilizate proceduri de naturalizare discreționare pentru acordarea cetățeniei în schimbul investițiilor, însă aceste proceduri de naturalizare discreționare sunt puternic individualizate și sunt utilizate în mod limitat.

Însă, în ultimii ani s-a înregistrat o tendință ascendentă în ceea ce privește sistemele de acordare a cetățeniei pentru investitori („pașaportul de aur”) și a dreptului de ședere pentru aceștia („viza de aur”), urmărindu-se atragerea de investiții prin acordarea cetățeniei țării respective sau a dreptului de ședere în acea țară, investitorilor. Astfel de sisteme au suscitât îngrijorări cu privire la anumite riscuri inerente, în special în ceea ce privește securitatea, spălarea de bani, evaziunea fiscală și corupția.

În legătură cu acest fapt, Comisia Europeană a elaborat un raport către Parlamentul European privind sistemele din UE de acordare a cetățeniei și a dreptului de ședere pentru investitori (SWD(2019) 5 final). Raportul s-a referit la trei țări: Bulgaria, Cipru și Malta, care au introdus în anii 2005, 2007 și respectiv 2013 sisteme mai extinse, menite să atragă investiții din partea resortisanților țărilor terțe prin facilitarea accesului la cetățenie. Raportul prezintă, în special, posibilele breșe de securitate care ar decurge din acordarea cetățeniei fără ședere prealabilă, precum și riscurile de spălare a banilor, corupție și evaziune fiscală asociate cu acordarea cetățeniei sau a dreptului de ședere pe baza unei investiții.

Comisia Europeană s-a expus în raportul menționat și cu privire la țările terțe care beneficiază de accesul fără vize în UE, fiind menționată în acest context și Republica Moldova. „Dacă Uniunea Europeană respectă dreptul țărilor suverane de a decide cu privire la propriile proceduri de naturalizare, accesul fără viză în Uniune nu ar trebui utilizat ca un instrument de mobilizare a investițiilor individuale în schimbul cetățeniei. Țările terțe care beneficiază de regimul fără viză trebuie să efectueze verificările de securitate și ale antecedentelor solicitanților din cadrul sistemelor de acordare a cetățeniei, la cele mai înalte standarde posibile; orice eșecuri în acest sens ar putea constitui un temei pentru reinstituirea obligativității vizelor și suspendarea sau încetarea acordurilor de exonerare de la obligativitatea vizei. Comisia va monitoriza impactul sistemelor de acordare a cetățeniei pentru investitori implementate de țările cu regim de călătorii fără viză, ca parte a mecanismului de suspendare a vizelor” [155, p. 25].

După cum constatăm, în respectivul raport al Comisiei Europene este menționată și Republica Moldova, dat fiind faptul că a extins condițiile de acordare a cetățeniei în schimbul investițiilor, primind în acest sens avertizarea că accesul fără vize în UE ar putea fi abolit. În aceste circumstanțe, art. 17 alin. (11) din Legea cetățeniei RM privind “cetățenia prin investiție” a fost abrogat.

În concluzie menționăm, cetățenia unui stat membru a UE se bazează, în mod tradițional, pe dreptul obținut prin naștere, fie pe baza originii (ius sanguinis), fie prin nașterea pe teritoriul respectiv (ius soli). De asemenea, statele oferă imigrantilor posibilitatea naturalizării ca cetățeni, cu condiția ca aceștia să îndeplinească anumite condiții de integrare și să demonstreze o legătură

reală cu țara, care poate include căsătoria cu unul dintre cetățenii acesteia. Toate statele membre dispun de astfel de proceduri de naturalizare obișnuite.

Dreptul la cetățenie în statele UE este reglementat atât prin instrumente juridice cu caracter național, cât și prin instrumente juridice internaționale: constituții și legi naționale, convenții, pacturi, declarații. Deși legislațiile naționale ale statelor membre impun unele reguli de restricționare de acces la cetățenia sa, utilizând în acest sens primordial dreptul strămoșesc, dreptul internațional și Declarația Universală a Drepturilor Omului se fundamentează pe principiile dreptului pământean (*ius soli*).

Se atestă tendința în legislația țărilor UE privind dreptul la cetățenie de a acorda persoanelor născute pe teritoriul acestora statutul de cetățean, prin impunerea unor condiții specifice și evitarea apatridiei, stipulând în legislațiile sale naționale norma, că nimeni nu poate fi privat de cetățenie dacă urmează să devină apatrizi.

4.4. Concluzii la capitolul 4

Cercetarea genezei dreptului la cetățenie în dreptul comparat, dezvăluită în prezentul capitol se evidențiază prin următoarele concluzii:

1. Dreptul la cetățenie în statele sistemului de drept continental se legiferează prin legislația internă și prin numeroase convenții internaționale. În țările sistemului de drept continental se aplică două modalități de bază de dobândire a cetățeniei: în virtutea originii sau în virtutea naturalizării. Cetățenia în virtutea originii se dobândește prin naștere, indiferent de voința individului. În cazul cetățeniei de origine se aplică de bază principiul *ius sanguinis* (Germania, România, Italia, Polonia, Letonia, Lituania, Danemarca, Spania, Slovacia); totodată se aplică parțial și principiul *ius soli* (Franța, Germania, Belgia, Finlanda, Grecia, Portugalia, România). Dobândirea cetățeniei prin naturalizare se realizează în funcție de condițiile legale, care diferă de la un stat la altul;

2. Legislația statelor din sistemul de drept anglo-saxon oferă dreptul de a dobândi cetățenia prin aceleași două modalități: în virtutea nașterii și naturalizării. Dreptul la cetățenie în virtutea nașterii se dobândește automat prin nașterea pe teritoriul statului respectiv, cazul SUA, legislația fundamentându-se pe aplicarea principiului *ius soli*. În unele state însă, pot fi impuse condiții specifice, cum ar fi, ca cel puțin unul din părinți să aibă rezidență legală, cazul Marii Britanii. Dar în general, legislația acestor state aplică principiul *ius soli*, cazul SUA;

3. Statele din ambele sisteme de drept analizate prevăd în legislația sa dreptul la cetățenie prin naturalizare pentru persoanele, care domiciliază legal pe teritoriile sale. Conform prevederilor Convenției europene cu privire la cetățenie, termenul de domiciliu legal nu trebuie

să depășească 10 ani, astfel în legislația statelor analizate acest termen este de 8 ani în Germania, 5 ani în SUA, 5-2 ani în Franța, 12 ani în Elveția, dintre care 5 ani, domiciliul legal trebuie să fie în unul și același canton cetățenia căruia se solicită etc. Enunțăm, că în Elveția termenul de naturalizare este cel mai mare;

4. Un aspect al naturalizării îl constituie căsătoria cu un cetățean străin, iar condițiile de dobândire a cetățeniei ca urmare a căsătoriei cu un cetățean străin sunt mai flexibile și mai favorabile decât cele ale naturalizării. Această regulă acceptată de majoritatea statelor a căror legislație a fost analizată în prezenta lucrare izvorăște din art. 4 al Convenției europene cu privire la cetățenie, care stipulează că fiecare stat parte trebuie să faciliteze dobândirea cetățeniei de către soții cetățenilor săi [62];

5. Statele ambelor sisteme de drept analizate acordă cetățenie pentru copilul adoptat și pentru copilul găsit pe teritoriul său din părinți necunoscuți.

6. Se constată, că în ultimii ani mai multe state europene și-au modificat legislația, care garantează dreptul la cetățenie, reglementările cărora exclud discriminările bazate pe sex, religie, rasă, culoare sau origine etnică;

7. Deosebirile care există cu privire la principiile și modurile diferite de dobândire și pierdere a cetățeniei în practica statelor nasc situații și probleme, implicând interesele mai multor state. Este necesar ca aceste situații să fie rezolvate prin noi reglementări internaționale, spre evitarea apatridiei;

8. Condițiile și procedurile diverse în materia dreptului la cetățenie din țările membre ale UE impun necesități de armonizare a condițiilor de dobândire a cetățeniei fie prin competența UE de reglementare, fie prin promovarea coordonării orizontale, respectând interesele statelor membre și normele democratice;

9. Statele europene în care este aplicat de regulă generală principiul ius sanguinis au proceduri mai riguroase privind dobândirea cetățeniei. Acestea sunt mai rezervate în ceea ce privește pluralitatea de cetățenii, cu toate că, majoritatea statelor membre au recunoscut multipla cetățenie după anul 2007, atunci când a început procesul de ratificare a Tratatului de la Lisabona, intrat în vigoare la 1 decembrie 2009 [167], în conformitate cu care, s-a acordat calitate legală Cartei Drepturilor Fundamentale a UE [34], care a consfințit drepturile fundamentale ale cetățenilor UE, inclusiv dreptul la multipla cetățenie;

10. Redobândirea (restabilirea) cetățeniei în legislațiile statelor europene are la bază principiul ius soli, prin acest proces firesc statele încearcă să repare greșelile istorice, cazul conaționalilor, care în urma diferitor evenimente istorice s-au trezit integrați în alte formațiuni statale;

11. În rezultatul analizei legislației privind dreptul la cetățenie a statelor sistemului de drept continental s-a observat o tendință de liberalizare a reglementărilor juridice în materia dreptului la cetățenie, ca urmare dobândirea cetățeniei fiind condiționată de accesul legal pe teritoriul statului, dreptul de a accede în acest teritoriu, șederea legală, dreptul de a munci;

12. Deși, numărul statelor care-și fundamentează legislația de dobândire a cetățeniei pe principiul ius sanguinis este în creștere, realitățile economice și sociale îi determină pe legiuitorii naționali să aplice tot mai des o fundamentare legislativă mixtă, țările devin mai deschise față de solicitantii de cetățenie;

13. În linii generale concluzionăm că în legislațiile naționale în materie de cetățenie se fundamentează pe principiile: că fiecare persoană trebuie să aibă o cetățenie, că apatridia trebuie evitată, iar cazurile de multiplă cetățenie trebuie minimizezate;

14. Legislația RM privind dreptul la cetățenie în comparație cu cea a statelor europene analizate în prezenta lucrare se încadrează, în linii generale, în cerințele internaționale privind cetățenia și este conformă cu principiile stabilite de Convenția europeană cu privire la cetățenie. Ca și în majoritatea statelor europene, dreptul la cetățenia RM este garantat de Constituție. La baza dobândirii cetățeniei RM se află principiul ius sanguinis, ca și în România, Germania, Polonia, Italia, Lituania, dar se aplică cu parțialitate și principiul ius soli, spre a evita apatridia, în cazul persoanelor care beneficiază de protecție internațională;

15. Considerăm, că unele aspecte din legislația moldovenească trebuie revăzute, urmând practicile țărilor europene. Spre exemplu, în Constituția Spaniei, art. 11, alin. (2) se conține norma: “Cetățenia spaniolă nu poate fi retrasă celui care a dobândit-o prin naștere”, o asemenea normă noi am propus să fie adăugată în Constituția RM;

16. Dacă în majoritatea statelor europene, copilul adoptat primește automat cetățenia părinților adoptivi, atunci în RM, în conformitate cu art. 13, alin. (1) “Dobândirea cetățeniei prin adopție”, legiuitorul se referă doar la copiii apatrizi. Considerăm că aceasta este o eroare, iar articolul respectiv trebuie să fie revizuit, întrucât norma să se refere și la copiii cetățeni străini;

17. Legislația României, Germaniei, Italiei etc. prevăd situații de acordare a cetățeniei prin naștere (de origine) pentru copiii găsiți, atunci când părinții nu sunt cunoscuți, până la proba contrarie, pe când Legea cetățeniei RM prevede în art. 11, alin. (1), acordarea statutului de cetățean copiilor găsiți doar până la vârsta de 18 ani. Se propune modificarea acestei norme, preluând practica statelor europene. Considerăm inoportună această decizie a legiuitorului moldovean, de a oferi cetățenia prin naștere pe un termen stabilit, această normă contravine principiilor internaționale în materia cetățeniei și a drepturilor fundamentale ale omului – nimeni nu poate fi privat în mod arbitrar de cetățenia sa.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Scopul principal al investigației l-a reprezentat cercetarea complexă și multilaterală a instituției garanțiilor constituționale ale dreptului la cetățenie, prin determinarea conceputului de cetățenie, a exigențelor ce formează conținutul acestuia și a felului în care funcționează aceste exigențe, având la bază consacrarea acestora în Legea Fundamentală a statului RM.

Analiza gradului de cercetare a problematicii dreptului la cetățenie în literatura de specialitate din Republica Moldova și din alte state a permis să formulăm următoarele concluzii:

1. Cerința creării unei societăți democratice, poate fi atins prin prevenirea încălcării drepturilor omului cât și prin asigurarea sancționării acestor încălcări, crearea unui ansamblu de garanții care să asigure că funcțiile justiției sunt exercitate într-un cadru legal și efectiv, înlăturându-se astfel posibilitatea producerii de noi încălcări în însuși demersul de a înlăptui actul de justiție. Dreptul la cetățenie este un drept fundamental al persoanei, care pune în valoare celelalte drepturi cetățenești;

2. Garantarea dreptului la cetățenie într-o societate în care acesta este un principiu esențial care nu trimite doar la garantarea la nivel constituțional, prin mijloace constituționale a acestuia, ci și la o garantare la toate nivelele de organizare a societății. Cetățenia a apărut o dată cu primele așezări omenești, iar evoluția acesteia a fost influențată de mai mulți factori: dezvoltarea social-economică a societății, recunoașterea valorilor democratice, dar mai mult, a fost și este influențată de drepturile și libertățile, pe care le acordă și le garantează un stat cetățeanului său;

3. Garanția constituțională ale dreptului la cetățenie ale individului, reprezintă un ansamblu integrat de condiții economice, sociale, politice, ideologice, consacrat prin legea Fundamentală a țării, care determină posibilitatea de executare și mecanismele respectării acestui drept fundamental, ce constituie premisa pentru motivarea persoanei de a le realiza. La etapa actuală dreptul la cetățenie este consfințit în Constituțiile majorității statelor din lume (Republica Federală Germania, Spania, Franța, Federația Rusă, Bulgaria, Cuba, Ucraina, România, Republica Moldova), fiind reglementat și prin legi speciale;

4. Evidențiem două abordări ale cetățeniei în literatura juridică din țară și de peste hotare : condiție juridică, adică calitatea unui individ, care confirmă apartenența (juridică și politică) la un stat, pentru a caracteriza normele de drept care se atribuie unei persoane și condiționează calitatea de cetățean și instituție juridică constituită dintr-un ansamblu de norme juridice, care atribuie plenitudinea de drepturi și obligații reciproce stabilite de Constituție și alte legi, legată de dreptul obiectiv, care se prezintă ca un ansamblu de norme, ce reglementează raporturile

sociale privind asigurarea drepturilor și obligațiilor persoanelor prevăzute de constituție și alte legi;

5. Definirea doctrinală a cetățeniei exprimată de majoritatea cercetătorilor din Republica Moldova derivă chiar din textul legii: „cetățenia constituie o legătură politică și juridică permanentă, nelimitată în timp și spațiu, dintre persoanele fizice și stat, legătură ce semnifică apartenența acestora la statul Republica Moldova, și se exprimă prin ansamblul drepturilor și obligațiilor reciproce pe care statul le garantează” [109];

6. Natura juridică a cetățeniei a provocat și continuă să provoace discuții (uneori controversate) în literatura științifică occidentală, or, acest fapt subliniază necesitatea regândirii naturii juridice, care este una dinamică și este influențată de gradul de dezvoltare și de democratizare al societății. Deși dreptul la cetățenie aparține legislației interne a statului, acesta este considerat și o problemă de drept internațional, pornind de la consecințele pe care le are deținerea unei cetățenii de către o persoană în condiții de mobilitate transnațională și liberă circulație, or atunci, actele de cetățenie se transpun în arena internațională și în mod inevitabil intră în concurs unul cu altul. Iată de ce, alături de legislația internă, sunt necesare reglementările la nivel internațional, dat fiind faptul că dreptul la cetățenie nu mai poate rămâne în mod discreționar doar în competența statelor;

7. Prin reformele promovate în ultimii ani în sectorul cetățeniei s-a reușit îmbunătățirea mai multor segmente care, în final contribuie la sporirea eficienței garanțiilor dreptului la cetățenie – durata procedurii, accesul la organele de jurisdicție, etc;

8. Tendințele caracteristice cercetărilor științifice din occident la etapa contemporană se axează preponderent pe alte aspecte decât natura juridică, cum ar fi: raporturi dintre cetățenie și naționalitate, multiculturalismul și cetățenia, cetățenia planetară, cetățenia de onoare, cetățenia europeană, evitarea apatridiei, crearea condițiilor pentru ca o persoană să poată avea calitatea de cetățean și să beneficieze de protecția pe care această calitate i-o oferă etc. Analiza surselor științifice a permis să constatăm că demersurile savanților privind tratarea conceptuală a dreptului la cetățenie diferă de la un stat la altul, or, aceasta se explică prin caracteristicile demografice ale fiecărui stat în parte și evoluția sa istorică. Dar acordarea dreptului la cetățenie constituie un privilegiu al statului, pentru că numai statul poate decide cine sunt cetățenii săi;

9. Concluzia generală la care s-a ajuns pe parcursul analizei literaturii științifice din țară și de peste hotare este că toți autorii, a căror lucrări au fost analizate, în unanimitate consideră că cetățenia este o legătură politică și juridică permanentă și statornică dintre persoană și stat. Iar dificultățile ce se ivesc la determinarea naturii juridice apar ca urmare a complexității instituției cetățeniei, dar și a diferitelor modalități de dobândire a calității de cetățean (prin naștere,

naturalizare, adopție, redobândire etc.). Este necesară o cercetare multiaspectuală complexă a instituției cetățeniei, în ca rezultat ar dispărea cu timpul acele tratări pragmatice și parțiale ale dreptului la cetățenie;

10. Condițiile și procedurile diverse în materia dreptului la cetățenie din țările membre ale UE impun necesități de armonizare a condițiilor de dobândire a cetățeniei fie prin competența UE de reglementare, fie prin promovarea coordonării orizontale, respectând interesele statelor membre și normele democratice, or, în rezultatul analizei legislației privind dreptul la cetățenie s-a observat o tendință de liberalizare a reglementărilor juridice în materia dreptului la cetățenie, ca urmare dobândirea cetățeniei fiind condiționată de accesul legal pe teritoriul statului, dreptul de a accede în acest teritoriu, șederea legală, dreptul de a munci. Legislațiile naționale în materie de cetățenie se fundamentează pe principiile: că fiecare persoană trebuie să aibă o cetățenie, că apatridia trebuie evitată, iar cazurile de multiplă cetățenie trebuie minimizezate;

11. Legislația RM privind dreptul la cetățenie în comparație cu cea a statelor europene analizate în prezenta lucrare se încadrează, în linii generale, în cerințele internaționale privind cetățenia și este conformă cu principiile stabilite de Convenția europeană cu privire la cetățenie. Ca și în majoritatea statelor europene, dreptul la cetățenia RM este garantat de Constituție. La baza dobândirii cetățeniei RM se află principiul *ius sanguinis*, ca și în România, Germania, Polonia, Italia, Lituania, dar se aplică cu parțialitate și principiul *ius soli*, spre a evita apatridia, în cazul persoanelor care beneficiază de protecție internațională, or, unele aspecte din legislația Republicii Moldova necesită a fi reexaminat, urmând practicile țărilor europene.

În contextul celor investigate și argumentate în teză, propunem următoarele recomandări:

Conformitatea legislației naționale în materia dreptului la cetățenie cu standardele internaționale ne-a permis să constatăm unele deficiențe și lacune în legislația națională la acest domeniu, care conduc la interpretarea diferită a unor norme, sau se creează confuzii în aplicarea legii etc. În acest context, înaintăm următoarele propuneri de modificare a legislației moldovenești în materia dreptului la cetățenie:

1. Introducerea unui alineat la art. 17 din Constituția RM : Cetățenia RM dobândită prin naștere nu poate fi retrasă, sub aspectul conținutului său în vederea asigurării la nivelul exigențelor moderne a garanțiilor dreptului la cetățenie;

2. Introducerea unui articol nou în Constituția RM unei norme, care să confere dreptul cetățeanului la inițiativa legislativă;

3. Introducerea unui articol suplimentar în Legea cetățeniei RM privind „cetățenia de onoare”, care ar putea fi acordată unor cetățeni străini pentru servicii deosebite aduse țării noastre;

4. Modificarea alineatului (2), art. 11 „Dobândirea cetățeniei prin naștere”, pentru care propunem următoarea modificare: „Copilul găsit pe teritoriul Republicii Moldova este considerat cetățean al ei, atâta timp cât nu este dovedit contrariul, dacă niciunul dintre părinți nu este cunoscut”.

5. Modificarea art. 13, alin. (1) „Dobândirea cetățeniei prin adopție” din Legea cetățeniei RM, pentru care propunem următoarea formulare: „Copilul cetățean străin sau apatrid dobândește automat cetățenia Republicii Moldova prin adopție, dacă părinții adoptivi (părintele adoptiv) sunt cetățeni ai RM”;

6. Abrogarea alin. (3), art. 13 „Dobândirea cetățeniei prin adopție” din Legea cetățeniei RM, în conformitate cu care copilul cetățean străin adoptat de un cetățean al RM este supus condiției de a renunța la cetățenia statului străin, considerăm această normă neconstituțională, odată ce RM permite pluralitatea de cetățenii, iar copilul, dacă este minor, spre exemplu, nu poate decide renunțarea la cetățenie;

7. Abrogarea alin. (3) al art. 36 din Legea cetățeniei, potrivit căruia: „Autoritățile publice care dețin informații despre faptul că solicitantul nu întrunește condițiile pentru acordarea cetățeniei Republicii Moldova le vor comunica Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova”.

Avantajele și valoarea elaborărilor propuse țin de faptul că, sub aspect teoretico-științific s-a reușit a înfăptui o conceptualizare, sistematizare și actualizare a noțiunii și conceptului de cetățean, dreptul la cetățenie în calitate de principiu fundamental al omului, afirmat și susținut și de diverși autori ale căror studii au fost cuprinse în această lucrare. Cu toate acestea, preocuparea noastră principală și care, considerăm noi, reprezintă o contribuție în domeniu este de a identifica și valorifica garanțiile statuate la nivel constituțional ale dreptului la cetățenie, or nimic nu reprezintă o relevare mai puternică între membrii colectivității umane, decât garanțiile pe care le oferă o constituție în vederea realizării și protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale indivizilor ce formează aceste colectivități. De aceea, problema garanțiilor dreptului la cetățenie, de a fi cetățean al unui stat, presupune instituirea unor mecanisme funcționale care ar asigura acest drept, iar un instrument mai eficient în acest sens decât Constituția ar fi cu greu de individualizat la această etapă a consacrării democrației liberale.

Planul cercetărilor de perspectivă trebuie să fie direcționat spre:

- analiza studiilor evoluției transformării conceptului dreptului la cetățenie, sub acțiunea unui ansamblu de elemente constituționale;

- analiza surselor științifice care au permis să constatăm că demersurile savanților privind tratarea conceptuală a dreptului la cetățenie diferă de la un stat la altul, or, aceasta se explică prin caracteristicile demografice ale fiecărui stat în parte și evoluția sa istorică;

- cercetarea jurisprudenței naționale în vederea identificării deficiențelor majore la aplicabilitatea principiului procesului echitabil și propunerea unor soluții în vederea înlăturării practicii neunitare existente în acest domeniu;

- tratarea teoretică conceptuală a esenței cetățeniei subliniind necesitatea lărgirii ariei investigațiilor, având în vedere tendințele moderne de a trata acest concept drept unul dinamic, nedefinit până la urmă, care sintetizează problemele relației dintre stat și cetățean;

- analiza teoriilor și curentelor din doctrina dreptului constituțional privind natura juridică a dreptului la cetățenie, care au la bază concepția că cetățenia reprezintă legătură reciprocă dintre stat și individ, având un caracter fundamental statornic;

- studierea legislației naționale în comparație cu legislația internațională în materia dreptului la cetățenie, condițiile de dobândire, retragere a acesteia, prin prisma respectării acestui dreptul fundamentul consfințit prin Constituție.

BIBLIOGRAFIE

1. ALBESCU, O. *Multiculturalismul în Europa. Între artefact și realitate* [online]. [citat 10.12.2020].Disponibil: <http://revistasferapoliticii.ro/sfera/158/art05-Albescu.php>.
2. ANDREESCU M., PURAN, A. *Drept constituțional. Teoria generală și instituții constituționale*. București: C.H. Beck, 2017. ISBN/ISSN. 978-606-18-0679-9.
3. ANGHEL, I. *Drept roman*. București : Lumina Lex, 2002. 444 p.
4. ANGHEL, Ion M. *Implicațiile generate de situațiile de dublă cetățenie în cazul României* [online]. [citat 14.12.2020]. Disponibil:<http://www.punctulcritic.ro/vasile-leca-invazia-rusiei-si-implicatiile-asupra-zonei-marii-negre-si-balcani.html>.
5. ANGHEL, I. *Ratificarea convenției europene asupra cetățeniei prin Legea nr. 396/2002 și consecințele acesteia în legătură cu Legea nr. 21/1991 a cetățeniei române*. În: *Dreptul*, 2002, nr. 12, p.12. ISSN:1018-0435.
6. ARISTOTEL. *Politica*. București: Ed.Univers Enciclopedic Gold, 2010. 552 p. ISBN 978-973-726-555-5.
7. ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice : tratat elementar*. Chișinău: USM, 2005 503 p. ISBN9975-70-536-7.
8. ARSENI, A. *Jurisdicția constituțională a Republicii Moldova*. Chișinău: Euro-Press, 2000. 214p.
9. ARSENI, A., IVANOV, V., SUHOLITCO, L. *Drept constituțional comparat*. Chișinău: USM, 2003. 295 p. ISBN 9975-70-356-9.
10. ARSENI, A., SUHOLITCO, L. *Cetățenia – o nouă viziune și reglementare europeană*. Chișinău: Litera, 2002. 136 p.ISBN 9975-74-391-9.
11. ARSENI, A., SUHOLITCO, L. *Cetățenia de la principiul unicității la pluralitatea de cetățenii*. În: *Revista Națională de Drept*. 2001, Nr. 6, pp. 4-9.
12. ARSENI, A., SUHOLITCO, L. *Clasificarea și esența principiilor, ce stau la baza cetățeniei*. În: *Revista Națională de Drept*. 2001, Nr. 8, pp.4-9.
13. ASZTALOS, Csaba Ferenc. *Regimul juridic al cetățeniei în dreptul internațional public*. București: Pro Universitaria, 2012, p.150, ISBN 978-606-647-515-0
14. BABĂRĂ, V. *Naționalitatea versus cetățenie: abordări de natură conceptuală în materia dreptului internațional privat*. În: *Studia Universitatis. Seria: Științe sociale*. 2016, Nr. 3, pp. 109-116. ISSN 1814-3199
15. BABĂRĂ, V. *Reflecții asupra conceptelor de naționalitate și cetățenie în materia statutului personal*. În: *Studia Universitatis. Seria: Științe sociale*. 2012, Nr. 3, pp. 21-26. ISSN 1814-3199.

16. BALIBAR, Étienne. *Droit dei cité: culture et politique en démocratie*. Paris: PUF, 2012. 218 p. ISBN -13:978-2130523840.
17. BĂDESCU, V.S. *Requiem-ul cetățeniei naționale în contextul dreptului constituțional al Uniunii Europene?!* [online]. [citat 09.10.2016]. Disponibil: http://www.ugb.ro/Juridica/Issue10ROEN/1.Cetatenia_nationala_in_contextul_dreptului_constitutional_al_UE.Valentin_Badescu.RO.pdf.
18. BANTUȘ, I. *Cetățenia Republicii Moldova – legătura politico-juridică permanentă între cetățean și stat*. În: Academia de Administrare publică-15 ani de modernizare a serviciului public din Republica Moldova: Materialele conf. internaționale Șt.-practice, 21 mai 2008. Chișinău: AAP, 2008, Vol. 1, pp. 221-222.
19. BARBALET, J. M. *Cetățenia*. București, 1998. 159 p. ISBN 973-9246-43-5.
20. BAUBOCK, HONOHAN, Iseult, HUDDLESTON, Thomas, HUTCHESTON, Derek, SHAW, Jo and RAINER, Peter. *Access to citizenship in Europe: birthright and naturalization: EUDO dissemination conference* [online]. Brussels, .18-19 November 2010. [citat 10.01.20]. Disponibil: <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/29828/AccessoCitizenshipanditsImpactonImmigrantIntegration.pdf?sequence=1>.
21. BELECCIU, Ș., ROTARU, R. *Modalități de dobândire a cetățeniei în contextul cetățeniei europene*. În: *Legea și viața*. 2014, Nr. 11, pp. 24-30.
22. BERECEANU, B. *Cetățenia: Monografie juridică*. București: All Beck, 1999. 386 p. ISBN 978-973-9435544—4.
23. BÎRZEA, C. *Cetățenia europeană*. București: Politeia – SNSPA, 2005. 161 p.
24. BOC, E., CYNTHIA, C. *Instituții politice și proceduri constituționale în România*. București : Ed. Accent, 2006. 251 p. ISBN (10) 973-8915-11-2.
25. BOLOHAN, N. *Pluralitatea cetățeniei conform prevederilor convențiilor europene*. În: *Legea și viața*. 2007, Nr. 2, pp 47-48. ISSN 1810-309X.
26. British Nationality Act 1948 [online]. [citat 28.02.19].Disponibil:https://ro.qaz.wiki/wiki/British_Nationality_Act_1948.
27. British Nationality Act 1981 [online].[citat 28.02.19].Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/61/data.pdf>
28. British Nationality and Status of Aliens Act 1914 [online]. [citat 14.12.2020] Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/4-5/17/enacted>.
29. British Nationality Law [online]. [citat 28.02.19. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/British_nationality_law.

30. BUTUCEA, Eugen. *Cetățenii ca subiecți ai procesului legislativ. În: Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului.* [online]. Chișinău, 2014, pp. 351-361. [citată 16.06.2019].Disponibil: <http://aap.gov.md/files/conferinte/11.12.13.pd>.
31. CATANĂ, V. *Cetățenia multiplă: precedente și soluții pentru Republica Moldova.* [online]. [citată 26.06.2014].Disponibil: www.ipp.md/public/files/Publicatii/.../Multipla_dubla_cet_Moldova3.doc.
32. CÂRNAȚ, T. *Drept constituțional.* Chișinău, PRINT –CARO, 2010. 513 p.ISBN 978-9975-4069-3-2.
33. CÂRNAȚ, T., CÂRNAȚ, M. *Protecția juridică a drepturilor omului. Ediție nouă, revăzută și adnotată.* – Chișinău: Tipografia Reclama, 2006, 390p. ISBN 978-9975-45-638-8.
34. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, 2010/C83/02. [online]. [citată 02.09.2019].Disponibil:<https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF>.
35. CERBA, V. *Aspecte privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.* În: *Legea și viața.* 2016, Nr. 5, pp. 28-30. ISSN 1810-309X.
36. CIOABĂ, A. *Societatea civilă și drepturile omului.* București: Editura Institutului de Teorie Socială, 1997. 197 p. ISBN 9739763537.
37. CIOCÎRLAN, Gh. *Abordări științifice occidentale privind instituția cetățeniei.* În: *Legea și viața.* 2015, Nr. 8, pp.37-43. ISSN 1810-309X.
38. CIOCÎRLAN, Gh. *Conceptii științifice cu privire la natura juridică a cetățeniei.* În: *Revista Națională de Drept.* 2015, Nr. 6, pp. 34-38.
39. CIOCÎRLAN, Gh. *Dezvoltarea instituției cetățeniei în România și Republica Moldova: teză de doctor în drept.* Chișinău, 2016. 160 p.
40. Citizenship Act of Canada 1977 [online]. [citată 10.12.2020] Disponibil: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-29/page-1.html>.
41. Codul civil al Franței = Code civil. [online]. [citată 10.12.2020] Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721?etatTexte=VIGU_EUR&etatTexte=VIGUEUR_DIFF.
42. Codul civil al Germaniei=German Civile Code. [online]. [citată 16.12.20]. Disponibil: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0027.
43. Codul civil al României de la 1864. [online]. [citată 10.12.20].Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/1>.
44. Codul electoral, adoptat prin Legea nr. 1381-XIII din 21.11.1997. În: *Monitorul Oficial al RM*, Nr. 81/667 din 08.12.1997.

45. Constituția Bulgariei [online]. [citat 20.12.2019]. Disponibil: <http://codex.just.ro/Tari/Download/BG>.
46. Constituția Germaniei: Legea fundamentală a Republicii Federale Germane [online]. [citat 20.12.2019]. Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/germania.pdf>.
47. Constituția Italiei [online]. [citat 10.06.2020]. Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/costituzioneitaliana-rumeno.pdf>.
48. Constituția Lituaniei. [online]. [citat 10.06.2020]. Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/lituania.pdf>.
49. Constituția Republicii Franceze [online]. [citat 10.01.2021]. Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/franta.pdf>.
50. Constituția R. Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al RM*, Nr. 1 din 12.08.1994.
51. Constituția R. Moldova: comentariu. Chișinău: Arc, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.
52. Constituția României din 8 decembrie 1991 [online]. [citat 10.12.2020]. Disponibil: <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>.
53. Constituția (Constituțiunea) României din 1866 [online]. [citat 10.12.2020]. Disponibil: <http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/constitutie/constituțiunea-din-1866.php>.
54. Constituția Spaniei, art. 11 [online]. [citat 10.12.2020]. Disponibil: <http://codex.just.ro/Tari/Download/ES>.
55. Constituția SUA [online]. [citat 12.08.2020] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/constitutia-s-u-a.pdf>.
56. Constituția Suediei [online]. [citat 10.01.2021]. Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/suedia.pdf>.
57. Convenția asupra cetățeniei femeii căsătorite. [online]. [citat 12.08.2020] Disponibil: <http://www.cab1864.eu/upload/CONVENTIA%20ASUPRA%20CETATENIEI%20FEMEII%20CASATORITE.pdf>.
58. Convenția asupra reducerii cazurilor de pluralitate a cetățeniei și asupra obligației militare în cazul pluralității cetățeniei de la 06.05.1963 la Strasbourg [online]. [citat 14.05.2018]. Disponibil: <http://www.cdep.ro/proiecte/2002/100/70/3/conv173.pdf>.
59. Convenția de la Haga (1930) [online]. [citat 12.12.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/168006b659>.
60. Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie, adoptată la New York la 30 august 1961 [online]. [citat 10.12.2020]. Disponibil: https://www.unhcr.org/ro/wpcontent/uploads/sites/23/2016/12/Law_ratifying_1961_Convention_incl_Convention_ROM.pdf.

61. Convenția europeană a drepturilor omului și a libertăților fundamentale [online]. [citat 10.12.2020]. Disponibil:https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf.
62. Convenția europeană cu privire la cetățenie din 06.11.1997 [online]. [citat 10.12.2020]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/37145>.
63. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989 la New York: în vigoare în Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.408-XII din 12.12.90. În: *Tratate internaționale*, 1998, volumul 1.
64. Convenția referitoare la statutul apatrizilor Disponibil: <http://lege5.ro/Gratuit/heztsnjs/conventia-privindstatutul-apatrizilor-din-28091954->.
65. Convenția referitoare la reducerea cazurilor de apatridie [online]. [citat 24.07.2016]. Disponibil: <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-30-august-1961-privind-reducerea-cazurilor-de-apatridie-emitent-act-international-publicat-n-monitorul-oficial-67103.html>.
66. COSTACHE, Gh. Cetățenia ca element constitutiv al organizării de stat. În: *Legea și viața*. 2006, Nr. 12, pp.4-6. [vizitat:19.12.2016]
67. COSTACHE, Gh., GUCEAC, I. *Fenomenul constituționalismului în evoluția Republicii Moldova spre statul de drept*. Chișinău, 2003. 405 p.
68. COSTACHE, Gh., IACUB, I. Conceptul și semnificația contemporană a cetățeniei active. În: *Legea și viața*. 2014, Nr. 7, pp.4-9.
69. DAHRENDORF, Ralf. The Changing Quality of Citizenship [online]. [citat]: 10.02.2019. In: *The condition of citizenship*. London: Sage publication, 1994, pp. 10-20. Disponibil:http://www.jura.unibielefeld.de/lehrstuehle/davy/wustldata/1994_Bart_van_Steenberg_The_Condition_of_Citizenship_OCR.pdf.
70. DEACONU, Ș. Cetățenia în dreptul românesc [online]. [citat 10.12.2020]. Disponibil: <http://www.cdcip.ro/stefan-deaconu-6>.
71. DEACONU, Ș. *Cetățenia în dreptul românesc, Cetățenia europeană. Cetățenii, străinii și apatrizii în dreptul românesc și european*, București: Ed. All Beck, 2003. 168 p.
72. Declarația de Independență a RM, legea nr. 691 din 27 august 1991 [online]. [citat: 10.12.2020]. Disponibil:http://istoria.md/articol/573/Declara%C5%A3ia_de_Independen%C5%A3%C4%83_a_Republicii_Moldova.
73. Declarația drepturilor omului și a cetățeanului [online]. [citat:25.11.2020]. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_drepturilor_omului_%C8%99i_ale_cet%C4%83%C8%9Bianului.

74. Declarația suveranității RSS Moldova, Nr. 148-XII din 23.06.90 [online]. [citat 10.12.2020].Disponibil:http://istoria.md/articol/573/Declara%C5%A3ia_de_Independen%C5%A3%C4%83_a_Republicii_Moldova.
75. Declarația universală a drepturilor omului adoptată de Adunarea Generala a ONU la 10.09.1948 [online]. [citat 15.08.2018].Disponibil:<http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/legea/declaratia-universala-a-drepturilor-omului.php>.
76. Decretul - lege nr. 137/1990 privind unele dispoziții la cetățenia română. În:*Monitorul Oficial al României* din 21 mai 1990, nr. 75.
77. Decretul Președintelui Republicii Moldova privind aprobarea Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic pe lângă Președintele Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 06.08.1998,nr. 72, art. 494.
78. DELEANU, I. *Cetățenia română*. Cluj-Napoca: Dacia, 1976, p. 28-47.
79. DELEANU, I. Instituții și proceduri constituționale : în dreptul român și în dreptul comparat. București : C.H. Beck, 2006. 922 p.
80. DELEANU, R. Redobândirea cetățeniei române de către cetățeni ai Republicii Moldova și ai Ucrainei. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe sociale*. 2020, Nr. 3, pp. 204-208.
81. DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Lumina Lex, 1998, p.7.
82. DUCULESCU, V. Perspectivele Uniunii Europene: delegare de competențe sau delegare de suveranitate. În: *Revista română de drept comunitar*. 2003, Nr. 1, pp. 58-64.
83. Enciclopedia Americană (ediția 1980). Vol. 6, p. 743.
84. FERREOL, G. *Identitatea, cetățenia și legăturile sociale*. Iași: Polirom, 2000. 207 p.
85. GORUN, A. Public-privat: sfera publică și cetățenia. În: *Analele Universității „C. Brâncuși” din Târgul Jiu. Seria Litere și științe sociale*, 2010, nr. 2, p.22.
86. GRECU, O. Valențe juridice ale cetățeniei în contextul legislației naționale și statutul cetățeanului în ordinea de drept internațională. În:*Revista Națională de Drept*. 2019, Nr. 1-3, pp.85-96.
87. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituțional*. Chișinău, 2004. 496 p. ISBN 9975930263.
88. GUȘTIUC, A., CHIRTOACĂ, L., ROȘCA, V. *Istoria universală a statului și dreptului*. Chișinău, 2001. Vol. 2, 243 p. ISBN 9975-70-043-8.
89. GUȚU, A. Cetățenie-identitate juridică a persoanei. În: *Legea și viața*. 2013, Nr. 8, pp. 21-24.

90. HABERMAS, J. Citizenship and National Identity. Some reflections on the Future of Europe. In: Ronald Beiner (ed): Theorizing Citizenship, Albany: State University of New York Press, 1995.
91. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.273-XVI din 7 decembrie 2007 „Pentru modificarea și completarea unor acte legislative” și din Legea nr.76-XVI din 10 aprilie 2008 „Pentru modificarea și completarea Codului electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997”, Nr. 9 din 26.05.2009. În: *Monitorul Oficial al RM*, Nr. 99-100 din 05.06.2009.
92. Hotărârea Curții Constituționale privind revizuirea Hotărârii Curții Constituționale nr. 9 din 26 mai 2009 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.273-XVI din 7 decembrie 2007 „Pentru modificarea și completarea unor acte legislative” și din Legea nr.76-XVI din 10 aprilie 2008 „Pentru modificarea și completarea Codului electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997” (interdicția ocupării unor funcții publice de către persoane cu multiplă cetățenie), Nr. 31 din 11.12.2014. În: *Monitorul Oficial al RM*, Nr. 128-133, art. 38 din 13.05.2016.
93. Hotărârea Guvernului nr. 1279 din 19 noiembrie 2001 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de evaluare a gradului de cunoaștere a prevederilor Constituției RM și a limbii de stat. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 141-143, art. 1327 din 22.11.2001.
94. Hotărârea Guvernului nr. 197 din 12.03.2001 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura dobândirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al R. Moldova*, Nr.31-34, art.232 din 22.03.2001.
95. Hotărârea Parlamentului nr.621-XIV din 14.10.99 pentru ratificarea Convenției Europene cu privire la cetățenie. În: *Monitorul Oficial al RM*, Nr.120-122/583, 04.11.1999.
96. IANCU, Gh. *Drept constituțional și instituții politice*. Ed. A 2-a rev. București: ALL, 2004. ISBN: 978-606-673-700-5.
97. ICHILOV, O. *Patterns of citizenship in a changing world*. Routledge, 1999, p.17. ISBN 978-131-582-2006.
98. Immigration and Nationality Act of 1952 [online]. [citat 10.12.2020] Disponibil: <https://www.uscis.gov/laws-and-policy/legislation/immigration-and-nationality-act>.
99. IONESCU, C. *Drept constituțional și instituții politice. Sistemul constituțional românesc*. Vol.2. București:Lumina Lex, 1997, p. 140.
100. IORDACHI, C. Cetățenie și identitate națională în România: o trecere istorică în revistă [online]. [citat 10.12.2020]. Disponibil: <http://altera.adatbank.transindex.ro/pdf/24/004.pdf>.

101. IORDACHI, C., LEONESCU, Ș., TODERIȚĂ, A, ș.a. *Redobândirea cetățeniei române: perspective istorice, comparative și aplicate*. București: Curtea Veche, 2012. 496 p.
102. JĂDĂNEANȚ, A. Câteva considerații asupra dobândirii cetățeniei din perspectiva dreptului internațional. În: *Analele Universității de Vest din Timișoara*. Seria Drept. 2009, Nr. 1, pp 112-123.
103. LOCKE, J, fondatorul liberalismului [online]. [citat 04.10.2017]. Disponibil: <https://www.espressofilosofic.ro/filosofie-politica/john-locke-fondatorul-liberalismului/>.
104. KOOPMANS, R., STATHAM, P. *Challenging Immigration and Ethnic Relations Politics* (Oxford University Press: Comparative European Perspective, 2003. [online]. [citat 04.10.2017]. Disponibil: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/379578>.
105. KYMLICKA, W. *Multicultural Citizenship. A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press, 1996, [online]. [citat 04.10.2017]. Disponibil: <https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/0198290918.001.0001/acprof-9780198290919>
106. KYMLICKA, W. *Politica în dialect: naționalism, multiculturalism și cetățenie*. Chișinău: ARC, 2005
107. Legea cetățeniei Canadei (Canadian Nationality Law) [online]. [citat 07.04.2019] Disponibil: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-29/>.
108. Legea cetățeniei Germaniei: Nationality Act [online]. [citat 15.12.2020]. Disponibil: <http://www.legislationline.org/documents/id/4382>.
109. Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 02.06.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr.98-101/709 din 10.08.2000.
110. Legea cetățeniei române, nr. 21 din 01.03.1991. În: *Monitorul Oficial al României*, partea I, nr. 98 din 06.03.2000.
111. Legea cetățeniei Poloniei, 2 aprilie 2009 [online]. [citat 13.06.2019]. Disponibil: http://eudocitizenship.eu/admin/?p=file&appl=currentCitizenshipLaws&f=POL_Citizenship%20Act%202009_as%20enacted_ENGLISH.pdf.]
112. Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 03.04.2014. În: *Monitorul Oficial al RM*, Nr. 110-114 din 09.05.2014.
113. Legea cu privire la cetățenie a Republicii Moldova nr. 596-XII din 05.06.91, intrată în vigoare la 4 iulie 1991 [online]. [citat 13.06.2019]. Disponibil: <https://data.globalcit.eu/NationalDB/docs/MLD%20Law%20596XII%2005.06.91%20PDF.pdf>.

114. Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova nr. 200/16.07.2010. În *Monitorul Oficial* nr.179-181 art.610 din 24.09.2010.
115. Legea cu privire la Curtea Constituțională a RM nr. 317 din 13.12.1994. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 8 din 07.02. 1995.
116. Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, nr.158 din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 230-232/840, 23.12.2008.
117. Legea naționalității austriece [online]. [citat 13.06.2019]. Disponibil: https://ro.qaz.wiki/wiki/Austrian_nationality_law.
118. Legea naționalității suedeze [online]. [vizitat:20.02.2021]. Disponibil: https://ro.qaz.wiki/wiki/Swedish_nationality_law.
119. Legea naționalității italiene nr. 91 din 1992 [online]. [citat 23.02.2021]. Disponibil: https://ro.qaz.wiki/wiki/Italian_nationality_law.
120. Legea naționalității grecești [online]. [citat 23.02.2021]. Disponibil: https://ro.qaz.wiki/wiki/Greek_nationality_law.
121. Legea naționalității lituaniene [online]. [citat 23.02.2021]. Disponibil: https://ro.qaz.wiki/wiki/Lithuanian_nationality_law.
122. Legea Nr. 61 din 31.05.2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 295-308 din 10.08.2018.
123. Legea nr. 80 din 05.05.17 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 162-170 din 26.05.2017, art. 284.
124. Legea nr. 273 din 07.12.2007 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 84-85 din 13.05.2008.
125. Legea pentru modificarea Legii cetățeniei Republicii Moldova nr.1024-XIV din 2 iunie 2000, nr.24 din 13.03.2014. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 86/199, 05.04.2014.
126. Legea pentru modificarea și completarea Codului electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997, nr. 76-XVI din 10 aprilie 2008. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr.99-100.
127. Legea pentru modificarea și completarea Legii cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000 (în vigoare 19.04.2018), nr.132 din 21.12.2017. În: *Monitorul Oficial al R. Moldova*, nr. 18-26 art. 85 din 19.01.2018.
128. Legea privind imigrarea și naționalitatea din 1952 (Immigration and Nationality Act of 1952) [online]. [citat 10.07.19]. Disponibil: <https://www.uscis.gov/laws-and-policy/legislation/immigration-and-nationality-act>.
129. Legea privind regimul străinilor în RM nr. 200 din 16.07.2010. În: *Monitorul Oficial al RM*, Nr. 179-181 din 24.09.2010.

- 130.LUPAȘCU, Z., MARIAN, O. Cetățenia și drepturile cetățenești. În: *Legea și viața*. 2014, Nr. 7, pp.10-14. ISSN 1810-309X.
- 131.LUPU, R. O. *Precedentul judiciar în sistemul de drept contemporan: teză de doctor în drept*. Chișinău, 2016. 172 p.
- 132.MARSHALL, T.H., BOTTOMORE, T. *Citizenship and Social Class*. London: Pluto Press, 1992. 101p. ISBN-13: 978-0745304762.
- 133.MAZILU, D. Rolul cetățeniei – condiție general a protecției diplomatice. În: *Universul juridic*. 2015, Nr. 10, pp. 64-77.
- 134.Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului: Materialele mesei rotunde cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a de la adoptarea Declarația universală a drepturilor omului, 11 decembrie 2013. Chișinău: AAP, 2014. 482 p. ISBN 978-9975-4241-8-9.
- 135.LOPEZ GARCIA, M, A. ș. a. Cetățenia europeană [online]. [citat 19.08.2019]. Disponibil:https://pjpeu.coe.int/documents/42128013/47261386/tkit7_romanian.pdf/8a9cbb-eb-c894-42d4-ab25-0f3ee57c7c2c.
- 136.MOLCUȚ, E. OANCEA D. *Drept roman*. București, 1999, p. 290. ISBN: 973-9415-04-0.
- 137.MURARU, I., TĂNĂSESCU, E. INACHU Gh. DEACONU L., Cetățenia europeană: cetățenii, străinii și apatrizii în dreptul românesc și european. București: All Beck, 2003. p.154. ISBN/ISNN 9789736553738.
- 138.MURARU, I. Corelația dintre cetățenia națională și cetățenia europeană [online]. . [citat 19.08.2019]. Disponibil: <http://www.cdcip.ro/ioan-muraru-3>.
- 139.MURARU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. Editura Actami, București, 1997, 352 p.
- 140.MURARU, I., TĂNĂSESCU, E. *Drept constituțional și instituții politice, vol. 1*. București: C.H. Beck, 2016. 199 p. ISBN/ISNN: 978-606-18-0600-3.
- 141.MURARU, I., TĂNĂSESCU, E. *Drept constituțional și instituții politice, vol. 2*. București: C.H. Beck, 2017. 304 p. ISBN/ISSN: 978-606-18-0673-7.
- 142.MURZEA, C. *Drept roman*. București: All Beck, 2003. 343 p. ISBN: 973-655-329-9.
- 143.OSMOCHESCU, N. Cetățenia Republicii Moldova: reglementări constituționale. În: *The 37th Annual Congress of the American Romanian Academy of Arts and Sciences (ARA)*. Chișinău, 2013, pp. 104-107. ISBN978-2-553-01662-2.
- 144.Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966. În: *Drepturile omului în Republica Moldova*. Chișinău : Ed. Garuda - Art, 1998. 454 p.

145. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16.12.1966.
În: *Drepturile omului în Republica Moldova*. Ch.:Ed.Garuda-Art, 1998. 454 p.
146. POPA, V. *Dreptul public*. Chișinău, 1998. 460 p.
147. Regulament de procedură a Parlamentului European, legislația a 8 [online].
[citat 19.08.2019]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-8-2018-07-31_RO.pdf?redirect.
148. Regulamentul UE Nr. 211/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 februarie 2011 privind inițiativa cetățenească [online]. [citat 19.08.2019]. Disponibil: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:065:0001:0022:RO:PDF>.
149. Rezoluția Parlamentului European din 16 ianuarie 2014 referitoare la respectarea dreptului fundamental la libera circulație în UE (2013/2960(RSP) [online]. [citat 16.01.2017]. Disponibil: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014IP0037&from=ET>.
150. ROTARU, R. Dobândirea și redobândirea cetățeniei. Teoria și practica statelor cu sisteme de drept romano-germanice (continentale): Teză de dr. în drept. Chișinău, 2014. 149 p. Clasificare 342.71.
151. ROTARU, R. Schimbarea opticii legiuitorului român asupra dobândirii cetățeniei române.
În: *Legea și viața*. 2014, Nr. 11, pp. 43-48.
152. SUNDBERG, A. The current status of US citizenship laws / 2002 [online]. [citat 16.01.2017]. Disponibil: https://www.americansabroad.org/media/files/files/9aabe3e1/history_ofchildcitizenship.pdf.
153. SAVU, D.V. *Libertăți fundamentale și cetățenești în Uniunea Europeană*. București: Editura ASE, 2007. 112 p.
154. SSHNAPPER, D., BACHELIER, Ch. Ce este cetățenia? Iași: Editura Polirom 2001. 210 p.
155. Sisteme din Uniunea Europeană de acordare a cetățeniei și a dreptului de ședere pentru investitori : Raport al Comisiei Europene către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul economic și social European și Comitetul regiunilor din 23.01.2019 [online]. [citat 07.01.21]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0012&from=EN>.
156. SLUSARENCO, S. *Sisteme constituționale comparate*. Suport de curs. Chișinău: 2016, CEP USM, 244 p. ISBN:978-9975-71-749-6.
157. SPÂNU, I. Aspecte introductive cu privire la regimul juridic al cetățeniei cu abordări istorico-evolutive. În: *Legea și viața*. 2017, Nr. 4, pp. 4-9. ISSN 1810-309X.

158. STOICA, M. M. Succes sau eșec al modelului multiculturalismului în Uniunea Europeană. Polis. În: *Revista de științe politice*, 2015, Nr. 2, pp. 149-164.
159. SUNDBERG, A. The current status of US citizenship laws /2012 [online]. [citat 18.08.2018]. Disponibil: <https://www.americansabroad.org/media/files/files/9aabe3e1/historyofchildcitizenship.pdf>.
160. TAMAȘ, S. *Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică*. București: Ed. Acad. Române, 1993, p. 41. ISBN: 973-27-0415-2.
161. TĂNASE, Al., *Compendiu al jurisprudenței Curții constituționale a Republicii Moldova (1995-2017)*. București: Wolters Kluwer, 2017. 537 p. ISBN 978-606-677-023-1.
162. TĂNĂSESCU, S. E. *Principiul egalității în dreptul românesc*. București, 1999, p.10. ISBN 9789739435390.
163. TURNER, B.S. *Outline of a Theory of Citizenship*. In: B.S. Turner, P. Hamilton (eds.), *Citizenship: Critical Concepts*. London, Routledge, vol. 1, 1994, p. 199-226. ISBN 9780415070362.
164. TIMMER, Al., Tănase v. Moldova: multiple readings of a case concerning multiple Nationality. În: Strasbourg observers, 12 mai 2010 [online]. [citat la 12.04.2016]. Disponibil: <https://strasbourgobservers.com/2010/05/12/tanase-v-moldova-multiple-readings-of-a-case-concerning-multiple-nationality/>.
165. The Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy. [online]. [citat 12.04.2016]. Disponibil: <https://avalon.law.yale.edu/>.
166. Tratatul de la Amsterdam din 2 octombrie 1997 [online]. [citat 12.04.2016]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/35180>.
167. Tratatul de la Lisabona, art. 8 [online]. [citat 12.04.2016]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>.
168. Tratatul de la Maastricht privind Uniunea Europeană din 7 februarie 1992, intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993 [online]. [citat 25.08.2017]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A11992M%2FTXT>.
169. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (versiune consolidată) [online]. [citat 10.01.21] Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF.
170. Tratatul privind Uniunea Europeană [online]. [citat 11.12.2020]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF

171. TURNER, B.S., HAMILTON, P. *Citizenship: critical concepts*. London, 1994, 832p. ISBN 09780415070362
172. TUȚUIANU, I. Drepturi și îndatoriri prin dobândirea cetățeniei europene. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, Nr.3, p. 63. ISSN 1811-0770.
173. VIERU, E., *Cetățenia română și cetățenia europeană*. București: Pro Universitatea, 2010. 138 p ISBN 978-973-129-493-3.
174. VRABIE, G. *Drept constituțional și instituții politice*. Iași: Cugetarea, 1999. 489 p. ISBN 973-99445-0.
175. ZAPOROJAN, L. Cetățenia, un atribut al statalității. În: *Revista Națională de Drept*. 2009, Nr. 2, pp. 66-68 ISSN 1811-0770.
176. ZAPOROJAN, L. Evoluția reglementărilor legale privind pluralitatea de cetățenii în RM. În: *Revista Națională de Drept*. 2014, Nr. 12, pp. 49-53. ISSN 1811-0770.
177. ZAPOROJAN, L. Pluritatea de cetățenii în perspectiva integrării europene a Republicii Moldova: teză de doctor în drept. Chișinău, 2019. 162 p.
178. ZAPOROJAN, V. Reflecții teoretice asupra definițiilor „drepturi ale omului” și „drepturi fundamentale”. În: *Dimensiunea științifică și praxiologică a dreptului: Materialele conf. șt. internaționale “Contribuții la dezvoltarea doctrinară a dreptului”*. Chișinău, „Bon Offices” SRL, 2009, pp. 442-448. ISSN 1810-7257.
179. АВАКЪЯН, С. А. *Россия: гражданство, иностранцы, внешняя миграция*. СПб., Юрид.центр Пресс 2003. 641 с. ISBN 5-94201-174-5.
180. ДАВУДОВА, Д. К. *Актуальные проблемы института гражданства в Российской Федерации*. В: Актуальные вопросы юридических наук: материалы междунар. науч. конф. (г. Челябинск, ноябрь 2012 г.). Челябинск: Два комсомольца, 2012. с. 16-18. ISSN 2524-0986.
181. ЕНИГИБАРЯН, Р. *Конституционное развитие в современном мире: основные тенденции*. Москва : Норма, 2007. 495 с. ISBN 978-5-468-00096-0.
182. ИЗОТОВА, Е.Н. Институт гражданства Российской Федерации: особенности становления, правовое регулирование. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2015. 171 с. [online]. [citat 15.12.2020]. Disponibil: <https://www.dissercat.com/content/institut-grazhdanstvarossiiskoi-federatsiiosobennosti-stanovleniya-pravovoe-regulirovanie>.
183. КАЛИНИН, В. Институт гражданства в российском праве: Общетеоретический аспект. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М. [online] [citat 15.12.2020].

Disponibil:<https://www.dissercat.com/content/institut-dvojnogo-grazhdanstva-v-rossiiskoi-federatsii-teoreticheskie-aspekty-zakonodatelstv>.

184. Конституция Российской Федерации [online].[citat 15.12.2020]. Disponibil: <http://www.constitution.ru/>.
185. СТРАШУН, Б. ред. *Конституционное (государственное) право зарубежных стран в 2-х томах*. Москва: БЕК, 2000. 765 с. ISBN 5-85639-276-0.
186. ФАН, И. Гражданство и миграция в политических концепциях XX века [online].[citat 15.12.2020]. Disponibil: <file:///C:/Users/v.dari/Downloads/grazhdanstvo-i-migratsiya-v-politicheskikh-kontseptsyah-xx-veka.pdf>.
187. ЧЕРНИЧЕНКО, С. *Международно - правовые вопросы гражданства*. Москва: Международные отношения, 1968. 160 с.
188. ЯКУШЕВ, А. *Конституционное право зарубежных стран: курс лекций*. Москва: Приор, 2000. 384 с. ISBN 5-7990-0399-3.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez, că în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Dari Victoria

Data

Semnătura

CV-ul candidatului

Informatii personale

Data și locul nașterii
Telefon
Email

Dari Victoria
13 februarie 1980, Republica Moldova
GSM (+373) 069028000
pozitiv13@yahoo.com
victoria.dari@asp.gov.md

Experienta profesionala

Perioada 23.08.2017 – prezent
Funcția Șef Biroul litigii înregistrarea, evidența populației și transportului
Angajator Instituția Publică „Agenția Servicii Publice”
Domeniu de activitate Juridic
Responsabilitati Reprezentarea angajatorului în instanțele de judecată naționale pe litigii conform competențelor de profil, în organele de drept și procedurile de executare
Examinarea cererilor prealabile prin inițierea procedurilor administrative de anulare a actelor individuale.

Perioada 11.07.2012 - 23.08.2017
Funcția Jurisconsult
Angajator Întreprinderea de Stat CRIS „Registru”, Chișinău
Domeniu de activitate Juridic
Responsabilitati Reprezentare/asistenta in instanța alte autorități;
Cereri de chemare în judecată
Cerere de admitere a creanțelor, cereri de repunere în termenul de admitere a creanțelor, contestații

Perioada 23.03.2010 – 09.07.2012
Funcția Specialist principal
Angajator Direcția generală economie, reforme și relații patrimoniale pe lângă Consiliul municipal Chișinău
Domeniu de activitate Juridic

Perioada 11.11.2004-16.03.2010
Funcția Executor judecătoresc, Șef de sector
Angajator Departamentul de executare a deciziilor judiciare, Ministerul Justiției RM
Domeniu de activitate Juridic
Responsabilitati Organizarea corectă și eficientă a executării documentelor executorii cu caracter civil și administrativ în conformitate cu legislația în vigoare, planificarea acțiunilor de executare, întreprinderea măsurilor de executare silită

Perioada 15.09.2003 - 30.01.2004
Funcția Inspector operator
Angajator Direcția Crimă Organizată, Ministerul Afacerilor Interne

Perioadă 07.10.2002 – 15.09.2003
Funcția Grefier judiciar
Angajator Judecătoria Ciocana, Chișinău

Educație și formare

Perioada 29.12.2015 - prezent
Doctorand
Instituația de învățământ Școala Doctorală în Drept, Științe Politice și Administrative a Consorțiului instituțiilor de învățământ ASEm și USPEE
Discipline studiate Drept constituțional

Instituația de învățământ Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Perioada 01.10.2006 – 30.06.2007
Calificarea/diploma obținută Master. Drept civil

Instituația de învățământ Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova
Perioada 01.09.1998 – 30.06.2002
Calificarea/diploma obținută Licentiat în Drept

Traininguri și alte cursuri

Instituația de învățământ Școala de Copywriting, Agenția de copywriting, creative ad, Chișinău

Perioada 24.08.2019 – 25.08.2019
Calificarea/diploma obținută Certificat de absolvire

Instituația de învățământ Centrul pentru Dezvoltare personală și profesională, Consiliu de mediere, Ministerul Justiției

Perioada 30.01.2017 – 14.09.2017
Calificarea/diploma obținută Atestat de Mediator

Publicații

DARI, V. Analysis of the connection of the national legislation

with the European union standards in the field of citizenship. În: Revista științifică „Legea și Viața”, 2020, nr. 6 - 7, pp. 44 - 48, ISSN 1810-309X.

DARI, V., ZAPOROJAN, V. *Garanții normative ale dreptului la cetățenie în statele de drept continental.* În revista științifică „Supremația Dreptului”, 2020, nr. 2, pp. 155 - 163. ISSN 2345-1971.

DARI, V. *Evoluția instituției cetățeniei în Republica Moldova.* В: Сборник материалов конференции (№32, 2018 г.) в XXX Международной научно-практической интернет-конференции (31 января 2018 г., г. Переяслав-Хмельницкий, Украина). Сборник научных трудов.

DARI, V. *Definitions of citizens' rights as a fundamental right.* În: Simpozionul Științific Internațional al Tinerilor Cercetători, din 27 - 28 aprilie 2018, ediția XVI-a, ASEM - 2018, pp. 338 – 341. ISBN 978-9975-75-926-7.

DARI, V. *Interest Doctrine of Moldova on the Right to Citizenship.* În: Simpozionul Științific al Tinerilor Cercetători, din 28 - 29 aprilie 2017, ediția XV-a, ASEM - 2017, vol. 1, pp. 219 – 224. ISBN 978-9975-75-876-5.

DARI, V. *Standardele internaționale actuale de reglementare a dreptului la cetățenie.* В: Сборник материалов конференции (№30, 2017 г.) в XXX Международной научно-практической интернет-конференции (28 ноября 2017 г., г. Переяслав - Хмельницкий, Украина). Сборник научных трудов. УЖК 001+37(100). ББК 72Ю4+74(0) Т 33.

DARI, V. *Aspects of Exercising the Citizenship Rights in Comparative Law.* În: Simpozionul Științific al Tinerilor Cercetători, din 22 - 23 aprilie 2016, ediția XIV-a, ASEM - 2016, vol. 1, pp. 295 – 299. ISBN 978-9975-75-821-5.

Aptitudini si competente personale

Limba materna

Limbi straine cunoscute

Română

Limba	Citit	Vorbit	Scris
Engleza	Mediu	Mediu	Mediu
Franceza	Mediu	Mediu	Mediu
Limba	Citit	Vorbit	Scris
Engleza	Mediu	Mediu	Mediu
Franceza	Mediu	Mediu	Mediu

Competente si aptitudini de utilizare a

Software	Nivelul de cunoastere
Microsoft Office 2013	Avansat

calculatorului

Windows	Avansat
---------	---------

Alte competente
aptitudini

si Abilitati excelente de comunicare, capacitate deosebita de relationare interumana, aptitudini de persuasiune, organizare si control a activitatii, rezolvarea eficienta a problemelor, lucru in echipa, capacitate de analiza, managementul timpului si prioritizare.

Pasiuni
Permis de conducere

Sport, cărți, filme, călătorii
Categoría B